MUZAFFER İLHAN
ERDOST

HİÇ ÖLMEDİM BEN

ONUR
YAYINLARI

BİRİNCİ BASKI
EKİM 2006

HİÇ ÖLMEDİM BEN

MUZAFFER İLHAN ERDOST

ONUR YAYINLARI
ANKARA 2006

FİLM ÇIKIŞ: REPRO C

BASKI: KUBAN MATBAACILIK

ISBN 975-351-029-2

İÇİ

7 Önü İçin
9 Aykın'ın Mektubu
13 İnsan Haklarına Genel Bakış
19 Mihri Belli: Güzel Mutsuzluk
31 Çankaya ve Türban

Dinin Siyasallaştırılması ve Olası Amaçları
36-47

36 1. Ulusal Meclis ve Ulusal İstenç
37 2. Siyasal Erk ve Yetkileri
38 3. Anayasal Laiklik ve Sınırları
40 4. "Ulus"un Egemenliği ve "Allah"ın Egemenliği
42 5. "Seçilmiş Kişi" ve "Şekil ve Resim Olan Cumhuriyet"
43 6. Türkiye: "İslamın Lideri"
45 7. Büyük İslam Birliği: Hilafet ve Halife

60'lar
1960'lı Yıllarda Kültürel ve Yazınsal Yaşam — Demokratikleşme ve Faşistleşme Kıskacında 27 Mayıs — NATO ile Korunan Sistem ve Ulusal Sistem Karşıtlaşması ve Toplumsal Yaşama Yansımaları
48-76

Osmanlıdan Cumhuriyete / Cumhuriyetten Günümüze Yabancılara Taşınmaz Satışı ve Yasallaşma Süreçleri ve Sonuçları
77-125

77 Birinci Bölüm: Yabancılara Toprak Satışına İmparatorluğu Zorlayan Ekonomik Nedenler
77 1) Kapitülasyonlar
81 2) 1838 Ticaret Anlaşması
82 3) Düyünu Umumiye
85 4) Tütün Rejisi
86 5) İmparatorlukta Yabancıların Toprak / Taşınmaz Edinmeleri
89 İkinci Bölüm: TBMM ve Cumhuriyet Döneminde Yabancılara Toprak Satışına Olanak Veren Sözleşme ve Yasalar
89 6) Lozan Andlaşması ve Oturma Sözleşmesi
90 7) Köy Kanunu
94 8) Hanedan ve Taşınmaz
94 9) "Mukabele-i Bilmisil"
95 10) Tapu Kanunu
95 11) Karşılıklılık

97 12) Bazı Ayrıksın Durumlar
98 Üçüncü Bölüm: Arap Emirlerine Ülkeyi Satma Planı
99 13) Köy Kanununa ve Tapu Kanununa Yapılan Eklemeler
101 14) Köy Kanunu ile Tapu Kanununa Fıkralar Eklenmesi
105 Dördüncü Bölüm: Ülkenin Toprak Olarak Yabancılara Pazarlanması
112 16) Yabancı Gerçek ve Tüzel Kişilere Ülkeyi Yağmalatma Yasasında Israr
114 17) AKP'nin İki Yasası Arasında Mecliste Görüşme
124 Beşinci Bölüm: Kurumsal ve Sektörel Değerlendirmeler
124 a) Kurumsal Değerlendirme
127 b) Sektörel Değerlendirme
129 c) Bazı Sonuçlar

Hiç Ölmedim Ben
126-233

126 "Hiç Ölmedim Ben!" Önüne
137 İki Temmuz / Semah Tanı'ları - *M. İ. Erdost*
138 Semahtan Ateşe
143 Hiç Ölmedim Ben
143 Sunu
146 1. Cami
147 Yüreklere Pir Sultan - *Bülent Ecevit*
150 Sivas / 3-4 Eylül 1978
153 2. Buruciye Medresesi
157 3. Kültür Merkezi
164 Sivas Olayları - *Aşık İhsani*
166 4. Madımak Oteli Önü
178 5. Madımak Oteli İçi
183 Sivas Dramı - *Mahsuni Şerif*
199 6. Valilik Önü
201 7. Hastane
203 8. Morg
209 9. Kemal Atatürk'e "Saygı"ya Saygısızlık!
214 10. Refah Partisinin "Kale"si ve Cumhuriyet Valisi
218 11. Atatürk Büstünün Tahribi ve Kurgusal Komplo
226 12. Bir "İlan" İki Bildiri

234 "Baba Hasan Mercan Ölmüş!..."

ÖNÜ İÇİN

NOT olarak eklemek istediklerim şunlar:

Tek bir konuyla sınırlı olmayan ve inceleme, söyleşi, konuşma ve benzeri türde yazılarımı bir arada sunduğum kitaplarım, benim "yıllık"larım gibi de algılanabilir. "*Hiç Ölmedim Ben*!" de bunlardan biri.

Geçen yıl, 7 Kasım dolayısıyla yayınladığım gene karışık türde yazılarımdan oluşan *Sosyalizmi Seviyorum*'a, Cemalettin Aykın'ın "Mektup"unu ve Celal Odağ'ın "Erdost'un Düşü" yazısını almıştım.

Odağ, kendi bilimsel ölçütleri içersinde benim bir düşümü yorumlamıştı. Ama bu "düş", İlhan'ın dövülerek öldürülmesinden sorumlu olan Assubay Bağ'ın Askeri Yargıtay Genel Kurulunda onanmış olan on yıl sekiz aylık hapis cezasını

aşağıya çekmeyi amaçlayan, gene Askeri Yargıtay tarafından verilmiş ve Askeri Yargıtay Başsavcılığının itirazına karşın Daireler Kurulu kararıyla onanmış yeniden yargılanması aşamasında görülen bir düş'tü. Benim düş'üm İlhan'ın ikinci öldürülüşünden soyutlandığı zaman, yorum genel olarak doğru, ama özel olarak İlhan'ın ikinci öldürümü dışlanmış olurdu. Bu nedenle bir açıklama yapmak gereğini duymuştum.

Cemalettin Aykın'ın mektubunu yayınlamamın nedeni daha yalındı. Orada, Aykın, "*Yurdumuzda yaşamın öne çıkardığı ana sorunları gerçek boyutlarıyla tanıma konusunda benim için en güvenilir kaynak özellikle senin kitapların oldu.*" diye yazıyordu. Ben de aynı kanıdaydım. Ama, bu kitaplara, kimilerin "sırtını dönmesi", kimilerin bunları "susarak" gizlemesi, kimilerin "komplo teorisi" olarak nitelemesi, kimilerin üstünden atlayarak geçmesi, ana sorunların ökur tarafından bilinmesini de olumsuz etkiliyordu. İşin acı yönü ise, düşüncelerimi içtenlikle paylaşanların bile, bu "soğutma", "yalıtma", "uzaklaştırma" ve "kuşatma"ya karşı edilgin durmuş olmalarıydı. Cemalettin Aykın, bunu, dolaylı da olsa dile getiriyordu, mektubunu bu tümcesinden dolayı kitabıma almak istemiştim.

Şu da var ki, Cemal, mektubunun yayınlanacağını öğrenince, benim için daha kapsamlı bir mektup yazmak gereğini duydu. Ama mektup bana ulaştığı zaman *Sosyalizmi Seviyorum* basılmıştı. Cemal'in mektubunu, buruda, okurla paylaşırken, özellikle belirteyim ki, amacım büsbütün başkaydı. Benim için bir yazı yazılması değil, yazdığım ve yayınladığım yazılarımın ülkemizin öne çıkan ana sorunlarını gerçek boyutlarıyla tanıma konusunda en güvenilir kaynak olduğu vargısını okura iletmekti amacım. Üstelik bu sorunların siyasal ağırlıklı olması, yani kimi zaman okurun eline ulaşmadan "eskiyecek" denli değişken olmaları nedeniyle geleceğe bırakılmaması, sıcağı sıcağına okunmasıydı. Cemal'in mektubu okura bir uyarı niteliğindeydi, çünkü günü geçtikten sonra okunmasa da olurdu.

1950'li yıllarda yazılmış bir şiir, fakülte sıralarında yazılmış bir öykü bugün de şiir ve öykü olarak yaşayabiliyor, ama siyasal yazılar, yazın türlerine benzemiyor. İkincilerin ömrü çok kısa. Amacım kalıcı olmak değil, akıp giden zaman içinde etkin olabilmek. Uyarmak, bilgilendirmek, bilinçlendirmek. Yanlışlardan ve dolayısıyla yıkımlardan ülkeyi, ulusu ve insanlığı kurtarabilmek. Bu nedenle de yazıldığı an için bilinmesi, bilincine varılması gerekli. Ülkeyi yıkımdan, dağılmak ve çözülmekten kurtarmak için, ulusu, gericilikten, köleleşmekten kurtarmak, insanlığın özgürleşme savaşımında etkin olabilmek için gerekli bu. Araştırmak, yazmak, yayınlamak işin bir yönü, algılanması, kitlesel bilince dönüşmesi, siyasal bir güç olması ikinci yönü ya da aşaması. Cemal, bu cümlesiyle, okura bir bakıma bir anahtar uzatmıştı. Ama "okur", açık söyleyeyim, dağınık mı dağınık, perişan mı perişan... Üstelik algılayan okur bile toplumsal bir güç olmak bilincinden uzak. Ya da tuzaklarla çevrili.

Ülke ellerimizin arasından kayıp giderken kederlenmemek, acı duymamak elde mi?

Kederle, acı duyarak.

21 Ağustos 2006, Ankara

*

AYKIN'IN MEKTUBU

Aix-En-Provence, 21 Şubat 2006

Sevgili Kardeşim,

Ayrıca mektup yazacağımı bildirmiştim. Sonradan, kitabını beklemeyi uygun görerek yazmayı ertelemiştim. Kitabın, güzel bir rastlantıyla, yurtsamanın beni bunalttığı bir günde çıkageldi. "*Sosyalizmi Seviyorum*" adı çok güzel; güven verici, çağıran, sıcak bir ad. Kitaba aldığın mektubumu

biraz daha uzunca yazmalıymışım. Tanışmamız, arkadaşlığımız konusunda ve romanım için yazdıkların beni sevindirdi. Kardeşçe ilgine teşekkür ederim.

Celal Odağ'ın düş çözümlemesi seni yeterince anlatabilmekten oldukça uzak. Sen her şeyden önce kitaplarınla varsın. Ruhçözümcü yaklaşımlardan önce gözlemlerinin, yorumlarının incelenmesi gerekiyor. Ürünlerin, bütün olarak, toplumsal yapımız ve kimliğimizle sorunlarımızı kavramayı sağlayan bir Türkiye gerçekleri panoraması oluşturdu. Nesnelci, toplumcu bir disiplin temeline dayanan düşünce ve yorumların, üniversitelerde kariyer çalışması yapanlar için çok geniş olanaklar sağlayabilecek bilimsel değerde saptamalardır. Siyaset bilimi, toplumbilim, ekonomi, hukuk, dil ve edebiyat gibi alanlardaki makalelerin, hem kültür değerleriyle tez konuları olarak, hem de tanıklık ve gözlem nitelikleriyle kaynak yapıt olarak ilgi bekleyen çalışmalardır. Ama ülkemizde, bu türden akademik yaklaşımlar için yeterlilik, tam bağımsız bir bilimsellik koşulu da ayrı bir önem taşıyor. Siyasal ve gelenekçi otosansür sınırlanışları kolayca aşılamıyor bizde.

Mektubuma başlarken asıl üzerinde durmak istediğim konu, "İkinci Yeni" şiirinin doğuşu ve senin bu oluşuma katkılarındı. Türk şiirinin bu kendini yenileme gereksinimi̇nin ve gerçekleşen değişimin, senin ilk belirtileri tanımlama ve temeldeki estetik, teknik zorunluluğu belirtip yorumlama amacı güden yazılarının içerdiği şiir anlayışı yeterince kavranmadan tam ve doğru olarak açıklanamayacağını düşünüyorum. İlk yönseme ve aranışları tutarlı bir temele dayandırma aşamasındaki kararlı, heyecanlı yorumculuğunu çok iyi anımsıyorum. Sonraları seni yalnızca "İkinci Yeni"nin isim babası olarak tanımlayanlar, ya da bir "kaçış edebiyatı" öncüsü gibi göstermek isteyenler çıktı. Ama ben, bu oluşumun ilk tanıklarından biri olarak, senin çabalarının Türk şiirine çok önemli bi̇r katkı olduğu kanısındayım. Senin, o yılların şiirindeki tıkanıklığa karşı yeni bir şiir anlayışını tartışmalara açma çalışmaların gerçek boyutlarıyla kavranamadı.

Bugün sen de, bu konuda o zamanlar yazdıklarını, kültürel donanımdan çok sezgiye dayandıkları savıyla, biraz küçümser gibisin sanki. Bu yanlış bence. Açıklamalarda biraz eksik kalan, ürünlerin toplumbilimsel okuma açısından tanımı, yorumudur belki. Bu iş, "İkinci Yeni"ye dışarıdan bakanlara, şiirin dışında olanlara bırakılmamalıydı. Ama bugünkü şiire o yıllarda açılan yoldan geçilerek gelinmiş olması da daha önemli bir gerçek.

Nasıl oldu bu gelişim? O yılların *Pazar Postası* ve Muzaffer Erdost'u olmasaydı, her şey yine aynı mı olurdu acaba? Sanmıyorum. Yeni yönelimin önde gelen adları, sanat anlayışlarını açıklayarak pratikteki konumlarını belirtirken "İkinci Yeni" şiirinin tanımına önemli katkılarda bulunmuşlardır kuşkusuz, kendi mutfaklarının gizlerini açıklama bağlamında, Türk şiirinde kültürel, estetik temeli önemli katkılarla güçlendiren görüşler, aranışlarla ayrıntılarda şiire bakış açısını genişletmişlerdir. Ama onlar kendi şiirleriyle ilgili açıklamalar yaparken, senin yaptığın, daha çok, o yıllarda yaşanmakta olan tıkanıklığı aşmak için, şiirin nasıl olması gerektiği ve ne olmadığı konusunda geçerli ölçütleri araştırmak, belirtmektir. Nice yıllar sonra "*İkinci Yeni Yazıları*"nı yeniden okurken bu görüşüm daha da kesinleşti. Kanımca bu şiirin estetik, teknik yenilik gerekçesini senin kadar işin özüne inerek açıklayan çıkmadı. Sağduyunla, şiir deneyimin ve sezgilerinle ulaştığın doğrular, geçerliklerini hiç yitirmeden, bugünlerin şiir anlayışının temelini oluşturan görüşlerin önemli kaynaklarından biri oldu.

Bunları Türk Edebiyatı derslerimde de anlatmıştım. Aynı bağlamda ayrıntılı bir inceleme çalışmasına da girmek isterdim. Ama şu sıralarda başka konulara açılmadan roman çalışmamı sürdürmem gerekiyor.

İki gün sonra prostat ameliyatına alınacağım. Bu da yaşamın bir başka gerçeği.

Bütün aileye hepimizden selamlar.

Sevgi ve özlemle

Cemalettin Aykın

İNSAN HAKLARINA GENEL BAKIŞ*

"İnsan hakları", kavram olarak doğal ki insanla birlikte oluşmadı.

Bugün biliniyor ki, insanın insanlaşması, toplumsal tarihin her döneminde yeni evrelerden geçti.

İnsan insan olmak için, yalnızca et ve ot yemedi. İnsanı da yedi. İnsan insanı yiyerek insanlaştı demek de pek yanlış olmayacak.

İnsanın insan eti yemesi de biçim ve içerik değiştirdi, giderek insan insanın doğrudan etini değil dolaylı olarak emeğini yemeye başladı. İlkel kölelikten çağdaş köleliğe giden çetin yolda, köle emeğinden ücretli emeğe değin, emekçi kendi ürettiği değerlerin kölesi olmaya yargılı kaldı.

Şu da var ki, insan, aklın ve bilimin, körinanca egemen olması ölçüsünde özgürleşti. Özgürleşen insan, kendisini filistin askısına asacak, Prokrustes'in yatağına yatıracak ve uzayan kollarını kesecek, konuşan dilini çarmıha çivileyecek

* İnsan Hakları Bildirgesinin yıldönümünde "TİHAK (Türkiye İnsan Hakları Kurumu) İnsan Hakları Bildirisi" olarak sunuldu.

gücün kendisini de yarattı. Gene de, akıl ve bilim, kanın ışığında ya da karanlığında kendi yolunu açtı. Akıl ve bilim, ne denli evrenselleştiyse, o denli güçlendi, genişledi, derinleşti.

Bilincin ve bilginin, aklın ve bilimsel düşüncenin, materyalist felsefenin gelişmesi ölçüsünde ve geliştiği ülkelerde, ulaşım ve iletişimin insanların maddi ve manevi birliğini gerçekleştirmesine ortam hazırladığı ölçüde, eski birbirinden yalıtık, birbiriyle çıkar çatışması içersinde olan geleneksel birimlerin yerini, üyelerinin birbirleriyle ekonomik ve siyasal olarak birleştiği ve bütünleştiği ulus birliği aldı.

"İnsan hakları" da, kavram olarak, üyelerinin, dinsel, ekonomik, toplumsal bağlılıktan ve bağımlılıktan özgür bireye dönüştüğü, adına "ulus" dediğimiz birlikle birlikte ortaya çıktı. İlk iletisi, kardeşlik, eşitlik ve özgürlüktü, giderek, herkesin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal görüş, ulusal ya da toplumsal köken açısından hiçbir ayrım gözetmeksizin eşit olduğu vargısına ulaştı.

Biz, devlet olarak bu bildirgeyi onayladıktan sonra, nice yıl ulus olarak bu bildirgenin dışında duyumsadık kendimizi. Sokak kana bulanmaya, kana bulayanlar gizemli bir merkezden korunmaya başlandığı zaman da, bildirgenin farkına tam olarak varamadık.

Şu, bugün çok iyi biliniyor ki, 12 Eylül öncesi sokakta kan, bir darbeye ortam hazırlamak için dökülmüştü. 12 Eylül kanın üzerine silah çatmakla kalmadı. Kendisi de kan dökecekti: İşkencede, hücrede, ip altında.

İşte o zaman "insan hakları" kavram olarak gündemimize oturmaya başladı. İlk insan hakları kurumları kurulmasının da yolu açılmış oldu.

İnsan haklarının gündemini, başlangıçta, gözaltı, işkence, cezaevi, hücre, darağacı belirleyecekti. İnsan hakları savunurları, bu dönemde bir yanlarını işkencede, cezaevlerinde, darağaçlarında yitirmiş olanlardan ve onları savunan yazar, gazeteci, bilim adamlarından oluştu.

Etnik, dinsel, mezhepsel ayrışmaya temel oluşturan 1974 Helsinki Sonuç Belgesi, Sovyetler Birliği'nin yanısıra Yugos-

lavya'da ve Türkiye'de uygulamaya kondu. Bu anlaşma doğrultusunda, modern burjuva toplumun ekonomik sınıflara dayanan siyasal partileşmesinin yerini, giderek, dinsel, mezhepsel, etnik ve benzeri geleneksel toplulukların siyasal olarak ayrışması almaya başladı. Bu bölünme, yalnız toplumsal ortamda kalmadı, emekçileri fabrikada, sendikada, siyasal örgütlenmede içten içe bölmenin de başlangıcı oldu. Dolayısıyla modern burjuva toplumun burjuva, küçük-burjuva ve işçi sınıfı gibi ekonomik sınıflaşma temeli üzerinde "ilerici" demokratikleşmenin yerini, mezhepsel, dinsel, etnik bölünmeye dayalı "gerici" demokratikleşme aldı. Biçimsel olarak çok partili parlamenter sisteme dayalı bir demokratikleşme sürecine girilmiş olmakla birlikte, özsel olarak gericilik üreten bir sisteme geçilmeye başlandı. Burada kalmadı, yalnızca toplumsal yaşam değil, yalnızca emekçi sınıf ve katmanlar değil, ülke, etnik, dinsel ve mezhepsel açıdan içten içe ayrıştırılma sürecine çekildi.

Bu süreçte, insan haklarının gömlek değiştirdiğine tanık oluyoruz. İşkencenin, cezaevinin, darağacının arkalara çekildiği, eşitlik ilkesine dayanılarak her etnik, dinsel, mezhepsel topluluğa bir "ulus" istendiği bir sürece sokuldu insan hakları. "Pantolon" alamayanlar, kumaşını, kumaşını alamayanlar ipliğini istemeye başladılar. Yani "ulus" yerine "federasyon", "federasyon" yerine "azınlık", "azınlık" yerine "alt kimlik" dillendirilmeye başlandı. Ama bu, 12 Eylül cuntası dönemine özgü militarizmden, 12 Eylül öncesi faşistleştirme süreçlerinden arınarak, Cumhuriyeti, laik ve demokratik temelleri üzerinde ileriye götürmenin bir yöntemi olamazdı, olmadı da. Bu, olsa olsa, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından CIA analistlerinin vurgulayarak yineledikleri gibi, ulusu ve ülkeyi, dinsel, mezhepsel, etnik ve olmazsa bölgesel federasyonlara bölmenin bir başlangıcı olabilirdi. Çünkü bugün daha iyi biliyoruz ki, ulus, ne ırk toplulukları federasyonu, ne kavimler koleksiyonu, ne din, ne mezhep, ne tarikat, ne şeriat topluluğudur, ve ulus, ne de, kapitalist-öncesi dinsel, ırksal, soysal olarak oluşmuş geleneksel bölüntülerin ye-

ni bir birliğidir. Birleştiren, bir araya getiren ortak çıkar bağı ne dindir, ne tarikattır, ne soydur ve ne de ırktır.

Ulus, tarihsel kazanımları bakımından uluslaşma ve bağımsızlaşma sürecinde önderlik eden, girişkenliği elinde bulunduran kavmin egemenlik kurduğu bir siyasal birlik de değildir. Üyelerinin, aşiret gibi, tekke ve tarikat gibi, aşiret reisine, dedesine ve şeyhine bağlı ve bağımlı olmaktan yalıtıldığı, özgür bireye yükseldiği, kastsal sınıflaşmadan ekonomik sınıflaşmaya devrimleştiği, ekonomik birimlerin birbirine bağlanarak ülke ölçeğinde bütünleşmesi gibi üyelerin bu ekonomik bütünün birer parçası ve aynı temel üzerinde siyasal bütünün bir öğesi durumuna geldiği birliktir ulus.

"Din uleması"nın ardından Başbakan Erdoğan'ın dilinden kaçırdığı gibi, ulus birliğini sağlayan "din" değildir. Bir ulus, tek bir din'den, tek bir mezhep'ten oluşmuş olsa bile, ulusu ulus yapan din değil, yeni ve modern ekonomik yapılanma ve bu ekonomik yapılanmanın üstüne kurulan siyasal sistemdir. Yurttaşlık bağı, din ile değil, ulusu ulus olarak bütünleyen ekonomik ve siyasal sistemle belirlenir. Çağımız iki ulus biçimini tanıyor: kapitalist/burjuva ulus, sosyalist ulus. Müslüman ulus, hıristiyan ulus ya da musevi ulus olsaydı, ulusu ve uluslaşmayı, bu dinlerin doğuş tarihlerine, tarihin derinlerine indirebilirdik. Ama bu saçma olurdu, bugün de öyle.

Bunları şunun için belirtiyoruz: Çünkü, Türkiye, etnik, dinsel ve mezhepsel bölünmenin girdabındadır, bunun tarihsel adlandırması, 1916'da Rusya, İngiltere ve Fransa dışişleri bakanları arasında imzalanan Sykes-Picot anlaşmasında gizlidir, ve ikincisi, başlıca temsilcileri İngiltere, Fransa ve İtalya olan 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Andlaşmasında ve bu andlaşmanın yürürlüğe girdiği gün yürürlüğe sokulan, gene İngiltere, Fransa ve İtalya başbakanlarının imzasını taşıyan "Üçlü Anlaşma"dadır.

İnsan hakları üzerinden ülke satıcıları, siyasallaştırılmış din üzerinden ülke pazarlayıcılarıyla elele, Cumhuriyetin temelini oluşturan andlaşmalarını, Cumhuriyetin temeli olan

ilkelerini, Cumhuriyete somut varlığını veren kurumlarını yadsıyarak, Türkiye Cumhuriyeti gemisini küresel okyanusun ateşten dalgaları arasına, cehennemin kaynar katran kazanlarına her gün biraz daha yaklaştırıyorlar.

Giderek farklı ve birbirine karşıt iki "insan hakları" kümelenmesi oluşuyor. Biri, uluslararası sermayeye kumanda eden ve küresel egemenliğin kendi tarihsel mirası olduğunu savlayan küresel faşizmin belirlediği insan hakları. Yani küresel egemenliğin perspektifinde, Avrasya'nın kalbi ve Ortadoğu'nun yeniden biçimlendirilmesinin temel trampleni olarak Türkiye'ye dayatılan insan hakları. Öteki, 23 Nisan 1920 ve 29 Ekim 1923'ün bağımsızlık temelinde, laik ve demokratik Cumhuriyetin, devrimci demokratikleşme perspektifine oturtulmuş bulunan insan hakları. Yani varolma ve ulus olarak varolma, bağımsız olma, demokratikleşme, özgürleşme, devrimcileşme yolunda insan hakları.

Biri, ister satış yoluyla olsun, ister politik, ekonomik ve askeri dayatmalar altında olsun, ülkeyi paylaşmanın ve paylaştırmanın aracı olarak insan hakları, öteki ülkenin varlığını, bağımsızlığını, demokratikleşmesini, devrimcileşmesini temel alan insan hakları.

TİHAK, insan haklarını, ulus olma ve ulusun varlığını koruma temeline indirgiyor ve insan haklarına küresel sermayenin küresel egemenliği perspektifinden bakan anlayışa karşı, insan haklarını bağımsızlık temeli üzerinde savunuyor.

TİHAK, ülkenin varlığını, bağımsızlığını, Cumhuriyetin temel ilkelerini koruyarak demokratikleşmeyi ve devrimcileşmeyi esas alan insan haklarını gündeme taşımanın kavgasını veriyor. Bugün bunun için buradayız, bu bilinci, bu insan hakları bilincini ulus ölçeğinde yığınsal güce dönüştürmek amacıyla birlikteyiz.

10 Aralık 2005, Ankara

MİHRİ BELLİ: GÜZEL MUTSUZLUK*

1

Bir katalog: Taşa gömülmüş ve demirleşmiş yüzler.

Bir portre: Gülen doksan yıl.

Bir başlık: "Ve o zaman mutsuzduk... Hey gidi güzel günler!"

Portreler bindokuzyüzellili yılların zifiri karanlığında, hücrelerin, taş duvarların, demir parmaklıkların, Nesimi'nin derisini yüzer gibi insanın yüzünden gülüşünün kazındığı "mutsuzluk"un resimleri gibi.

Güzellik ise, taşa gömülmüş olsa da, bilekler kan içinde, dişler kenetli olsa da, yokedilmek isteneni yaşayarak kurtarmış olmanın güzelliği.

Doksan yılın, koyu noktalarını aklaştırdığı portre ise Mihri Belli'nin. Yıllar Mihri Belli'yi yalnızca aklaştırmamış, çocukluğuna yaklaştırdığı "saf" gülüşüyle, askerlik arkadaşı Cahit Külebi'nin "Hikaye"sindeki "bebek"i de anımsatmış.

* Mihri Belli'nin 90'ıncı yaşgünü dolayısıyla 1 Mart 2006'da İstanbul'da gerçekleştirilen toplantıda yapılan konuşma.

Nazilerin işgali altındaki Bulgaristan sınırında Mihri Belli ile aynı birlikte bulunmuş olan Cahit Külebi, sağına soluna bakar, kimsenin olmadığını görünce, biraz eğilerek ve sesini alçaltarak, "Senin bu Mihri yok mu, derdi, ata biner, Bulgar sınırını geçmeye, karşıdaki askerlere sataşmaya çalışırdı. Savaş çıksın ister, Nazilerle savaşmak için can atardı..."

Biz de yinelesek sanırım yadırganmayacak:

"*Hey gidi güzel günler ...*"

2

Çok değil bir yıldan önce, Dikili'de, Mihri Belli konuşmaya gitmek için hazırlanırken de yinelemişti benzer bir güzelliği. "Ne güzeldi, demişti, Demir İş Hanındaki o günler..."

Demir İş Hanı, Sol Yayınlarının bürosunun olduğu binaydı. Beşinci katta 52 nolu odaya, Mihri Belli'nin, ilk kez, Doğan Avcıoğlu'yla birlikte geldiğini anımsıyorum. Avcıoğlu "Şemdinli Röportajı" dosyasını görecekti. Konuğuyla tanıştırmamıştı, ben de tanımıyordum. Ayrıldıktan sonra, Erdoğan Berktay söylemişti, "Mihri Belli!" diye, öyle bilmiştim.

Aynı hanın 51 nolu odasına taşındığımda, ikinci kez geldiğinde tanımıştım. Mihri Belli, "*Savcı Konuştu Söz Sanığındır*" broşürünü bastırmak için basımevi aramış, bana gelmişti.

Gelmiş, Engels'in *Fransa'da Sınıf Savaşımları*'na yazdığı "Sunuş"un çevirisinin ikinci redaksiyonunu birlikte yapmıştık.

Sol Yayınlarında Mihri Bellili günler böyle başlayacaktı.

Bilmeyen ne bilsin bizi, o günleri bilenlerle birlikte anımsayalım:

Sol Yayınları, Mihri Belli'yle buluşana değin oldukça yol almış sayılırdı. Ama tek tek kitaplar yayınlayan bir yayınevi olmaktan, sistemli olarak bilimsel sosyalizmin klasiklerini yayınlayan bir yayınevine dönüştürülememişti henüz.

Mihri Belli'nin gelişiyle bu eşik aşılacak, çevrilmesi en

güç metinlere elatılacak, en zor metinler onun doğrudan ya da dolaylı katkılarıyla yayın yaşamımıza katılacaktı. Bu bir nitel dönüşüm de sayılabilirdi. Aynı zamanda, bu, bizim için de, bilimsel sosyalizmin bilinmesinde, kavranmasında, değerlendirilmesinde, toplumsal yaşama uyarlanmasında bir dönüşümün başlangıcıydı.

Kuşkusuz yalnızca bu değil. Çeviriler çoğalacak, hızlanacak, yüzelli yıllık gecikme, birkaç yıl içersinde büyük ölçüde aşılacaktı.

Sol Yayınları koşusu, Sevim Belli'nin de anılarında vurguladığı gibi uzun soluklu bir koşuydu, ve 12 Martın (1971) kelepçesi, bileklerimize geçirilene değin, Demir İş Hanının 51 Nolu odası kadar, merdivenleri de, çevirenlerle, yazarlarla, düzeltenlerle, gelenlerle, gidenlerle, kitapları soluk soluğa taşıyanlarla, dolup taşacaktı.

Bu, düşsel bir yazı olan "*Onu Anlat İşte*"de, İlhan'ın, kızı Türküler'in sorularını yanıtlarken, şöyle kurgulanmıştı:

> KİTAPLARI merdivenlerden yukarı çıkardığı günleri anlattı adam. Kucağında, soluk soluğa çıkardığı günleri. Beş bin *Emperyalizm*'i, beşinci kata çıkardığını. Beş bin *Emperyalizm*'i beşlik, onluk, onbeşlik paketler içersinde, beşinci kattan aşağıya taşıdığını. Oradan yolun karşısına. Sonra postaneye.
>
> **Onu anlat işte**, dedi çocuk.
>
> İlkin beş bin *Emperyalizm*, sonra on bin, sonra yirmi bin *Emperyalizm*. İlkin beş bin *Kapital*, sonra on bin. On bin *Doğanın Diyalektiği*, yirmi bin *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*, yirmi bin *Sosyalizmin Alfabesi*, on bin *İnsanın Türeyişi*, beş bin *Görünmeyen Hükümet CIA*.
>
> **Onu anlat işte**, dedi çocuk.
>
> Her gün, her saat koşarak indim merdivenleri. Kurşunu, koşan at üstünde avcı gibi, kaçan kağıda ulaştıran makine seslerinin mahzenine. Suya inen yaban keçileri gibi sıçrayarak dökülen matrislerin mahzenine.

Onu anlat işte! dedi çocuk.

Matrisler yanyana düşer, sözcük olur; sözcükler tümce. Paragraf, kesim, kısım, bölüm ve kitap. Bilgiye dönüşen bilinci, bilgiden bilince dönüştürmeye. Çünkü, dedi adam, balık, balık olduğunu bilmez. Ağaç da,ağaç olduğunu. Ama insan, insan olduğunu bildi.

(...)

Onu anlat işte! dedi çocuk.

İnsanın bulguladığı, yazıyla insanlığa ilettiği bilgileri, kendi dilimde taşıdım binaların alt katlarına. Kocaman kara kartallar gibi tünemiş entertiplere. İlk yabanıl hayvanlar gibi soluyan baskı makinelerine. Bilinç bilgiye, bilgi yazıya, yazı yeni bir dile, yeni diliyle kurşuna, kurşun mürekkebe, mürekkep kağıda. Aktı ve çoğaldı. Çoğaltırken çoğaldım ve yayılırken dağıldım, bir bilgenin kitaplığına, bir öğrencinin kitapları arasına, bir öğretmenin dersliğine, bir işçinin toplu sözleşme masasına.

Onu anlat işte! dedi çocuk.

Nereye girdiyse kitaplar, orada bir ses büyüdü. Bu işte dedi ses, bilinç bilgiye akıyor, bilgi bilince dönüşüyor, emek değerini tanıyor, kendini buluyor. Düşüncelerin akıp çoğaldığı sayfalarda. Kaygıyla kolkola ve umutla da. Hüzünle kolkola ve sevinçle de. Çarpan bir yürekle ve soluk soluğa.

(...)

Dışardan bakanların kocaman bir kompleks olarak tasarladıkları Sol Yayınlarının bir odalık bürosunda gündelik yaşam şöyle betimlenebilirdi:

İki tahta masanın ve dört sandalyenin nöbetleşe paylaşıldığı küçük alanda Mihri Belli'nin sesi, İlhan'ın Belli'ye yetiştirmek için tuşlarında koştuğu daktilo sesiyle kucaklaşıyor, yüzyıl öncesinden günümüze Marx'ın düşünü ve düşüncesini bir gün değil, bir saat önce günışığına çıkarmaya çalışıyorlar.

Yayınlar/çeviriler ölü metinler olarak doğmuyor. Çevirenin, çeviriyi yazanın, yayınlayanın dünyasına kök salıyor, canlanıyor, kimi konular gövdeleniyor, dallanıyor.

İlkin *Yön*'de, küçük bir yazıda uç veren görüşlerini, Mihri Belli, çevirilerle yeniden yoğuruyor, Milli Demokratik Devrim, bu süreçte biçimleniyor ve Belli'nin oylumlu "*Yazılar*" kitabı Sol Yayınları arasında yayımlanıyor.

Çeviriler, bize, tarihsel derinliğinden günümüze toplumu yeniden çözümlemenin anahtarlarını sağlıyor. Bir başka deyişle, Sol Yayınlarıyla bütünleşme, *Türk Solu*'na, *Türkiye Solu*'na, *Aydınlık*'a, güncel sorunlara, teorik temel de sağlıyor.

3

"Mihri Belli ve Tabanca" adlı kısa yazım, *Ülke*'nin Ocak 1980/10 sayısında yayınlanmış. Özet olarak şöyle:

> Türkiye Emekçi Partisi Genel Başkanı, İstanbul'da tabanca bulundurduğu için gözaltına alındı ve ertesi gün gönderildiği Asliye Ceza Mahkemesi tarafından tutuklandı.
>
> Okurun anımsayacağı gibi, Mihri Belli, geçen yıl nisan ayında, partisinin genel merkez binasına giderken, Sultanahmet'te, ara yollardan birinde silahlı saldırıya uğradı ve özel çabası ile ölümden döndü. Olay şöyle özetlenebilir: vücudunun çeşitli yerlerine isabet eden beş kurşun, dokuz saat süren bir operasyon, iki aylık hastanede bakım altında tutulma.
>
> Mihri Belli'ye yöneltilen silahlı saldırının bir örgüt tarafından gerçekleştirilmek istendiği bilinmektedir ve dolayısıyla, Belli bir ya da birkaç örgütün silahlı bir saldırısı olasılığı ile karşı karşıyadır.

Mihri Belli'nin tabancayı suç işlemek için değil, her an saldırıya uğraması olası canını korumak için taşıdığı belirtildikten sonra, şöyle bitecekti yazı:

> ... İnsanların can güvenliği, "Vurdular, ama gebermedi" diyen bugünkü iktidara mensup bir milletvekilinin ipoteği altındaysa, olayların bu zihniyetten kaynaklandığını söylemek, pek yanlış olmayacaktır.

Mihri Belli'nin vurulması vurulanların ne ilkiydi, ne de sonuncusu oldu. Bunca öldürümü, sabotajı, suikastı, katliamı "zihniyet" farkıyla açıklayabildiğimize göre, biz de, deryayı bilmeyen derya içindeki mahilere benzetilebilirdik. Ama bugün, onun vurulmasının ardındaki amacı, vurulduğu 7 Nisan 1979'dan geriye doğru işlenen siyasal amaçlı cinayetleri anımsatarak açıklayabilecek bilgilere sahibiz. Şöyle:

28 Eylül 1979 — Adana Emniyet Müdürü Cevat Yurdakul.

1 Şubat 1979 — Abdi İpekçi.

12-26 Aralık 1978 — Maraş katliamı (resmi açıklama 111 ölü).

8 Ekim 1978 — Bahçelievler katliamı. TİP'li yedi gencin boğularak öldürülmesi.

3-4 Eylül 1978 — Sivas olayları (9 ölü).

8-10 Ağustos 1978 — Tepecik otobüsü ve Balgat katliamı (3 ve 5 ölü).

17-22 Nisan 1978 — Fendoğlu'na bombalı paket, Fendoğlu ailesinden dört ölü ve Malatya olayları (üç ölü).

18 Mart 1978 — İstanbul Üniversitesi katliamı / öğrencilere bombalı saldırı (6 öğrenci ölü).

18 Aralık 1978 — Akın Özdemir (Adana Köy Koop Başkanı).

26 Kasım 1978 — Dr. Necdet Bulut (Karadeniz Teknik Üniversitesi).

20 Ekim 1978 — Prof. Dr. Bedri Karafakioğlu (İstanbul).

11 Temmuz 1978 — Prof. Dr. Bedrettin Cömert (Ankara).

7 Nisan 1978 — Prof. Dr. Server Tanilli vurulacak (İstanbul).

24 Mart 1978 — Doğan Öz (Ankara Cumhuriyet Savcı Yardımcısı).

1 Mayıs 1977 — 34 Ölü. (İstanbul/Taksim.)

Mihri Belli vurulduğu zaman Ecevit başkanlığında CHP-DP-CGP koalisyonu iktidardadır, tabanca bulundurmaktan tutuklandığı zaman Demirel'in azınlık hükümeti iktidardaydı ve her iki iktidar döneminde de İstanbul sıkıyönetim-

le yönetiliyordu.

Belli'nin vurulmasından önce, Aralık 1974'ten Nisan 1979'a değin siyasi amaçla öldürülenlerin sayısı 1.363'tü. Onun vurulmasından sonra, Nisan 1979'dan 12 Eylül 1980'e değin ise 4.025 kişi öldürülecekti.

Bugün daha iyi biliniyor NATO'nun, bu dönemde Türkiye'de bir askeri darbe planladığı ve askeri darbeye toplumsal ortam oluşturmak için bir iç savaş başlattığı.

12 Marttan 12 Eylüle, yani 1971'den 1980'e birbirine karşıt iki sürecin, biri "özgürleşme" ve öteki "köleleştirme" olan iki sürecin karşı karşıya getirildiği bu iç savaşın arkasında gizlenen amaçları iyi bilmek gerekir. Biri, sayı olarak, istenç/irade olarak, oy olarak, sınıf ve emekçi sınıflar olarak büyüyen ve kendi geleceğini kendisinin belirleyeceği bilinçli bir güce dönüşmeye başlayan devrimci atılım. Öteki, NATO ile korunan sistemi koruma şemsiyesi altında, yığınsal güce dönüşen devrimci teorinin yükselişini, devrimci kişi, kurum ve yığınları yokederek yoketmek.

Bilinçli olarak başlatılan ve bir program çerçevesinde yaygınlaştırılan ve yoğunlaştırılan bu iç savaş, yalnızca bir iç savaş değildi. Sovyetler Birliği'ni dağıtmayı ve sosyalist sistemi çökertmeyi amaçlayan bir büyük savaşın da parçasıydı.

Bir başka anlatımla, Gladyosuyla, CIA'sıyla, siyasi partisi MHP'siyle, 45 ilde ABD'li uzmanların iç savaş taktiklerini öğretip eğittiği 250 bin komandosuyla, Ülkü Ocaklarıyla, bir askeri darbenin toplumsal ortamını oluşturmak amacıyla NATO'nun başlattığı genel savaşın bir parçasıydı.

NATO'nun gizli orduları, gladyolar, "komandolar", kendi adlarında, bu amacı bugün nasıl açığa vuruyorlarsa, alevi ve sünnilerin karışık olduğu Malatya'da, Tokat'ta, Zile'de, Sivas'ta, Maraş'ta, Çorum'da yaşanan kitlesel katliamlar sırasında kullanılan sloganlar da, emekçi sınıf ve katmanları, geleneksel ve toplumsal yaşamdan işçilerin üretimde bir araya geldikleri işyerlerine, sendikalarına değin, etnik açıdan, dinsel, mezhepsel açılardan, tarikat ve cemaat açısından bölerek, devrimci devinimin çökertilmesinin, geriletilmesinin, yo-

kedilmesinin amaçlandığını bize açıklıyorlar.

Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'in kuvvet komutanlarıyla darbe tarihini belirlemek için yaptığı toplantılarda, darbenin ortamı henüz oluşmamışşa, darbe tarihi erteleniyor, darbe ortamının oluşması için, CIA analistleri, CİA "istasyon şefleri", CIA ajanları, 1948'den beri CIA'nın emrinde çalışmış olan Türkeş'in "gizli ordusu" olarak bilinen 250 bin komandoyu, bir katliamdan ötekine taşıyarak, ülke, bir askeri darbeye hazır duruma getiriliyordu.

İlerici, demokrat ve devrimcileri "komünist" yani "vatan satıcısı" olarak yoketme süreci, darbe ile durmayacak, görünüş olarak da olsa devlet dışında işlenen cinayetler, 12 Eylül yönetiminde, bu kez devletin kurumları içinde, devlet görevlilerine işletilecekti. 650 bin kişi bunun için gözaltına alınacak, 7 bin kişinin bunun için idamı istenecek, 517 kişiye bunun için idam cezası verilecek, 50 kişi bunun için idam edilecek, 171 kişi bunun için işkenceyle öldürülecek, 300 kişi bunun için kuşkulu şekilde ölecek.

4

Devrim, özünde sınıfların savaşımıdır. Burjuva ulus, sosyalist ulus, kavram olarak tanımlarını modern sınıfların varlığından alırlar.

1961 Anayasasının sola kazandırdığı özgürlük, demokratikleşme savaşımını sınıfsal temele ve özellikle de emekçi sınıf ve katmanlara dayandırması açısından önem taşır.

Ne var ki, 12 Eylül (1980) öncesi ve sonrası, "*sınıf-parti*"lerin yerini, giderek, etnik, dinsel, mezhepsel partiler, tarikat ve cemaat partileri almaya başlayacak ya da siyasal partiler, etnik, dinsel, mezhepsel kuşatma içersinde kalacaktır.

Sovyetler Birliği dağıtıldı. İlk olarak Atatürkçü laikliğin eskidiğini söylediler.Yalnız müslüman olmayanların değil, müslüman olan ama etnik açıdan Türk olmayanların da "azınlık" sayılması gerektiği ileri sürüldü. Pantürkizm ve panislamizmi dışlayan politikanın aşılması dayatıldı. ABD'nin,

Adriyatikten Basra Körfezine, Orta Asya'ya değin müslüman ulusların resmi olmayan birliğinin liderliğini üstlendiği, bu süreçte, dile getirilecekti. Biz değil, CIA analistleri, Türkiye'nin 21. yüzyıl jeopolitiğini belirliyordu. Türkiye'yi etnik, dinsel, mezhepsel, olmazsa bölgesel federasyonlara ayırma planını, Avrasya projesi izledi: *225 milyonluk Büyük Türk Konfederasyonu.* Ardından Tayyip'in "Diyarbakır'ı merkezi yapacağını" söylediği (16 Şubat 2004, Kanal D) *Büyük Ortadoğu Projesi.* Bu projeler, aynı dönemlerde siyasal partilere yansıdı, parlamentonun sınıfsal dokusu, etnik, dinsel, mezhepsel özelliklere ve ABD'nin perspektiflerine göre belirlendi ve yapılaştı.

Bununla kalınmadı, ülke, suyundan toprağına hemen her şeyiyle satılığa çıkartıldı. Babalarının malı gibi sattıklarını söylediler. Halk, paranın dini imanı olmaz der, Başbakanları, ilkin sermayenin dini, mezhebi, ırkı olmaz diyecek; ulusu, dinle, mezheple, ırk topluluğuyla karıştıracak; birkaç gün sonra, yanlışını, küresel bir yanlışla taçlandırarak, "Türkiye'de sermaye ayrımı kalmadı" diyecek ve ekleyecekti: "yerli ile yabancı sermaye ayrımı kalmadı". (*Cumhuriyet*, 28 Ocak 2006.)

Ne zaman?

Sermayeleri, kendi uluslarının bayraklarıyla temsil edildiği düşünülürse, SEKA'nın, Tekel'in, Sümerbank'ın, Petkim'in, Şeker'in, Telekom'un, yani tüm ülkenin üstünde İngiliz, İsrail, Yunan, ABD vb. bayrakları "dalga dalga dalgalandığı", ve her bir tuğlası, her bir avuç harcı için karın tokluğuna, ilaç yokluğuna emeğini eritmiş yoksul halkımızla "dalga" geçmeye başladıkları zaman.

Ama, ne limanlarımızın, ne topraklarımızın, ne sularımızın, ne fabrikalarımızın, ne tarihimizin ve ne de siyasal, ekonomik ve kültürel değerlerimizin, uluslararası sermayeye peşkeş çekilmesi, sonradan görme günümüz "devrimci"sini pek ırgalamadı ve ırgalamıyor. Ne var ki, benim her saat değil her dakika içim yanıyor. İnanıyorum ki, Mihri Belli, dışardan da olsa, olanları acı çekerek izliyor.

Kısacası, bağımsızlık sorunu, devrimci demokratikleşmeyle kenetlenmiş bir sorun olarak, "günümüzün en acil sorunu" olarak, gündemimize olanca ağırlığıyla oturmuş bulunuyor.

5

İşte son soru:

Mihri Belli'yi yaşamdan sonra yaşatacak mıyız?

Yaşamdan sonra benim yaşatacağım Mihri Belli, yaşamdan sonra yaşayacak olan Mihri Belli'dir. Yani onun Sol Yayınları'na gelmeden önce ilk taslağı çizilen, Sol Yayınları sürecinde biçimlenen, ete kemiğe bürünen, devrimci gençliğin coşkuyla kucakladığı, "***Tam bağımsız gerçekten demokratik Türkiye***" sloganında açımlanan "Milli Demokratik Devrim" anlayışı, devrim aşamasıdır.

Yeni-devrimcilerin, daha doğru bir terimlemeyle postmodern-devrimcilerin "geminin bordasından atıverdiği" bu slogan, bugün de, emperyalist gericiliğe karşı, uluslararası sermayenin kölesel egemenliğine karşı, küresel faşizme karşı, emekçi sınıf ve katmanların bağımsızlaşma, özgürleşme ve insanın "insan" olarak, "özgür insanlar" olarak insanlık okyanusunda kaynaşacağı savaşımın ön aşaması ve bu aşamanın sloganı olarak bizi bugün de uyarıyor ve uyandırıyor.

Çünkü bu slogan, devrimci devinim içinde yoğrulmuş, pişmiş, devrimci devinimi zenginleştirmiş ve güçlendirmiş olanların sloganıdır. Unutulmasın ki, onlar, pratik içinde, yanlışlarında doğruları buldular, doğrularında yanlışları kavradılar.

Türkiye emekçileri, devrimcileri, bağımsızlaşmanın anahtarını olduğu kadar, birleşme ve bütünleşmenin şifresini bu sloganda bulmuşlardı ve inanıyorum ki, bugün bu sloganda bağımsızlaşmanın ve devrimci demokratikleşmenin şifresini yeni kuşaklar yeniden bulmakta daha çok zaman yitirmeyeceklerdir.

Çünkü bu slogan, doğru bir durum değerlendirmesinin,

doğru bir duruşun, doğru bir yürüyüşün sloganıdır.

Bu savaşımda, ip altında canları alınmış olanlar, son sözleriyle bu slogana can verdiler, canlarını verdiler. Bu sözler, onları izleyenlerin ilk sözleri oldu. Onları unutmayalım, hiç unutmayalım.

*

"Mihri Belli" adında, hemen her zaman, burada ve bu konuşmada da "Sevim Belli"yi hecelemeden andım, hiç bir zaman ikisini birbirinden ayırmadım. Bunu, bitirirken belirteyim.

Son olarak şunu da ekleyeyim:

Devrimci demokratikleşme yolunda, ulusun bağımsızlığı ve emeğin özgürlüğü parantezini kırk yıl önce Mihri Belli açmıştı. Bağımsızlaşana değin, insanlığın özgürleşme eşiğini aşacağı, birbirleriyle elele tutuşacağı günlere değin, bu parantezi kapatmayacağız, kapattırmayacağız...

Sevgiler sunarak.

1 Mart 2006
Edebiyat ve Eleştiri, 87, 2006/2

ÇANKAYA VE TÜRBAN

Süleyman Demirel, *Radikal*'in (Murat Yetkin'in), "hanımının başı türbanlı olan bir vatandaşın cumhurbaşkanı olup olamayacağı" sorusunu yanıtlarken, "Bunu engelleyen bir yasa yok!" demiş.

Gazetede (*Radikal*, 19 Şubat 2006), bu bölüm, "Türbana engel yasa yok" başlığı altında verilmiş.

Bir yıl kadar önce ise, Süleyman Demirel, bir televizyon programında, üniversite öğrencilerinin "türban"la ilgili sorularını yanıtlarken, türbanın arkasında tarikat ve cemaatlerin bulunduğunu duyumsatarak, amacın siyasi olduğunu söylemişti. Şimdi, türbanın, Çankaya için yasal bir engel olmadığını söylerken, Çankaya'yı, "şeyh-ül islam"ın makamı gibi görmeye mi başladı diye düşünmekten kendimizi alamadık.

Türbanın arkasında tarikat ve cemaatlerin, önünde siyasal amaçların olduğunu herkes bildiğine göre, soru şöyle so-

rulmak gerekir: Tarikatlar ve cemaatler kendi inançsal kisveleriyle Çankaya'ya çıkabilirler mi?

Şu soru da yanıtlanmak gerekir: Bir hanım, eşinin bağlandığı tarikat ya da cemaatin simgesi olan bir kisveyle Çankaya'ya çıkıyorsa, bu kisve, hanımın kisvesi mi sayılmak gerekir, yoksa eşinin bağlı olduğu tarikatın simgesi mi sayılmak gerekir?

Anımsayalım: Tayyip Erdoğan, başbakan olduktan sonra, ilk namazını nakşbendi şeyhinin adını taşıyan "Mehmed Zahid Kotku" camisinde kılmıştı. Kıbrıs'ta nakşbendi şeyhini, Amerika'da nakşbendi şeyhini ve geçenlerde Konya'ya gittiğinde nakşbendi şeyhini ziyaret etmiş olmasının tarikat bağı açısından bize duyumsattığı hiç bir şey yok mu?

Çünkü, burada, "müstakbel" Çankaya yolcusunun bağlı olduğu tarikatın simgesinin, hanımının kisvesinde temsil edildiği açıktır.

Bu nedenledir ki, Çankaya yolcusunun hanımının türbanını, yurttaş olarak "cumhurbaşkanı" seçilme koşulları arasında değil, dinsel kisve ve simgelerle ilgili yasalar arasında aramak gerekir.

"Bazı Kisvelerin Giyilmeyeceğine Dair Kanunun Tatbik Suretini Gösterir Nizamname"de (18 Şubat 1935, Nizamname No: 2 / 1958) şunları okuyoruz:

"Madde 1 — Herhangi din ve mezhepte olurlarsa olsunlar mensup oldukları din ve mezheplerin usul ve teammüllerine göre mabed ve ayinlerde ruhani kisve taşımakla mükellef olanlar (...) ancak mabed ve ayinlerde ruhani kisve taşımaya mezun addolunurlar.

"Madde 2 — Her din ve mezhebin ruhanilerini ayırdetmek için kabul edilen *her türlü kisve, alamet* ve *işaret* ruhani kıyafet addolunur.

"Madde 3 — Mabedler her din ibadetine mahsus ve usule muvafık olarak tecessüs etmiş olan kapalı mahallerdir.

"Madde 5 — İzcilik ve sporculuk gibi topluluklar ve cemiyet ve klüp gibi heyetlerce bugün kullanılmakta olan (...) kıyafet, alamet ve levazım"ın (...) "A) *Türk inkılâbına, rejimine ve vahdetine* (birliğine) *muhalif bir ciheti olmaması*" şarttır.

"Madde 8 — Mektep ve başka bilgi müesseselerine devam edenlerin bir kıyafet, alamet ve levazım kullanmalarına lüzum görüldüğü takdirde tip tayini (...) yapılır. Bu gibi mektep ve müesseseler için kabul olunacak alametleri bu mektep ve müesseselerden mezun olanlar da taşıyabilirler.

Yasa açık: Hangi din ve mezhepten olursa olsun, ancak bu din ve mezhebin usul ve teamüllerine göre mabed ve ayinlerde ruhani kisve taşımakla yükümlü olanların bu kisveleri taşıyacağı belirlenmiştir. Din ve mezhep dışı "kıyafet, alamet ve levazımın", "*Türk inkılabına, rejimine ve vahdetine muhalif bir ciheti olmaması*" koşulu getirilmiştir.

"Tarikat"lara gelince, (13 Kanunuevvel 1341 / 1925 gün ve 677 nolu) Kanun, tarikatları yasaklamıştır ve "Bilumum tarikatlarla şeyhlik (...) bu ünvan ve sıfatlara ait hizmet ifa ve *kisve iktisası memnudur.*"

Bu yasa, yürürlüktedir. Çankaya, özellikle "hukuk devleti"ni simgeler. Çankaya'yı "Çankaya" yapan devrim yasalarını paspas yaparak Çankaya'ya yürümek, demokratik hukuk devletinin temel ilkesiyle çelişir; çünkü, bu, yukarıya aldığımız yasa maddesindeki "rejim"in gaspı anlamına gelir.

Türban ise genel anlamıyla başörtüsü değildir; tartışma konusu olmasının nedeni de, başörtüsü olma özelliğinden kaynaklanmamaktadır. Tarikattan olanları ve tarikatları ayırdetmek anlamında "ruhani kıyafet" sayılmak gerekir. Ruhani kıyafet sayılmaması durumunda, her tarikat ve her cemaat tarafından ayrı ayrı belirlenmiş, tarikat ve cemaatlerin simgesel kıyafetidir. Bu anlamda da, yasadaki söylemiyle "*Türk inkılabına, rejimine ve vahdetine* (birliğine)" aykırı kıyafetlerdir.

*

Yasada yer alan "vahdet"e özel bir önem verdiğimizi belirtelim. Türban sorununun, imam-hatip sorunuyla bütünleşmiş bir sorun olduğu, türbanla toplumsal alanda olduğu gibi, devletin tüm alanlarında imam-hatibin egemen duruma

getirilmesi amaçlandığı biliniyor. Bu nedenle belirtelim, geçenlerde, Başkent Üniversitesinde bir televizyondan yayınlanan söyleşisinde, öğrencilerin imam-hatiple ilgili sorusunu yanıtlarken Demirel, %99,9'u müslüman olan bir ülke olan Türkiye'de, bu okulların din öğreten okullar olduğunu söyledi.

Oysa, imam-hatip okulları, meslek okullarıdır, din öğreten okullar değil, din adamı yetiştiren okullardır. Buna bir diyeceğimiz yok. Ama Demirel, ülkenin tüm nüfusunun din adamı olması gerektiğini söyler gibi soruna yaklaşmakta, halkın %99,9'unun müslüman olduğunu birçok yerde yinelemektedir. Ne var ki, %20-30 arasında olduğu ifade edilen alevilerin, müslüman sayılsalar da, kendilerini müslüman saysalar da, imam-hatip okullarına gitmedikleri biliniyor. Üstelik, imam-hatip okulları açılan yörelerde, varolan alevi-sünni farklılığını ilkin öğrenciler arasında derinleştirerek, giderek toplumsal ölçekte ayrımcılığa dönüştürerek, alevi-sünni düşmanlığının yolunu açan okullar olduğu da biliniyor. 12 Eylül öncesi, Malatya'da, Sivas'ta, K. Maraş'ta, Çorum'da yaşadığımız acı olayları unutacak mıyız yoksa?

Bu, "vahdet/birlik" açısından sorunun negatif boyutudur.

Bir başka nedeni, aklın ve bilimin, dinin buyruğu altına alınmasıdır. Çünkü, imam-hatip okullarının üniversitelere alınmasında direnilmesinin esas nedeni, aklın, bilimin, bilimsel düşüncenin, dinin denetimi ve buyruğu altına alınmasını sağlamaktır. Saidi Nursi'nin öğretisine koşut olarak, imam-hatip okulları, aklın, bilimin, bilimsel düşüncenin ve maddi felsefenin, anarşizme, ateizme ve komünizme götürdüğü anlayışını benimseyerek, aklın, bilimin ve felsefenin dinin emrinde ve hizmetinde eğitimini temel almıştır. Saidi Nursi öğretisinde olduğu gibi, imam-hatip okullarında, fizik, kimya gibi "fen bilimleri" yanında, sosyoloji, antropoloji gibi "beşeri bilimler"in, "sömürge" bilimleri oldukları ileri sürülerek, bunların "ulema" tarafından "şeriat süzgecinden süzdürülerek" alınması benimsenmiştir. Kısacası, üniversiteye taşıyacakları "bilim", dinin emrinde ve şeriat süzgecinden sü-

zülerek alınacak bilim olacaktır.

Türban, dinin emri altına alınan aklın, "ulema"nın "şeriat süzgecinden süzdüğü" bilimin "koçbaşı" gibidir. Koç ile erkek, türban ile hanım simgelenirse de, Çankaya yolunda, türbanın erkeği, koçun hanımı simgelediği gözardı edilmemek gerekir.

Cumhuriyet, 27 Mart 2006
21-22 Şubat 2006, Ankara.

DİNİN SİYASALLAŞTIRILMASI VE OLASI AMAÇLARI

1. ULUSAL MECLİS VE ULUSAL İSTENÇ

"23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı", bayram oluşunu, Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış günü olan 23 Nisan 1920'den alır.

Kurtuluş Savaşı, fiilen bu Meclisle başlamış, Cumhuriyet bu Mecliste kurulmuştur. Kongre dönemi (*Erzurum-Sivas: 7 Ağustos 1919-4 Eylül 1919*), Heyeti Temsiliye dönemi (*4 Eylül 1919-23 Nisan 1920*) ve Meclis dönemi (*23 Nisan 1920 - 29 Ekim 1923*), "eski Osmanlı İmparatorluğundan yeni bir Türkiye devletinin doğuşuna",[1] yani Cumhuriyete giden yolun kilometre taşları olarak da nitelenebilir.

Cumhuriyet, feodal-devletin ulus-devlete, teokratik-devletin laik-devlete devrimci dönüşümünü simgeler.

Egemenlik/hakimiyet, saltanat ve hilafetten doğrudan ulusa geçmiş; ulus, ulus olarak istencini/iradesini, Türkiye Büyük Millet Meclisinde gerçekleştirmiştir.

"Egemenlik"in ulusun kendisinde olmasını, egemenliğin salt saltanat makamından onun ümmetine geçmiş olmasıyla

değil, ümmetin ulusa, tebaanın yurttaşa dönüşmüş olmasıyla birlikte düşünmek gerekir.

Dolayısıyla egemenliği belirleyen istenç/irade, tebaa olarak saltanata, ümmet olarak hilafete (ya da dinsel kurumlara) bağlı ve bağımlı olan bireyin, etnik, dinsel ya da mezhepsel istenci değil, özgürleşen bireyin ulusal istencidir.

Ulusal/milli istenç, ulusun, siyasal olan istencidir. Cemaati/tebaayı ulus yapan da, yeni ekonomik ve siyasal birlik olan ulus istencidir. Bunun temsil edildiği yer, Türkiye Büyük Millet Meclisidir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, ulusun en üst siyasal kurumudur, dinsel bir kurum değildir. Sorun bu kadar yalındır. Bu kurumu, dinsel bir kurum gibi algılamak, dinsel bir kuruma dönüştürmeyi istemek, Cumhuriyetin temel ilkeleriyle oynamak demektir. Çünkü, dinsel istencin, siyasal istençle özdeşleştirilmesi, ve giderek dinsel istencin siyasal istencin yerine konması, siyasal erki, kaçınılmaz olarak demokratik-olmayan girdaplara sürükler.

2. SİYASAL ERK VE YETKİLERİ

Ulusal istencin, ulusun siyasal istenci olduğunun belirtildiği yerde, "genel oy"un niteliğinin de salt siyasal olduğu burada belirtilmek gerekir. Seçmen, verdiği oy ile, (oy verdiği kişi ya da kişilere) kendisinin yurttaş olarak sahip olduğu siyasal yetkisini, belirlenen süre için devretmiş sayılır. Seçilen kişi ve kişilerin kullandıkları yetki, seçen kişilerin onlara devrettiği yetkidir, bu da siyasaldır. Bu yetki, sınırsız bir yetki de değildir, seçen açısından olduğu gibi seçilen açısından da, Anayasayla ve özellikle de Anayasanın değiştirilemez maddeleriyle/ilkeleriyle sınırlandırılmış bir yetkidir.

Bunun, hukuk dilinde yetkin söylemini, Cumhurbaşkanı Sezer, 19 Mayıs (2004) mesajında açıklığa kavuşturmuştu. Cumhurbaşkanı Sezer, mesajında, "devletin siyasal, sosyal, hukuksal, ekonomik hiçbir alanının din kurallarıyla *düzenlenemeyeceğini*" belirtmiş, "egemenlik hakkı" ile "milletin verdiği yetki"nin mutlak (sınırsız) bir yetki olmadığını açıklama

gereği duymuştu.[2]

Aynı günlerde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Nuri Ok da, "milli iradenin, her istediğini yapma yetkisini vermediği"ni belirterek, siyasal erkin yetkisinin sonsuz ve sınırsız olmadığını, egemenliğin de, keyfi, ulusal kimlikten uzaklaşmış bir egemenlik olamayacağını belirtiyordu.[3]

Cumhurbaşkanı Sezer'in siyasal erkin yetkisinin "sınırlarını" belirleyen mesajının, Yargıtay Başsavcısı Ok'un AKP hükümetini "şeriat heveslileri var" diye uyaran açıklamasının, 23 Nisan 2004'te Meclis Başkanı ve Başbakanın, Meclis'in kimliğini karartan ve "ulusal egemenliği" "tağşiş" eden davranış ve konuşmaları nedeniyle yapılmış konuşmalar olduğunu düşünmek sanırız yanlış olmayacaktır.

3. ANAYASAL LAİKLİK VE SINIRLARI

Cumhurbaşkanı Sezer, bu yıl, 12 Nisanda verdiği Harp Akademileri Konferansında, "irtica tehdidinin kaygı verici boyutlara ulaştığı" uyarısında bulundu.

Laiklik ilkesinin, "dinin toplumsal, siyasal ve hukuksal bir güç ve düzenleyici olmasını *önleyen* temel ilke" olduğunun altını çizen Cumhurbaşkanı, laikliği, salt din ve inanç özgürlüğü olarak tanımlamanın, (1) Anayasada açımlanan laiklik ilkesinin saptırılmasına, (2) laikliğin sınırlarını aşan din ve inanç özgürlüğünün, devletin ekonomik, sosyal, siyasal ve hukuksal temel düzenini din kurallarına dayandırma özgürlüğü olarak algılanmasına ve (3) bizzat laiklik ilkesinin, laiklik adı altında kendi karşıtına dönüştürülmesinin bir aracı olarak kullanılmak istenmesine yolaçacağına dikkat çekti.[4]

Cumhurbaşkanı Sezer'in laiklik ve irtica ile ilgili uyarılarına negatif yanıtlar, Meclis Başkanı Bülent Arınç ve Başbakan Recep Tayyib Erdoğan'dan gelecekti. İlkin "Kutlu Doğum Haftası" nedeniyle, ikincisi "Ulusal Egemenlik" ve "Çocuk Bayramı" dolayısıyla.

Sahne: Kocatepe Camisi salonu. Meclis Başkanı Arınç, ilkin "Kutlu Doğum Haftası"nı kutlayarak, Cumhurbaşkanı

Sezer'in öncelikli tehlike saydığı "irtica tehlikesi"ni dolaylı bir biçimde yanıtlıyor. Önündeki gülü alarak, türbanlı hanımıyla yanyana ön sırada oturan Başbakan Erdoğan'a uzatıyor. Rica ediyor. "Sevgili Peygamber efendimizin doğum gününü", siyasal partilere birer "Kutlu Doğum Günü" gülü göndererek kutlamalarını istiyor. Siyasal partileri sayarken, "hatta", Kürt kimliği öne çıkarılarak, siyasi partilerin dışına iteledikleri Demokratik Toplum Partisine de bir gül göndermesini söylüyor. Yani sağ-sol, laik-antilaik, Türk-Kürt, sünni-alevi ayırmıyor. Çünkü, o, islamı, siyasal birliğin ortak paydası, *tek birleştiricisi* olarak algılıyor. Siyasal birliğin de, islamın tutkalıyla sağlanacağı inancında.

Bu sahneler televizyondan izlendiğine göre, kameralar önceden yerlerini almış olmalı. "İbadet gizlidir!" derdi büyüklerimiz. Ama bu ibadet değil ki... İzlediğimiz tam seyirlik bir oyun. Meclis Başkanı, sanki Sudanlı şeyhinin çadırında, "başı açık" ortaoyunu oynuyor. Öyle ki, gözler Karagöz'ü arıyor.

Meclis Başkanı Arınç, Doğum Günü Kutlama'sının yapıldığı mekanda, Kocatepe Camisi çıkışında, Cumhurbaşkanı Sezer'in konuşmasına Anayasadan birebir yansıtılmış olan laiklik tanımını duyumsatan bir yaklaşımla, laikliğin yeniden tartışılmasını öneriyor. Sezer'in özellikle vurguladığı gibi, laikliği, "salt din ve inanç özgürlüğü olarak" niteleyen ve bu özgürlüğü, "devletin temel düzenini din kurallarına dayandırma özgürlüğü" olarak algılayan bir anlayışı, Anayasadaki laikliğin yerine geçirme çabası içinde Arınç.

Cumhurbaşkanı olarak Turgut Özal, "federasyon"u tartışmaya açtığı zaman, Uğur Mumcu, "Federasyonu herkes tartışabilir, bir tek cumhurbaşkanı tartışamaz!" diye yazmıştı. Mumcu'nun söylemini yineleyerek belirtelim ki, laiklik tanımını herkes tartışabilir, ama Meclis Başkanı tartışamaz, özellikle de laikliğin Anayasal tanımını "Meclis Başkanı" olarak kaldığı sürece, hiçbir biçimde tartışmaya hakkı yoktur. Ne var ki, Arınç, duruşuyla, davranışıyla olduğu kadar, konuşmalarıyla da, laikliği hemen her gün tartışıyor; laikliği ad ya da sıfat olarak koruyarak teokratik devlet ilkesinin ba-

şına oturtmaya çalışıyor. Yani Anayasal suç işliyor.

4. "ULUS"UN EGEMENLİĞİ VE "ALLAH"IN EGEMENLİĞİ

"Çocuk Bayramı" dolayısıyla Başkanlık koltuğunda, askerlik yaşını "kaçırmış" "başı açık" bir midi-çocuk temsil ediyor Meclis Başkanını.

"Ulusal Egemenlik Bayramı" dolayısıyla, Kemal Atatürk'ün "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" özsözünü, Başbakan Erdoğan, tabağın sevdiği postu yere vurması gibi, yerden yere vuruyor: "Birgün gelecek, duvarda değil, milletin kendisinde olacak egemenlik!" diyor.

Kısacası biri, cennetin yolunu politikayla döşüyor; öteki politikayı cehennemin ateşinde pişiriyor. Meclis'ten kokular geliyor yani. Doğal ki lavanta kokusu değil.

Açıklamak da gerekiyor:

Çünkü, "gün gelecek, milletin kendisinde olacak" olan egemenlik, duvardaki egemenlik değildir. Yani duvarda "cansız" duran egemenliğin bir gün halkın içinde canlanacağı amacını içermiyor Tayyib'in sözleri.

Genel oy ve çok partili parlamenter sistem, ulusun egemenliğini gerçekleştirmesinin ve yaşama geçirmesinin araçlarıdır. Nasıl ki, Büyük Millet Meclisi, egemenlik yetkisini, ulusun tek tek bireylerinin birleşen ve bütünleşen siyasal iradesinden alıyorsa, milletvekilleri de, namaz kılıp oruç tutmak için değil, ulusun siyasal temsilcileri olarak bulunuyorlar Mecliste. Onların kendilerine ulusun geçici olarak devrettiği egemenlik, duvarda, Kemal Atatürk'ün özsözünde açımlanan egemenliktir, yani ulusun kendisindeki egemenliktir. Ama onlar, bu egemenliği yadsıyan bir başka egemenliği alkışlamaktadırlar. Kuzuların sessizliğini bozan alkışlarıyla, onlar da ulusun kendilerine devrettiği ve bizzat yükümlendikleri "ulusal" egemenlik günahından kurtulacakları o "bir gün"ü bekliyorlarmış gibi!

Sorunun cahili kalmamak gerekiyor. Yani "duvar"daki egemenlik ulusundur söylemindeki "egemenlik" kavramıyla,

Tayyib'in milletin kendisinde olacak dediği "egemenlik"in anlamlarının birbirinden farklı ya da karşıt kavramlar olduğunu bilmek de gerekiyor. Çünkü biri, duvardaki "ulus"un egemenliğini, öteki "Allah"ın egemenliğini amaçlıyor.

Tayyib'in, "milletin kendisinde olacak" dediği egemenlik, ulusal egemenlik değil, onun dinsel inancında ifadesini bulan islami inancı göre ifade edilen egemenliktir. İslami inanca göre egemenlik ise, ulusun değil, Allah'ındır. *"Egemenlik Allah'ındır"* inancında olanlar, egemenliğin halka/ulusa ait olduğunu öngören çağdaş siyasal anlayışı, ***"şirk"*** olarak nitelerler. ***"Şirk"*** ise, "günahların en büyüğü"dür.[5]

Başbakan Erdoğan'ın "Egemenlik Allah'ındır" inancını, 1994'te Ümraniye'de dile getirdiğini burada anımsatalım. Şöyle demişti Erdoğan: "... 'Ben müslümanım' diyenin bir de 'aynı zamanda laikim' demesi mümkün değil. Niye? Çünkü müslümanın yaratıcısı Allah kesin hakimiyet sahibidir. "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir' koskoca bir yalan. Egemenlik kayıtsız şartsız Allah'ındır." Bu sözler, gene Erdoğan'ın 1994'te dile getirdiği "Elhamdülillah şeriatçıyız" sözlerinin başlık yapıldığı 17 Kasım 2005 günlü *Cumhuriyet*'te yinelendi.

Tayyip Erdoğan, imam-hatip öğrencisi olarak "günahların en büyüğü" olan, egemenliğin halkın/ulusun olduğu görüşüne karşıt olan "*Egemenlik Allah'ındır*!" inancında olabilir. İmam kimliği ve anlayışıyla "duvar"daki egemenliğin, bir "şirk", "büyük bir günah" olduğu inancını taşıyabilir. Ama, ulusun/milletin ona devrettiği yetki, Anayasanın yurttaşlarına tanıdığı, Anayasa ile belirlenen ve sınırlanan yetkidir. İnançlarına göre değil, "milletvekili" olarak, "başbakan" olarak, Anayasanın belirlediği ve sınırladığı siyasal görev ve sorumluluklara bağlı ve bağımlıdır. Çünkü onun, başlangıçta seçilmek için kullandığı istenç, milletvekili olarak edeceği yeminle belirlenmiş ve sınırlanmıştır. Siyasal erkin başı olarak, o, Anayasanın kendisine verdiği görevle görevlendirilmiş ve sorumluluklarla sınırlandırılmıştır.

5. "SEÇİLMİŞ KİŞİ" VE "ŞEKİL VE RESİM OLAN CUMHURİYET"

İlhan Selçuk, "Bülent Arınç *vantrilok* değil ama karnından konuşuyor" diyor ve ekliyor: Ama "*muradını açıkça dile getiremiyor*".[6]

Tayyip Erdoğan'ın ise "Bir gün gelecek, milli egemenlik duvarda değil, milletin kendisinde olacak!" sözüne gönderme yaparak, onun da karnından konuştuğunu yazıyor ve ekliyor: "*Ama dedikleri açık seçik*".[7]

Arınç ve Erdoğan'ın birbiri ardına yaptıkları açıklamalar, birbirlerinin "baş olmak" yarışına da bağlanıyor.

"Baş olmak"la, yaygın olarak, Çankaya'ya baş olmak duyumsatılıyorsa da, öyle anlaşılıyor ki, olgular ve açıklamalar, yalnızca Çankaya'yı değil, ülke sınırlarını aşıyor. Bu nedenle de, laiklik ilkesinin "tağşiş" edilerek, laik cumhuriyetten dindar cumhuriyete "vites değiştirilerek" geçilmek istenmesinin arkasında gizlenen amacı bilmek gerekiyor.

Tayyib'in partisi, genel seçmenin %25, oy veren seçmenin %34 oyuyla ve Mecliste %70 sandalyeyle temsil edilmeye başlandığı zaman, Korkut Özal, bir televizyon konuşmasında, onun "seçilmiş kişi" olduğunu söylüyor; daha Başkan Bush'un "icazet"ini almadan, yani seçilmeden önce, "o, seçilmiş kişidir" diyordu.

"Seçilmiş kişi" sözüyle, o kişinin Allah tarafından seçilmiş olduğunun dile getirildiğini belirtelim. Bu seçilmiş kişilerin her yüzyılda bir Kuran'ın yenileyicisi olarak görevlendirildiğine, ve bunun, Kuran'ın "gaybi bilgileri" arasında bulunduğuna inanıldığını da ekleyelim.

Bu "seçilmiş kişiler"den biri olduğunu, Kuran'ın gaybi bilgileri arasında kendi kendine bulgulamış olan Saidi Nursi, "kendisinden sonra gelecek mübarek zat"ın, yani "seçilmiş kişi"nin, vazifeleri arasında, "şeriatı icra ve tatbik etmek" olduğunu, "hilafet-i islamiyeyi ittihad-ı islama bina ederek İsevi ruhanileriyle ittifak edip, din-i islama hizmet edeceğini" buyurmuştu![8]

Gene Saidi Nursi'nin 1923'te Ankara'da Mecliste konuştuğunu hayal ettiği "hutbe"sinde yazıldığı gibi, "devlet başkanı olacak zat dine bağlı olmalı" ve "alemi islamda yapılacak inkılaplar, islamiyetin desatirine (kurallarına) uygun olmalı"ydı. Bir başka deyişle, Saidi Nursi, islami kurallara uymayan hükümetin gayri-meşru olacağı inancındaydı. Bir bakıma, Kemal Atatürk dönemi hükümetlerini, Saidi Nursi, "gayri meşru" olarak nitelemişti. Üstelik, "*Meclis'in aynı zamanda hilafet görevi görmesi* gerektiğini" söylemiş,[9] "Şarkı" akıl ve bilimin değil, din ve inancın ayağa kaldıracağını ileri sürmüştü. Şapka giymiş olmayı ve giydirmeyi "zındık"lık olarak nitelemiş, "şekil ve resim olan Cumhuriyet"e karşı, "dindar manada cumhuriyeti" savunmuştu. Amerika Birleşik Devletleri'nin, yeni kurulan müslüman devletleri okşadığını ve müslümanlığı koruduğunu söylediği yerde, hıristiyanlıkla müslümanlığın birleşerek ateizme (ki, laiklik her zaman bu kavram içinde algılatılmaya çalışılmıştır) karşı savaşmasını önermiş, bu görüşleri dolayısıyla *Time*'a konu olmuştu.[10]

6. TÜRKİYE: "İSLAMIN LİDERİ"

Saidi Nursi'nin görüşlerinin pratiğe yansıyan izdüşümünü şöyle çerçeveleyebiliriz:

Yerkürenin, sistemler/ideolojiler (kapitalist/sosyalist) arası değil, uygarlıklar (ve gerçekte dinler) arası çatışmalara sahne olacağı biçiminde özetlenebilecek Pentagon'ın 1940'lı yıllarda geliştirdiği teorisini, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra yineleyerek pazarlamış bulunan Samuel Huntington, Türkiye'ye geldiğinde, bu teorinin içini dışına çevirerek, bu kez, Türkiye'nin, islamın lideri olarak, islam içi ve dışı çatışmaları önleyeceğini, islama ve bütün dünyaya *büyük bir model* olacağını söyleyecekti.

Çağrı, sahibini bulmakta, "ben burdayım" diye koordinatlarını açıklamakta gecikmeyecekti.

Huntington'ın, Osmanlıları örnekleyerek ve tarihi anımsatarak, Türkiye'yi, laik bir ülke olarak değil, modern ve de-

mokratik bir ülke olarak, islamın liderleğine, dünyaya ve islama büyük bir model olmaya çağırdığı tarihten önce,[11] ABD Başkanı Bill Clinton, Endonezya'da bir camide, "İslamda hilafet düzeninin yeniden kurulmasını" önerecekti: "İslam dünyasının bir başı (halifesi) yok. Hıristiyanlığın Papa gibi bir kurumu var. ... İslam dininin gerçek bir lideri (Halifesi) olsa, onu Beyaz Saraya çağırır, diyalog başlatırdık."[12] Türkiye'ye geldiği zaman Clinton, o zaman başbakan olan Tansu Hanımın elini sıkarak "hilafet"i ne zaman oluşturacaklarını soracak, Parlamento'da ise, "Atatürk olmasaydı şimdi biz burada olmazdık" diyecekti.

"Halife"yi olmasa da, halifeliğe "seçilmiş kişi" olarak kendini namzet görteren Tayyip Erdoğan'ı Beyaz Saraya çağırma mutluluğuna Başkan Bush (II) erecektir! Şöyle ki, Tayyip Erdoğan, 3 Kasım (2002) seçimlerinden *bir yıl önce*, "Amerika'dan kendisini çağırmasını istemiş"[13] *gazetecilere* verdiği iftar yemeğinde, "demokrasinin islam ülkelerine de gelmesi gerektiğini" yinelemişti. Huntington'ın, "Türkiye'nin, islama ve dünyaya büyük bir model olacağı" sözlerini yineler gibi, Tayyib Erdoğan da, "Türkiye model görevi üstlenebilir!" diyecekti.[14] (*Radikal*, 6 Aralık 2001)

Yineleyelim: Erdoğan bu sözleri *basına verdiği* bir iftar yemeğinde söylemişti; yani mesajın ileticileri, alıcı adresi de açıklıyordu!

7. BÜYÜK İSLAM BİRLİĞİ HİLAFET VE HALİFE

İki Amerikalı yazar Jacob Heilbrunn ve Michael Lind, 2 Ocak 1996'da *New York Times*'da yayınladıkları "Üçüncü Amerikan İmparatorluğu" başlıklı yazılarında, Başkan Clinton'ın Bosna'ya 20 bin asker gönderme yönündeki kararına özel bir önem vermişlerdi. Yazarlara göre, Bosna'nın bir müslüman devlet olarak varlığını sürdürmesi, ABD'nin, Batılı müttefiklerinden daha istekli olmasının nedeni, "İran Körfezinden Balkanlara kadar *müslüman ulusların resmi olmayan birliğinin lideri* olarak ABD'nin *üstlendiği yeni* rolü"nü açıklıyordu.[15]

Yazarlar, ayrıca, üçüncü Amerikan imparatorluğunun kalbinin, bir zamanlar Osmanlı Türklerinin egemen olduğu bu bölgelerde attığını belirttikleri gibi, Osmanlı İmparatorluğunun İran'ın batı sınırından Kuzey Afrika'nın batı sınırına değin hemen tüm Arap, yani müslüman dünyasını Büyük Ortadoğu Projesi içersine alan İslam Birliğinin halifesi olarak, Türkiye, islam dünyasına model oluşturabilir ve onun "lideri" olabilirdi.

Her konunun olduğu gibi, halifeliğin de, alan için olduğu kadar veren için de ortak payları ve paydaları olmak gerekir. Özellikle de "at pazarlığı" yapılan Beyaz Sarayda.

Paylardan biri, Adriyatik kıyısından Çin Seddine ulanan Avrasya'ydı. Bu alanda 225 milyonluk Türk ve müslüman konfederasyonunu kurmak Özal'a nasip olacaktı, olmadı.

Öteki, Büyük Ortadoğu Projesi. Çoğunlukla müslüman-Araplardan oluşuyor.

Ama her ikisinin de ortak paydası islamdı. Irak'ın ve Irak'a saldıracak 62 bin asker, 255 uçak, 67 helikopter için ülke topraklarını işgalciye açma sözünü veren Tayyib'in de müslüman olması gibi.

Mısır Başkanı Mübarek, Büyük Ortadoğu Projesi ilk dillendirildiği zaman, kaygısını Abdullah Gül'e iletmiş, Gül de, "Bu projenin dışında kalamayız!" yanıtını vermişti.

Tayyib Erdoğan ise, "Büyük Ortadoğu projesinin figüranı değil, aktörü olacağız!" diyor, bir başka konuşmasında, "ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi içinde Diyarbakır'ı merkez yapacaklarını" söylüyordu.[16]

Kuzey kuşağı müslüman-*Türklerden*, güney kuşağı müslüman-*Araplardan*, ortası/merkezi müslüman-*Kürtlerden* oluşan, yani *Avrasya-Ortadoğu-Büyük Ortadoğu*'yu kucaklayan, emperyalist sistemin, kendine, birbirine ve birbirlerine düşmanlaştırdığı islam ülkelerini tek bir lider/halife aracılığıyla, yani Türkiye üzerineden gütmeyi ve güdülemeyi amaçlıyor Beyaz Saray. Tasarımsal fotoğraf bile bize ürkünç geliyor, insan "Aman Tanrım!" demekten kendini alamıyor.

"Baş olmak" için çekişmelere bakıldığında ise akla şu so-

ru geliyor: Laik Cumhuriyetin başkenti Çankaya, dindar manada cumhuriyetin merkezi mi olacak, yoksa islam birliğinin hilafet makamı mı? Öyle görünüyor ki ikisi de.

Toroslardan Akdeniz kıyısına inmiş Türkmenlerin bir özsözüyle bitireyim:

"*Sürü baş dönünce topal keçi başa geçer*!"

7 Mayıs 2006, Ankara
Cumhuriyet, 31 Mayıs, 1-2 Haziran 2006.

NOTLAR

[1] Gazi M. Kemal, *Nutuk/Söylev*, TTK, c. II, s. 830/831.

[2] "Sezer'den uyarı dolu 19 Mayıs mesajı / Yetkinizin sınırını bilin", *Cumhuriyet*, 19 Mayıs 2004.

[3] "Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Ok, AKP hükümetini uyardı ve hukuk dersi verdi / Şeriat heveslileri var", *Cumhuriyet*, 22 Mayıs 2004.

[4] "Cumhurbaşkanı Sezer, irticanın kaygı verici boyutlara ulaştığını söyledi / 'Tehlike Büyük' ", *Cumhuriyet*, 13 Nisan 2006;

[5] Prof. Dr. Nur Vergin, "İslamda Çağdaşlık ve Türk Demokrasisine Geçişte Rolü", *Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam*, Vadi Yayınları, İstanbul 1959, s. 59 // Sait Halim Paşa, "Şeriatın Hakimliği Gerek", *Buhranlarımız ve Son Eserleri*, İz Yayıncılık, İstanbul 1991, s. 237.

[6] İlhan Selçuk, "Karnından Konuşan Başkan", *Cumhuriyet*, 25 Nisan 2006.

[7] İlhan Selçuk, "Darbe Kararı Dincilerden", *Cumhuriyet*, 27 Nisan 2006.

[8] Aktaran: Neda Armaner, *İslam Dininden Ayrılan Cereyanlar: Nurculuk, İlahiyat Fakültesi Yayınları*, Ankara 1964, s. 61.

[9] *Mesnevi Nuriye*, s. 80-82 Çetin Özek, *Türkiye'de Gerici Akımlar ve Nurculuğun İçyüzü*, Varlık Yayınları, İstanbul 1964.

[10] Bkz: Muzaffer İlhan Erdost, "Saidi Nursi Öğretisi ve Bilimin İslamlaştırılması", *Kuşatılmış Ülke Kuşatılmış Yazılar*, Onur Yayınları, Ankara 2005, s. 56-74 // "Din, Bilim ve İdeoloji Tartışmaları", *Yeni Dünya Düzenine Zorlanması Odağında Türkiye*, Onur Yayınları, Ankara 1999, s. 149-203.

[11] *Milliyet*, 9 Eylül 1966.

[12] *Türkiye*, 31. 12. 1934 Cengiz Özakıncı, *İblisin Kıblesi*, Otopsi Yayınları, İstanbul 2005, s. 268.

[13] Bkz: Ecevit'in Sedat Ergin'le söyleşisi, *Hürriyet*, 8 Aralık 2002.

[14] *Radikal*, 6 Aralık 2001.

[15] *The New York Times*, 2 Ocak 1996.

[16] 16 Şubat 2004, Kanal D.

60'LAR

1960'lı Yıllarda Kültürel ve Yazınsal Yaşam
Demokratikleşme ve Faşistleşme Kıskacında 27 Mayıs
NATO ile Korunan Sistem ve Ulusal Sistem Karşıtlaşması
ve Toplumsal Yaşama Yansımaları

SÖYLEŞİ: **CENK GÜNDOĞDU** / *ÜÇ NOKTA*

60'ların (50 sonrası 60-70 Aralığı) ortamından bahsederek konuşmaya başlayabilir miyiz?

Erdost — 1960 mı? Genel bir çerçeve çizmekten uzağım. Özel olarak şunları söyleyebilirim: 1960 başlarında, ben *Ulus* gazetesi basımevi yönetim kısmında çalışıyordum. Cemil Sait Barlas, Ankara'daki basımevini kapatmış, *Son Havadis* ile *Pazar Postası*'nı İstanbul'a taşımıştı. Bizleri de CHP'nin yayın organı *Ulus*'a "yerleştirmişti". Benim işim akşam 8'de filan başlıyordu. Eve dönüş, gazetenin çıkışına bağlıydı. Kimi zaman gün doğana kadar kalırdım gazetede (daha doğrusu gazetenin basıldığı basımevinde). *Ulus*'ta, haftada bir "Yayın Dünyamız" sütununda bir kitap tanıtma yazım yayınlanırdı. Pazar günleri de, yarım sayfa "mizah" hazırlardım.

Demokrat Partinin "yoldan çıktığı" günlerdi. Hemen her akşam, Birinci Şube memurları bir yasaklama kararı getirirdi. Yasaklanan haber çıkartılır, gazete yeniden bağlanırdı.

Giderek öyle çoğaldı ki yasaklamalar, tüm gazeteler yasaklanan haberleri kalıptan kazıyarak baskıya girerdi. Yani bazı sütunlar boş çıkardı. Şimdiki tekniğe yakınlığı olanlar bunu bilemez. Çünkü, gazetenin haber ve yazıları, entertip ya da linotiplerde kurşun satırlara dökülerek dizilir, sayfaya öyle yerleştirilirdi. Başlıklar ise kasalardan harf harf elle dizilirdi. Sayfa, pres altında matrise çekilir (negatif) ve matristen yarım daire olarak kurşun kalıba dökülür, bu kalıplar daire biçimindeki kazanlara yerleştirilir, baskıya öyle geçilirdi. Düz baskıya göre çok ileri bir teknik sayılırdı rotatif. Bir yasaklama kararı geldiğinde, kurşun kalıp firezeye alınır, yasaklanan haberle ilgili bölüm firezede boşaltılırdı.

Gazetelerin bu görüntüsü bile, siyasal ortamın boğucu havasını duyumsatmaya yeter sanırım.

1958-59'da başladığım Açık Oturum Yayınları'nı 60'lı yılların başlarında da sürdürdüm. İlk yayın Henri Alleg'in *La Question*'uydu. Turgut Uyar'ın *Dünyanın En Güzel Arabistanı*, Orhan Duru'nun *Bırakılmış Biri*, Fethi Naci'nin *Gerçek Saygısı*, Ece Ayhan'ın *Kınar Hanımın Denizleri*, bu yayınevinin ilk yayınları. Sonrası, bir uçurum, anlatmaya değmez sanırım.

Kitap tanıtma yazılarım şu anda bende yok. Olsaydı, onlara bakarak, size en azından o dönemde yayınlanan kitaplar hakkında bir bilgi verebilirdim. Doğal ki yedeksubay olarak askere gideceğim tarihe değin (1963 Martına değin) geçen süreyle ilgili olarak.

Ulus ikide-bir kapatılırdı. Ya yasaklara uymadığı için, ya da yazılan yazılardan, yayınlanan haberlerden dolayı. Yazı müdürleri cezaevine, gazete çalışanları da bir o kadar süre istirahata çekilirdi. Doğal ki devlet zoruyla. İsmet İnönü'nün, "Tahkikat Komisyonu" kurulduğu zaman Meclis'te söylediği "Sizi ben bile kurtaramam!" ünlü sözü, gazetenin manşetine oturduğu günün sabahında gazete kapatılmıştı. 27 Mayısa kadar kapalı kalacaktı.

70'e daha çok var: 27 Mayıs 1960'dan sonra, ben, yazı müdürü, Süleyman Ege sekreter, haftalık *Ülke* gazetesini çıka-

rıyoruz. Sahipleri, Cemil Sait Barlas'ın basımevinden akrabaları, Enç'ler. Osman Enç yüzbaşılıktan ayrılmış. Dündar Taşar ve Orhan Erkanlı sınıf arkadaşları. Böyle bir bağlantı içersinde dergiyi yayınlamaya başladık. İlk iki sayıdan sonra başyazıları Cemal Süreya yazıyor, Orhan Erkanlı'ya haftalık soruları hazırlıyor, ben "Hani Bir Şiir Vardı" köşesinde Ahmed Arif'in "Anadolu" şiirini yayınlıyorum. Fakir Baykurt ve birkaç eğitmenle Eskişehir'de biri yerli, biri göçmen iki köyü incelemeye gidiyoruz. Böyle bir havadayız biz. Cemal Süreya, "Ne sorsak, yanıtlıyorlar!" diyerek, haftalık sorularının dozunu artırıyor. ABD ile olan ikili ilişkiler ağırlıklı. Ama Orhan Erkanlı yutmuyor, yanıtlarını almaya gittiğimde bana yanıt yerine soruları geri veriyor. Bu arada derginin sahibi Osman Enç, dergiyi ziyarete gelen Cemil Sait Barlas'a, "Ağbey diyor, Muzaffer ile Süleyman'ın yerini Sinop Cezaevinde hazırladılar!". Ne var ki kamplumbağa ters dönüyor, bizi Sinop Cezaevine göndermeyi planlayanlar, yurtdışına postalanıyor. Dündar Taşar da içlerinde. Yani ünlü "14'ler" olayından sözediyorum.

Şemdinli'de başlayan yedeksubaylık, bölgedeki isyanları araştırdığım için Aydın'a sürgünle sürüyor. 1965 Martında Ankara'dayım. *Ulus*'un kapısı bana kapanıyor. Sol Yayınlarının ilk altı kitabını Kasım 1965'te yayınlıyorum. Marx, Engels ve Lenin'in kitapları —denebilirse— ilk kez yayınlanıyor.

Biliyorum, siz "kültürel ortam" ile daha çok yazın ve sanatı amaçlamış olmalısınız. Ama ben size başka bir şey anlattım. Üzgün de değilim.

60'lara gelindiğinde II. Yeni şiirine ve dolaylı da olsa size bakış, eleştiri nasıldı? Neler söylersiniz...

Erdost — İlkin bir iki not çiziktireyim. Birincisi, kral numaralar gibi, romen rakamlarıyla "II. Yeni" diye yazıldığına ilk kez tanık oluyorum. Benim yazımın adı, "İkinci Yeni"ydi, öyle yazılması doğru olur. İkincisi, İkinci Yeni adı, benim ya-

zımdan kalma, ama, İkinci Yeni şairleri de benim "cahil"liğim üzerinde birleşmişler gibi gelir bana. Yanılmış da sayılmazlar, ben onlar kadar okumuş biri sayılmazdım, o zaman da, ondan sonra da. Kanıtı da şu: herkes kendisini özel olarak değerlendirmemi beklerdi. Oysa benim söylediğim, sonra da açımladığım, değişen bir şiir olduğuydu. İkinci Yeni şairler, kendilerinden önceki şiiri yinelemek istemiyor, yeni bir şiir, kendileri olan bir şiir yazmak istiyorlardı. Ortak paydaları bu, ayrıldıkları, birbirine benzemeyen yanları, kendilerinin şiirine, bir başka deyişle kendilerine yaklaşmaya çalışmış olmalarıydı. Bir bakıma "anonim" bir şiir yazmak ve anonim bir şair olmak istemiyorlardı. Ben akım olarak nitelemedim İkinci Yeniyi, akım gibi niteleyenler, beni bilisizlikle karalamakta haklıydılar! Çünkü onlar, kendi şiirleri hakkında çok şey biliyorlardı, ben ise onları kendileri kadar bilmiyordum. Bilmek gereğini de duymadım hiç bir zaman.

Eleştirmenlere gelince, onlar daha bir yaman çıktı. Biri "İkinci Yeni Olayı"nı yazdı, öteki, "İkinci Yeni Savaşları"nı. Üstelik İkinci Yeni tartışmaları küllendikten yıllarca sonra. Üstüne üstlük birbirleriyle düello'ya kadar vardırdılar işi. Ben önce dedim, yok ben daha önce söyledim diye dalaştılar birbirleriyle. Ne olduysa okura oldu. Şiir de payını aldı. Sonuç şu: Attila İlhan'ın "Pia" gibi şiirleri, birkaç on yıl gönderde kaldı.

Şunu da ekleyeyim, İkinci Yeni yazımda, öne çıkarılacak, ilkeselleştirilecek anlam ve anlamsızlık yoktur sanırım. Şiirde, kendisinden önceki şiiri, özellikle ("Otuzbeş Yaş" gibi, "Kızılırmık Kıyıları" gibi) büyük şiirler olarak nitelenen şiirleri yinelemek istemeyen ve söylemleriyle de kendilerinden önce yazılmış şiirden ayrılmaya başlayan yeni bir şiirin gelmekte olduğu bu yazının özünü oluşturur. "Bir şey söylemeyen şiir" adlı yazımı ise, nesnel eleştirmen Asım Bezirci, anlamsıza yargıladı. "Bir şey söylememek" ile "anlamsız" arasındaki farkı olsun kavrayamayanların elinde kaldı şiirimiz. Ne yazık!

Bu öfkenin size kısa öyküsünü de anlatayım.

Sol Yayınları'nın hızlı trenindeyim. Cemal Süreya gelmişti İstanbul'dan. Gidecekti. *Papirüs*'te Asım Bezirci'nin bir yazısını yayımlamıştı. İkinci Yeniyi tabuta sokmaya çalışan. Üstelik bilimsel sosyalist yayınların hızlandığı, dolayısıyla bilimsel düşüncelerimizin biçimlenmeye başladığı dönemin "bilgi"leriyle. Ben de bu çelişik davranışa değinerek, "Bezirci Münekkitliğe mi Başladı?" diye bir yazı yazdım. Ben beş türlü yazı yazarım. Bir yazı yazarım, on kez, yirmi kez yeniden okurum. Bir yazı da yazarım, takarım makineye, çat çat. Ya okurum ya okumam. Bu da öyle oldu. Sanırım Cemal trene ya da otobüse ulaşacak. Ben de yazıyorum. Bitti ya da bitmedi, çektim daktilodan sayfamı, Cemal aldı gitti. Öfke biber acılığında tatlı olurmuş, bir kez okudum yazımı dergide, bir daha okumaya gönlüm elvermedi. Cemal, daha sonra karşılaştığımda, "Bezirci sana çok kızmış!" dedi. Yanıt verdi mi bilmem. Ama sanıyorum yanıtı "İkinci Yeni Olayı". Kitap yani. Ben cezaevindeyim, "komünizm propogandası"ndan beş kez 7,5 yıl hapis cezası almışım. Devam eden davalarım var. Bezirci, benim için, "sosyal-demokrat" yazar diye yazmış bir dergide (eşim söyledi cezaevine görüşe geldiğinde). Bir de ben cezaevindeyken "İkinci Yeni Olayı"nı yayınlamış. Afiyet şeker olsun. Okurları da, "En büyük nesnel eleştirmen, bizim asker, yani Bezirci" demişler! Yarasın!

Temmuz 1974'te cezaevinden çıktım. Benimle yapılan ilk konuşmanın canalıcı sorusu İkinci Yeni oldu. Herkes çöp sepetine atmıştı, bana sahiplenmek düşmezdi, ama yazılarıma sahip çıktım. Konuşma istendiyse konuşmaya gittim, sordularsa yanıt verdim, istedilerse yazdım. Bu da öyle bir şey gibi.

Attila İlhan'a gelince: Ben mahcup Anadolu çocuğuyum, o Paris şeyi. Frekanslarımız çok farklı. İkinci Yeninin inceliği ve efendiliği çok şamataya, yukardan bakmaya dayanamıyor, buzlaşıyor. Beni, Cemal'i bu "bok"a bulaştırmakla karaladı. "Bu bok" dediği "İkinci Yeni". O zaman yanıtlamıştım. Şimdi yanıtsız olsun.

60'lardaki dergiler nelerdi, dönemin ruhuna ait dergiler miydi? Muhafazakar çevrenin dergisi var mıydı? Onlar ne yapardı, ne yazardı? Sağ ve sol çevrenin ilişkisi, yakınlığı (özellikle II.Yeni içindeki şairlerin).

Erdost — Yanıtım Ankara odaklı olsun: Salim Şengil'in çıkardığı *Seçilmiş Hikayeler* (sonra *Dost*). Avni Dökmeci'nin dergisi *Kaynak*. Belki o yıllarda kapanmıştı *Kaynak*. *Pazar Postası* 1958 ya da 59'da İstanbul'a gitmişti. *Ufuklar* Orhan Burian'la kaybolmuştu (ilk sayılarında bir yazım, bir şiirim vardı). *Hisar* o yıllarda yayınını sürdürüyor muydu, çıkaramıyorum. İstanbul'da *Varlık*, ardından *Yeditepe*. Vedat Günyol *Ufuklar*'ı *Yeni Ufuklar* olarak sürdürdü İstanbul'da. Ve birçok dergi. *Yenilik* filan. Bugünki kadar değil ama, gene de dergiler vardı. *Mülkiye* vardı. İlhan Berk, Tarık Dursun filan "*Şimdilik*'i çıkarmıştık, sonra ne oldu bilmiyorum. Bizim *Evrim* vardı. *Türk Dili*'ni Ankara dergileri içinde saymam gerekirdi, unutmuşum. *Hisar* dışında bu dergiler az ya da çok sol dergilerdi.

60'ların şairleri kimlerdi ve o dönemin şiirini nasıl tanımlarsınız?

Erdost — Bu da zor bir soru benim için. Metin Eloğlu, Edip Cansever, Turgut Uyar'la votka içmeye gelirdi İstanbul'dan. Melih Cevdet ve Oktay Rıfat'ı o dönemde tanımadım. Ankara'da, Ahmed Arif, Enver Gökçe, İlhan Berk, Cemal Süreya, Sezai Karakoç, Gülten Akın, Ece Ayhan şimdi hemen anımsadığım adlar. Ceyhun Atuf Kansu Turhal'dan, Talip Apaydın Amasya'dan yazardı. Bilge Karasu'nun uzun dizeli bir şiirini anımsıyorum *Pazar Postası*'nda. Behçet Necatigil'i hiç tanımadım. İstanbul'daydı, ama *Pazar Postası*'nı kendisine göndermeyi ihmal etmedim. Cahit Külebi'yi daha sonra tanıdım. Fazıl Hüsnü Dağlarca, ben öğrenciyken Ankara'daydı. Tevfik Akdağ, Yılmaz Gruda, Ahmet Oktay 1950'lerde Ankara'daydı, ne zaman İstanbul'a gittiler, çıkaramıyorum. Ankara odaklı yanıtlarla yetindiğim için sevgili

arkadaşım Ülkü Tamer'i atlamışım.

60'ların şairleri kimlerdi ve o dönemin şiirini nasıl tanımlarsınız?

Erdost — Ataç vardı. Özgür eleştirmen, hiç bir kurala, kişiye bağlı olmadı. Suut Kemal Yetkin'i tanıdım ama, yazılarını okuyamadım. Asım Bezirci, edebiyat tarihçisi miydi, eleştirmen mi bilemeyeceğim. Fethi Naci gözdeydi, ama ben Plehanov kulvarında yürümeyi öğrenemediğim için pek birlikte olamadık. Şiir yazardım, şairler beni aralarına almazdı; öykü yazardım öykücüler, kitaplarını "Eleştirmen M. Erdost'a" imzalardı, eleştirmenler ise eleştirmen olarak tanımaktan kaçındılar.

Bir ara Hüseyin Cöntürk geldi. Sanırım *Pazar Postası*'nda ilk yayınladığım yazısında, Amerika'da kurumlaşmış eleştirmenliği örnekleyerek, Türkiye'de bu yöntemi izlememizi öneriyordu. Benim için hiç bir önemi olmayan bir öneriydi. Tutmadı da.

Özdemir Nutku, Güner Sümer tiyatro, Tarık Dursun sinema yazıyordu. Cemal Süreya ile Attila İlhan takma adlarla biraz atıştılar o zaman *Pazar Postası*'nda.

Dönemin özgürlük arayışı, sosyolojik yapısı, edebi-yazımıza yeterince yansıdı mı?

Erdost — 1850'li yıllar, Batıda gerek doğa bilimleri, gerek toplumbilimleri ve ekonomik bilimler açısından büyük devrim yılları. Darwin *Türlerin Kökeni*'ni, *İnsanın Türeyişi*'ni, Marx-Engels *Komünist Manifesto*'yu, Marx *Kapital*'i yayınlıyor. Bunlar, kendilerinden önce yayınlanmış çalışmaların, birikimlerin üzerinde yükseliyor, yeni bir çağın, materyalist ve diyalektik bakış açısının bilimsel ve düşünsel temelini atıyorlar.

Ama herbirinin arkasında, araştırdıkları konularda, yüzlerce çalışma var, kitap olarak, yazı olarak yayınlanmış. Örneğin *Kapital*'de, *Artı-Değer Teorileri*'nde (ki, Marx, bunu

Kapital'in 4. cildi olarak niteler, ben Marx'ın bu düşüncesini paylaşmadığım için, bu alt başlığı kapağa değil, içeriye aldım), değer teorilerinin nasıl birbiri ardına gelişerek Marx'ı bir sıçrama yapmaya hazırlamış olduğunu bize duyumsatan yüzlerce ekonomi-politik yapıt ve bu yapıtların "değer" açısından değerlendirmesi vardır.

Bir de bize bakalım: Geçenlerde, Uğur Mumcu Vakfında, "Saidi Nursi Öğretisi"yle ilgili konuşmamda, Saidi Nursi'nin fizik, kimya gibi "müsbet" bilimlerin yabancı bilimler oldukları için "şeriat süzgecinden süzülerek" alınması gerektiğini ileri sürdüğünü belirtmiştim. Bunu, günümüzün dekan olmuş profesörleri genişleterek, sosyoloji, antropoloji gibi "beşeri" bilimlerin de aynı şekilde şeriat süzgecinden süzülerek alınması gerektiğini söylediler, yazdılar, yayınladılar. "Meşayih" yani "şeyhler", yani medrese "uleması" tarafından "süzülerek" alınan "müsbet ve beşeri ilimler"e örnek olarak, Jeoloji Mühendisleri Odası yönetiminden arkadaşlar, ilk jeoloji kitaplarından bir tıpkı basım getirdiler bana. Bu jeoloji kitabının önünde, "islama mugayir" yani aykırı olan bölümlerin çıkarıldığı yazılıydı. Saidi Nursi'nin 1960'ın ilk aylarında öldüğünü belirteyim. 2000'li yıllara yaklaşırken Saidi Nursi öğretisi giderek saygın (!) ve yaygın bir öğreti oluyor. [Bu konuşma yayınlandıktan sonra, basına yansıyan haberleri anımsayalım. Batının ünlü çocuk klasiklerini, bu klasiklerin çocuk kahramanlarını "islam" mistisizmine yaklaştırma, ya da Milli Eğitim Bakanlığının elli-altmış yıl önce yayınladığı klasiklerde dünyanın, canlının, insanın olşumuna islami görüş giydirme sapkınlığını ve bağnazlığını burada ek olarak belirtelim.] Batıda ise, 150 yıl önce, Darwin, dünyanın oluşumuyla ve doğanın canlanmasıyla ilgili görüşlerde (yaklaşık söylüyorum) beşyüzbin yıl gibi bir yaş tasarlandığını ve canlıların değişim, dönüşüm ve gelişiminin bu beşyüzbin yılla tam açıklanamadığını, daha sonra dünyanın yaşının beş milyar yıl olarak ölçülmeye başlanmasıyla birlikte türlerin ve sonuçta insanın türeyişinin açıklanabilir olmaya başladığını belirtir. Biri bilim, öteki din. Yani biri yeryüzünün ve canlıların bir başlangıcı ve tarihi olduğunu bul-

gulayan bir bilgi birikimi, öteki, hemen her şeyi Allah'ın ayrı ayrı yarattığına, otların ve ağaçların bile Allaha secdeye durduğuna inanan bir inanç sistemi. Üstelik Osmanlıdan Cumhuriyete yediyüz yıllık bir çeşit kemikleşmiş bir sistem.

Bu inancın kaskatı toprağına, aklı ve bilimi ekmek, ancak laik olmakla olanaklıydı. Bu da kişiler sorunu ya da kişisel bir sorun olmaktan öte, toplumsal bir sorundu, dahası teokratik devlete karşı bir laik devlet sorunuydu. Laikliği bu toprağa ekme, tohumlama, yazma ve üretme çabası yeni uç veriyordu.. Ürünlerimiz neydi ki, eleştirmenlerimiz ne olsun. Sosyalizm bilimsel olarak okunamıyor, Paris tozu yutmuş enteller, *Kapital*'i olsun okumadan sosyalist gerçekçilik (efelik) edebiyatı yapıyor. Sosyalizme çok uzak kalmış Ataç, tanrıtanımaz olmanın açtığı kulvarda, aklını hırsına katarak, bize özgür olarak düşünebilmenin abecesini kazandırıyor. Ama bilmeyen ne kadar özgür olabilir ki! Düşünme konusunda en özgür insan dağda koyunlarını güden çobandır. Bildiği kadar özgürdür. Bilmediği kadar da köle.

Dinsel baskıdan kurtuluş, polis baskısıyla (ideolojk baskıyla) kucaklaşmayla örtüşüyor. 12 Mart 1971'de Sansaryan Hanın hücrelerini tanıdım. 1980'de DAL ile (Derin Araştırma Laboratuvarı) "müşerref olamadığımız" için, bizi, Mamak Askeri Cezaevinde dövecekler, ve İlhan'ı döverek öldüreceklerdi. Sizin koyduğunuz 1970 sınırını aşıyor biraz ama, kökleri orada.

Kısacası şu: 1960-70 dönemi sanatta, yazında, toplumbilimde ve benzer alanlarda biz daha kendimizi bilmekten, tanımaktan yoksunduk, bilimsel anlamda çağdaşlarımıza oranla ne biliyorduk ki, ne üretebilecektik! Ne kadar üretildiyse, ne üretildiyse eleştiri de o kadardı.

60'ların toplumsal yapısından, koşullarından bahseder misiniz? Bunu biraz da o yıllarda yayıncılık yapan biri olarak size şunun için sormak istedim. Sol Yayınları'nı 60'larda kurdunuz, çeviriler yaptınız ve sol kültüre derin bir katkınız oldu. Oluyor da... Her ne kadar 60'lar özgürlükçü bir ortam olarak gözükse de,

insanların sol, sosyalizm, Marx'ı adlandıramadığı bir yerde siz, Sol Yayınlarını kurdunuz. Aldığınız tepkiler, karşılaştığınız zorluklar... bize biraz sizin "Sol"unuzdan bahseder misiniz?

Erdost — 1965 Martında yedeksubay olarak askerliğimi tamamladım, Ankara'ya döndüm. Askere giderken çalıştığım *Ulus* gazetesine beni almadılar. Nedeni belli: komünist. CHP'nin Kemal Satır gibi ağababaları çok korkar "komünizm"den. İçlerinde Ecevt farklıdır, ama onun da "feodal mütegallibe"ye karşı direngen bir tutumu olmadı, olamazdı da.

Askere gitmeden önce iki deneyimim vardı: biri, dergi, biri kitap, yani Açık Oturum Yayınları. Sol Yayınları'nın ilk kitaplarını Kasım 1965'te yayınladım. Elyordamıyla girdim, birkaç yıl içersinde, hem bilimsel sosyalist literatürü özümsedik, hem terimler, kavramlar, konular oturmaya başladı. Doğal ki, *Kapital* gibi kitaplar, redaksiyonsuz yayına girmedi. 12 Martta kesintiye uğrayan yayınları, ben cezaevinden çıkmadan İlhan sürdürmeye başladı. Cezaevinden çıktığımda, kısa zamanda kurumlaştık. *Kapital*'in yeni çevirisi beş kişi tarafından redakte ediliyordu. Gene sıcak dökümdü baskı tekniği, *Kapital*'e uygun aynı karakterde değişik puntoların matrislerini getirtmiştim. Yayınevinde bazan çalışan sayısı 25'e çıkıyordu, ve bunun yarısından çoğu düzeltmendi. Tek bir sözcüğün yanlış olmaması için çaba gösterilirdi. Kitaplar iplik dikişti. 7 Kasım 1980'de İlhan'ı, Mamak Askeri Cezaevinde bırakıp, yalnız eve döndüğüm zaman, iki kardeşin tek karış tapulu yeri yoktu, İlhan'ın on aylık birikmiş ev kirası, benim ona yakın sorunlarım, ve yayınevinin sigorta, maliye, SSK pirimleri gibi borçları vardı.

Kasım 1965'ten beri yakın takibe alınmıştık, hiç biri umurumda değildi. İlk tutuklandığımda, beş yıl yatarım sanıyordum, iki gün sonra tahliye edilmiştim. Ülkede hızla değişen bir şey vardı, ve karşı-devrim de hızla örgütleniyordu. Yayınlar, eğrilmeden, sapmadan, bulanmadan, kusurlarından arınarak sürüyordu, ben kimi zaman Birinci Şubeye götürülüyor, kimi zaman Basın Savcılığına çağrılıyor, hemen

her hafta bir ya da bir kaç duruşmada "boy gösteriyor"dum. Bu duruşmalar günlük gazetelerin haberiydi. O denli çok adım geçmişti ki, beni yazılarımdan değil, yayınlarımdan değil, yargılanmalarımdan tanıyordu okur ve öyle tanıyor. Ekleyeyim: Mamak Askeri Cezaevinden, Anafartalar Adliyesine, İkinci Ağır Ceza Mahkemesine getirilmiştim. 12 Mart dönemiydi. Başkan, beraat kararları Yargıtaydan dönmüş iki davanın aynı güne alınmasını istiyordu. İki ayrı savunmayı aynı güne ulaştıramayacağımı söyledim, duruşma için ayrı günler verilmesini istedim. Başkan yanıt olarak, "Ne yani dedi, Ankara adliyesinin başka işi yok mu? Her gün bir Muzaffer Erdost davası!" Aftan sonra bu "Başkan" ile çok gözgöze geldim Körfez Lokantasında. Duruşmada baktığım gibi bakmakla yetindim.

Taş atanlar mı? Saymakla biter mi, hele biri var ki, hiç aklımdan çıkmıyor: Ömer Laçiner. "Sen, diye yazmıştı, halk adına değil, Marx'ı satarak desteklediğin binlikler adına konuşabilirsin!" Sözcüğün tam anlamıyla bize "bok" atanlar, sol-cephedendi. Bu cephenin nasıl bir "sol" olduğunu bilen biliyor bugün.

68 kuşağını konuşursak: Fransa ile Türkiye'yi kıyaslarsanız neler söylersiniz?

Erdost — Fransa'yı iyi bilmiyorum. Gazetede gördüğüm başlıklar neyi ne kadar açıklıyorsa o kadar biliyorum. Kitaplar da yazıldı. yayınlandı, ama okumadım. Şunu mantıksal olarak söylemek olanaklı: Fransa sömürgeci ve emperyalist bir ülke. Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Uzak-Doğu anımsanmalı. Sömürgeleri kaybetmeye başlayan, emperyalist pazarda rakipleri ile çatışan Fransa'nın sorunları ile, 1950'lerden başlayarak emperyalist sisteme stratejik nedenlerle ve alt basamaklarından bağlanan, bir yanıyla sömürgeleşen ve bir yanıyla emperyalist dünya sisteminin (yani kendisini bir kaşık suda boğmak isteyen düşmanının) stratejik ortağı adı altında kapatması olmaya başlayan Türkiye'nin sorunları aynı

olmadığı gibi, iki ülkenin 68 gençliğinin sorunları da aynı olamazdı doğal ki.

68 Fransz öğrenci hareketi, tekelleşen bir kapitalist sistemin demir kalıplar içersine soktuğu emekçilerin soluk alma deliklerini biraz genişletme kavgası olabilirdi. Türkiye'de 68 gençliği hareketi, bağımsızlık bayrağını düşürüldüğü yerden kaldırmaya çalışıyordu. Somut hedef, Altıncı Filoydu. Biliyorsunuz, 20. yüzyılın başında, okyanusları İngiliz donanması denetliyordu. Giderek Büyük Okyanusta, Hint Okyanusunda, Atlas Okyanusunda, ABD filoları, Afrika ve Asya'yı abluka altına almıştı. 5. Filo Basra Körfezinde, 6. Filo Akdeniz'deydi. Görevi, NATO'nun göreviyle örtüşmekle birlikte, yeni bir emperyal/yayılma gücüydü de. Biliyorsunuz NATO, NATO ile korunan sistemi korumakla görevlidir. Bu sistem, kapitalist sistemdir. Neye karşı koruyacaktır kapitalist sistemi? Suud krallığına, İran şahlığına, ya da Arap emirliğine karşı mı? Değil kuşkusuz. Sosyalizme karşı ve sosyalist dünya sistemini temsil eden Sovyetler Birliği'ne karşı. NATO bir yandan, Sovyetler Birliği'nin merkezi otoritesini çökertmeye çalışırken, NATO ülkeleri içersinde, her türlü ilerici hareketi dünya komünist silahlı kalkışmasının dolaylı saldırısı olarak niteleyerek, bu "kalkışma"yı, özel savaş yöntemleriyle bastırmak için "özel kuvvetler" oluşturmaktaydı. Filolar, Sovyet saldırısına karşı olduğu kadar, kuşattığı bütün ülkelerde ilerici, demokrat ve devrimci her eylemliliği bastırmak için de nöbetteydi. Yani namlularını, yalnızca "sistemi korumak" için değil, aynı zamanda fırsatını bulduğunda bu ülkeleri işgal etmek için doğrultmuştu. Bu işgal daha çok "manevi", "ideolojik" bir işgaldi. Bizim pırıl pırıl temiz yiğit çocuklarımız, Boğazda "genelevi" soran iki Amerikan askerini yakapaça boğazın sığ sularına savurmuş, emperyalist sistemin kalesinde bir gedik açmıştı ama, bu sistem, ne bu denize savrulan iki askerle, ne de o askerleri boğaza getiren gemilerle açıklanabilirdi. 15-16 Haziran işçi eylemleri de öyle. NATO, NATO ile savunan sistemi savunmaya, dolaylı saldırıya karşı özel kuvvetlerle saldırıya geçmeye daha önceden hazırlanmıştı. 1959'da Dulles ve Zorlu

"Dolaylı Saldırı" anlaşmasını imzalamış, 1964'lerde, ABD Başkanı Johnson, Harp Akademisindeki konuşmasında, "şu anda, 34 ülkede, 347 elemanımız iç savaş ve taktiklerini öğretiyor" demişti. 1948'den bu yana CIA ile bağlantısı olduğu ifade edilen Türkeş, 49 ilde kurduğu komando kamplarında, (ABD uzmanlarından iç savaş, sabotaj, suikast ve sorgulama dersi alan) 250 bin komando yetiştirdiğini söyler. Bu komando kamplarında kendi halkına nasıl ağır işkence yapılacağını, gizli savaş taktiklerini öğrenen bu "komondolar", siyasal iktidarların Türkeş'e tanıdığı kotalara göre, yalnızca devlet yapılanması içersinde yer almadılar, aynı zamanda, paramiliter güçler olarak katliam, suikast ve sabotajlarda görevlendirildiler. Hepsi de yaptıkları işe, (öldürdükleri kişilere) göre ayrıca büyük paralar aldılar.

Bizde 68 kuşağı, daha o zaman bilmediği, adı olmayan bu "derin devlet"in kıskacı altında, sokulduğu kulvardan "kontrgerilla birimleri"ne, ordan cezaevi hücrelerine ve ordan darağaçlarına taşındılar.

Bu kuşağın sorunlarını olduğu kadar, doğuş ve ayağa kalkış nedenlerini, Fransız gençliğinin bir çeşit fantezi sayılabilecek gösterilerinden oluşan eylemleriyle özdeşlemek olanaklı mı? Başlangıçta da söylediğim gibi, açıklanmış ya da belirtilmiş amaçları olup olmadığını bilmiyorum Fransız 68 kuşağının. Bu nedenle yanılmış olabileceğimi de...

27 Mayıs önemli bir kırılma noktası. Dönemin dergilerinde birçok şair, 27 Mayısı devrim (!) olarak tanımladı ve devrime (!) şiirler, yazılar yazdı. Necatigil'den... Külebi'ye kadar birçok isim... 60'larla bugünkü siyasal iktidarın yapısında, yaklaşımında benzerlikler var, bir noktada; 27 Mayıs'ı nasıl değerlendiriyorsunuz ve sizce darbe mi devrim mi, 27 Mayıs? Bu benzerlikten yola çıkarak şöyle sorsam: bugün bir darbe olsa ve entelektüel çevre ve halk tarafından devrim olarak tarif edilir mi?

Erdost — Bu sorunuz için sizi "yürekten" kutlarım. Hem

27 Mayısı, ünlemli (!) devrim olarak niteliyor ve bugünki siyasal iktidarla özdeşleştiriyorsunuz, hem de bu benzerlikten yola çıkarak, bugün böyle bir darbe olsa bunun "*devrim*" olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceğini soruyorsunuz. Bir kere soru, açık soru olmalı, kapalı soru olmamalı. Yani sorunun yanıtı verilip, bu yanıtın olurlanması (okeylenmesi) benden istenmemeliydi. Ama ben gene de yanıtlayayım:

27 Mayıs (1960) gecesi, yani radyoda bildiriler okunduğu sırada, tutuklu bulunduğum Soğukkuyu Askeri Cezaevine gelen ve sonra Milli Birlik Komitesinde yer alan Fikret Kuytak ve tompsonlu dört Harbiyeli tarafından bu cezaevinden çıkarılmış, evlerimize bırakılmıştık. Prof. Muammer Aksoy'u evine değil, komutanlık karargahına götürmüşlerdi. Yeni bir Anayasa hazırlaması için. Ben niçin cezaevindeydim. Bir bakıma, çalıştığım gazete, Cumhuriyet Halk Partisinin yayın organı *Ulus* kapatıldığı için. Neden kapatılmıştı *Ulus*? Demokrat Parti iktidarı, 15 kişilik bir Tahkikat Komisyonu kurmuştu. Bu, Anayasaya aykırıydı. İsmet İnönü, Meclisteki konuşmasını "Sizi ben bile kurtaramam!" diye bitirmiş, ve bu konuşma metni, bu başlık altında *Ulus*'ta yayınlanmış, onun için kapatılmıştı *Ulus*.

Benim de bu Tahkikat Komisyonunda ifadem alınmıştı. Ama cezaevine alınmam bundan dolayı değildi. *Ulus* kapalı olduğu için, *Son Havadis*'ten birlikte olduğumuz Osman Enç'le ve onun Kuleli'den sınıf arkadaşı ve akrabası Dündar Taşar'la Enç'in küçük matbaasında konuşuyorduk. Demokrat Partinin kuruluş yıldönümüydü, 14 Mayıstı. Kızılayda nümayiş olduğu haberi geldi, biz de Kızılaya gittik, seyretmeye. Uzatmayayım, beni de aldı polisler, Hazır Kuvvete getirdiler. Yüz kişiden fazlaydı gözaltına alınan. Gece sıraya dizdiler, soruyorlar vb.. *Ulus* gazetesinin toplanan sayısını benden teslim alan polisler, tanımıştı beni. Beyannameyi benim attığım söylendi. Beyanname, Atatürk'ün "Bursa Nutku". Hiç ilgim yok. Kızılayda Büyük Sinemanın önünde başlamıştı gösteri, apartmanların üst katlarından tomarla atılmış, bilmiyordum. Beni aldılar, Birinci Şubeye, Ulus'a, Vila-

yetin sol yanında bulunan Emniyet Müdürlüğüne götürdüler. Birinci Şubede fişliymişim ve Emniyetin altındaki işkence yerinin kapısında bekletiliyorum. Birinci Şube Müdürü Niyazi Bicioğlu o günlerde 27 Mayıs darbesini yapacak komiteye girmiş. Geldi, bir şeyler söyledi, beni yeniden Stadyum içindeki Hazır Kuvvete götürdüler. Ertesi gün otobüslere doldurdular, Mamak'a, 28'inci Tümene. İlkti bunlar o zaman. İki er koğuşu boşaltılmış, bizi oraya doldurmuşlardı. Birkaç gün sonra mahkeme kuruldu. Yüz kişi içinden üç kişi tutuklandı. Biri Bahçelievler CHP Gençlik Kolu Başkanı, biri Polatlı CHP İlçe Başkanının oğlu, biri de CHP yayın organı *Ulus*'ta çalışan ben. Bizi, Rüzgarlı Sokak yakınında Soğukkuyu Askeri Cezaevine getirdiler, fakülte mezunu olduğumuz için de, subay kısmına koydular. Ben ordan tahliye oldum, 27 Mayısın anonsları yapılırken, sabaha doğru.

Soğukkuyu Cezaevinde, bizim konduğumuz koğuşların altında, bodrumda saçları kesik bazı tutuklular görürdüm, demir parmaklı pencereden bakan. Kayseri'de İnönü'nün trenini durdurma emrine uymayarak istifa ettiği için tutuklanmış olan Kurmay Binbaşı Selahattin Çetiner, bunların Kürtlük davasından tutuklu olduğunu söylemişti. Söylemin "tevatür" yanı olmakla birlikte, burada yinelemekte yarar var: Celal Bayar, demokratik arayış içersinde olan beş-on Kürt aydınını imleyerek, başbakan olduğu dönemde Dersim'de yapıldığı gibi, bu işi kökünden kurutmak için birkaç yüz Kürdün idam edilmesi gerektiğini söylemiş. Menderes de, Kürtler arasında dostları bulunduğunu söyleyerek, 50'şer 50'şer alınmaları konusunda anlaşmışlar. Sovyetler Birliği dağılana değin, İran-Irak savaşı sırasında Amerikan stratejistlerinin yinelediği gibi, Sovyetlerin Kürtlerle yakından ilgilendiği söylemi, yani işin arkasında bir CIA oyunu olduğu da gözardı edilmemek gerekir. İlk 50 kişilik listeden biri "soruşturma" başladığı sırada ölmüş. Bu nedenle 49 kişi olarak yargılanmaya başlamışlar. Soğukkuyu Askeri Cezaevinde bodrum katın demir parmaklıklarına tutunarak güneşlenmeye çalışan, saçları kesik kişilerin, bu "49'lar Davası" nedeniyle tu-

tuklanan Kürtler olduğunu sonradan okurken anlayacaktım. Onlar bizimle birlikte çıkartılmadı. Anlatıldığına göre, 49'lar olayının Demokrat Parti yönetiminin bir tertibi olduğu Cemal Gürsel'e iletilmiş, onların da serbest bırakılması sağlanmış.

Anladığım kadarıyla 27 Mayısı soyut bir askeri darbe olarak düşünüyorsunuz. Olur mu? Çok partili yaşama geçişle birlikte, ilk seçimlerde (1946'da) sandıklarda hile yapıldığını meydanlarda çığlıklamış olan Bayar ve Menderes, iktidara gelir gelmez ezanın arapça okunmasını serbest bırakan yasayı çıkartmış, NATO'ya girmiş, Kore'ye "takviyeli" bir tugay asker göndermiş, Anadolu çocuğunu Yemen'de olduğu gibi Kunuri'de toprağa dökmüş, ABD ve NATO'nun dayattığı, dini canlandırma politikası adı altında (Yeşil Kuşak'ta), Köy Enstitülerini ve Halkevlerini kapatmış, imam-hatip okullarını açmış, Başbakan, "Beni serbest bırakınız anarşizmi ve komünizmi bitireyim" diyebilen Saidi Nursi'nin elini öpmüş, hilafet bayrağı altında hayır dualarını almış, emperyalist gericilik ülkeyi sarmış, ilk kez toplu komünist tevkifatı yapılmış, basın her gün biraz daha susturulmuş. İstanbul'da 6-7 Eylül olayları, İsmet İnönü'nün Kayseri'de yolunun kesilmesi, Uşak'ta taşa tutulması, gazetecilerin birinin cezaevinden çıktığı ve ikisinin cezaevine konduğu bir sırada evlerimizin tespit edilmeye başlandığı bir dönemdi, 27 Mayısa yaklaşan dönem. 1959 Dolaylı Saldırı Anlaşması imzalanmış, Endonezya'daki gibi bir komünist katliamın hazırlıkları yapılıyor. Katledilmemiz için komünist olmak değil, komünist, dinsiz olarak nitelenmek yetecekti.

27 Mayıs, böylesine karanlığa ve uçuruma gidişten ülkeyi kurtaran harekettir. İlkin soruna bu yönüyle, yani neyi önlediği açısından bakmak gerekir. İkincisi, 27 Mayısın başı, ortası ve sonu aynı değildir. 14'ler olayı, 14 kişinin Komiteden ihracı ve yurt dışına gönderilmesi bu açıdan değerlendirilmek gerekir. 1961 Anayasası, bizim en ilerici, en demokrat anayasamızdır. Grevli, toplu sözleşmeli sendikayı, ulusal bakiye sistemli seçimi bu Anayasaya borçluyuz. Sola, sosyaliz-

me bu Anayasa ile açıldı Türkiye.

Her devrim, "yavrusu" karşı-devrimi karnında taşır. Burada, farklı bir konumda olduğumuz, yani "devrim" ile "karşı-devrim" de diyebileceğimiz "demokratikleşme" ile "faşistleşme"nin aynı Birliğin ayrı iki çekirdeği gibi başlangıçta birlikte hareket ettiği, süreç içersinde açığa çıkacaktır. Komite, askerlerden oluşmuştur. Askerler, Silahlı Kuvvetlerin kendi yasasıyla belirlenmiş amacı doğrultusunda bir darbe gerçekleştirmişlerdir. Belirleyici olan budur. Ama darbeden sonra, Komite içindeki herbir askerin kendi özel görüşünü ya da özel ilişkisi olduğu kimi birimlerin amacına uyarlı eğilimlerini, Komiteye kabul ettirmek, bir başka deyişle "darbe"yi, özsel amacından saptırmak istemeleri, Komitenin ilk kadrosunda vardır. 1948'lerde CIA ile bağlantı kurduğu bugün yazılan ve konuşulan Türkeş'in, Komite içinde, kendi "faşist" anlayışına uyarlı bir grup oluşturduğu burada belirtilmeli. Ege ile benim Sinop Cezaevine konmam konusunda bu grup içersinde alınmış bir kararın bulunması, aynı zamanda, genel ve yaygın bir tutuklama kararı bulunduğunu açıklığa kavuşturması bakımından önem taşır. Bu, aynı zamanda, bu grubun "14'ler" olarak, Komiteden tasfiyesinin nedenini de bir ölçüde açıklar. Bu, şöyle de açıklanabilir: Milli Birlik Komitesi içersinde, iktidarı bırakmama eğilimi ile iktidarı devretme anlayışı çatışmaya başlamış, demokratikleşmeden yana olan kesim, faşistleştirmeden yana olan kesime ağır basmış, sonuçta, anayasa ve genel seçim yaparak, iktidarı, askerin elinden siyasal temsilcilerine bırakma eğilimi üstün gelmiş, ikinci bir Milli Birlik Komitesi dönemi yaşanmıştır.

Komite içersinde böyle bir ayrışma su yüzüne çıkmadan, Komite kararı olarak, demokrat ve ilerici 147 öğretim üyesinin "komünist" nitelemesiyle üniversiteden uzaklaştırılması; bir albay tarafından Milli Birlik Komitesinin bulunduğu Büyük Millet Meclisi binasının zemin katında küçük bir odada yaptığı basın açıklamasında, basına, oylumlu bir kitapla birlikte komünizme karşı faşistleştirme modelleri sunması; en iyimser bir yorumla, CIA bağlantılı bir ekibin, başlangıçta,

Komiteyi yönlendirdiğini bize düşündürebilir. Bu dönem, Komitenin, Komite dışından, gene asker tarafından baskı altına alındığı, idamların bu baskı altında gerçekleştirildiği, 21 Mayıs, 22 Şubat negatif darbe girişimlerinin yaşandığı, yani her şeyin düz bir çizgi izlemediği, karmaşık sorunlarla içiçe bulunulduğu da gözardı edilmemek gerekir.

Devrim, yalnızca siyasal erkin el değiştirmesiyle açıklanamaz kuşkusuz. Ama el değiştirmenin biçimi kadar sınıfsal niteliği de önemlidir. Siyasal erki ele geçiren gücün, asker olması değil, sınıfsal olarak hangi sınıfın çıkarlarının kimin elinden alındığı ve hangi sınıf ve katmanların korunduğu, hangi sınıf ve katmanların ekonomik ve siyasal savaşımına demokratik bir ortam sağlandığı, yani sınıfsal yaklaşım belirleyicidir. NATO generallerinin, NATO çıkarları için yapılan 12 Mart ve 12 Eylül darbesiyle, ulusal ordunun ulusal çıkarları koruyan darbesini aynı kefeye mi koyacağız! Çünkü, 12 Mart ve 12 Eylül, emperyalist dünya sistemini ve bu sisteme kumanda eden emperyalist ülkelerin çıkarlarını temsil ediyor, bu iki darbe demokratikleşmeye, devrimcileşmeye, sosyalizme ve sosyalist dünya sistemine karşıdır, darbelerin gerekçesi, sosyalizme-komünizme karşı olmakla özdeştir, bu nedenle gericidir. 27 Mayıs ulusal çıkarları öne çıkaran, nesnel olarak demokratik ilerici politikayla temsil edilen sınıfsal çıkarları savunmak için yapılmış bir darbeyse, bu, o ölçüde demokratik, o ölçüde ilerici ve devrimcidir. Ulusal anlamda, ulusal sermayeden küçük-burjuvaya, emekçi sınıf ve katmanlara değin kır emekçilerinin ve özellikle işçi sınıfının çıkarlarını gözeten bir askeri darbe demokratik devrimle özdeştir, bu nedenle ilericidir, bu ölçüde devrimci sayılmak gerekir. Ama aynı nitelikte böyle bir askeri darbe, sosyalist bir ülkede olsaydı, sosyalist devrim aşamasında olsaydı, bu darbe gerici olurdu, karşı-devrimci olurdu. Sorun böyle konulmak gerekir.

Devrim konusu, şablonlarla açıklandığı zaman, gericiliğin ve emperyalist gericiliğin tezgahında dokunmak kaçınılmaz olur. Konu içiçe geçmiş yüzlerce etkenin birbiriyle uyuş-

tuğu, çatıştığı, çarpıştığı bir sorundur. 27 Mayısı izleyen günler, bunu destekleyen halk gösterileri oldu. Bunu, yığınların bir aldanması olarak nitelemek doğru bir değerlendirme olamaz. 27 Mayısın yaptığı bir Anayasa var ortada. Bu anayasa sayesinde, TİP kuruldu, sosyalist düşünceler gazete ve kitaplarda dile geldi, örgütler oluştu. Bunun sınıfsal anlamı ortaya konmak gerekir. 27 Mayıs askeri yönetimine egemen olan iradenin emekçi sınıf ve katmanların çıkarlarını da içersine alan, sınıfsal bir demokratikleşme eğiliminin anayasal yapılanmada yerini almış olmasıdır esas olan. Kendisinden önceki baskıcı yapılanmaya ve siyasal baskılara bakarak, askeri yönetim, ne denli demokratik bir açılım sağladıysa, bu, o ölçüde bir devrimdir ve bu devrim *ünlemli* devrim değildir.

65 yılında Nazım'ın kitaplarının yayınlanmasının serbest olması, edebi/kültürel ve toplumsal ortamda nasıl karşılandı? Değişen bir şey oldu mu? Nasıl değerlendirirsiniz?

Erdost — Sorunuzla, yukardaki yanıtımı birlikte değerlendirirseniz, 27 Mayıs Anayasasıyla, özgürleşmemiz doğrultusunda ne denli önemli adımlar atıldığını da görmüş oluruz.

Nazım'ı ilk yayınlayan *Yön*, yani Doğan Avcıoğlu. Nazım'ın yayınlanması tek başına bir olay değil. Türkiye İşçi Partisi kurulmuş, kimi sosyalist gazete ve dergiler, kitaplar yayınlanmaya başlanmış. Bu bütünlüğü içersinde Nazım'ın yayınlanmasına bakmak gerekir. Nazım'ın yayınlanması sosyalist politik yaşamın açılımına güç kattığı gibi, Nazım'la birlikte sosyalist yayınların yayını da bir ölçüde kolaylaştı. Nazım da yeniden yargılandı, sosyalist literatür de. Ama duruşmalarda sürekli 27 Mayıs Anayasasını, bu anayasa ile sağlanan sanatı ve bilimi öğrenme ve öğretme özgürlüğünü kendimize kalkan yaparak aştık bu engelleri.

Nazım'ın şiiri çok değişkendir. Çok yazmıştır, kimi zaman şiiri şiir olarak işlemiştir, kimi zaman mektup yazar gibi şiir yazmıştır. Konular da çeşitlidir. O günki yasalara göre, özellikle 1950'li yılların yasalarına göre kısıtlı sayılabile-

cek çok az şiiri olduğu halde, hiç biri o yıllarda yayınlanamamıştır. Yayınlanması için genel olarak toplumsal ortamda bir açılıma gerek vardı, 1961 Anayasası bunu sağlamıştı.

Kültürel yaşamımıza etkisi ise, yasaklı olduğu yıllarda da vardı. Özgürleşmesi de bir süreç izler, kimi kitaplarının yayınından dolayı yayınlayanların yargılandığı unutulmamalı. Tarihin ironisine bakın ki, sermaye diktatörlüğünün, faşizmin, kelepçelediği şairin yapıtları bugün aynı sermaye tarafından artı-değer amacıyla meta olarak üretiliyor, ve Nazım'ın finans-kapital tarafından metalaştırılmasına, yani bu şiirlerin özsel içeriğinin soğurulmasına devrimciler sahip olmak gibi ciddi bir istek de duymuyor.

60'larda sol, orduya yakındı. Hatta kendini ordu'nun bir parçası olarak görüyordu desek yanlış da olmaz sanırım. Bugünkü sol-ordu ilişkisi için neler söylersiniz?

Erdost — 1960'larda da olsa, sol'un, kendini, ordu'nun bir parçası görüyordu söylemi bence yanlış. Kurtuluş Savaşı geleneğinden beslenen ülküsel anlamda asker ve sivil aydın yakınlığı vardı ama, biri ötekinin parçası değildi, ikisi de bağımsızlaşan ve laikleşen ulusun parçalarıydı.

Sizin, sol aydınlar ile ordu/asker birlikteliği olarak çerçevelediğiniz fotoğraf, daha çok, 50'lilerin, 60'ların fotoğrafları. Burada "sol", şimdilerde sık yinelenen aydınlanmacı soldur. Bir bakıma sınıfsal temelden yalıtılmış, bilimi ve aklı temel alan bir solculuktur. İdeolojik açıdan, sola ve sosyalizme açılan bir sol olarak, yeşil kuşak ile kuşatılacak, "ılımlı islam"ın ateşinde yakılacak bir sol olacaktır.

Zamanın akışı içersinde, aydınlar arasında aklı ve bilimi sınıf-dışı algılayan aydınlanmacı sol, sosyalist sola doğru yelken açarken, sosyalist sol, en acımasız karşıtlarını, asker içinde, gene bu aydınlanmacı sol arasında görecekti. Nedeni basitti. Çünkü Atatürkçü solun yerini, gene "Atatürkçü" nitelemesi altında MHP çizgisiyle örtüşen şoven milliyetçiliğe sempati duyan asker almaya başlamıştı. Özellikle Güneydo-

ğuda, özellikle PKK ile çatışma konumunda olan genç subaylar, MHP çizgisine eğilim gösterecektir.

Bu demokratik soldan faşist sağa yaklaşmada, PKK'nın "orak-çekiç"li bayrağının payı küçümsenemezdi. PKK, Batı ile ve özellikle ABD ile elaltından yürüttüğü ilişkileri açık alana yayarken, orak-çekici bayrağından yere atmıştı ama, Türkiye sosyalizminin buradan aldığı yara kanamaya devam ediyordu. Çünkü ayrılma, ayrı devlet olma, "orak-çekiç" ile simgelenen sosyalizmin hedefi olarak algılanıyor ve algılatılıyordu. Askerin anlayışında sol, bir bakıma ayrılmayı başlattığı savaşın temeline koyan PKK ile özdeşleşmişti, ve ABD, bu bakımdan oldukça yol almış sayılırdı. Sosyalist/komünist aydınlar, Apo'nun sırtından ağır bir darbe yediklerinin farkında değildi.

Geçenlerde ABD Başkanı Bush, Türkiye'yi komünizmden ve Sovyetlerden kurtardık derken, bu "kurtuluş"u, 12 Eylüle değin, bir askeri darbeye ortam oluşturmak için, çoğu soldan altı bine yakın kendi yurdumuzun insanını birbirine kırdırarak sağladığını da itiraf etmiş oldu. Ülkeyi komünizmden ve Sovyetlerden "kurtaran" ABD olmadı, ABD, ülkede, komünist diye sol aydınları ve özellikle alevileri, "milliyetçi" etiketi altında, müslümanlık adına, gene bu ülkenin çocuklarına kırdırarak, "komünizm"i önlemiş oldu. Aslında önlenen laik, demokratik, bağımsızlıkçı ve devrimci devinimdi. Aklı ve bilimi, dinin ve vahyin egemenliği altına alarak, ABD, bir dizi suikast, sabotaj ve katliamla, komünizmi önlemiş ve kurtarıcımız olmuştu!

NATO ve NATO'yla özdeşleşmiş olan CIA tarafından organize edilen, ABD'li uzmanların, iç savaş, sabotaj ve suikast eğitimi verdiği komandoların, bu komandoların politik örgütü MHP'nin gençlik kadrolarını oluşturan Ülkü Ocaklarının kitlesel ortamı sağladığı Malatya gibi, Sivas gibi, K. Maraş gibi, Çorum gibi alevilerin katışık olduğu yörelerde ülkeyi kana bulayanların anti-komünizmine eğilim duyan genç subayların bulunduğu, ayrılıkçı Kürt hareketi karşısında, özellikle bu hareketin başını çeken PKK karşısında, şoven milli-

yetçiliğe eğildikleri ve örtük birer MHP militanı olmaya başladıkları gözardı edilmemek gerekir.

Buna karşılık ulusal ve bağımsızlıkçı ilerici solun, emeğin özgürlüğü ve emekçinin özgürleşmesi ile etnik ayrımcılığı özdeşlemesi, ve devrimin temel sorununu "PKK'ya özgürlük" olarak algılaması ve algılatmaya çalışması da gözardı edilmemek gerekir.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kendi yasası var: Ülkeyi ve Cumhuriyeti korumak. Bir de NATO var. NATO üyesi olarak NATO ile korunan sistemi korumakla yükümlü. Biri bağımsızlığı, ikincisi emperyalist sisteme bağımlılığı içeriyor. Yani birbiriyle çatışan iki görev yükleniyor. Birinci görevini yerine getirmek için yıkılmış olan feodal ve teokratik sisteme karşı laik ve demokratik hukuk devleti olarak Cumhuriyeti korumak durumunda; ikinci görevini yerine getirmek için, ilerici, cumhuriyetçi, reformist, devrimci hareketleri dünya komünist hareketinin dolaylı saldırısı olarak niteleyen ve bu saldırıya karşı özel yöntemlerle savaşmayı görev olarak üstlenmek konumunda. Kendi bağımsızlığına, demokratik ve laik cumhuriyetine karşı, harakiri yapan, NATO yapılanması bir kıskaç içinde bocaladığımızın bilincinde olmamız gerektiği düşüncesindeyim.

60'larda sınıfsal ve ulusal bütünlük bugün neden yok?

Erdost — İlkin "ulus" olamadık ya da uluslaşmamızı tamamlayamadık. Ulus olmak, her şeyden önce ekonomik bir bütünleşmeyle olanaklıdır. Bunun yolu ise sanayileşmektir. İster kapitalist biçim altında olsun, ister sosyalist biçim altında olsun ekonomik bakımdan bütünleşmemiş bir birlik, ulus-devlet olarak nitelense de, henüz ekonomik anlamda bütünleşememiş bir ulus-devlettir. Kentsel alanın olduğu kadar kırsal alanın sanayileşmediği yerde, tam bir ekonomik bütünleşmeden ve dolayısıyla tam bir demokratik birlikten ve siyasal eşitlikten sözetmek olanaksızdır. Bu, aynı zaman-

da demokratikleşmenin eksikliklerinde kendini gösterir. Kırılabilir, ayrışabilir, ayrılabilir, çözülebilir bir "ulus"u, hem birlik olarak tutabilmek, hem kırılabilirliğin, ayrılabilirliğin, çözülebilirliğin üstesinden gelmeden birliği sürdürmek, şu ya da bu ölçüde, şu ya da bu durumda baskıyı da gündeme getirir.. Baskı, etnik ayrımcılığı, dinsel ve mezhepsel bölünmeyi, bölgesel farklılıklardan doğan negatif sorunları tetikler. Oysa ulus olmak, eski ve geleneksel birimleri aşmak, geleneksel ilişkilerden modern ekonomik yapılara devrimcileşmek, soysal, kastsal, zümresel sınıflaşmanın aşılarak, modern ekonomik sınıfların belirleyici olduğu yeni bir yapılanmaya dönüşmek demektir. Sınıfsal niteliklerin, etnik ve dinsel özelliklerin arkasında kaldığı, emekçilerin geleneksel yapılanmalarına göre yeniden bölündüğü, tarikat ve cemaatlerin emekçileri birbirleriyle karşı karşıya getirdiği bir çözülme, ulusu içten içe dağıtır, emperyalizmin ülkeyi bölünmüş bir ülke gibi siyasal anlamda da güdülemesine olanak sağlar.

Türkiye'nin, Sevr modeline uyarlanmış etnik ve dinsel ayrışma planı, 1950'lerde, Sovyetlerin dağılmasının ardından Hitler Almanyası, Stalin Rusyası gibi "negatif" bir bölgesel gücün ortaya çıkacağı tasarımı üzerine geliştirilmiş bir plandır. Sovyetler Birliği'nin merkezi otoritesi çökertilmeye çalışılırken, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Türkiye'nin bölgesel bir güç olmaması için yeni çözümler üretmekle görevlendirilmiştir NATO kurmayları. Sovyetler dağılır dağılmaz, CIA analistleri tarafından Türkiye'nin yeni jeopolitiği belirlenmiş ve açıklanmıştı: dinsel, mezhepsel, etnik ayrıma dayalı federasyon; yeniden pantürkist ve panislamist politikalara dönülmesi; Atatürkçü laiklik anlayışının eskidiği dile getirilir. Çünkü Lozan'da yalnızca müslüman olmayanların azınlık sayılacağı karara bağlanmıştır, oysa dinsel açıdan müslüman olan ama etnik köken bakımından Türk olmayan unsurların da azınlık sayılması insan hakları adına Türkiye'ye dayatılır. 1996'da Türkiye üzerine eski ve yeni 10 CIA analisti, Türkiye için Balkanlar'dan Orta Asya'ya değin, 225 milyonluk bir Türk Konfederasyonu öngö-

rür. Doğal ki, etnik olarak 225 milyonluk bir Türk Konfederasyonu, etnik kökenleri bakımından Türk olmayanların ayrıştığı bir konfederasyon demektir. Burada da kalmaz. Dinsel açıdan müslüman, mezhep açısından sünni bir konfederasyon, aynı biçimde dinsel ve mezhepsel ayrışmayı da birlikte getirir.

Süreçler böyle işliyor ve sizin sorunuz, "60'lardaki sınıfsal ve ulusal bütünlük bugün neden yok?" sorusu da bir yanıyla yanıtlanmış oluyor. Ama burada düşünülmek gereken şey, bu süreçlerin, yıllar öncesinden ABD'nin çeşitli fırınlarında pişirildiği ve Türkiye devrimcisine, ilericisine pasta olarak yedirilmiş olmasıdır. Hepimize afiyet *olur*.

***Türkiye'de Faşizm* adlı kitabınızın son bölümünde, "Anarşizm Üzerine" adlı yazıda Ahmet Yıldız dikkatmi çekti. Kitabınızı şimdilerde okumaya başladım, sizce neden dikkatimi çekti Yıldız?**

Erdost — Bu yılın ilk aylarında *Cumhuriyet*'te bir dizi yazı yayınlandı. Doğan Öz, Cevat Yurdakul, Hamit Fendoğlu ve Gün Sazak'ın öldürülmeleriyle ilgili.

27 Mayıs 1980 günü piknikten dönen ve otomobilinin bagajından piknik eşyalarını evine taşıyan Gün Sazak, karşı binada (inşaat halindedir bina) saklanan birkaç kişinin silahlı saldırısına uğramış ve öldürülmüştü. Gün Sazak, MHP Başkan Yardımcısıydı. Oğlu, *Cumhuriyet*'te yayınlanan bu dizide ilginç iki noktaya değiniyor. Yaşasaydı diyor başka bir siyasal oluşumun lideri olabilirdi; değindiği ikinci nokta, öldürümün evrensel, yani uluslararası boyutuydu. Bu sözlerden, Gün Sazak'ın, MHP lideri tarafından, ya da Türkeş'in 1948'den beri CIA bağlantısı nedeniyle CIA tarafından gözden çıkarıldığı düşünülmek gerekebilir. Ama bir başka şey var: Gün Sazak, Emin Sazak'ın oğludur ve Eskişehirlidir, vurulduğunun ertesi günü, 28 Mayısta Çorum'da, Gün Sazak'ın vurulmuş olmasına tepki olarak Ülkü Ocakları olaylar başlatır. Çorum'da, daha önceden yeni bir Kahramanmaraş planlandığı yaşanan olaylardan anlaşılır. Gün Sazak'ın vurulma-

sına karşı bir tepkidir sözde Çorum olayları. Görevlendirilen Tugayın koruması altına alındığı için yavaşlar olaylar. 1 Temmuzda (1980) Evren, Kuvvet Komutanlarıyla bir toplantı yapmış, ve darbe tarihini 11/12 Temmuz olarak belirlemişlerdir. 4 Temmuz Cumadır, cuma günü Çorum'da olaylar yeniden alevlenir. Gene komünist kızılbaşlar camiyi yaktı, camiyi bombaladılar yalanıyla Çorum kana bulanır. Bu kanın üzerine 12 Eylül paşaları oturacaktır.

Gün Sazak'ın öldürülmüş olması değil ama, onun öldürülmesinin bu tür olaylar için bir bahane ve bir çeşit gerekçe oluşturmuş olması üzerinde durmak gerekir. Çünkü bu olay, Çorum olayları için bir gerekçe olmuştur. Çorum olayları, 4 Temmuzda olaylardan önce alınmış darbe kararı doğrultusunda darbeye bir ortam hazırlamak için hızlandırılmıştır. Bu nedenle, Gün Sazak'ın öldürülmesi, İtalya'da Sosyal-Demokrat Hıristiyan Parti Başkanı Aldo Moro'nun öldürülmesini düşündürür bana. Aldo Moro, Komünist Partisiyle koalisyon kurmuştu, suçu buydu. Bu nedenle, NATO yani Gladyo tarafından infiltre edilen, yani içerisine sızılan Kızıl Tugaylar adlı "komünist" bir birliğe işlettirilmişti bu cinayet. Gün Sazak'ın öldürülmesini, öldürenlerin ya da öldürtenlerin ister bilgileri içersinde olsun ister olmasın, Gladyo'nun organize etmiş olacağını düşünmemiz için çok neden var. Her şeyden önce de, bir askeri darbeye ortam hazırlamak amacıyla öldürülmüş, öldürtülmüş olabileceği üzerinde durmak gerekirdi. Çorum'un askeri darbe için ortam oluşturmak amacıyla pilot bölge olarak seçilmiş olduğuna ilişkin bir dizi kanıt var bugün. Alevi ve sünnilerin karışık olduğu Malatya, Sivas, K. Maraş olaylarından sonra, kitlesel katliam yaşanması olası kentler gözönüne alınarak sıkıyönetim ilan edilmişti. 26 Aralık 1978'de 13 ilde sıkıyönetim ilan edilmiş, alevi-sünni karışımının en fazla olduğu illerden biri olan Çorum bunun dışında tutulmuştu.

Ben, bir yazımda bu konulara değindiğim yerde, bir de bir anımı aktarmıştım. Türkiye 12 Eylüle doğru pupa yelken giderken, güney taraflarında iki jandarmanın öldürüldüğü

haberi basına yansımıştı. Dursun Akçam'ın isteği üzerine, *Demokrat*'ta "Haftalık" başlığı altında haftada bir yazıyordum. Jandarmaların öldürülmüş olmaları dolayısıyla bir uyarı yazısı yazmıştım. Yazımın başlığı da sanıyorum "Anarşist eğilimlere değini" ya da benzer bir başlıktı. Dursun Akçam telefon etti. Bana faşistler pusu kurduğu için ben saklıdaydım. Akçam, yazının yanlış anlaşılacağını söyledi ve benden yeni bir yazı göndermemi istedi. Ben de yeni bir yazı gönderemeyeceğimi, isterlerse, geciktiği için yazımı yayınlayamadıklarını belirten bir not düşülebileceğini söyledim. Öyle oldu.

Anımsanırsa, İtalya'da Gladyo'nun varlığına bir tetkik hakimi, üç jandarmanın öldürülmesi nedeniyle ulaşmış ve dava açmıştı. Asker ve subay öldürülmesini, o gün de bugün de, bir Gladyo planı olarak düşünürüm.

Ahmet Yıldız, bu yayınlanmayan yazımdan sözettiğim "Yaşam Hakkı ve 12 Eylül" adlı yazımı okuduğu zaman bana geldi. Ben de *Faşizm ve Türkiye 1977-1980*'de yer alan "Anarşizm ve Anarşist Eğilimler Üzerine" başlıklı yazımı okumasını önerdim. Orada, yukarda anlattığım iki anekdot da yoktu, ama anarşizm üzerine dört dörtlük bir Marx-Engels özeti vardı; doğal ki kendi görüşlerimi ve Türkiye güncelini de içeriyordu.

Son olarak bugün yazılan şiiri ve dergileri takip ediyor musunuz?

Erdost — Kuşkusuz tam bir kopuş değil benimki. Zaman zaman bakıyorum. Okuyorum da. Arada bir beğendiğim de oluyor. Ama bu konularda konuşup yazacak ölçüde sistemli bir izleme değil. Bunu, birkaç kez yazdım.

27-28 Haziran 2006, Ankara

EK NOT:

Cenk Gündoğdu'nun *Üç nokta* için sorduğu sorulara verdiğim yanıtlar için şu notları düşmem gerekiyor:

Elimde, 2 Temmuz 1993 Sivas kıyımıyla ilgili "Hiç ölmedim ben!" adlı yazım vardı. 2 Temmuz öncesine ulaştırmak çabasındaydım. Cenk ise benden söz almıştı, sorularını aybaşından önce yanıtlayacaktım. 15 kocaman soru faksladığı zaman, soruları bile okuyacak durumda değildim. "Hiç ölmedim ben!"in dizisini Metin Turan gönüllü olarak yüklenmişti. Cenk'in sorularını daktiloya takıp yanıtladım. Bir günde biter sanıyordum. İki günümü aldı. Bilgisayara geçirecek olanağım yoktu. Kargo ile gönderdim. Gönderdikten sonra bendeki kopyasını, özellikle "asker" ile ilgili sorulara verdiğim yanıtlarımı okudum. Birşeyler eklemek ve çıkartmak gereğini duydum. Tam da "Hiç ölmedim"i bir kez daha kısaltmam istendiği saatlerde yazmıştım askerle ilgili yanıtları, özelliği gereği birkaç kez okumam gerekirken, bir kez olsun okuyamadan faksladım. 5 Temmuzda Akdenize indim. Ayın ikinci yarısında Suları telefon etti, Varan Kargodan iade geldiğini söyledi. Cenk belli ki daha sonra da olsa, kendisine gönderdiğim zarfı kargodan almamıştı. İki gün sonra da Suları, *Üç Nokta*'nın geldiğini, benimle yapılan konuşmanın yayınlandığını iletti. Ama bir kısmı yayınlanmıştı. Ankara'ya döndüğümde, derginin kapsamlı bir "1960'lar" dosyası oluşturduğunu gördüm. Benimle yapılan konuşma, tape yanlışlarından ayrı olarak, oldukça fazla dizgi yanlışı içeriyordu. Metnin bu denli özensiz yayınlanması canımı sıkmadı desem doğru olmaz.

Genel kuraldır, gazete, dergi, kitap adları italik dizilir. Bu nedenle gazete, dergi ve kitap adlarının altını çizmiştim. Kimi siyah dizilmiş, kimi düz. Özel adlar ise gereği yokken siyah dizilmiş. Bir dergide yazarın belirtmediği yerde adların kendiliğinden siyah dizilmesi, dizgicinin bir kusuru olabilirdi. Ama dizilen metin öyle görünüyor ki, dizildikten sonra bir kez olsun okunmamıştı. Bitiminde, konuşmanın tamamının yayınlanacak bir kitapta yer alacağı notu vardı.

"İkinci Yeni Şairleri de benim 'cahil'liğim üzerinde birleşmişler..." başlığı, *Üç Nokta*'nın.

Söyleşiyi yeniden okudum. Bazı ekleme ve düzeltmeler yaptım. Biline...

1 Ağustos 2006, Ankara

OSMANLIDAN CUMHURİYETE CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE YABANCILARA TAŞINMAZ SATIŞI VE YASALLAŞMA SÜREÇLERİ VE SONUÇLARI *

BİRİNCİ BÖLÜM
YABANCILARA TOPRAK SATIŞINA İMPARATORLUĞU ZORLAYAN EKONOMİK NEDENLER

1) *Kapitülasyonlar*

Kapitülasyon, ilk kez, "Barış, Dostluk ve Ticaret Anlaşması" ile, Kanuni Sultan Süleyman tarafından, 1535 yılında Fransa'ya verilmişti.

Kapitülasyon vermek, verilen ülkeye birtakım haklar, yani ayrıcalıklar tanımak demekti. Bu anlaşmaya göre, Osmanlı ülkesinde ticaretle uğraşan Fransız tacirler, on yıl süreyle, 1740'tan sonra süresiz, vergiden bağışık tutulmuşlardı. İkincisi, Osmanlı ülkesine giren Fransız mallarının değeri üzerinden alınacak gümrük vergisi %3 olarak belirlenmişti.

Aynı ayrıcalıklar, 1582'de İngiltere'ye, daha sonra Hol-

* TİHAK (Türkiye İnsan Hakları Kurumu) tarafından düzenlenen, 11 Mart 2006 günü Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezinde gerçekleştirilen "Pazarlanan Ülke-2" konulu açık oturumda sunulan bildiri metni.

landa, Polonya, Ceneviz ve Venedik'e, giderek de hemen hemen bütün Avrupa ülkelerine tanınacaktı.

Osmanlı ülkelerinde ticaretle uğraşan yabancı tacirler vergi ödemiyor, bu ülkelerin mallarından %3 oranında gümrük alınıyordu.

Vergiden bağışıklık ve %3 gümrük ise dışalımla (ithalatla) sınırlıydı.

İmparatorluk, yapağı, ipek, pamuk ve bakır gibi hammaddelerin, tahılın, gerektiğinde dışsatımını yasaklıyor, izin verdiği zaman da, duruma göre, gümrük vergilerini arttırıyordu. Örneğin, zeytinyağı ve tahıldan alınan gümrük vergisi %33'e değin yükseltiliyor, yapağı ve ipekten alınan vergi %5'ten %15'e kadar çıkarılıyordu.

Kapitülasyonların ya da "imtiyazatı ecnebiye"nin, yani yabancılara ayrıcalıklar tanımanın, başlangıçta normal sayıldığı ve yıkıcı olmadığı belirtilir. Bütün eski ve yeni çağ boyunca uygarlığı ileri olan birçok ülke deniz ticareti konusunda uzmanlaşmış uluslara kapitülasyon benzeri ayrıcalıklar tanımıştı. Mısır'ın Fenikelilere, Bizans'ın Cenevizlilere (1278) ve Venediklilere böyle ayrıcalıklar tanıdığı yazılır. Fatih de, Cenevizlilere tanınmış olan ayrıcalıkları sürdüreceğine sözvermişti.

Yazarlar, Kanuni Sultan Süleyman'ın, Fransa'yı, Roma-Germen İmparatorluğuna karşı güçlendirerek Akdenizde denge sağlamak, Osmanlı devletinin Akdenizdeki yükünü hafifletmek amacıyla ticari ayrıcalık tanıdığı görüşündedirler.

Burada gözardı edilmemesi gereken, dünya iktisadi ünitesinin, Akdenizden Atlantiğe kaymış olmasıdır. Amerika'nın eski dünyalılarca bulunuşu (1492), Hindistan'a Afrika'nın güneyinden deniz yolu ile varılması (1496), dünya iktisadi merkezini Akdenizden Atlantiğe kaydıracak ve Atlantik, bu kez, Akdenizi egemenliği altına alacaktır. Bu, yalnızca İmparatorlukta bir sarsıntıya yol açmayacak, Venedik'in ticari yaşamının sönmesinin de başlangıcı olacaktı.

Çünkü, Uzak Doğu ticaretinin esasını, Hint baharatı ve

İran ipek ve ipeklileri oluşturuyordu. Hindistan'dan ve İran'dan gelen mallar, İmparatorluğun dış ticarete elverişli merkezlerinde, genel olarak, Akdenizde ticari egemenliklerini sürdüren Venedikli tacirlere satılıyor ve onlar da bu malları Avrupa'ya satıyordu. Baharat ve ipek yolunun değiştirilmesiyle, Osmanlı hazinesinin yılda 300 bin altın gümrük geliri kaybedeceğini hesaplamıştı İngilizler. Venedik balyozuna göre, bu rakam daha büyüktü, çünkü Hint ticareti gümrük vergisi olarak, padişaha yılda 500 bin altın sağlamaktaydı.

Örnek olarak şu bilgiler de verilebilir: Venedik ile İspanya-Portekiz arasındaki savaşım, Venedik'in yenilgisiyle sonuçlanmış, 1503'te Venedikli gemiciler İskenderiye ve Suriye limanlarında satın alacak pek az baharat bulabilirken, aynı yıl, Portekiz gemicileri Lizbon'a 1800 ton baharat getirmişlerdi.

İmparatorluk Hint baharat ticaretini tamamen kaybetmekle birlikte, ("Şark Seferi" sırasında, 1586'da, İran'dan ipek gelmemesine karşın), İran ipeklilerinin ticareti daha uzun süre devam edecek, ama İran Şahı Abbas, İmparatorluk üzerinden yapılan ipek ticaretini yasaklayarak, bu ticareti Hint denizine (Bender'e) yönlendirecekti. Böylece Osmanlı transit yolu kapanmış, İran ipeğini İngilizler almaya başlamıştı.

Zanaat ve ticaretin boyutlarını ortaya koymak bakımından şu bilgileri de aktarmak gerekir: Bursa'dan dışarıya ve İmparatorluğun öteki yörelerine, yalnızca Hint baharatı ve İran ipeklisi değil, Ankara ve Kastamonu sofları, Halep ipeklileri ve Bursa'da dokunan ipek kadifeler satıldığı gibi, İtalyan tacirler, Avrupalıların ihraç malı yünlü kumaşlarının önemli bir kısmını burada satıyor ya da tırampa ediyorlardı. Basra Körfezi, Suriye limanları, İskenderiye, Antalya, İzmir, İstanbul, bu ticaretlerin merkezleriydi. Ticaret yalnızca merkezlerde değil, kervan yolları boyunca, nakliye ve kervancılıkta ve bunlara bağlı yan zanaatlarda ve ticarette, önemli bir canlılık yaratmaktaydı.

Hint ve İran yolunu Avrupa'ya bağlayan yolun değişme-

si, dünya ticaretinin haritasını değiştirmekle kalmayacak, ticari egemenlik temelinde, sermayenin niteliğinin de değişmesinin yolunu açacaktı. Bir başka deyişle, ticaret sermayesinin yerini sanayi sermayesi alacak, ve bir malın alınıp satılmasından farklı olarak, İngiliz ticareti, doğrudan üretime giren sanayi sermayesine bağlı bir ticaret olarak, Akdeniz ticaretinin de niteliğini değiştirecektir. Mamul lüks mallar alan tacirin yerini, hammaddeler alan ve sanayi ürünleri satan tacir almış, ticaretin niteliği değişmişti.

Bu bilgilerin ışığında, kapitülasyonlara ve bunu izleyecek olan 1838 Ticaret Anlaşmasına bakıldığında, bunların, padişahların, öznel iradeleriyle verilmiş bağışlar ve ödünler değil, nesnel nedenleri olduğu ve nedenlerin de her şeyden önce ekonomik olduğu düşünülmek gerekir.

Çünkü İmparatorluk ekonomisi, vergilere dayanmaktadır. özellikle savaşın / yayılmanın dönem olarak sona erdiği, üretim-biçimi olmaktan uzaklaşıldığı gözönünde bulundurulursa, devletin gelirini vergilerin oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Vergiler, tarımsal (ve hayvansal) ürünlerden alınan vergiler, zanaat ve ticaretten alınan vergiler, dışalım ve dışsatımdan alınan vergilerle sınırlıdır. Biri toprağa bağlı, ikincisi zanaata ve iç ticarete bağlı, üçüncüsü dış ticarete bağlı vergilerdir. Dış ticaret, yukarda belirtildiği gibi, ülkede üretilen ürünlerin dışsatımı yanında dış ülkelerden ülke topraklarına giren, ve ülke topraklarından başka ülkelere satılan ürünlerden alınan giriş ve çıkış vergileridir. Bu vergiler azalmaya başladığı ya da kesintiye uğradığı zaman, bu ürünlerden alınan vergilerin aşağı çekilmesi, giderek azalan dış ve iç ticareti isteklendirme açısından gündeme gelebilir. İçerde üretilen ve pazara sunulan ürünler dolayısıyla üreticiden alınan vergi dışında, bu ürünlerin pazarlanması ya da işlenmesi durumlarında ayrı ayrı vergilendirilmesi, dışsatımı zorlaştırdığı zaman, bu vergilerin bazı ülkeler için aşağı çekilmesi ya da kaldırılması da zorunlu olabilir.

Ne var ki, gerek tarımsal alanda, gerek sanayi alanında, geleneksel yöntemlerle üretim yapılması, sanayi devriminin

yolunu açan para ya da para-servetin üretime girmemesi, kı sacası içerde sanayileşme bilgi, beceri ve girişkenliğinden yoksunluk, ülkenin sömürgeleşmesinin de nedenlerinden bazıları olacaktır.

Ticaret sermayesinin, kapitülasyonların verdiği olanaklar nedeniyle, içerde bir alışveriş canlılığına yolaçmış olmasının olumlu yanları yadsınamaz. Ama giderek, sanayileşen Batının, hammadde gereksinimini karşıladığı ve gene batının işlenmiş mallarının pazarlandığı, ve dolayısıyla yerli sanayiyi çökerttiği kompleks bir süreç, yalnızca sanayinin değil, yalnızca ekonominin değil, devlet bütçesiyle birlikte siyasal varlığının da çöküşünün başlangıcını oluşturacaktır.

2) *1838 Ticaret Anlaşması*

Ticaret sermayesinin yerini sanayi sermayesinin alması ve ticarete egemen olması, dışalımdan alınan vergileri asgari düzeyde dondurmuş bulunan kapitülasyonların yanında, dışsatım vergilerinden yabancı taciri bağışık tutacak olan anlaşmaları gündeme getirecekti.

İngiltere ile imzalanacak "1838 Ticaret Anlaşması"yla, kapitülasyonlar, iç gümrüklere ve dışsatıma da uygulanacaktır.

İmparatorluk, İngiltere ile imzaladığı bu anlaşma ile, iç gümrüklerden ve dışarıya yapılan satışlardan aldığı vergileri, yabancılar için kaldırıyor, bundan, Fransa (1839), İsveç, Norveç, İspanya, Hollanda, Belçika, Prusya (1840), Danimarka ve Toskana da (1841) yararlanmaya başlıyorlardı.

Bu dönemi irdeleyen yapıtlardan yararlanarak şöyle bir özetleme yapılabilir:

Kapitülasyonlar, yabancı tacire ayrıcalık tanımakla kalmamış, yabancı sermayenin ülkede yatırım yapmasına da olanak sağlamıştır. Yabancılara sağlanan ayrıcalıklardan yararlanamayan ve bu nedenle yabancı sermayeye yenik düşen yerli sermaye ya ortadan çekilmek, ya da yabancılarla işbirliği yaparak varlığını korumak durumunda kalacaktır. Bu

nedenle demiryolları, limanlar, elektrik, havagazı ve su işletmeleri, Avrupalılar tarafından kurulup işletilmiştir. Rumeli ve Ege'de demiryollarını Fransız ve İngiliz, boraksı İngiliz, Zonguldak ve Ereğli kömürlerini Fransız şirketleri işletmiş, İstanbul'un elektrik, su ve tramvay işlerini Fransız şirketleri yürütmüştür.

3) *Düyunu Umumiye*

Ansiklopedik bilgi şöyle: Rus Çarı Nikolay I, Türkiye'deki bütün ortodoksların himayesine verilmesini istemiş, Sultan Abdülmecid bu isteği reddetmişti. Misilleme olarak Rusya, Eflak ve Buğdan'ı işgal edecek, Rus donanması Sinop şehrini bombalayacak ve Karadeniz'de bulunan Türk donanmasını batıracaktı. Boğazların Rus tehdidi altına girdiğini anlayan Fransa ve İngiltere, Osmanlı İmparatorluğuyla anlaşma yapacak, Rusya'ya karşı açtıkları savaşın stratejik odağını Kırım oluşturacak, savaş, Rusya'nın barış isteğiyle bitecekti. (12 Mart 1854-10 Eylül 1855.)

İmparatorluk Kırım Savaşına girdiğinde, Tatlısu Frenki, Yahudi, Rum ve Ermenilerden oluşan Galata sarraflarına ve bankerlerine olan borçlarını ödeyemez, büyüyen giderlerini karşılayamaz duruma gelmişti. Galata sarraflarının ve bankerlerinin sermayeleri de, İmparatorluğun açığını kapatacak büyüklükte değildi. 1854'te, Kırım Savaşından kısa bir süre sonra, ilk kez, İngiltere'den borç para alınacaktı. Borçlanılan miktar 3.300.000 (üç milyon üçyüz bin) Osmanlı altınıydı, ve %6 faizliydi. Bu borçlanma sayesinde 2.500.000 (ikibin beşyüz milyon) sağlanmış, karşılık olarak Mısır vergisi gösterilmişti.

Bu borçlanmayı, ertesi yıl yeni bir borçlanma izlemiş, 1854-1877 yılları arasında 444.273.158 lira Osmanlı altını borçlanılmış, bu borca karşılık 128.079.151 lira, (yani borçlanan miktarın %52'si) Osmanlı altını alınmıştı.

Borçlar ve gösterilen karşılıklar da şöyleydi:

1855'te alınan borca, Mısır vergisi ile Suriye ve İzmir

gümrükleri; 1858-59'da alınan borca İstanbul oktruvasiyle gümrükleri; 1862'de alınan borca, tütün, tuz, damga ve temettü resimleri; 1863'te alınan borca, gümrükler, ipek, zeytinyağı, tütün ve tuz aşarı; 1865'te alınan borca, Ergani madeni, 1869'da alınan borca muhtelif vilayetler aşarı; 1872'de alınan borca Selanik, Edirne, Tuna vilayetleri varidatı ile Anadolu ağnam (koyun) resmi vb. karşılık gösterilmişti.

1863'te, 8,8 milyon lira borçlanarak alınan 6.250.000 liranın tamamı Galata sarraflarına olan borçlara tahsis edilmiş, 1877'de, Türk-Rus savaşı çıktığında, İmparatorluk, dış devletlerin hiç birinden borç para alamayınca, devletin ipotek edilmemiş gelirleri, "Rusumu Sitte" adı altında Galata sarraflarıyla Osmanlı Bankasına bırakılarak, bunlardan 10 milyon lira borç alınmış, tuz, tütün, ispirto, pul, İstanbul ve Bursa ipek öşrü, İstanbul ve çevresi balık resmi karşılık gösterilmişti.

İmparatorluğun 1874-75 bütçesinde 25 milyon osmanlı lirası gelir gösterilmişti, yıllık geliri 17 milyon liraydı. Devlet, yılda, 13 milyon lira dış borç ödemek zorundaydı, geriye kalan 4 milyon lirayla devlet giderlerini karşılaması olanaksızdı. Bu nedenle de borçlarını ödeyemedi.

6 Ekim 1875 günlü kararnameyle, devlet, iç ve dış borçların faiz ve borç ödemelerini beş yıl için yarıya indirmişti. Altı ay sonra da borç ödemeleri durduruldu. Beş yıl süreyle hiç ödeme yapılamadı.

Yabancı uyruklu alacaklılarla 28 Muharrem 1299'da (20 Aralık 1881'de) yayınlanan "Muharrem Kararnamesi"yle, (1854, 1855, 1871 ve 1877 borçları dışında kalan) 1858, 1860, 1862, 1863, 1865, 1869, 1870, 1872, 1873 borçları ile 1863 ve 1874 genel borçlanmadan ve faizlerinden bazı indirimler yapılması ve ödemelerin düzenli olması için bir örgüt kurulması öngörülmüştü.

Alacaklı devletlerin baskısı altında, Muharrem Kararnamesine dayanılarak, Galata sarrafları ve Osmanlı Bankası borçlarını da kapsamak üzere, bütün borçları tahsil edecek olan Düyunu Umumiye İdaresi (Duyunu Umumiyei Osmani-

ye Varidatı Muhasasa İdaresi) kurulacaktı (21 Aralık 1881).

Duyunu Umumiyeye, sırasıyla bir İngiliz ve bir Fransız başkanlık ediyor; bir Alman, bir Avusturyalı, bir İtalyan ve bir Osmanlı üye ve bir de Osmanlı Bankası delegesi yönetim kurulunda yer alıyordu.

Yönetim Kurulu, dış borçlara karşılık gösterilen devlet gelirlerini tahsil etmek ve yönetmekle görevliydi. Alacaklıların uyruklarına göre dağılımı şöyleydi: Fransa %40, İngiltere %29, Osmanlı %7,9, Hollanda %7,6, Almanya %4,7, İtalya %2,6, Avusturya-Macaristan %0,9, öteki uyruklar %7.3.

Düyunu Umumiye ("Genel Borçlar") İdaresi, kendisine ayrılmış bulunan gelirleri ajanları aracılığıyla alacaklılar adına topluyor, yönetim giderleri düşüldükten sonra geriye kalanı borçlara ve faizlerine ödeniyordu.

1903'te İmparatorluğu rahatlatacak yeni bir anlaşmaya varıldı. Düyunu Umumiye, tahsil ettiği gelirin tümünü değil, gelirlerden belirlenen bir miktarı alacak, fazla olan kısmın %75'ini devlete verecek, %25'ini gene borçları için alıkoyacaktı.

İsmail Hüsrev'in 1914-1915 yılı bütçesinden verdiği karşılaştırmalı tablo şöyle: Harbiye nezareti bütçesi 6.000.000 altın lira (%17.65); Nafia Nezareti 55.327 lira (%1.62); Dahiliye Nezareti 1.044.650 lira (%3,07); Maarif Nezareti 554.590 lira (%1.61); Düyunu Umumiye 11.627.280 lira (genel giderin %32.29'u).

4) *Tütün Rejisi*

İlk bilgiler şöyle: 16'ıncı yüzyıldan başlayarak ülkemizde tütün kullanılmaya başlanmıştı. 1852 yılında Hollanda ile yapılan ticari anlaşmayla tütün dışalımına izin verilmiş, okka başına sekiz akçeden on akçeye kadar "bey'iye resmi" (yani satınalma vergisi) alınmıştı.

18. yüzyılın başlarında tütün ekilmeye başlanmış, tütün ekilen araziden vergi alınmış, Kırım Savaşı sırasında bu vergi dört kat arttırılmıştı.

1859'da İmparatorluk ile İngiltere ve Fransa arasında yapılan ticaret anlaşmasıyla, tütünün dışalımı yasaklanacak, buna karşılık dışa satılacak tütünlerden gümrük vergisi alınmayacaktı. İmparatorluk, 1860'ta tütün tekelini kuracak, ülke içersinde, bir bölgeden bir başka bölgeye taşınan tütünden iç gümrük vergisi alınacaktı. 1872'de, kurulacak sigara fabrikalarını da kapsayacak şekilde tütünden tüketim vergisi alınmaya başlanmıştı. 1879 yılında, tütün tekeli gelirleri ile tuz tekel gelirleri, 10 yıl süre ile devletten alacaklı olan Galeta Bankerlerine verilmişti.

21 Aralık 1881'de kurulan Düyunu Umumiye İdaresine bırakılan devlet gelirleri arasına tütün tekeli de katılmıştı. Tütün tekeli, Fransızlar tarafından kurulan (22 Mayıs 1882) bir şirkete verildi. Şirketin adı "Memaliki Osmaniye Duhanları (Tütünleri) Müşterekolmenfaa Reji Şirketi"ydi, ama halk kısaca "Reji İdaresi" olarak ifade edecekti. Tütünleri almak ve tütün bayilerinden vergileri toplamakla görevlendirilen Reji İdaresi, 30 yıl süreyle, her yıl Düyunu Umumiye'ye 750.000 lira ödeyecekti. Kalan kar, Düyunu Umumiye İdaresi, Osmanlı yönetimi ve Reji İdaresi arasında paylaşılacaktı. Ama hemen hiç kar etmeyecekti! Ülkeye yayılmış örgütü ve silahlı koruculari ile Anadolu'da devlet içinde devlet gibiydi.

Tütün üreticisi, Reji İdaresinin koyduğu tekel fiyatına karşı, tütününü kaçak olarak pazarlamayı yeğlemiş, reji idaresinin silahlı kurucuları tarafından serbest piyasaya tütün taşıyan 20 binden fazla tütün üreticisi öldürülmüştü.

Reji İdaresi, 30 yıl süreyle kurulmuştu ve 1912'de süresi doluyordu. İmparatorluğun Trablusgarp'ta İtalyanlarla savaşıldığı günlerdi. Devlet, savaş giderlerini karşılayacak mali kaynaktan yoksundu. Reji idaresinden %6 faizle 10 milyon lira borç alınmış, Reji İdaresinin süresi de 15 yıl daha uzatılmıştı.

5) *İmparatorlukta Yabancıların Toprak / Taşınmaz Edinmeleri*

İmparatorlukta, 7 Sefer 1284 (16 Haziran 1868) günlü ve "Tebaayı Ecnebiyenin Emlake Mutasarrıf Olmaları Hakkındaki Kanun", yabancı gerçek kişilere toprak / taşınmaz edinmelerine olanak sağlayan ilk yasadır.

7 Sefer yasasının, yabancı devletlerin zorlamasının sonucu olduğu kadar, İmparatorlukta çözümsüz kalan taşınmazlarla ilgili sorunları çözüme kavuşturmak nedeniyle çıkartıldığı gözardı edilmemek gerekir.

Yukarda da belirtildiği gibi, Osmanlı İmparatorluğu, ilkin 24 Ağustos 1854'te, İngiltere'ye 3.000.000 (üç milyon) sterlin (üçmilyon üçyüzbin Osmanlı altını) borçlanmış, karşılık olarak "Mısır vergisi" gösterilmişti. 1858'de 5.000.000 sterlin borçlanmasının ardından, 1860 yılı bütçesinin açığını kapatmak için, Maliye Nazırı Fuad Paşa, İngiltere hükümetine başvurarak 250.000.000 frank isteyecekti.

İngiltere, yanıt olarak *"Yabancılara Osmanlı devletine ait emlaki satın alma ve kiralama hakkının tanınmasını"* dayatmıştı.

İkinci olarak "alınan borca karşılık olarak bu emlakin gösterilmesi" ve "vakıfların ilga edilmesi" istenmiş, "Osmanlı maliyesinin uluslararası bir komisyon tarafından denetlenmesi" dördüncü koşul olarak ileri sürülmüştü.

28 Şubat 1858 günlü Islahat Fermanında "ecnebiyeye dahi tasarruf-ı emlak müsadesinin ita olunması", yani yabancının taşınmaz edinmesine izin verileceği yer almış, ama gerçekleşmemişti.

15 Şubat 1862'de (15 Şaban 1278), İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya, Prusya, birleşik bir nota ile Osmanlı ülkesinde değişik yollardan taşınmaz edinmiş olan yabancıların sorunlarının çözümünü istemişti.

Ali Paşa, 3 Ekim 1862'de (8 Rebiülahır 1279) yanıt olarak verdiği notada, Osmanlı hükümetinin de yabancıların arazi edinmelerine hak tanınmasını istediğini belirtmiş, ancak bu-

nun bazı koşullarla kabul edilebileceğini bildirmişti.

Ensonu, 7 Sefer 1284 (18 Haziran 1868) günlü "İstimlak Nizamnamesi"yle, yabancılara taşınmaz edinmeleri olanağı tanınacaktı.

Bazı yazarların "Sefer Kanunu", bazı yazarların "7 Sefer 1284 Tarihli Tebaayı Ecnebiyenin Emlake Mutasarrıf Olmaları Hakkında Kanun" olarak adlandırdıkları bu yasaya eklenen protokolü imzalayan yabancı devlet uyrukları, (Hicaz dışında) Osmanlı arazisinde taşınmaz edinebileceklerdi.

Bu protokolü, sırasıyla, 9 Haziran 1868'de Fransa, 13 Haziran 1868'de İsveç-Norveç, 28 Temmuz 1868'de İngiltere, 5 Kasım 1868'de Avusturya-Macaristan, 7 Haziran 1869'da Prusya ve Kuzey Alman Konfederasyonu, 24 Şubat 1873'te Yunanistan, 23 Mart 1873'te Rusya ve İtalya, 8 Ağustos 1873'te Hollanda, 11 Ağustos 1874'te Birleşik Amerika, 24 Ocak 1873'te Portekiz ve 30 Haziran 1883'te İran imzalamışlardı. Sırbistan, 1896'da konsolosluk protokolü ile uyruklarının taşınmaz edinmelerine olanak sağlamıştı. Roman ve Bulgar uyrukları bu haktan yoksundular. Taşınmaz almak isteyen İsviçreliler, kendilerini Fransa ya da Almanya korumasında göstermek zorundaydılar.

1740 yılından bu yana süreklilik sağlamış olan kapitülasyonlar nedeniyle, Türkiye'de, yabancılara, kendi yasaları uygulanırken, Sefer Kanunu ile, yabancıların taşınmaz edinmeleri durumunda, yerel yasalara bağlanmış olmasının önemine değinen yazarlar, bu yasanın "yabancıların tebaaya temsil edilmeleri sistemini getirmiş olmasını", yani yabancı kişilerin de Osmanlı tebaası gibi eşitlenmiş olmasını, kapitülasyonların kaldırılmasına doğru güçlü bir adım olarak görmüşlerdi. Çünkü, kapitülasyonlar nedeniyle, Osmanlı tebaasından üstün durumda bulunan yabancılar, taşınmaz konusunda, Osmanlı tebaasıyla eşit duruma geleceklerdi. (Altuğ, s. 39-40.)

Buna karşın, Sefer Kanununda, "gayrimenkul" (taşınmaz) tanımı yapılmadığı için, taşınmaz ve taşınır ayrımını çoğu kez konsolosluklar karara bağlamaktaydı. .

Yabancı gerçek kişilerin taşınmaz edinmelerine olanak sağlayan Sefer Kanunu, yabancı tüzel kişilere böyle bir olanak tanımamıştı.

Türkiye'de tüzel kişilere de, ilk kez, 3 Ağustos 1325 (1911) günlü "Cemiyetler Kanunu" ile tanınmış, 16 Şubat 1328 (1913) günlü "Eşhası Hükmeyenin Emvali Gayrimenkuleye Tasarruflarına Dair Kanun"la yabancı tüzel kişilere de taşınmaz edinme olanağı sağlanmıştı.

Birinci Dünya Savaşı sonrası Sevr Andlaşması ile kaybettiği topraklarla birlikte, İmparatorluğun toprakları, Kuzey Afrika, Ortadoğu ve bugünkü Türkiye Cumhuriyeti topraklarını kapsar genişlikteydi. Yabancılara toprak satışına izin veren yasa, özellikle Akdeniz havzasına kıyısı olan İmparatorluk topraklarının, başta İngiliz, Fransız ve İtalyanlar olmak üzere batılılar tarafından satın alınarak imparatorluğun dağılmasına, merkez ülke olarak Anadolu'nun sömürgeleşmesine yolaçmıştı. Bu yasa nedeniyle İmparatorluğun Anadolu dışındaki topraklarının ne kadarını yabancıların "satın aldığı" bizim bilgimiz dışında. Filistin topraklarının bu yasaya dayanılarak Filistinlilerden satın alındığı, İsrail'in bu satın alınan topraklar üzerinde kurulduğu ve toprağın sahibi Filistin halkının kendi topraklarında "mülteci" duruma düştüğü, son Meclis konuşmalarında da dile getirildiği burada belirilmeli.

2 Teşrinisani 1330 (1914) günlü yasayla "bütün kanun ve nizamlarda Uhudü Atikaya (Eski Anlaşmalara) müstenit bulunan hükümler feshedilmiş", 27 Eylül 1914'te de Avrupa Devletler Genel Hukukuna aykırı olan yabancılara verilmiş ayrıcalıkların ve dolayısıyla kapitülasyonların kaldırılmasına karar verilmişti. Kapitülasyonların kaldırılmasına ilk olarak, birkaç ay sonra yanında savaşa katılacağı Almanya karşı çıkmıştı. İmparatorluğun, öteki devletlerle savaş konumuna girmiş olması nedeniyle, anlaşmaların tek taraflı (karşılıksız) kaldırılmış olmasının bir anlamı ve pratik bir yararı olmayacaktı.

TBMM VE CUMHURİYET DÖNEMİNDE YABANCILARA TOPRAK SATIŞINA OLANAK VEREN SÖZLEŞME VE YASALAR

6) *Lozan Andlaşması ve Oturma Sözleşmesi*

Lozan Andlaşmasının (24 Temmuz 1923) IV. sırasında yer alan "Oturma ve Yargı Yetkisi Konusunda Sözleşme"nin Bölüm: 1'in 3'üncü Maddesinde: *"Türkiye'de öteki Bağıtlı Devletler uyruklarının, yerel yasalar ve yönetmeliklere uyarak, her çeşit taşınır ya da taşınmaz mal edinmeye, bunları mülkiyetlerinde tutmaya ya da başkasına geçirmeye hakları olacaktır; özellikle bu malları satış, değiş-tokuş, bağış, vasiyet ya da başkaca her türlü biçimde kullanabilecekleri gibi, onları yasal miras ya da bağış ya da vasiyet yoluyla da edinebileceklerdir."* vargısı yer almakta, aynı sözleşmenin 1'inci maddesinde de, bu vargılar, Türkiye'de Bağıtlı (Müttefik) Devletler uyruklarına tanınan taşınmaz edinme hakkının, bu Devletlerin ülkelerinde Türk uyruklular ve ortaklarına tanınacağı kesin koşuluna bağlanmaktadır.

İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya ve Sırplar-Hırvatlar-Slovenler, "Bağıtlı (Müttefik) Devletler"i oluşturuyordu; sözleşmeye göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, bu devletler uyruklarının, Türkiye'de taşınmaz edinmesini kabul ediyordu, buna karşılık, bu devletler de Türk uyruklara kendi ülkelerinde taşınmaz edinme hakkını tanıyordu.

"Oturma ve Yargı Yetkisi Konusunda Sözleşme" "yürürlüğe girişinden başlayarak *7 yıllık bir süre için*" yapılmıştı. (Madde: 20.)

Türkiye, Sözleşmeyi sona erdirmek yetkisine sahipti ve süresinde de sona erdirmiş, "Bağıtlı Devletler" olarak İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan, Japonya, Romanya ve Sırplar-Harvatlar-Slovenler uyruklarının Türkiye'de taşınmaz mal edinmelerine olanak sağlayan 3. madde dahil, "Oturma

ve Yargı Yetkisi Sözleşmesi" 24 Temmuz 1930'da sona ermişti.

22 Temmuz 1931 gün ve 1860 sayılı yasayla, herhangi bir yabancı devlet ile kesin oturma sözleşmesi yapılana değin, iki yılı geçmemek üzere geçici sözleşme yapılması için "İcra Vekilleri Heyeti"ne yetki verilecekti.

7) *Köy Kanunu*

Yineleyelim: Lozan Barış Andlaşmasının (24 Temmuz 1923) 28'inci maddesine göre, "kapitülasyonların tümü ile kaldırılması" kabul edilmiş; aynı andlaşmanın "Oturma ve Yargı Yetkisi" başlıklı bölümün 3'üncü maddesine göre, müttefik devletler uyruklarına, Türkiye'de, "her çeşit taşınır ve taşınmaz mal edinmek, bunları mülkiyetlerinde tutmak ya da başkalarına geçirmek" hakkı tanınmıştı.

Lozan Andlaşmasından yaklaşık sekiz ay sonra çıkartılacak olan 18 Mart 1924 gün ve 442 sayılı Köy Kanununun 87'inci maddesinde ise:

"*Türkiye Cumhuriyeti tabiyetinde bulunmayan gerek şahıslar, gerek şahıs hükmünde bulunan cemiyet ve şirketlerin (eşhası hususiye ve hükmiyenin) köylerde arazi ve emlak almaları memnudur.*" hükmü yer alıyordu.

Kanunun 1. Maddesinde, "köy", "nüfusu iki binden aşağı yurt" olarak tanımlanır ki, yasanın yürürlüğe girdiği tarihte, Türkiye nüfusunun 10 milyon dolayında bulunduğu gözönünde tutulursa, Köy Kanunun 87'inci maddesiyle Lozan Andlaşmasının "Oturma ve Yargı Yetkisi Sözleşmesi"nin büyük ölçüde sınırlandırıldığı da anlaşılır. Çünkü, Lozan'da imzalanan Sözleşmede, yabancıların köylerde arazi edinmelerine kısıtlama getirilmemişti.

İngiltere, Fransa ve İtalya ortak bir notayla bu yasayı protesto etmiş, bunun üzerine hükümet, 26 Eylül 1926 günlü bir kararnameyle, sözkonusu devletler uyruklarından köylerde oturma ve taşınmaz edinmek isteyen kişilere engel olunmamasını istemişti.

Lozan Andlaşmasının "Oturma" ile ilgili sözleşmesi yedi yıl süre ile sınırlı olduğu ve yedi yıl sonunda geçerlikten kaldırılmış olacağı için, yürürlükte kalacak olan kararname değil yasa maddesi olacak, yabancılar, sözleşmenin sona erdiği tarihten sonra, hangi nedenle olursa olsun köy içinde ve köy arazisinde taşınmaz edinemeyeceklerdi.

Köy Kanununun 87. maddesiyle, yalnızca, köy ve köy arazisi korunmakla kalmamış, daha önce 7 Sefer 1284 (16 Haziran 1868) yasasından yararlanarak, yabancıların Anadolu'da (özellikle Ege ve Güneydoğuda) satın aldıkları büyük arazileri yeniden edinmeleri de önlenmişti. Hemen aşağıda bir ara başlık altında belirteceğimiz 27 Mayıs 1927 günlü "Mukabele-i Bilmisil" yasasıyla, kendi sınırları içersinde kalan Türk uyruklularının topraklarına tahdit koyan devletlere karşı bu devletlerin uyruklarının Türkiye'deki topraklarına da Türkiye tahdit koyacaktı.

Köy Kanunuyla yabancıların köyde ve köy arazisinde toprak edinmelerinin yasaklanmasının amacını ve anlamını kavramak için, 1868'de çıkarılan 7 Sefer Yasasıyla, Egede, yabancıların edindikleri topraklara ilişkin, Orhan Kurmuş'un *Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi*'nde (s. 79-81) verilen bilgileri buraya aktarmak sanırız yararlı olacak. Şöyle:

"İngilizlerin toprak satın almaları 1866 (1868) yasasından sonra iyice hız kazandı. 1868 yılında İzmir yakınlarında tarıma elverişli bütün toprakların en az üçte-birinin İngilizlerin tapulu malı haline geldiği bildirildi. Yabancıların elinde bu kadar çok toprak birikmesini kuşkuyla karşılayan Hükümetin yabancılara ait topraklardan özel bir vergi almak için bir yasa çıkartmak yolunda çalışmalar yaptığı duyuldu. (...)

"1877 Rus Savaşından sonra İngilizlerin satın aldığı topraklar o kadar genişledi ki, 1878 yılında İzmir yakınlarındaki tarıma elverişli bütün toprakların 41 İngiliz tüccarının eline geçmiş olduğu bildirildi. Diğer ülkelerin tüccarları da toprak satın almaya başlamıştı. Örneğin, İsveç onursal konsolosu ve bir Hollanda şirketinin sahibi olan Charles van Lennep,

Aydın yakınlarında büyükçe bir çiftlik satın aldığı gibi, Fransız tüccarları da "uygun nitelikte çiftlikler" satın almak istediklerini gazeteler aracılığıyla duyuruyorlardı."

Bazı bireylerinin Fransız, bazı bireylerinin de İngiliz uyruğunda olan Giraud ailesinin 1860'larda Karaosmanoğullarından aldıkları geniş toprakların alanının ya da değerinin hiç bir resmi kayıtta görülmediğini belirten yazar, İngilizlerin, Batı Anadolu'da satın aldığı topraklarla ilgili olarak şu bilgileri veriyor:

A. O. Clarke,	72.000 dönüm,	Kuşadası
G. Meredith,	12.000 dönüm,	Aydın
J. H. Hutchinson,	1.556 dönüm,	Tire
W. G. Maltass,	122.592 dönüm,	—
F. Whittall,	18.868 dönüm,	Tire
G. Minardo,	8.800 dönüm,	—
R. Wilkin,	130.228 dönüm,	—
A. S. Perkins,	16.360 dönüm,	Bornova
D. Baltazzi,	247.000 dönüm,	—
M. Wolff,	16.000 dönüm,	—
A. Edwards,	80.000 dönüm,	Buca
H. Abbott,	75.472 dönüm,	—
Smyrna Vineyards and Brandy Distillery Co. Ltd.,	25.200 dönüm,	—
E. Purser,	2.000 dönüm,	Aziziye
Asia Minor Cotton Company,	36.800 dönüm,	Nazilli
J. B. Paterson,	47.480 dönüm,	—
A. Castor,	6.000 dönüm,	—
J. Ress,	30.000 dönüm,	—
J. Aldrich,	6.000 dönüm,	Aydın
C. Gregoriades,	5.160 dönüm,	Ayasluğ
E. Lee,	3.040 dönüm,	İzmir
S. J. Hadkinson,	2.040 dönüm,	—
M. Baltazzi,	82.000 dönüm,	Bergama

"İncelediğimiz belgelerde belirtilen fakat ayrıntıları verilmeyen toprakları da hesaba katarsak, İngilizlerin Batı Anadolu'da satın aldığı toprakların alanının 2.400.000 ile 2.800.000 dönüm arasında olduğunu tahmin ediyoruz. Buna Rum, Ermeni ve Yahudilerin eline geçen toprakları da eklersek toplamın 5 ile 6 milyon dönüm arasında olduğunu sanıyoruz." (Orhan Kurmuş, *Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi*, s. 79-81.)

8) *Hanedan ve Taşınmaz*

3 Mart 1340 (1924) gün ve 431 sayılı Hilafetin İlgasına ve Hanedanı Osmaniyenin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Dair Kararla, yabancı gerçek kişilerin taşınmaz edinmelerine bazı kısıtlamalar getiriliyordu. "Türkiye Cumhuriyeti memaliki dahilinde ikamet etmek hakkından ebediyen memnu" olan ve yurttaşlıktan çıkartılan "hanedanın erkek, kadın bilcümle azası ve damatlar"ın Türkiye Cumhuriyeti dahilinde "emvali gayri menkuleye tasarruf etmeleri" yasaklanmıştı.

9) "*Mukabele-i Bilmisil*"

Dörtbir yanından toprak kaybına uğramış imparatorluktan devralınan farklı bir toprak sorunuyla içiçeydi Cumhuriyet. Yeni sınırlar belirlenirken, doğal olarak Türk yurttaşların komşu devletlerin sınırları içersinde taşınmazları, komşu devletlerin yurttaşlarının Türkiye sınırları içersinde taşınmazları bulunması doğaldı. Daha önce aynı devletin uyruğu olarak edindiği imparatorluk toprağının sahibinin Türkiye dışında, toprağının ise Türkiye içinde kalmış olmasından doğan sorunlar olduğu gibi, yeni devletlerin Türkiye Cumhuriyetiyle ilişkilerinden kaynaklanan sorunlara koşut olarak toprak sorunu olması da kaçınılmazdı.

Daha önce aynı devletin uyruğu olarak İmparatorluk sınırları içersinde taşınmaz edinmiş olanlar, İmparatorluğun ayrı ayrı devletlere dağılmış olmasından dolayı, kimi Türki-

ye yurttaşlarının toprağı bir başka devletn sınırları içersinde, kimi başka devletlerin yurttaşlarının toprağı Türkiye sınırları içersinde kalmıştı.

27 Mayıs1927 günlü ve 1062 sayılı "Mukabele-i Bilmisil" yasası böyle bir zorunluluk sonucu çıkartılmış olmalıydı:

"Hudutları dahilinde Türk tebaası emlakine vaziyet eden devletlerin Türkiye'deki tebaaları emlakine mukabele bilmisili tedbiri ittihazı hakkında kanun"un 1. maddesine göre, "idari (yönetsel) kararlar ya da olağanüstü ya da ayrıksın yasalarla Türkiye tebaasının (uyrukluların) hukuku mülkiyetini kısmen ya da tamamen tahdit eden devletlerin Türkiye'deki tebaasının hukuku mülkiyetini (...) mukabele bilmisli olmak üzere kısmen veya tamamen tahdit ederek" mallarına ve taşınmaz mallarına elkoyulmuştu.

10) *Tapu Kanunu*

(22.12.1934 gün ve 2644 sayılı) Tapu Kanunun 35. maddesiyle, yasa ile getirilmiş kısıtlayıcı hükümlere uymak ve karşılıklı olmak koşuluyla, yabancı gerçek kişilere ülkede taşınmaz mal edinme hakkı tanınmıştı. Aynı yasanın 36. maddesiyle de, "*yabancı gerçek kişilerin bir köye bağlı olmayan bağımsız (müstakil) çiftlikleri ve köy dışında kalan araziyi*" edinme olanağı sağlanmış, otuz hektardan (üçyüz dönümden, üçyüzbin metrekareden) fazla araziyi edinebilmesi, hükümetin iznine bağlanmıştı. Yasal mirasçı durumundaki yabancı köye bağlı olmayan bağımsız çiftliklere ve köy dışındaki arazinin otuz hektardan fazlasına hükümetin izni olmaksızın sahip olabilecekti.

Osmanlı İmparatorluğundan intikal eden ve Lozan Sözleşmeleri doğrultusunda varlıkları "Türkiye Cumhuriyeti Hükümetince tanınmış olan yabancılara ait dini, ilmi, hayri müesseselerin fermanlara ve hükümet kararlarına müsteniden (dayanılarak) sahiplendikleri" taşınmazları, kurumların tüzel kişilikleri adına Tapu Kanununun 3'üncü maddesiyle tescil edilmiş olduklarını ayrıca belirtelim.

7 Sefer 1284 (16 Haziran 1868) günlü yasada "tebaayı temsil sistemi"nin yerini, Lozan Barış Andlaşmasında "ahdi mütekabiliyet" yani "sözleşmeli karşılıklılık" ilkesi yer alıyordu. Bir başka deyişle, "tebaayı temsil sistemi"nden "ahdi mütekabiliyet sistemi"ne, yani sözleşmeli karşılıklılık ilkesine geçilmişti. 22.11.1934 günlü ve 2644 sayılı Tapu Kanununda ise, "sözleşmeli karşılıklılık ilkesi"nin yerini, "yasal karşılıklılık ilkesi" alacaktı.

"Tebaayı temsil sistemi" demek, Osmanlı tebaasının sahip olduğu hakların, yabancılara da tanınması demekti. "Tebaayı temsil sistemi" ile, taşınmaz edinen yabancılar, kendi ülkelerinin yasalarına değil, Osmanlı tebaasının hak ve yükümlülüklerine göre taşınmaz edinebilecekti. Bir başka anlatımla, Kapitülasyonlar ve 1838 Ticaret Anlaşmasıyla, yabancılara tanınan yasal ayrıcalıklar, taşınmaz edinecek yabancıya —bu açıdan— tanınmamıştı. Bunun, kapitülasyonla yabancılara verilen ayrıcalıklardan kurtulmanın bir başlangıcı olduğu görüşü yaygındı.

"Tebaayı temsil sistemi"nin yerini, Lozan Andlaşmasında "ahdi mütekabiliyet sistemi"nin, yani sözleşme ile karşılıklılık ilkesinin almasıyla, her yabancının değil, karşılıklılık sözleşmesi yapılan devletlerin uyruğu olan yabancının taşınmaz edinmesine olanak sağlanıyor, karşılık olarak da, Türk uyrukların bu devletlerin ülkelerinde taşınmaz edinebilmesi koşulu getiriliyordu.

Tapu Kanununun (22 Aralık 1934 / 2644) 35'inci maddesine göre, "karşılıklı olmak şartıyla yabancı gerçek kişiler" taşınmaz edinebilecekti.

"Karşılıklı" olmak ilkesinin anlamının, bu yasayla birlikte tartışma konusu olduğunu görüyoruz.

Tapu Kanununun bu maddesine göre, yabancıların, Türkiye topraklarında taşınmaz edinebilmeleri için, kimi hukukçular "tam bir karşılıklılığa dayanan sözleşmelerin gerekli olduğu", kimileri de "siyasal ve sözleşmeli karşılıklılık yanın-

da yasal ve fiili karşılıklılık olması gerektiği" görüşündeydiler. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü de (27.4.1954 gün ve 119.1.33 /1739 sayılı) yazısıyla "**yasal karşılıklılığın**" gereğini belirtmişti.

Örnek olarak da, Tapu Kanunundan önce, Afganistan'la aramızda dostluk anlaşmasına dayanılarak Afganlılar siyasal karışılıklılık esasına göre "emlak ve arazi tasarruf edebilmişti", ama, Tapu Kanunu yürürlüğe girdikten sonra, yabancı uyrukluların Afganistan'da taşınmaz edinmelerine yasal olarak izin verilmediği için, Afganlıların Türkiye'de taşınmaz edinmelerinin olanağı sona ermişti. Tapu Kanunu, yasal ve fiili karşılıklılık sistemini getirdiğinden, bu yasanın yürürlüğe girmesinden sonra Afganistan'daki fiili durum gözönüne alınarak Afganlıların Türkiye'de taşınmaz edinmeleri yasaklanmıştı.

2) *Bazı Ayrıksın Durumlar*

(11.2.1964 gün ve 403 sayılı "Türk Vatandaşlığı Kanunu" ile, (18.12.1981 gün ve 2585 sayılı) "Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu"nda yabancı gerçek kişilere tanınan taşınmaz edinme hakkına kısıtlayıcı bazı hükümler getirilmiştir.

(7.3.1954 gün ve 6326 sayılı) "Petrol Kanunu" ve (12.3.1982 gün ve 234 sayılı) "Turizmi Teşvik Kanunu" ile "bazı koşullarla, yabancı şirketlere sınırlı olarak köy arazisinden mülk edinme olanağı" sağlandığı burada belirtilmeli.

(5.6.2003 gün ve 4875 sayılı) "Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu"nun 3. maddesiyle yabancı yatırımcıların (yabancı gerçek kişiler ile yabancı ülkelerin kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişilerin) Türkiye'de kurdukları ya da iştirak ettikleri tüzel kişiliğe sahip şirketlerin, Türk vatandaşlarının edimine açık olan bölgelerde taşınmaz mülkiyet ya da sınırlı ayni hak edinmeleri serbest bırakılmıştır.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünün 18.4.1933 gün ve 466-468 sayılı genel emriyle, *"Türkiye'yi mübadeleden terketmiş olanların Türkiye'nin hiçbir tarafında taşınmaz mal*

alamayacakları ve asıl Yunan tebaasından olduğundan şüphe edilenlerin vilayetlerden sorulması" bildirilmekteydi. Buna karşılık, aynı genel müdürlüğün (31.10.1938 gün ve 914 sayılı) genel emrinde, "mübadil Rumların İstanbul belediyesi sınırları içinde ve dışında taşınmaz alabilecekleri, ama Anadolu ve Rumeli'nin hiçbir yerinde alamayacakları" belirtilerek, mübadil Rumlara, İstanbul için yasak kaldırılmıştı.

Türk parasını koruma yasasına (15 Eylül 1955 gün ve 9104 sayılı *Resmi Gazete*) göre, yabancı kişiler ile bunlar adına hareket eden Türkiye'deki gerçek kişiler, Türkiye'de edinecekleri taşınmazlar için gerekli meblağı dışardan döviz olarak getirmek ve yetkili bir bankaya satmak zorundaydılar. Bu gibi durumlarda, Maliye Bakanlığından, Tapu Sicil Muhafızlıklarından vb. izin almak durumundaydılar. Yabancının uyruğu olduğu devletin, Türk vatandaşlarına taşınmaz edinme hakkı tanıyıp tanımadığı araştırılır, Türklere taşınmaz edinme olanağı tanınmıyorsa, yabancının başvurusu geri çevrilirdi.

Yabancıların edineceği arazinin, (442 sayılı) Köy Kanunun 87. maddesine göre köy sınırları içinde bulunmaması, (1110 sayılı) Askeri Yasak Bölgeler içinde olmaması, (2644 sayılı) Tapu Kanununun 36. maddesinde belirtilen köye bağlı çiftlikler arasında ve otuz hektardan fazla olmamasına bakılırdı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAP EMİRLERİNE ÜLKEYİ SATMA PLANI

> "Kapıları sonuna kadar açacağız. İsteyen istediği yere yatırım yapacak, mülk de alacak, ticaret de yapacak. Serbest piyasanın olmadığı yerde demokrasi de olmuyor." —*Turgut Özal**

Bu bölümde,
(*1*) 21.6.1984 gün ve 3029 sayılı yasayı,

* Ufuk Güldemir, *Texas-Malatya*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1992, s. 50.

(*2*) 22.4.1986 gün ve 3278 sayılı yasayı,

(3) Bu yasaları iptal eden Anayasa Mahkemesi kararlarını okurlarla paylaşmak istiyoruz.

13) *Köy Kanununa (87'inci Maddeye) ve Tapu Kanununa (35'inci Maddeye) Yapılan Eklemeler*

(*1*) 21.6.1984 gün ve 3029 sayılı yasa ile, hemen başlangıçta açık kimliğiyle tanıttığımız (*18.3.1924 gün ve 442 sayılı*) Köy Kanununun 87'inci maddesi ile (*22.11.1934 gün ve 2644 sayılı*) Tapu Kanununun 35'inci maddesine birer fıkra eklenmiş, Anamuhalefet Partisi Başkanı Necdet Calp, Halkçı Parti Meclis grubu adına yasanın iptalini istemiş, Anayasa Mahkemesi, yasayı (*1984 / 14 E, 1985 / 7 K, 13.6.1985 günlü kararıyla*) iptal etmiştir.

(*21.6.1684 gün ve*) 3029 sayılı yasayla Tapu Kanununun 35'inci maddesine ve Köy Kanunun 87'inci maddesine eklenen fıkralar şöyleydi:

Tapu Kanununun 35. maddesinin "*Karşılıklı olmak ve kanuni sınırlara uyulmak kaydıyla, yabancı gerçek kişiler, Türkiye'de taşınmaz edinebilirler.*" hükmüne, "*Ancak hangi ülkelere yukardaki karşılıklılık koşulunun uygulanmayacağını*" Bakanlar Kurulunun saptayacağı fıkrası ekleniyor, dolayısıyla, birincisi, bazı ülke yurttaşlarının karşılıklılık koşulu olmaksızın Türkiye'de taşınmaz edinmesine olanak sağlanıyor; ikincisi, bu ülkeleri belirleme yetkisi Bakanlar Kuruluna veriliyordu.

Köy Kanunun 87'inci maddesinin, "*Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetinde bulunmayan gerçek şahıslar, gerçek şahıs hükmünde olan cemiyet ve şirketlerin (eşhası hususiye ve hükmiye) köylerde arazi almaları memnudur.*" (günümüz türkçesiyle: "*Yabancı gerçek kişiler ile yabancı tüzel kişilerin köylerde taşınmaz mal edinmeleri yasaktır.*") hükmüne, (3029 sayılı yasanın 2'inci maddesiyle) "*Hangi bölge ve illerde maddedeki kısıtlamalardan hangi ülkelere istisna tanınacağı*"nı "*tesbite Bakanlar Kurulu yetkilidir*" fıkrası eklenmişti.

Gene bu fıkranın devamında yer alan "*Ancak bu fıkra hükmü tarımsal üretim maksadıyla iktisap edilmek istenen araziler için geçerli değildir*" koşulu yer almakla birlikte, köylerde yabancıların mülk edinmeleri yasaklanmışken, yabancıların köylerde de karşılıklılık koşulu aranmaksızın Bakanlar Kurulunun uygun göreceği bölge ve illerde arazi ve emlak edinebilmelerine olanak sağlanmıştı. Bakanlar Kurulu'nun daha sonra yayınlayacağı ve aşağıda belirteceğimiz kararlardan anlaşılacağı gibi, petrol ülkesi Arap şeyhlik, prenslik ve emirliklerine ülkenin "inci"leri sayılan İstanbul Boğazı ve benzeri yerler peşkeş çekilmek için Tapu Yasası ve Köy Yasası değiştiriliyordu.

Değişikliğin iki gerekçesi vardı: "Biri, "Tapu Kanunun 35. maddesine işlerlik kazandırması", yani ülke topraklarının en güzel ve güzide yerlerinin petro-dolar zengini şeyhlere, emirliklere, prenslere paylaştırılması; ikincisi, alım ve satımlardan Toplu Konut Fonuna gelir sağlanmasıydı.

Anayasa Mahkemesi, yabancı ülkelere karşılıklılık koşulu aranmaksızın mülk edinme hakkının tanınmasının, aynı biçimde karşılıklılık koşulu aranmaksızın taşınmaz edinebilecek bölge ve illerin belirlenmesinin doğrudan yasamanın yetkisinde bulunduğunu, TBMM yetkisinin Bakanlar Kuruluna devredilmesinin Anayasaya aykırı olduğunu belirterek, 3029 sayılı yasayı (1984 / 14 E, 1985 / 7 K, 13.6.1985 günlü kararıyla) iptal etmişti.

14) *Köy Kanunu İle Tapu Kanununa Fıkralar Eklenmesi*

İptal edilen 3029 sayılı (21.6.1984 günlü) yasadan iki yıl ve bu yasanın iptal edildiği tarihten bir yıl sonra (22. 4. 1986 günlü) 3278 sayılı yasa ile, (2644 sayılı) Tapu Kanunun 35'inci maddesi ile (442 sayılı) Köy Kanunun 87'inci maddesine ikişer fıkra eklenecekti.

22.4.1986 gün ve 3278 sayılı yasanın 1. Maddesiyle, 2644 sayılı Tapu Kanununun 35'inci maddesine,

"Ancak, milli menfaatlere ve / veya milli ekonomiye faydalı görüldüğü hallerde, Bakanlar Kurulu, hangi ülkelerin ve / veya hangi ülkeler uyruğundaki gerçek kişilerin mütekabiliyet şartından (karşılıklılık ilkesinden) istisna edebileceğine karar verebilir. ..." fıkrası ve,

Gene 3278 sayılı yasanın 2. maddesiyle, 442 sayılı Köy Kanununun 87'inci maddesine,

"Ancak milli menfaatlere ve / veya milli ekonomiye faydalı görüldüğü takdirde, Bakanlar Kurulu, hangi ülkelerin ve / veya hangi ülkeler uyruğundaki gerçek kişilerin bu maddelerdeki kısıtlamalardan istisna edebileceğine karar verebilir." fıkrası eklenmişti.

Daha önce iptal edilen 3029 sayılı yasayla Tapu Kanununa eklenen fıkra yanında 442 sayılı Köy Kanununun 87'inci maddesine eklenen fıkranın bitişinde olduğu gibi, burada da, *"bu fıkra hükmünün, tarım arazileri ile tarıma veya hayvancılığa yönelik üretim maksadıyla iktisap edilmek istenen araziler hakkında uygulanamayacağı"* fıkrası maddede yer almaktaydı.

Daha önce iptal edilmiş olan 3029 sayılı yasanın arka planında gizlenen amacı, 3278 sayılı yasanın uygulanmasıyla ilgili esasları çerçeveleyecek olan (*5.6.1986 gün ve 86 / 10714 sayılı*) kararname ile yürürlüğe konulan Bakanlar Kurulu Kararında okumak olanaklıydı.

Bakanlar Kurulunun "Yabancı Ülkeler ile Bu Ülkelerin Uyruğundaki Gerçek Kişilerin Türkiye'de Gayrimenkul Satınalmalarında Uygulanacak Esaslar Hakkında Karar"ının 1'inci maddesinde:

*"Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Oman Sultanlığı, Bahreyn ve Katar ülkeleri ile bu ülkelerin uyruğunda bulunan gerçek kişiler"*in karşılıklılık koşulu aranmaksızın Türkiye'de taşınmaz (gayrimenkul) satın alabileceklerine ilişkin 1'inci maddesinden de anlaşılacağı gibi, 3029 sayılı yasayla olduğu gibi, 3278 sayılı yasayla da, Türkiye toprakları petro-dolar zengini Arap kökenli kralların, emirlerin, sultanların, şeyhlerin alıp-sattıkları metaya dö-

nüştürülmek istenmişti.

Dahası var: her iki maddeye eklenen fıkralarda, Türkiye'de yalnızca "bu ülkelerin uyruğunda bulunan *gerçek kişiler*"e değil, aynı zamanda bu "ülkelerin" ülke olarak taşınmaz edinebileceğine yer veriliyordu. Bir başka deyişle, Türkiye toprağının, bir başka ülkeye, o "ülke"nin toprağı olarak satılabileceği hükmünü içeriyordu.

Birincisi: Anayasa Mahkemesi kararında, "bir başka ülke"ye toprak satışının, "*yabancı kamu hukuku tüzel kişilerinin, özellikle devletlerin bir başka devlet ülkesinde taşınmaz mal edinmelerine, karşılıklılık ilkesine uyulması durumunda bile olanak bulunmadığı*"; "*bir devletin bir başka devlet ülkesinde taşınmaz mal edinmesinin, o devletin "siyasi bütünlüğü" ilkesine aykırı olduğu*" belirtilerek, Anayasanın "Başlangıç" bölümünün "Türk varlığının devleti ve ülkesiyle bölünmezliği", Anayasanın 3'üncü maddesinin "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür" kuralını içeren birinci fıkrası karşısında "hiçbir organın yabancı ülkelere Türkiye Cumhuriyeti devleti sınırları içinde taşınmaz mal edinmesi için izin vermeye ya da bu yolda Bakanlar Kuruluna takdir hakkı tanımaya yetkisi bulunmadığı"nı belirtiyor, 3278 sayılı yasanın 1 ve 2'inci maddelerinin iptaline karar veriyordu.

İkincisi: 3278 sayılı yasanın 1 ve 2'inci maddelerindeki düzenleme ile, karşılıklılık ilişkisi bulunmayan ülkelerin uyruğunda olan gerçek kişilere, karşılıklılık koşulu aranmaksızın Türkiye'de şehir ve kasabaların belediye sınırları içersinde ve diledikleri miktarda taşınmaz mal edinme olanağı sağlanmaktaydı. Karşılıklılık anlaşması bulunmayan bu ülkeleri Bakanlar Kurulu belirleyecekti.

Anayasa Mahkemesi, "karşılıklılık"la ilgili doğrudan bir Anayasa maddesi bulunmaması dolayısıyla karşılıklılık ilkesinin oldukça geniş bir açılımına yer vermek gereğini duymuş ve:

(1) "yabancı gerçek kişiler"in "karşılıklılık koşulu ile şehir ve kasaba belediye sınırları içersinde taşınmaz mal edi-

nebileceği"ne ilişkin (22.11.1934 gün ve 2644 sayılı) Tapu Kanunun 35'inci maddesine eklenen fıkralarla, (Bakanlar Kurulunun belirleyeceği) karşılıklılık bulunmayan ülkelere ve / veya bu ülkeler uyruğundaki gerçek kişiler için karşılıklılık koşulunun uygulanamayacağına ilişkin 3278 sayılı kanunun 1. maddesini;

(2) yabancı ve gerçek tüzel kişilerin ülkemizde köy sınırları içersinde arazi ve emlak almalarını kesinlikle yasaklayan (18 Mart 1924 gün ve 442 sayılı) Köy Kanunun 87. maddesine eklenen fıkralarla, (Bakanlar Kurulunun belirleyeceği) ülkelerin ve / veya bu ülkeler uyruğundaki gerçek kişilerin köylerde "miktar kaydı sözkonusu olmaksızın arazi ve emlak edinebileceğine" ilişkin aynı 3278 sayılı Kanunun 2. maddesini, "Anayasanın 2. Maddesi karşısında Başlangıç bölümünün dördüncü paragrafında yer alan temel ilkeye aykırı" bulmuştu.

Anayasa Mahkemesinin, bu karşılıklılık ilkesiyle ilgili bölümde, daha sonra yürürlüğe konacak olan ve yabancılara toprak satışıyla ilgili yasaların da amaç ve sonuçları bakımından ülkenin bütünlüğünü ve ulusun bağımsızlığını tehdit eden bir perspektif içerdiğini duyumsatan acı saptamalardan bazılarını, burada, okurla paylaşmak yararlı olacak. Şöyle:

— Tarih boyunca devletler, ülkelerindeki yabancı unsurlara kuşku ile bakmışlar, bazı hakları onlardan esirgemişler, bazılarını ise kimi koşullara bağlamak suretiyle sınırlamışlardır. Sınırlamaya tabi tutulan hakların başlıcalarından biri mülk edinme hakkıdır. Zira bu hak ülke denilen yurt toprağı ile ilgilidir. Ülke devletin asli ve maddi unsurlarından biridir. Ülke olmadan devlet olmaz. Ülke, devlet otoritesinin geçerli olacağı alanı belli eder. (...) Toprak ile ilgili konuda insan haklarına saygılı, ölçülü, adil bir sınırlama, devlet için bir nefsi müdafaa tedbiri niteliğindedir.

— Devletin asli-maddi unsurunu oluşturan ülkede yabancıların arazi ve emlak edinmesinin ortaya çıkardığı siyasi, iktisadi, sosyal, hukuki ve mali çok önemli ve karmaşık sorunlar nedeniyle yabancı-

lar hukukunda çeşitli sistemler gelişmiş ve devletler kendi milli çıkarlarına uygun gördükleri esas ve yöntemleri benimsemişlerdir. (...) Türk hukuku, yabancı gerçek kişilerin ülkede taşınmaz mal edinmeleri konusunda *fiili ve kanuni karşılıklılık ilkesini* kabul etmiştir.

— Bir devletin, ülkesinde yabancılara haklar tanımasının ve bu konuda karşılıklılık esasından vazgeçmesinin bir iç hukuk sorunu olduğu görüşü genelde yadsınamaz. Toprak edinme konusundaki karşılıklılık esasının özelliği bir başka konulardaki karşılıklılık esasından farklılığı, devletin, ülke denilen asli-maddi unsuruyla olan ilişkisidir. Söz konusu ilişki bu noktada farklı bir düşünce ve hassasiyeti zorunlu kılar.

— Satışın yabancı ülke uyruğundaki gerçek kişilere yapılması halinde satılan toprakların gerektiğinde geri alınabilmesi olanağının varlığına güvenilemez. Yabancının her an kendi devletinin himayesinde olduğu dikkate alındığında böyle bir yola başvurmanın devletlerarası çetin sorunlara yolaçması kaçınılmazdır.

— Karşılıklılık esası uluslararası ilişkilerde eşitliği sağlayan bir denge aracıdır.

— Ülkede yabancının arazi ve emlak edinmesi salt bir mülkiyet sorunu gibi değerlendirilemez. Toprak, devletin vazgeçilmesi olanaksız temel unsuru, egemenlik ve bağımsızlığın simgesidir.

— *Üçüncüsü*: Yasama yetkisinin devriyle ilgilidir.

"Anayasanın Başlangıç bölümünün "Türk varlığının devleti ve ülkesiyle bölünmezliği" esasını koyan yedinci fıkrası ile "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür" kuralını koyan 3. maddesinin birinci fıkrası hükmü karşısında yasama organının (...) Türkiye devletinin ülkesi üzerinde yabancı ülkelerin taşınmaz mal edinmesine —yabancı elçilik ve konsolosluklara ait binaların temellükü gibi çok istisnai durumlar hariç— bir yasayla izin verme yetkisi bulunmadığı" belirtilen Anayasa Mahkemesi kararında, "milli menfaatlere ve / veya milli ekonomiye (ulusal çıkarlara ve ulusal ekonomiye) faydalı görüldüğü hallerde, karşılıklılık ilişkisi olmayan Türkiye'de taşınmaz edinecek ya da köyler-

de arazi ve emlak alacak ülke ve uyruklarını belirleme yetkisinin Bakanlar Kuruluna verilmesini, açık bir yetki devri olduğu" sonucuna vararak, Anayasanın "Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Meclisinindir. Bu yetki devredilemez." biçimindeki 7. maddesine aykırı bulacak, 3278 sayılı yasanın 1. ve 2. maddesinin birinci fıkralarını iptal edecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ÜLKENİN TOPRAK OLARAK YABANCILARA PAZARLANMASI

15) *Yabancı Gerçek Kişilerin Köy ve Köy Arazilerinde Taşınmaz Edinmelerinin Engellerinin Kaldırılması*

ANAP ya da Özal döneminde başlatılan Arap krallık ve emirliklerine ve bu ülkelere ülke topraklarını peşkeş çekme "harekatı", AKP ya da Erdoğan döneminde, Avrupa Birliği şemsiyesi altında ülkeyi paylaştırma, yağmalatma ve işgal sürecine dönüştürülecektir.

Bu sürecin birinci aşaması şöyle özetlenebilir:

(**3 Temmuz 2003 gün ve**) 4916 sayılı yasanın 19. maddesiyle Tapu Kanunun 35'inci maddesi değiştiriliyor; 38'inci maddesiyle Köy Kanunun 87'inci maddesi ve Tapu Kanunun 36'ıncı maddesi yürürlükten kaldırılıyordu.

Anayasa Mahkemesinin daha önceki iptal kararlarında vurgulandığı gibi, ülke topraklarının büyük miktarda yabancılar eline geçmesi, Tapu Kanunun 35'inci maddesindeki karşılıklılık ilkesi ve Köy Kanunun 87. maddesindeki yabancıların köy ve köy arazisinde taşınmaz edinmelerini yasaklayıcı hükmü sayesinde önlenebilmişti. Köy Kanunun 87'inci ve Tapu Kanununun 36'ıncı maddeleri, 4919 sayılı yasanın 38'inci maddesiyle yürürlükten kaldırılarak ve Tapu kanunun 35'inci maddesi değiştirilerek, yabancı gerçek kişiler ile yabancı tüzel kişilerin ülke genelinde ve dilediği yerde, köylerde ve köy arazisinde de toprak ve taşınmaz edinmelerine yasal olanak sağlanıyordu.

Sözkonusu 4916 sayılı yasanın 19. maddesiyle değiştirilen Tapu Kanunun 35'inci maddesi, gene 4916 sayılı kanunun 38. maddesiyle yürürlükten kaldırılan Tapu Kanunun 36'ıncı maddesi ile Köy Kanunun 87'inci maddesinin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini dile getiren Anayasa Mahkemesi üyesi Serdar Özgüldür, yürürlükten kaldırılan maddelerle Tapu Kanunun 35'inci maddesinde yapılan değişiklikleri "Ek Gerekçe"sinde şöyle özetlemişti:

"4916 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden önceki düzenlemede, 2644 sayılı Tapu Kanununun 35. maddesine göre, yabancı gerçek kişiler, sınırlayıcı kanun hükümlerine uymak ve karşılıklılık koşulu ile ülkemizde ***şehir ve kasaba*** *belediye sınırları içersinde* taşınmaz mal edinebilmekteydi. 442 sayılı Köy Kanunun 87. maddesi ile de yabancı gerçek ve tüzel kişilerin köylerde arazi ve emlak almaları yasaklanmış; 2644 sayılı Tapu Kanununun 36. maddesiyle de, *yabancı gerçek kişilerin* bir köye bağlı olmayan müstakil çiftliklere ve köy sınırları dışında kalan arazinin 30 hektardan çoğuna ancak Bakanlar Kurulunun izniyle sahip olabileceği hüküm altına alınmıştı.

4916 sayılı Kanunun 19. maddesiyle değiştirilen Tapu Kanununun 35. maddesi ve 38. maddesiyle yürürlükten kaldırılan 2644 sayılı Tapu Kanunun 36. maddesi ile Köy Kanununun 87. maddesi birlikte değerlendirildiğinde:

(1) Gene karşılıklı olmak ve yasal sınırlamalara uyulmak koşuluyla, yabancı uyruklu gerçek kişilerin yanısıra ***yabancı ülkelerde, o ülke kanunlarına göre kurulmuş ticaret şirketlerine Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde 30 hektara*** (300 dönüm / 300.000 m^2) ***kadar taşınmaz edinebilme olanağı getirilmiştir***.

(2) Yabancı uyruklu gerçek kişilerin yanısıra, ***yabancı uyruklu ticaret şirketlerinin de Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde 30 hektara kadar taşınmaz edinebilme olanağı getirilmiştir***.

(3) Yabancı uyruklu gerçek kişiler ile ***ticaret şirketlerinin Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde ayni hak iktisapları esası kabul edilmiş***; ayrıca yabancı hem gerçek kişiler hem de ticaret şirketlerinin ayni hak iktisaplarında karşılıklılık esasının aranmayacağı kuralı öngörülmüştür.

(4) Yabancı gerçek kişiler ile ticaret şirketlerinin köylerde taşınmaz edinebilmelerine imkan sağlanmış ve bunların köy sınırları

içindeki taşınmazlara ilişkin ayni hak iktisapları serbest bırakılmıştır.

(5) Yabancı gerçek kişiler ile ticaret şirketlerinin bir köye bağlı olmayan müstakil çiftliklere sahip olamayacaklarına ilişkin yasal engel kaldırılmıştır."

Başlıca üç yasada yabancı ticaret şirketlerine **sınırlı olarak** taşınmaz edinme olanağı öngörülmüş olduğu burada belirtilmeli:

(1) (**7.3.1954 göre ve 6326 sayılı**) petrol kanununun 87. maddesiyle, petrol hakkı sahibi ticaret şirketine, petrol sahasındaki mülkiyeti edinme olanağı sağlanmış,

(2) (**12.3.1982 günlü 2634 sayılı**) Turizmi Teşvik Kanununun 8. maddesiyle yabancı uyruklu gerçek ve tüzel kişilere turizm merkezlerinde taşınmaz tahsisi gibi olanaklar sağlanmış, ayrıca burada, Tapu Kanunu ve Köy Kanunundaki yabancılara ilişkin kısıtlamaların uygulanmayacağına yer verilmiş;

(3) (**5.6.2003 günlü, 4875 sayılı**) Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanununun 3. maddesiyle yabancı yatırımcıların (yabancı gerçek kişiler ile yabancı ülkelerin kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişilerin) Türkiye'de kurdukları ya da iştirak ettikleri tüzel kişiliğe sahip şirketlerin, Türk vatandaşlarının edinimine açık olan bölgelerde taşınmaz mülkiyet ya da sınırlı ayni hak edinmeleri serbest bırakılmıştı.

4916 sayılı yasayla Tapu Kanununda yapılan değişiklik ile, yabancı tüzel kişilerin / şirketlerin ülkede mülk edinmelerinin önlenerek ulusal çıkarlarımızın korunmasının yasal olanakları yabancılar lehine elimizden alınmaktaydı. Çünkü, daha önce, Köy Kanununda köylerde ve köy arazisinde yabancı gerçek kişilerin olsun, yabancı tüzel kişilikler olan dernek ve şirketlerin olsun emlak ve arazi almalarını yasaklayan Köy Kanununun 87. maddesi yürürlükten kaldırılıyor, Tapu Kanunun değiştirilen 35. maddesiyle, yabancı gerçek kişilerin, dernek ve şirketlerin köylerde de emlak ve arazi almaları sınırsız, koşulsuz serbest hale getiriliyordu. Değiştirilen madde, yeni içeriğiyle şöyleydi:

"Madde 35. — Karşılıklı olmak ve kanuni sınırlamalara uyulmak kaydıyla, yabancı uyruklu gerçek kişiler ile yabancı ülkelerde bu ülkelerin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketleri, Türkiye sınırları içinde taşınmaz edinebilirler. Karşılıklılık ilkesinin uygulanmasında, yabancı devletin taşınmaz ediminde kendi vatandaşlarının veya yabancı ülkelerde bu ülkelerin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketlerine tanıdığı haklarını, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına veya ticaret şirketlerine de tanınması esastır.

(...)

"Yabancı uyruklu gerçek kişiler ile yabancı ülkelerde bu ülkelerin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketlerinin otuz hektardan fazla taşınmaz edinebilmeleri Bakanlar Kurulunun iznine tabidir. (...)

"Yabancı uyruklu gerçek kişiler ile yabancı ülkelerde bu ülkelerin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketleri lehine, taşınmaz üzerinde sınırlı ayni hak tesis edilmesi halinde karşılıklılık şartı aranmaz.

"Kamu yararı ve ülke güvenliği bakımından, bu maddenin uygulanmayacağı yerleri belirlemeye Bakanlar Kurulu yetkilidir."

Anamuhalefet partisi olarak CHP Grubu adına, Tapu Kanunun değiştirilen 35'inci maddesinin iptali istemiyle Anayasa Mahkemesine yapılan başvuruda, bu yasa değişikliğinden önce, "yabancı tüzel kişilerin ülkemizde taşınmaz mal edinme hakkını tanıyan genel bir hukuk kuralının mevzuatımızda oluşmadığı", "Türk hukuk öğretisinde de, ilke olarak yabancı şirketlerin Türkiye'de taşınmaz mal edinemeyecekleri konusunda görüş birliği oluştuğu" belirtilmekteydi.

İptal isteminde ayrıca karşılıklılık ilkesine, bu ilkeyi benimseyen hemen her ülkede farklı sınırlamalar getirdiği belirtilerek, şu örnekler sıralanmaktaydı:

Litvanya, Avrupa Birliği üyeleri hariç, yabancılara tarım arazilerinde taşınmaz hakkı vermiyor;

Rusya Federasyonu'nda yabancı uyruklu gerçek kişilerle yabancı ticaret şirketlerine ulusal sınırlara bitişik yerlerde

ve tarım arazilerinde mülk edinme hakkı tanınmıyor ve yabancıların edineceği mülkün asgari ve azami sınırlarını belirliyor;

Ukrayna, yabancılara tarım arazilerinde taşınmaz mal edinmek hakkını tanımıyor, tarım arazisi olmayan alanlarda ise yabancı gerçek kişilere sadece halen yabancı bir gerçek kişiye ait olan mülke bitişik taşınmaz malları satın almak hakkını veriyor, tüzel kişilerin halen bir yabancı kişiye ait olan mülke bitişik mülkü satın alma hakkı tanıyor;

İspanya, tarım alanlarında yalnızca Avrupa Birliği üyesi devletlerin vatandaşlarına mülk edinme hakkı veriyor;

Avusturya, yalnızca Avrupa Birliği üyesi devletlerin vatandaşlarına taşınmaz edinme hakkı tanıyor, öteki yabancı devlet yurttaşlarının bu haktan yararlanmasını izne bağlıyor;

Danimarka'da, Danimarka dışında yaşayan yabancılar yazlık ev edinemiyor;

İsveç ve *İsviçre*, yabancıların tarım arazisinde taşınmaz mal edinmesine olanak tanımıyor;

Slovenya, yalnızca Avrupa Birliği ülkesi üyelerine, üç yıldır Slovenya'da oturmuş olmak koşuluyla taşınmaz mal edinme olanağı tanıyor;

Estonya, yabancı tüzel kişilerin her türlü arazi devrini, yönetimin iznine bağlıyor;

Avrupa Birliği ülkelerinde, genellikle, yabancıların taşınmaz mal edinme hakkına arazinin niteliği bakımından sınırlama getiriliyor, yabancıların tarım arazilerinde mülk edinmelerine genel bir uygulama olarak olanak tanınmıyor.

Bu sınırlamaların ülkede yabancıların arazi ve emlak edinmelerinin salt bir mülkiyet sorunu gibi değerlendirilmemesinin bir sonucu olduğu belirtilerek, *toprağın, devletin vazgeçilmesi olanaksız asli-maddi unsuru, egemenlik ve bağımsızlık simgesi olduğu* görüşü yineleniyordu.

Dolayısıyla, Avrupa ülkelerinin hemen hemen tümünde, yabancıların tarım arazilerinde taşınmaz mal edinmelerine olanak sağlanmazken, bu ülkeler yurttaşları olarak yabancı

gerçek ve tüzel kişilere, Türkiye topraklarının, sınırsız ve koşulsuz emlak ve arazi edinmelerine açık tutulmuş olması, "karşılıklılık koşulu" kaidesi üzerine oturtulmuş "karşılıksızlık ilkesi" olduğu, bir başka deyişle yabancı gerçek ve tüzel kişilere sağlanmış, egemenlik ve bağımsızlık ilkelerini zedeleyen, olası sorunları bakımından ülkenin toprak olarak bölünmesinin kapısını aralayacak olan bir "ödün" ve bir "ayrıcalık" olduğu açıktı.

Anayasa Mahkemesi,

(1) ulusal çıkarları, devleti ve ülkesiyle bölünmezliği öne çıkaran Anayasa'nın "Başlangıç" bölümüyle bağlantılı 2. maddesine;

(2) **ulusun bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini temel** alan 5. maddesine;

(3) yeni düzenlemeyle Tapu Kanunun 35. maddesinin uygulanmasında "kamu yararı" ve "ülke güvenliği bakımından bu maddenin *uygulanmayacağı yerlerin*" Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmesi hükmünün, "Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisine" verilen "devredilemez" olan yasama yetkisinin, Bakanlar Kuruluna devredilmiş olması nedeniyle, Anayasanın 7. maddesine aykırı olduğuna;

(4) "**ülkenin bütünlüğü, güvenliği, coğrafi özellikleri, stratejik konumu ve öncelikleri gözetilerek** yabancıların alacağı yeri, arazi, arsa veya bina olmasının getireceği farklılıklar ile satın almanın amacı, koşulları ve devirde uygulanacak usul ve esaslar gibi hususların yasada belirtilmemiş olmasının, hukuk devleti anlayışına aykırı düştüğü vargısıyla, temel hak ve özgürlüklerin yabancılar için kanunla sınırlanabileceğini öngören Anayasa'nın 16. maddesine aykırı olduğu kararına vararak, Tapu Kanununun 35'inci maddesini yeniden düzenleyen 4916 sayılı yasanın 19. maddesini (*14.3.2005 gün ve 2003 / 70 ve 2005 / 14 sayılı kararla*) iptal edecekti.

Yürütmenin durdurulması istemini reddeden Anayasa Mahkemesi, "iptal hükmünün doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, (...) iptal hükmünün, kararın *Resmi Gazete*'de yayınlanmasından baş-

layarak üç ay sonra yürürlüğe girmesine" karar veriyor ve böylece, "ulusal çıkarlar", "devleti ve ülkesiyle bölünmezlik", "ulusun bağımsızlığı ve bütünlüğü, ülkenin bölünmezliği" açısından iptal edilen yasa maddesi, üç yıla yakın bir süre yürürlükte kalarak ülke, turistik, ekonomik, siyasal ve stratejik birimleriyle kapış kapış elimizden çıkıyordu.

16) *Yabancı Gerçek ve Tüzel Kişilere Ülkeyi Yağmalatma Yasasında Israr*

Yabancılara toprak ve taşınmaz satışını sınırlayan ve düzenleyen Köy Kanunun 87'inci maddesi ile Tapu Kanunun 36'ıncı maddesi yürürlükten kaldırılmış, Tapu Kanunun 35'inci maddesini yeniden düzenleyen yasa iptal edilmiş, dolayısıyla, hukuksal bir boşluk oluşmuştu. Bu boşluğu dolduracak yeni bir yasanın çıkartılması gündemdeydi.

Hukuksal boşluğun yeni bir yasayla giderilmesinde gözetilmek gereken, Anayasa Mahkemesinin iptal kararında gerçek ve tüzel kişi olarak yabancılara toprak ve taşınmaz satışının, "ülke bütünlüğü ve ulusun bölünmezliği" ve "ulusal çıkar" ile doğrudan bağlantılı olmasıydı.

Tam da bu süreçte, Başbakan Erdoğan'ın "Ben ülkemi pazarlamakla mükellefim" sözü, toprak ve taşınmaz satışlarıyla ilgili yasaların arkasında ve karanlıkta duran amacı aydınlatan, yüksek voltlu bir "ampul" değerindeydi. Bu satırların yazıldığı günlerde, Erdoğan, yerli ve yabancı sermaye ayrımının, bir başka deyişle ulusal ve uluslararası sermaye ayrımının bizde de kalmadığını "muştulamış" bulunuyordu.

Halka açılırken halkın boynuna halka geçirilmiş, özelleşmeden küreselleşmeye, yabancı sermayeye teslimiyete, teslimiyetten toprakların pazarlanmasına — ülke kurtarıcılığından ülke satıcılığına, ülkeyi satarak ülkeyi kurtarmak adlı oyunun son sahneleri "temaşa" için sahneye konmuştu:

Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi Toplantı Salonu. Beşinci Oturum. Açılma saati: 22.05. Yeni yıla girmeye birbuçuk gün var. Yani tarih: 29.12.2005.

Konu: Anayasa mahkemesince iptal edilen Tapu Kanunun 35'inci maddesinin yerine konacak yeni 35'inci madde görüşülmektedir. Görüşülen madde şöyle:

Madde 35. — Yabancı uyruklu gerçek kişiler, karşılıklı ve kanuni sınırlamalara uyulmak kaydıyla Türkiye'de işyeri veya mesken olarak kullanmak üzere, uygulama imar planı veya mevzii imar planı içinde bu amaçlarla ayrılıp tescil edilebilirler. Sınırlı aynı hak tesis edilmesinde de aynı koşullar aranır. Yabancı uyruklu bir gerçek kişinin ülke genelinde edinebileceği taşınmazlar ile bağımsız ve sürekli nitelikte sınırlı ayni hakların yüzölçümü ikibuçuk hektarı geçemez. Bu fıkrada belirtilen koşullarla, yüzölçümü miktarını otuz hektara kadar artırmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Yabancı ülkelerde kendi ülkelerinin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketleri, ancak özel kanun hükümleri çerçevesinde taşınmaz mülkiyeti ve taşınmazlar üzerinde sınırlı ayni hak edinebilirler.

(...)

Karşılıklığın tespitinde hukuki ve fiili durum esas alınır. Bu ülkenin kişilere toprak mülkiyeti hakkının tanınmadığı ülke uyruklarına uygulanmasında, yabancı devletin taşınmaz ediniminde kendi vatandaşlarına tanıdığı hakların, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına da tanınması esastır.

Yabancı uyruklu gerçek kişiler ile yabancı ülkelerde kendi ülkelerinin kanunlarına göre kurulan tüzel kişiliğe sahip ticaret şirketlerinin (...) taşınmaz ve sınırlı ayni hak edinemeyecekleri alanları, ilgili kamu ve kurum ve kuruluşlarının tescile esas koordinatlı harita ve planları içeren teklifi üzerine belirlemeye ve yabancı uyruklu gerçek kişilerin il bazında edinebilecekleri taşınmazların, illere ve il yüzölçümüne göre binde beşi geçmemek üzere oranını tespite Bakanlar Kurulu yetkilidir.

(...)

Bu madde hükümlerine aykırı edinilen veya kanuni zorunluluk dışında edinim amacına aykırı kullandığı tespit edilen taşınmazlar ile sınırlı ayni haklar, Maliye Bakanlığınca verilen süre içersinde maliki tarafından tasfiye edilmediği takdirde tasfiye edilerek bedele çevrilir ve bedeli hak sahibine ödenir.

Tasarının TBMM'nde görüşülmesi sırasında, renkli sahneler yaşandığına değinelim.

Yabancı gerçek kişilere, belediye sınırları içersinde mesken ve işyeri olarak taşınmaz edinme olanağı sağlanırken bu taşınmazın alanının üst sınırının 2,5 hektar olmasının kendi içersinde bir çelişki olduğu belirtiliyor. İstanbul'da 25.000 metrekare üzerine 300-400 konut yerleştirilirken, yabancı gerçek kişiye mesken ya da işyeri olarak 30 hektara, yani 300.000 metrekareye kadar bu sınırın genişletilmesinin mantıkla açıklanamayacağına değiniliyordu. Antalya örneklenerek, bir konut yeri ile 300.000 metrekare arasındaki ters orantıya değinen ve "Ne yapacak bu kadar alanı?" diye soran CHP'li milletvekilini, oturduğu yerde, AKP'li milletvekili, "Portakal bahçesi yapar!" diye yanıtlıyordu. Tasarıda ise, kırsal / tarımsal alan değil, "arsa" niteliğinde, mesken ya da işyeri yapmaya yönelik taşınmaz edinebileceği ve bu amaçla kullanılacağı koşulu vardı.

*

Meclisten bir başka sahne:

BAŞKAN — Madde üzerinde, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, Bursa Milletvekili Sayın Mehmet Küçükkaşık; buyurun, (CHP sıralarından alkışlar)

CHP grubu adına MEHMET KÜÇÜKKAŞIK (Bursa) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri, görüşülmekte olan yasanın 1'inci maddesi hakkında, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına söz almış bulunmaktayım; hepinizi sevgi ve saygıyla selamlarım.

Şimdi, biz konuşurken, sanki, Türkiye'de yeni bir moda oldu "her şeyi biz yaptık, her şey yenidir" diye biliniyor. Değiştirmeye kalktığınız Tapu Kanununun 35'inci maddesi, 1934 tarihli ve 1934 tarihinden beri, yabancılar, yabancı gerçek kişiler, Türkiye'de 30 hektar, köy arazisi dışında, bakınız, köy arazisi dışında, 30 hektara kadar taşınmazı zaten elde ediyorlardı; yani, biraz önce, Sayın Çavuşoğlu'nun söylediği gibi, ev almak için bu yasanın çıkmasına falan gerek yoktu. Otuzlu yıllardan beri, insanlar, zaten, Türkiye'de gayrimenkul ediniyorlar; 30 hektara kadar, köy arazisi dışında; bir.

İkincisi, yine, çıkarılan özel kanunlarla ilgili olarak, yabancı sermayeli ticaret şirketleri, bakınız, Türk kanunlarına göre kurulan yabancı sermayeli ticaret şirketleri de yine, Türkiye'de taşınmaz edinebiliyorlardı; fakat...

Sayın Başkan, biraz susturabilir misiniz.

BAŞKAN — Siz buyurun, Genel Kurula hitap edin.

MEHMET KÜÇÜKKAŞIK (devamla) — Ben Genel Kurula hitap ediyorum da, arkadaşlar, hiç olmazsa dinlerlerse iyi olacak.

MUSTAFA NURİ AKBULUT — (Erzurum) Dinliyoruz, dinliyoruz...

BAŞKAN — Arkadaşlar, kendi aramızda konuşmayalım; hatibi dinleyelim. Buyurun.

MEHMET KÜÇÜKKAŞIK — — Şimdi, 4916 sayılı yasayla getirilen değişiklikle, siz, şunu yaptınız arkadaşlar, iki yıl önce:

1- Hazine arazilerinin yabancılara satılışına izin verdiniz. Bakınız, Hazine arazilerinin ... Özel şahıslara ait taşınmazların yabancılara satışına değil, kamuya ait taşınmazların yabancılara satışına izin verdiniz.

2 - Köy Kanununun 87'inci maddesinde değişiklik yaparak, köylerdeki tarımsal arazileri, yabancı kişi ve şirketlerin satın almasına imkan verdiniz.

3- Yabancı ticaret şirketlerinin Türkiye'de taşınmaz edinmesine izin verdiniz.

4 - Karşılıklılık aranmadan bu taşınmazların devrine izin verdiniz.

Bakınız. Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği, bizim Cumhuriyet Halk Partisinin başvurusu üzerine iptal ettiği, işte sizin bu Tapu Kanununun 35, 36 ve Köy Kanununun 87'inci maddesinde yaptığınız değişikliklerdir. Yani, şimdi öyle bir şey söylüyor ki, sanki Cumhuriyet Halk Partisi, yabancıların Türkiye'de bir daire, bir yazlık almasına karşı çıkıyormuş... Yok öyle bir şey. 1934 yılından beri satılıyor arkadaşlar, lütfen iyi dinleyin. Şimdi, sizin bu yaptıklarınızı, (...) Turgut Özal, 1984-1985'te yapmaya kalkmıştı, yabancılara satmaya kalkmıştı vatan topraklarını; ama, o, yabancı ülkelere bile satmaya kalkmıştı, yabancı ülkelere, isim de belirtmişti hem de, şu şu şu yabancı ülkelere topraklar satılır demişti. Nedense, onlar da, sizin gibi, Dubaili prensler gibi, Katarlılar gibiydi, aynı şekildeydi!

Türkiye'de, moda oluyor, vatan toprağını satmaya kalktığı zaman, hani o zaman da vardı, yirmi yıl önce, Özal zamanında da var-

dı, Boğaz'da, şeyhler geliyor diye, toprak alacaklar diye iptal ediliyordu. Şimdi yine aynı şeyi tartışıyoruz; bir.

İki; şimdi burada siz diyorsunuz ki: Anayasa Mahkemesi iptal etti bunu. Karşılıklılık var mı; karşılıklılıkları kaldırıyorsunuz. Anayasa Mahkemesinin iptal gerekçelerini ben size okuyayım, çok uzun: Yürütme organına genel, sınırsız, esasları ve çevresi belirsiz bir düzenleme yetkisi verilemeyeceği, yabancıların mal edinmelerinin usul ve esaslarının yasada gösterilmediği, ülkenin bütünlüğü, güvenliği, coğrafi özellikleri, stratejik konumu ve öncelikleri gösterilerek, yabancıların alacağı taşınmazın yeri, arazi, arsa veya bina olmasının getireceği farklar ile satın almanın amacı, koşulları ve devirde uygulanacak usul ve esaslar gibi hususların yasada belirtilmesi gerektiği, bunların yasada düzenlenmesinin ülke bütünlüğü ve egemenliğiyle doğrudan ilişkili olduğu ve özgürlüklerin ise ancak yasayla sınırlanabileceği gerekçesiyle reddedilmiştir.

Şimdi, Anayasa Mahkemesinin bu bozma gerekçesinden sonra, Başbakanlık, evet doğru, Türkiye'deki tüm kamu kurumlarına demiş ki: "Tapu Kadastro Genel Müdürlüğüne yetki veriyor, arkadaşlar, gidin bir çalışma yapın da, Anayasa Mahkemesinin bozma kararı doğrultusunda bu işi nasıl düzeltiriz, bir bakın". Türkiye'nin tüm kamu kurumlarında oturmuşlar, çalışmışlar, taslak burada, alt komisyonda olan arkadaşlarımız da biliyorlar, bir çalışma yapmışlar, demişler ki: "Evet, bu çalışma Anayasa Mahkemesinin bozma kararını karşılar", ittifak da etmişler. Biz alt komisyonda tartıştık, Türkiye Cumhuriyetinin Kurumları, Hazinesinden Tapu ve Kadastrosuna kadar, Genelkurmay Başkanlığına kadar, bir taslak üzerinde anlaşmış herkes, "10.000 metrekarenin üzerinde yer satmayalım" demişler. Başbakanlığa gelmiş; Başbakanlığa gelince bir sihirli el değmiş, birdenbire "10.000 metrekareden fazla satılamaz" denilen yerler, 2,5 hektara çıkmış. Ne kadar kurnaz değil mi! Yani, 25.000 metrekareye çıkmış. Kim yapmış bunu; kimse bilmiyor, kimse bilmiyor; Başbakanlıkta bir el yapıvermiş! Neyse, kimin eliyse bu el; o yapmış!

Siz vatanın toprağını, ancak özel kanunlardaki istisnalarla; yani Turizmi Teşvik Kanunuyla, yani Petrol Kanunuyla, yani Endüstri Bölgeleri Kanunuyla, yani Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunuyla ancak satabilmek için yetki alıyorsunuz. Çok özel istisnalar bunlar. Diyorsunuz ki "Biz sınırlıyoruz!". Yahu, bu yasalar sınırlama yasaları değil ki, yabancılara tahsisat yapmanın yasaları, top-

rak satmanın yasaları, serbesti; yani, ikinci fıkrayla hiçbir şekilde sınırlama yok. Şimdi, Bakanlar Kuruluna verdiniz, özel şahıslardan Sayın Mevlüt Çavuşoğlu, Antalya'da, Muğla'da, İzmir'de herkes yer arıyor. Bakanlar Kuruluna yetki verdiniz. Bu özel şahıslara, İmar Kanununa dahil olsa, 30 hektara kadar, yani, 300 dönüm, yani 300.000 metrekare yeri bir özel şahsa satıyorsunuz, burada yoğunluk hesabı, hektar hesabı —biz biraz önce yaptık— 200 kişiden geliyorsa, 60.000 kişilik bir nüfus kuracak kadar bir yeri satmaya Bakanlar Kuruluna yetki veriyor musunuz? İnşaat mühendisleri, mimarlar böyle hesaplıyor, normal bir yerde, 300 dönümlük bir alana 50.000 kişilik bir ilçe kurulur, hadi biz düzeltelim, en azından 20.000 kişilik kurulur.

Siz, bir özel şahsa, bir ev için 300 metrekarelik yer satılır, topraksa, 500 metrekarelik satılır, işyeri de bu kadar satılır. Siz niye zorluyorsunuz 300.000 metrekareyi? 300.000 metrekareden ne istiyorsunuz Allahaşkına?! Ne istiyorsunuz?! Diyorsunuz ki, bakın, diğer fıkrada, dördüncü, beşinci fıkrada, vakıflara falan yer satmayacaksınız. Bakınız, Vakıflar Kanunu Tasarısı burada, Adalet Komisyonuna da getirmiyorsunuz bu tasarıyı. Burada, şimdiye kadar vakıflarda, vakıfların yönetim kurulunun çoğunluğunun Türk vatandaşı olma şartı aranıyor, öyle mi? Tasarıyı okuyayım size. "Vakıfların yönetim organlarında görev alanların çoğunluğunun Türkiye'de yerleşik bulunması gerekir" diyorsunuz, yani Türk olması gerekmez. Allahaşkına, siz Türklerden ne istiyorsunuz? Türk'ün toprağından ne istiyorsunuz? ...

Ondan sonra diyorsunuz ki, biz herhangi bir şekilde kooperatife, herhangi bir aynı şekilde yatırım fonuna, kimseye bu yerleri tahsis etmeyeceğiz; bal gibi onu tahsis edeceksiniz, amacınız da bu zaten.

Bakın, sadece telekomda 2.500 tane gayrimenkul var. İrtifak haklarını saymıyorum ben. Sırf telekomun 2.500 tane gayrimenkulu var. Bu yasalar bunun için değişiyor, bu maddeler. Bunlar için değişiyor. ...

Dünyada hiçbir şekilde bir maddeli bir yasa yok. Eğer, yapmak istiyorsanız, gelin, yabancılarla toprak satışını düzenleyecek özel bir yasa çıkaralım. O maddenin adı da bir madde olmasın, bir yasa olsun. Türkiye'nin hangi ilinde, hangi bölgesinde, hangi ilçesinde sahil kesimlerine kadar; ovasında ne kadar, Doğu Anadolu'da ne kadar, Karadeniz'de ne kadar, hangi il sınırında ne kadar, kentte ne

kadar bunları belirleyelim ve lütfen ve lütfen, köy ve tarım arazilerini, ne hayvancılık için, ne tarım arazileri için yabancılara satmayalım.

*

Meclisten bir başka sahne:

HALİL ÜNLÜTEPE (Afyonkarahisar) — Sayın Başkan, aracılığınızla, Sayın Bakana şu soruyu yöneltmek istiyorum: Bilindiği gibi, devletler arası ilişkilerde en önemli unsur karşılıklılık ilkesidir.

Elimdeki bir belgeye göre, ülkemizde, Yunanistan vatandaşları 12.346 taşınmaz almıştır; aldıkları miktar 4.198.739 metrekaredir.

Bize vize uygulayarak Türk vatandaşlarını kabul eden Yunanistan'da, bu süre içinde kaç Türk vatandaşı toprak edinmiş, kaç kişi toprak edinmiş ve ne kadar miktarda toprak edinmiştir; bunu öğrenmek istiyorum?

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Sayın Saygun, buyurun.

MEHMET NURİ SAYGUN (Tekirdağ) — Sayın Başkan, aracılığınızla, Bakanımdan şunu öğrenmek istiyorum: Sayın Bakanım, az evvel Adalet ve Kalkınma Partisinin konuşmacıları bizim vermiş olduğumuz rakamların doğru olmadığını ifade ederek, çok farklı rakamlar verdiler.

Şu anda benim elimde Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünün internet sitesinden aldığım bir belge var. Bu belgede "tkgm.gov.tr"; Tapu Kadastro yetkilileri yanınızda, sanıyorum site budur. Bu siteden aldığım bilgilere göre 20 Nisan 2004 tarihi ile 15 Nisan 2005 tarihi arasında 4.162 adet taşınmaz Suriyelilerce, 5.666 adet taşınmaz Yunan vatandaşlarınca, 1.141 adet taşınmaz İngiliz vatandaşlarınca, 66 adet taşınmaz da İsrail vatandaşlarınca alınmış olup, toplam 274.000 dönüm tutmaktadır. Bunu Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünün resmi sitesinden aldım. Şimdi, Adalet ve Kalkınma Partisinden bu rakamlarla ilgili konuşan arkadaşlarım ise, hiçbir şekilde uyum taşıyamayacak ölçüde, inanılmaz farklılıkta rakamlar getirdiler ve dönüp, bize de, efendim, siz aldatmaya yönelik rakamlar söylüyorsunuz şeklinde de bir suçlamada bulundular.

Ben şunu öğrenmek istiyorum: Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünün bu sitesinde düzenlenmiş olan bu rakamlar doğru değil midir veyahut bu rakamlar doğru ise, o zaman, Adalet ve Kalkınma Partisindeki yetkili arkadaşlarım, ellerindeki rakamları, sizden,

hangi donelerden ve hangi kaynaklardan elde etmişlerdir?

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ediyorum Sayın Saygun.

Sayın Bakan, buyurun.

BAYINDIRLIK VE İSKAN BAKANI FARUK NAFIZ ÖZAK (Trabzon) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; hepinize saygılar sunuyorum.

Sayın Ünlütepe'nin sorusunu cevaplamak istiyorum. Verdiği rakamlar doğrudur; Türk asıllı Yunan uyruklu vatandaşlarımıza 11.326 taşınmaz satmışız, Yunan uyruklu vatandaşlara 1.020 taşınmaz satmışız.

Yunanistan'da kaç Türk vatandaşı, kaç metrekare ve kaç gayrimenkul almıştır sorusuna şunu cevap vereyim: Tapu Kadastro Genel Müdürlüğümüz (...) Avrupa'da çok ülkeyle yazışma yaptı, orada yaşayan Türk vatandaşlarının ve yaşamayan Türk vatandaşlarının gayrimenkullerini sordu, cevap aynen şöyleydi: "Bizde istatistiki bilgi yok, bize şu kadar para gönderin, size bilgi verelim." Bu bilgileri alamadık; bunu söyleyeyim; yani, onlar bizim gibi istatistik tutmuyorlar.

Sayın Saygun, doğru değildi. Bugün İnternet'ten almış olduğumuz rakamları size sunayım: 15.4.2005 tarihi itibariyle, yabancı uyruklu gerçk kişilere ait istatistiksel raporda, 272.511 dönüm arazi satmışız. Bunun —biraz evvel Sayın Çavuşoğlu da söyledi— 230.000'i 1939'dan evvel Suriyelilere satılmış ve bu... Siz nereden aldınız bilemiyoruz; ama, doğrusu burada, bizde.

Ayrıca, Sayın Saygun "2003 ile 2005 arasında 274.000 dönüm satıldı" dedi. Doğru değil; 10.894 dönüm satıldı, Sayın Çavuşoğlu düzeltti; doğrusu bu. ...

*

Meclis'ten bir başka sahne:

ORHAN SÜR — Evet, şimdi, değerli arkadaşlarım, her şeyden önce, o girmeye çalıştığımız Avrupa Birliğine bile, Avrupa Birliğinin kuruluş yasasında bu konumlar, bu durum 295'inci maddesinde incelenmiş ve devletlerin hukuklarında mülkiyet hakkına ilişkin kısmı topluluk hukuku dışında bırakılmıştır. Bu çerçevede, son dönemde Avrupa Birliğine tam üyelik hakkı kazanmaya çalışan Macaristan, Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Litvanya ve Estonya, ön-

ce yabancılara toprak satışını yasaklamışlar, bu hakları saklı kalarak Avrupa Birliği ülkesi olmuşlardır. Şimdi bunları görmezlikten gelemeyiz.

Şimdi, bazı şeyleri çok çabuk unutuyoruz, bazı şeyleri görmezlikten geliyoruz, inanıyorum ki, bu anda Niğde'de bu konuşmaları dinleyen insanlar vardır. İtalyanlar Niğde'de, binlerce dönümlük bağlar yaptılar, binlerce dönümlük ve o arazilere şu anda Türk vatandaşları giremiyor. Niğdeliler giremiyor. Sen girersin milletvekili olarak belki; ama, sade vatandaş giremiyor. Demin telefonlar geldi...

FİKRET BADAZLI (Antalya) — Çalışıyorlar orada...

ORHAN SÜR — Evet, çalıştırmaktan bahsetmiyoruz değerli arkadaşlarım.

Şimdi değerli arkadaşlarım, biraz önce, bu şirketlerin, toprakları alacak şirketlerin vakıf şirketleri olabileceğini sizlere açık açık anlatmaya çalıştım; ama, hala bunlar yok diyorsunuz, bunlar olamaz diyorsunuz; ama, bunlar, maalesef bu tasarı bu şekliyle yasalaşırsa olacak.

Bir de, binde 5 olayı var değerli arkadaşlarım, binde 5. Biraz önce Tapu ve Kadastro yetkililerine "Türkiye'deki tarım alanları ne kadar" diye sordum, 21.000 kilometrekare civarında olduğu söylendi. Şimdi "tarım alanları satılmayacak" diyorsunuz. Benim mesleğim harita kadastro mühendisliği; bu ülkede tarımı bu kadar ihmal ettiğiniz sürece, tarımda çalışan insanlar emeklerinin karşılıklarını alamadıkları sürece ve kendilerine de büyük paralar teklif edildiği sürece, bu toprakları satacaklardır ve önümüzdeki dönemde, özellikle küçük beldelerin belediyelerinde çok büyük alanlarda mevzi imar planı onamaları yapılacaktır; özellikle önümüzdeki dönemde ve bunların çoğu da tarım işletmesi olarak satılacaktır. Bu büyük tarım alanları, sanki işyeri gibi tescil edilecek...

FİKRET BADAZLI — İmar ihya edilecek.

ORHAN SÜR — Evet, imar ihya edilecek; ama, orada imar falan yapılmayacak. O tarım alanları da birilerinin bölgesine geçecek.

Biraz önce bir arkadaşımız "Biz tarih biliyoruz!" dedi. Hocam, aslında belki kibarlık etti, size hatırlatmadı ama, size bir şeyi hatırlatmak istiyorum: Tarih bilenler, 1868 Osmanlının Tanzimat Fermanından sonra, yabancıya toprak satışına izin verilmesinden sonra, Filistin topraklarının nasıl satıldığını hatırlarlar. 1868'de Osmanlı topraklarının yabancılara satılmasına izin verilmesinden ve

1910...

(Mikrofon otomatik cihaz tarafından kapatıldı)

ORHAN SÜR — Bir dakika işte onu anlatıyoruz. Osmanlı topraklarıydı oralar; oralar Osmanlı topraklarıydı. Orada yaşayan Osmanlı vatandaşları arazilerini sattılar. 1914'te Osmanlı bu yasayı iptal edinceye kadar bu satış devam etti ve bugünkü İsrail Devletinin temelleri o zaman orada atıldı ve arkasından İsrail Devleti kuruldu. Şimdi Filistinliler yurtsuz, kendi yurtlarında mülteci olarak oturuyorlar. Bu tarihi size hatırlatmak istiyorum. Dilerim ki, bu tip yasalarla, bu tip yaklaşımlarla, bizden sonra gelecek kuşakları, bu ülkede Filistinli haline çevirmezsiniz.

*

Tasarının tümü üzerinde CHP Grubu adına görüşlerini açıklayan Birgen Keleş ise konuşmasını şu tümcelerle tamamlamıştı:

"Güneydoğu'da komşularımızın durumunu, Suriye'nin tutumunu, Ermenilerin iddialarını ve yaptıkları çalışmaları, yabancıların İstanbul'un orta yerinde Vatikan benzeri bir yer kurma gayretlerini ve Yunanlıların Türkiye'ye karşı tutumunu, Ege'de kaydettikleri gelişmeleri dikkatle hatırlamanızı, düşünmenizi istemiştim ve eğer bunları önemsemiyorsanız ve toprak satışını, o taprakları almak için canını vermiş olan şehitlere saygıyla bağdaştırıyorsanız benim söyleyeceğim bir şey yoktur; ama, biliniz ki bunun vebali büyük olacak demiştim. Şimdi bir şey daha söylüyorum: Değerli arkadaşlarım, 15.6.2004 tarihinde, Cumhuriyet Halk Partisi olarak, yabancılara toprak satışı konusunun incelenmesi için bir önerge verdik ve biraz önce verdiğim büyüklükler bazı illerimizde kaydedilen gelişmeler bu konuda ne kadar haklı olduğumuzu göstermektedir. O nedenle bu tasarıyı geri çekmenizi ve önce Meclis Araştırma Komisyonu kurarak bu konunun çok etraflı bir şekilde incelenmesine izin vermenizi dilerim. Tabii, bunu yapmayacağınızı da biliyorum; ancak, biz, Cumhuriyet Halk Partisi olarak cumhuriyetin birlik ve bütünlüğüne önem veren bir parti olarak toprak satışının getireceği sakıncaları önlemeye çalışıyoruz. Tabii, belki farkında değilsiniz; ama, ayrıca **sizi de ileride olası bir Yüce Divandan kurtarmaya çalışıyoruz**."

Yasa, AKP'nin oylarıyla kabul edilecekti. Cumhurbaşka-

nı onayladı ve şu anda yürürlükte bulunan bu yasanın iptali için, CHP, Anayasa Mahkemesine başvurdu. Daha önce, Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği yasanın yürürlüğe girdiği 19.07.2003'ten 19.04.2005'e kadar geçen iki yıla yakın süre içinde ülke talan edilmişti. Şimdi de iki yıl bu yasa yürürlükte kalacaksa, AKP işini bitirmiş, atı alan Üsküdarı geçmiş olacak! Anayasa Mahkemesinin "iptal kararı" kına olacaktı.

BEŞİNCİ BÖLÜM
KURUMSAL VE SEKTÖREL DEĞERLENDİRMELER

(a) *Kurumsal Değerlendirme*

Harita ve Kadastro Mühendisleri Odasının saptadığı 14 Temmuz 2004 tarihli istatistiklere göre, yabancı gerçek kişilerin Türkiye genelinde edindikleri taşınmazların toplam yüzölçümü 273.408.382 metrekareye ulaşıyordu.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü verilerine göre 19 Temmuz 2003 tarihine kadar 37.335 taşınmaz mal edinen 38.228 yabancı uyruklu varken, 19 Temmuz 2003'ten 26 Ağustos 2004 tarihine kadar geçen yaklaşık bir yılda 7.145 kişi 6.085 taşınmaz mal almıştı.

Harita ve Kadastro Mühendisleri Odasının saptamalarına göre, başlangıçtan 19 Nisan 2005'e kadar, Türkiye'de, yabancı gerçek kişi olarak 5.818 kişiye 272.511.493 metrekare toprak satılmıştı. **Suriye** 2.473 kişiyle 241.437.304 metrekare alanla (toplam satılan alanın %88,6'sı) ilk sırada yer alıyor, bunu 13.144 kişi ve 7.865.611 metrekareyle (%2.89) **Almanya**, 219 kişi ve 4.724.492 metrekareyle (%1,73) **Lübnan**, 14.340 kişi ve 4.264.137 metrekareyle (%1,56) **Yunanistan**, 10.171 kişi ve 4.057.404 metrekareyle (%1,49) **İngiltere**, 787 kişi ve 2.807.410 metrekareyle (%1,03) ABD, 46 kişi ve 1.677.971 metrekareyle (%0,62) **Mısır** izliyordu. 71 ülkeden 52.818 kişi, 272.511.493 metrekare toprak edinmişti.

Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği 4916 sayılı yasanın

yürürlüğe girdiği 19.07.2003'ten yürürlükten kalkacağı 19.04.2005 tarihleri arasında, 59 ülkeden yabancı gerçek kişi olarak, 15.482 kişiye 7.859.406 metrekare toprak satılmıştı. **Almanya** 2.761 kişi ve 3.157.889 metrekareyle (%40,18) ilk sırada yer alıyor, bunu, sırasıyla **İngiltere** (7.257 kişi ve 2.068.056 m^2), **Hollanda** (1.048 kişi ve 326.912 m^2), **Lübnan** (23 kişi ve 279.023 m^2), **Avusturya**, **Danimarka**, **İrlanda**, **Yunanistan**, **ABD** ve **Suriye** izliyordu.

Yabancı sermayeli şirketlerin edindikleri taşınmazlar istatistiklerde yer almıyor. Sermayesi yabancı olan, ama Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketler, Türk şirketleri sayılıyor ve tüzel kişi olarak Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının taşınmaz edinme haklarından aynen yararlanıyorlar.

Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Genel Sekreterinin verdiği bilgilere göre, "topraklarımızın ne kadarının, özellikle GAP bölgesinde başta İsraillilere olmak üzere, Amerikalılara ve Almanlara 49 yıllığına ve 99 yıllığına kiralandığı" bilinmiyor.

Fırat ve Dicle havzalarında ("vadedilmiş topraklar"da), Türkiye'nin onda-biri büyüklüğündeki (75 bin 358 kilometrekare) bir alan hedeflendiği dillendiriliyor, İsraillilerin bu bölgeden satın aldıkları toprakların daha şimdiden 413 kilometrekareye ulaştığı, yani İstanbul'un yarısından fazla bir toprak edindikleri söyleniyor. Bu durumun henüz tapu kayıtlarına geçmediği, satışın yarısından fazlasının Türk vatandaşı Yahudi kökenli kişiler üzerinden sağlandığı duyumlar arasında.

Yabancıların köyde ve köy arazisinde toprak/taşınmaz edinmesini yasaklayan Köy Kanununun 87. maddesi yürürlükten kaldırılıyor ama, yabancıların toprak edinmesine sınırlama getirilmediği gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği bu yasa maddesi yerine, belediye sınırları içersinde konut ve işyeri olarak kullanılmak amacıyla 25 bin metrekareye kadar toprak edinilmesine olanak sağlayan yeni bir yasa maddesi getiriliyor.

3 Temmuz 2003 günlü yasayla, yabancılara köyde ve köy

arazisinde taşınmaz edinmelerini yasaklayan Köy Kanunun 87. maddesi yürürlükten kaldırılmadan bir ay önce, 5.6.2003 günlü "Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu"yla, yabancı gerçek kişiler ile yabancı ülkelerin kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişilerin Türkiye'de kurdukları ya da iştirak ettikleri tüzel kişiliğe sahip şirketlere, Türkiye yurttaşlarının edinimine açık olan bölgelerde Türkiye yurttaşı gibi, yani köyde ve köy arazisinde taşınmaz edinmeleri ya da kiralamaları olanağı tanınıyor. Köy Kanununun 87. maddesiyle çelişen ve Anayasanın toprak mülkiyetini ülkenin varlığıyla özdeşleyen temel anlayışına aykırı olduğu ileri sürülen maddelerin iptali için Anayasa Mahkemesine dava açılmak yerine, bu yasaya uygunlaştırılmış olarak Köy Kanununun 87. maddesi yürürlükten kaldırılıyor.

GAP'ı, bu toprakları yüzyıllardır ekipbiçen köylüye vermek yerine, GAP, İsrail'in ilgisine sunulacak düzeye getirilmeye çalışılıyor. Bakanlar Kurulunun 20.9.2004'te onayladığı "Türkiye Cumhuriyeti ile İsrail Devleti Arasındaki Karma Ekonomik Komite 2. Dönem Toplantısı Mutabakat Zaptı"nda yer aldığı gibi, "Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında, temel ve işlenmiş tarım ürünleri ticaretindeki tavizlerin karşılıklı genişletilmesi"yle ilgili olarak, İsrail, "İsrail firmalarının ilgilendikleri GAP Projelerinin 2005 yılı bütçesinde uygulamaya konulmasını" Türk yetkililerinden talep ediyor; Türk yetkililer de, İsrail'den Orta Anadolu'da yürütülen Konya Ovası Projesinin (KOP) önemini vurgulayarak su kaynaklarının geliştirilmesi alanında işbirliği imkanlarını değerlendirmek, Tuz Gölü yakınlarında seçilmiş Orta Anadolu civarındaki kuru bölgelerde damlama ve diğer modern sulama tekniklerinin fizibilitesi konusunda ortak çalışma istiyor. (*Resmi Gazete*, 15.10.2004, sayı: 25604.)

Manavgat suyunun belirli bir miktarının da olsa, İç Anadolu'ya ve Konya Ovasına akıtılması gibi su kaynaklarının geliştirilmesi ve diğer modern sulama teknikleri konusunda çok iyi yetişmiş uzmanlarımızın bulunmasına karşın, Konya Ovasının sulanmasının, Manavgat suyunun tümünü kap-

mak isteyen İsrail'den istenmiş olması, GAP'ın ardından Konya Ovasının da İsrail'e kaptırılmasının yeni bir tuzak olacağını akla getiriyor.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin, Suriye sınırını boydan boya kateden toprakların mayınının 35 milyon dolarlık donanımla tamezliyeceğini belirtmesine karşın, TSK'ya 35 milyon dolar vermek yerine, o bölge halkının toprağı olan sınır bölgesi, mayınların temizlenmesi karşılığında İsrail'e 49 yıllığına kiraya verilmeye kalkışılıyor.

(b) *Sektörel Değerlendirme*

7 Aralık 2004'te CNN Türk'te yayınlanan bir haberde, Maliye Bakanı Unakıtan'ın "Kanun geldikten sonra, Güneydeki *gayrimenkullerin kapış kapış gittiğini* ve 1,3 milyar dolarlık gelir elde edildiğini" ve "bu trenin inşallah çok daha hızlı gideceğini" belirterek, toprak satışlarının arkasındaki amacı dolaylı da olsa açıklamış bulunuyordu: **ülke satılıktı ve kapış kapış kapışılıyordu**.

Milliyet Emlak sitesinde yayınlanan (Haber No: 755), "Yabancılar Türkiye'yi İhya Edecek" başlığı altında yayınlanan metinde, "yabancıların Türkiye'de mülk edinmesinin önündeki yasal engelin aşıldığı", "aylardır beklenen bu gelişmenin gayri menkul sektöründe heyecanla karşılandığı" görüşüne yer verilmekteydi.

Gayrimenkul Yatırım Ortakları Derneği Başkanı, Avrupa emlak piyasasındaki yatırımların geçen yıl ilk kez 100 milyar euro barajını aştığını, bunun 33-34 milyar eurosunun sınır ötesi yatırımlarda kullanıldığını belirterek, bunun 4,5-5 milyarının Avrupa Birliği'ne yeni adım atan Macaristan, Polonya ve Slovakya'ya gittiğini, İspanya'nın her yıl 8-9 milyar euro kaynak girdisi sağladığını söylüyordu.

Garanti Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı Genel Müdürü, "Türkiye'ye yabancı sermaye girişlerinin yarısından fazlasının gayrimenkul alımı kaynaklı. Dolayısıyla gayrimenkul sektörü için ciddi bir kaynak yaratma potansiyeli olduğu" gö-

rüşünde.

Realty World Yönetim Kurulu üyesi ise, geçmişte altın çağını yaşayan emlak sektörünün, 2006'da platin çağını yaşayacağını düşünüyor. 5 yılda 100 milyar dolarlık yabancı yatırım olacağı görüşünde.

Relmax Yönetim Kurulu Başkanı: "Yasa, hem gayrimenkulün, hem de ülkenin önünü açacak."

Turyap Yönetim Kurulu üyesi: "Yabancılar ülkemizde evarsa sahibi oldukça, hem kaynak sıkıntısı çeken ekonomimiz rahatlayacak, hem de Türk kültürünü kendi topraklarımızda dünyaya tanıtma şansı bulacağız." "Gelişmiş ülkeler arasında yerimizi alacağız", "Sektöre hareket gelecek", "İnşaatta iş hacmi ve istihdam artacak".

Kısacası taşınmaz satış sektörü ülkenin parçalanmış olmasından çok heyecanlanmışa ve keyiflenmişe benziyor. Anayasa Mahkemesinin 9.10.1986 günlü iptal kararında vurguladığı gibi, "*Ülkede yabancının arazi ve emlak edinmesi salt bir mülkiyet sorunu gibi değerlendirilemez. Toprak, devletin vazgeçilmesi olanaksız temel unsuru, egemenlik ve bağımsızlığın simgesidir.*" sözleri değerini büsbütün yitirmiş görünüyor. Doğal ki, bazı politikacılar kasalara daha çok para girmesi için toprak satarken, bir ulusun egemenliğinin ve bağımsızlığının ve varlığının dilim dilim satışından alacakları komisyonun büyüsüne kapılmış olanlar için de egemenlik ve bağımsızlığın hiçbir değeri ve anlamı kalmıyor. Ama unutulmasın ki, satılan, satanın babasının malı değil, sattığı şeyin, ona sahip olma olanağını sağlayan ve bugüne değin onun malı olarak korumuş bulunan bütün bir ulusun ortaklaşa sahibi olduğu varlığıdır. Kişi, bunu, ancak, kendisi gibi sahibi olacak olan ulusun öteki üyelerine satabilir, ulusun ortaklaşa sahibi olduğu bu varlık, tapu sahibinin ve emlak kuruluşlarının ticari metasına dönüştürülemez.

(c) Bazı Sonuçlar

Gerek 1924 Köy Kanunu (Madde: 87), gerek 1934 Tapu

Kanunu (Madde: 35), yabancılara toprak/taşınmaz satışına olanak sağlayan yasalar olmakla birlikte, uluslararası ilişkilerin karşılıklılık açısından Türkiye'ye yüklediği yükümlülüklerden doğan yasalardı. Bir başka deyişle, ülke topraklarının yabancılara pazarlanması amacıyla çıkartılmış yasalar değildi.

Yabancı gerçek kişilerin köy ve köy arazisi dışında toprak edinmesi, başlangıçta belirtildiği gibi birçok koşula bağlanmıştı. Amaç, ülke topraklarının pazarlanması ve gelir sağlanması değildi, uluslararası siyasal nedenlerden kaynaklanan zorunlulukların yerine getirilmesiydi.

Bu bakımdan, 1924 ve 1934 yasalarının anlamı ve içeriği, 1984, 1986, 2003 ve 2005 yasalarının anlam ve içeriğinden farklıdır. Biri yabancılardan ülkeyi korumayı, öteki yabancılara ülkeyi pazarlamayı amaçlayan yasalardır.

Lozan'da (24 Temmuz 1923) kapitülasyonların kaldırılmasına karşılık bir bakıma "ödün" olarak, taraf olan ülkelerle karşılıklı olmak koşuluyla taşınmaz edinilebileceğini kabul eden Türkiye, bu andlaşmadan yedi ay sonra (18 Mart 1924 gün ve 442 sayılı) Köy Kanunun 87'inci maddesiyle yürürlüğe konan yabancı gerçek kişiler ile yabancı tüzel kişilerin köylerde ve köy arazilerinde taşınmaz mal edinmelerini yasaklamıştı. Yasaklamış ve tam seksen yıl köylere ve köy arazilerine yabancılar el süreməmişti. "*Orda bir köy vardı, uzakta / O köy bizim köyümüzdü / Gitmesek de gelmesek de / O köy bizim köyümüzdü.*"

AK geldi. (19 Temmuz 2003 gün ve 4919 sayılı yasanın 19. maddesiyle) Köy Kanunun 87'inci maddesini yürürlükten kaldırıverdi. Yalnızca toprağı değil, bu toprakları işgal eden düşmandan kurtarmak için dökülen kanı, bu kanı dökmüş ve bu toprakları çiğnemiş olanlara satmanın yasalarını bir bir çıkararak.

AK, yabancıların köylerde ve köy arazisi almasını yasaklayan (18 Mart 1924 günlü) yasayı yürürlükten kaldırıyor, kaldırır kaldırmaz, Anadolu'yu boydan boya işgale kalkışmış "düveli muazzama"nın çocukları ve onların yamakları köyle-

ri ve köy arazilerini kapmak için aparda beklemiş gibi, yurdumuzu yağmalamaya başlıyorlar. Biz, işin bir konut, bir arsa, bir tarla satışı olmaktan çıktığını, Ege ve Akdeniz kıyılarının ülke toprağı olarak satıldığını basından öğrendiğimiz zaman atı alan üsküdar'ı geçmiş gibiydi.

Köy Kanununun 87'inci maddesini yürürlükten kaldıran yasa, Anayasa Mahkemesinde iptal edilene (19 Temmuz 2003'ten 19 Nisan 2005'e) değin, 59 ülkeden 15.482 yabancı, köylerde ve köy arazilerinden 7.859.406 metrekare toprak alıyor. Alman, İngiliz, Hollanda, Lübnan, Avusturya, Danimarka, İrlanda, Yunan, ABD, Suriye ve daha 49 ülke yurttaşı, 15 binden fazla yabancı kişi köylerimizi ve arazilerimizi kapış kapış kapışırken, CNN Türk'te (7 Aralık 2004) Maliye Bakanı Unakıtan *"Kanun geldikten sonra, Güneydeki gayrimenkullerin kapış kapış gittiğini ve 1,3 milyar dolarlık gelir elde edildiğini"* söylüyor. Ekliyor: *"Bu tren inşallah daha hızlı gidecek*!".

Üstüne üstlük, soranlara demiş ki, "Babamın malı gibi satarım!"

Kaş'a doğru gitmişseniz yolun sağında görmüşsünüzdür, mavinin mavisi denizin, koynuna bir kuğu boynu gibi sokulduğu Kalkan'ın yarısından çoğunu İngilizler kapıvermiş. Bir konuta trilyonun üstünde ödenmiş. O kadar hızlı satılmış ki, yasanın iptal istemiyle Anayasa Mahkemesine gittiği tarihten iptal edildiği tarihe değin, küçücük yere yüz villa daha yapılmış. Dahası yapılmadan satılmış. Yani Unakıtan'ın treni, "ha babam, de babam" daha da hızlanmış!..

Anayasa Mahkemesi, köylerden ve köy arazilerinden taşınmaz satışını yasaklayan maddeyi yürürlükten kaldıran yasayı iptal kararında, "*Ülkede yabancıların arazi ve emlak edinmesi salt bir mülkiyet sorunu gibi değerlendirilemez. Toprak, devletin vazgeçilmesi olanaksız temel unsuru, egemenlik ve bağımsızlığın simgesidir.*" diyor, bir başka deyişle, bu ulusun toprağıdır diyor, siyasal erkin babasının malıdır demiyor.

Satışlar bununla da kalmıyor. Ecevit'in Başbakan olarak

ABD'yi ziyaretinde, 29 Eylül 1999'da Washington'da ABD ve Türkiye tarafından imzalanan ve 7 Aralık 1999'da Meclis'te onaylanan "Ticaret ve Yatırım İlişkilerinin Geliştirilmesine İlişkin Anlaşma'"yla (Yasa No: 4485), Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunuyla (5.6.2003 ve 4875 sayılı yasayla) ülke toprakları hileli yollarla kiralanma adı altında el değiştiriyor.

Kimi yazarın "28 Şubatın gözde askerlerinden" olduğunu belirttiği Osman Özbek Paşa: "Bankalar gitti, şirketler gitti, şimdi topraklarımız da gidiyor, artık bunun sonucunu tahmin etmek zor olmasa gerek." diye yazıyor. Kürtler ile kolkola İsrail'in toprak alımlarına değinerek, "BOP"ta, diyor, ABD'nin sadece enerji kaynaklarına değil, bölgedeki bütün yeraltı ve yerüstü kaynaklarına yani sulara da gözdikmiş durumda olduğunu görüyoruz. Bütün bunları kamufle ederek İsrail'i ortaya koyuyor. İsrail de Türk şirketlerini kullanıyor. Ayrıca benim kulağıma Diyarbakır bölgesinde de toprak alımları olduğu yönünde duyumlar geldi."

Harita Mühendisleri Odası Genel Sekreteri, topraklarımızın özellikle de GAP bölgesinde başta İsrailliler olmak üzere, Amerikalılar ve Almanlara 49 yıllığına, 99 yıllığına kiralandığını, ama ne kadar toprak kiralandığının bilinmediğini yazıyor.

Türkiye'nin onda-biri büyüklükteki (75.358 kilometrekare) bir alanı içeren Fırat ve Dicle havzasının ("vadedilmiş toprakların") İsrail'in hedefinde olduğu, duyumlara göre, bu bölgede İsrail'in 413 kilometrekare toprak aldığı yazılıyor. Bunlar "yabancıya satış" olarak yansımıyor. Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı Yahudi kökenli kişiler üzerinden satışın sağlandığı ileri sürülüyor. Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak'ın hedefteki iller olduğu söyleniyor.

CHP Grup sözcüsü Birgen Keleş'in duyumsattığı "Yüce Divan"a değil, Yüce Divan yerine Çankaya'ya yürüyen Erdoğan, kendisine ulusun (aslında seçmenin yüzde-yirmibeşinin) vermiş olması gereken görevin, Türkiye'yi pazarlamak

olduğunu söylüyor. *Radikal*'deki başlık şöyle: "Türkiye'yi pazarlamakla mükellefim." (*Radikal*, 16 Ekim 2005.)

Ülke pazarlayıcısı bezirgan olarak ekonomi bilimine merak salmışa benziyor. Sermayenin dini, mezhebi, ırkı olmaz deyiveriyor. Ulusu, din topluluğuyla, mezhep topluluğuyla, ırk topluluğuyla karıştırmış olmalı ki, birkaç gün sonra yanlışını, küresel bir yanlışla taçlandıracak ve "Türkiye'de sermaye ayrımı kalmadı" deyiverecek ve ekleyecek: "*Yerli ile yabancı sermaye ayrımı diye bir şey sözkonusu değildir.*" (*Cumhuriyet*, 28 Ocak 2006.)

Uluslararası sermayenin boynuzları üzerine oturtulmaya çalışılan günümüz dünyasında, yerli ve yabancı sermaye arasındaki sınırları silmekle, Erdoğan, ülkenin sınırlarının silinmiş olduğunun muştusunu veriyor. Bunun için olsa gerek ki, (Ege ve Akdeniz öncelikli) kıyı sınırlarının parsel parsel kuşatılmış olmasıyla yetinilmiyor; Suriye sınırının koruması ABD'nin jandarması İsrail'e veriliyor. Irak sınırında Türkiye çuvala sokulmuş durumda. Ermenistan sınırı "soykırım" fitiliyle ateşleniyor sürekli. İran sınırı, bu kez "nükleer" tezkeresiyle ateşlenmeye hazırlanıyor. Karadeniz, özellikle Doğu Karadeniz mıncık mıncık. ABD Montreux'yü çiğnemek için zorluyor. Tayyip, yabancı ve yerli sermaye arasında bir ayrımın kalmadığı muştusunu veriyor. Dolayısıyla sınırlar arasındaki çizginin silinmiş olduğunu ya da bu sınırların artık bizim değil uluslararası sermayenin sınırları olduğunu seslendiriyor.

*

Yazımın başına dönerek bitirmek gerekirse:

İmparatorluk, Kırım savaşının ardından, 1855'te, İngiltere'den 3.500.000 Osmanlı altını borç aldı. 1854-1877 yılları arasında 444.273.158 lira Osmanlı altını borçlandı.

1855'te aldığı borca Mısır vergisi ile Suriye ve İzmir gümrükleri; 1862'de alınan borca tütün, tuz, damga ve temettü resimleri; 1863'te alınan borca gümrükler, ipek, zeytinyağı,

tütün ve tuz aşarı; 1865'te alınan borca Ergani madeni, 1869'da alınan borca, muhtelif vilayetler aşarı; 1872'de alınan borca Selanik, Edirne, Tuna vilayetleri varidatı ile Anadolu ağnam (koyun) resmi vb. karşılık gösterilmişti. Ayrıca Rum, Yahudi, Ermeni Galata sarraflarına sürekli borçlanılmıştı. Borçlarını ödeyemedi. 1881'de kabul edilen Muharrem Kararnamesine dayanılarak, alacaklı devletler Galata sarraflarıyla birlikte Düyunu Umumiye idaresini kurdular. Karşılık gösterilen vergilerin tümünü, yabancıların kurduğu bu idare topladı. Kendi tarlasında yetiştirdiği tütünden bir eşek yükünü kıyıda köşede satmaya götüren köylüyü, reji idaresi jandarmaya sırtından vurdurmakta duraksamadı.

Bir süre sonra Düyunu Umumiye, Osmanlı lehine yeni bir karar aldı: Duyunu Umumiye toplanan vergilerin %75'ini devlete verecek, %25'ini borçlarına karşılık kendisi alacaktı. Osmanlı'nın savaşa girdiği tarihte 1914-15 bütçesine göre Harbiye nezareti bu gelirin %17'sini, Düyunu Umumiye %35'ini alıyordu.

Alacaklı devletler daha sonra Sevr Andlaşmasını hazırlayan devletler olarak dikildiler Osmanlı'nın karşısına.

Rus-Fransız-İngiliz dışişleri bakanlarının Mayıs 1916'da kendi aralarında gizli olarak belirlediği Sykes-Picot Anlaşması ile, 10 Ağustos 1920'de İngiliz, Fransız ve İtalyan başbakanlarının hazırlayıp Saraya dayattığı Sevr Andlaşması ile, aynı başbakanların Osmanlı'dan gizli hazırladığı, Sevr'le birlikte yürürlüğe soktukları Üçlü Anlaşma ile bugünki Türkiye'yi doğusundan, güneydoğusundan, batısından, kuzeyinden, dört bir yanından kuşattılar. Yurdumuzu, İngiliz, Fransız, İtalyan, Yunan, Pontus ve Ermeniler, düzenli ordularıyla dışardan, çeteleriyle içerden işgal etmeye başlayacaklardı. Sarayın İstanbul'dan çıkartılmaması için Vahdettin, kendisini teslim alan yabancı askerlere karşı savaşan ulusal kurtuluşun ordusuna karşı, yani "Kongra"cılara karşı, Anadolu'nun binbir yerinde "Şeraat" bayrağı altında isyan ve iç savaş başlattı.

Kimler o dönemde ulusal kurtuluşun karşısında yer al-

dıysa, kimler laik, modern Türkiye Cumhuriyetine karşı savaştıysa, onlar, bugün, Türkiye Cumhuriyetinin kurduğu bütün kurumları, Türkiye Cumhuriyetinin ayakları üzerinde doğrulduğu ve bağımsızlığın temel dayanağı toprağı, o zaman ülkeyi işgal eden devletlere, bu kez parsel parsel dolar karşılığında satmaya başladılar. Yetmedi köy köy, yetmedi kasaba kasaba, yetmedi bölge bölge "ha babam, de babam" ülke satılıyor. Dışarda, örneğin İngiltere'de bankalar, Ankara'dan konut alacaklara kredi vermiyor, Ege ve Akdeniz kıyılarında yer ve konut alacaklara kasanın ağzını açmış bulunuyor. Yani her şeyin bir arka planı var, hepsi gizli bir amaç taşıyor. Kısacası, Türkiye, toprak filan satmıyor, kendini satıyor, ülke olarak ve ulus olarak.

11 Mart 2006, Ankara
Memleket, Mayıs 2006/1

KAYNAKÇA

Ömer L. Barkan, "XVI. Asrın İkinci Yarısında Türkiye'nin Geçirdiği İktisadi Buhranların Sosyal-Yapı Üzerindeki Tesisleri", *İktisadi Kalkınmamızın Sosyal Meseleleri*, İstanbul 1964.

Dr. Refii-Şükrü Suvla, "Tanzimat Devrinde İstikrazlar", *Tanzimat*, İstanbul 1940.

İsmail Hüsrev, *Türkiye'de Köy İktisadiyati*, İstanbul 1933.

Alptekin Müderrisoğlu, *Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları*, Ankara 1974.

Prof. Seha Meray, *Lozan Barış Konferansı*, SBF Yayınları, Ankara 1969.

Seha L. Meray - Osman Olcay, *Osmanlı İmparatorluğunun Çöküş Belgeleri*, SBF Yayınları, Ankara 1977.

Dr. Yılmaz Altuğ, *Yabancıların Arazi İktisabı Meselesi*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1957.

Prof. Dr. Vedat Raşit Seviğ, *Türkiye'nin Yabancılar Hukuku*, İstanbul 1981.

Nechib H. Chiha, "Osmanlı Devletinde Gayrimenkul Mülkiyeti Bakımından Yabancıların Hukuki Durumu", Çev: Halil Cin, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt XXIV, 1967, Sayı 1-4, s. 247-274.

Anayasa Mahkemesi, E 1984/14, K 1985/7, 13.6.1985.

Anayasa Mahkemesi, E 1986/18, K 1986/24, 9.10.1986.

Anayasa Mahkemesi, E 2003/70, K 2005/14, 14.3.2005.

TBMM Tutanak Dergisi, Cilt 107, s. 1048 ve devamı.

Meydan Larousse, "Düyunu Umumiye" maddesi.
Orhan Kurmuş, *Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi*, Savaş Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1982.
Orhan Özkaya, *Yabancılara Toprak Satışı*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2005; "Yabancılara Toprak Satılamaz", *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 2004; "Toprak Satışına Devam", *Cumhuriyet*, 6 Şubat 2006.
Muzaffer İlhan Erdost, " 'Sivil' İşgale 'AK' Tezkere", *12 Eylül "Turka"ları*, Ankara 2004; "Yabancılara Toprak Satışı ve Anayasa Mahkemesi Kararı", *Kuşatılmış Ülke Kuşatılmış Yazılar*, Ankara 2005.

"HİÇ ÖLMEDİM BEN!" ÖNÜNE

"Hiç ölmedim ben!", *Cumhuriyet*'te dizi olarak yayınlandığı zaman, bir okur, İlhanilhan Kitabevinde, Suları'ya, "Sivas olaylarının arkasında CIA olduğunu babana anımsatıver!" demiş.

"Hiç ölmedim ben!"i buraya alırken, bu anımsatmayı gözönünde tutarak, Sivas'la ilgili yazılarımın bir çerçevesini çizmek gereğini duydum.

"Hiç ölmedim ben!" 2 Temmuz Sivas kıyınıyla ilgili ilk yazım değil, tek yazım da değil. İlk yazım "Sivas'tan Gaziosmanpaşa'ya / Faşistleştirmede Özel Yöntemler, Yeni Uygulamalar" başlığını taşıyor. Nisan 1995'te yazmışım, 2-5 Temmuz 1995'te *Cumhuriyet*'te yayınlanmış.

"Sivas'tan Gaziosmanpaşa'ya"yı "Türkiye'nin Yeni-Sevr'e Zorlanması Odağında Üç Sivas" izliyor. Mayıs-Haziran

1995'te yazdım, *Cumhuriyet* uzun olduğunu, ikiye bölerek yayınlamayı önerdi. İkiye bölünmesi olanaksızdı. Ben de 1996'da aynı başlık altında kitap olarak yayınladım.

"Üç Sivas"ı, "Oy Sivas Koca Sivas" izliyor. Haziran 2000'de yazılmış, *Pir Sultan Abdal*'ın 38. sayısında (Haziran 2000) yayınlanmış.

Sivas ve Gazi olayları dolayısıyla, Alevi Dernekleri Federasyonu Kuzey Ren Bölgesinde onaltı yerde yaptığım konuşmamın ilk bölümünü "Sivas-Öncesi Sivas" adıyla yazdım. Aslında, bunu, elimde yıllardır büyümekte olan *Put ve Şeytan*'ın "giriş"i olarak düşünmüştüm. İstek üzerine *Pir Sultan Abdal* dergisine verdim, sanırım bir yıl kadar sonra ve bir yıla yayarak (sayı:45,46,47,48,50/2001-2002) yayımlandı.

Pir Sultan Abdal'ın Temmuz 2002 (sayı:49) sayısına, "2 Temmuz/Sivas: Faili Belli, İradesi Meçhul"ü yazdım. Burada, ilk kez, 30 Nisan 1993'te *Bizim Sivas* gazetesinde tam sayfa ve yüzbir imzalı "Müslüman Halkımıza" başlıklı ilan/bildiri de yayınlandı. 2 Temmuz öncesi elaltından dağıtılan "Müslüman Halkımıza" ve "İslam'a Yapılan Saldırılara İzin Vermeyelim" başlıklı bildirilerle birlikte yanyana yayımlanmasına karşın, yayınlayanlar dahil kimse farkına varmadı. Bugün de önemi anlaşılmış değil. Ama ben bu bildiri/ilanı bulabilmek için üç yıl uğraşmıştım.

Sivas'la ilgili birçok konuşmam oldu. Kimileri banta alındı, düzeltilmeden yayınlandı çözümler. Bunları anmak ve anımsatmak istemiyorum. Köln'de Alevi Dernekleri Federasyonu'nun Gazi Olaylarının ikinci yıldönümünde, 12 Mart 1997'de yaptığım konuşma üzerine, *Teori* dergisi benimle, İlhanilhan Kitabevi'nde, 23 Mart 1997'de bir söyleşi yaptı, ve bu söyleşi, "Sivas ve Gazi Olayları/ Emperyalistlerin Petrol Kavgası" başlığı altında yayınlandı. (*Teori*, Haziran 1997, sayı: 89.)

2 Temmuzda yakılarak boğulan şair Behçet Aysan'ı anma toplantısında (20 Mayıs 1996), " 'Beyaz Başörtülü Kadınlar' ve *Desparacidos* Şair" başlığı altında yaptığım konuşmayı, okur, *Üç Sivas* kitabımda bulabilir.

2 Temmuz kıyımıyla ilgili ilk yazım, yani "Sivas'tan Gazi-osmanpaşa'ya / Faşistleştirmede Özel Yöntemler, Yeni Uygulamalar" yayınlandıktan sonra, özellikle "Üç Sivas"ı yazarken ikinci planda görünen PKK olgusunu, Çekiç Gücü ve hemen hepsinin arkasında "Sam Amca"mızın, bizi, hepimizi tehdit eden parmağını ve kanlı ve kirli elini görmeye başlamıştım.

Şunları da belirteyim:

Sivas Olaylarını Araştırma Komisyonuna anlatımlarında, bazı yerel gazete sahipleri, Sivas olaylarının iki aydır beklenen bir olay olduğunu söylemişlerdi. Bir başka deyişle, Pir Sultan Abdal Şenliklerinin, basılması iki ay önceden tasarlanan bir plana dayanıyordu.

Haluk Geray'ın 2 Temmuz 1993'ten önce, 24 Ağustos 1992'de *Cumhuriyet*'te yayınlanan "Türkiye Boru Hattı Köprüsü" adlı haber yazısı, yeni petrol yolları arandığını bize açıklamaktaydı. ASALA'nın, Beyrut'ta "Pan-türkçü boru hattının Batı Ermenistan'dan (yani Doğu Anadolu'dan) geçmesine izin vermeyeceklerini" (*Cumhuriyet*, 24 Ağustos 1993) söylemesi, ardından Öcalan'ın, kendisiyle görüşen Alman ARD televizyonuna, "petrol ve su yolu"nun "Kürdistan topraklarından geçtiğini" anımsatarak, "Açık söylüyorum (..) petrol meselesinin tek taraflı olarak halkımızın çıkarları aleyhine kullanılmasına izin vermeyeceğiz!" (*Özgür Halk*, 26 Haziran 1995) demesi ve tasarlanan Bakü-Ceyhan petrol yolunun sıcak çatışma alanı içine alınması, Samsun-Ceyhan'ı, bir tasarım olarak gündeme getiriyordu. Özellikle de Bakü-Ceyhan yolunun yapımına katılacak komsorsiyumdan bir grubun geçmesi tasarlanan yol üzerinde otomobille bir keşif gezisine çıkacağı günün öncesinde, Bingöl yakınlarında birliklerine sevk edilen 33 kişinin kurşuna dizilerek öldürülmesi, petrol için yeni yol arayışlarını hızlandırmıştı. Tasarlanan petrol boru yolları, Haluk Geray'ın yazılarında (*Cumhuriyet*, 24 Ağustos 1992; 15 Eylül 1993) haritalarıyla birlikte açıklanmıştı. PKK bu bilgileri en iyimser bir yorumla gazetelerden öğrendiği ve tavrını bu yeni duruma göre belirlediği za-

man, Türkiye devrimcisi de, demokratı da, PKK'nın uluslararası petropolitik oyununun içinde yer aldığını görmekten uzaktı. Sivas'ta sağ/yerel basın, PKK'nın Sivas'a yerleşmek ve Samsun'a değin kendine güvenli bir yol edinmek istediğini dile getiriyor, ne var ki, bunun petropolitikle doğrudan ilgili olduğu düşünülmüyordu. Sivas yerel gazete sahipleri, Sivas Olaylarını Araştırma Komisyonuna anlatımlarında, 2 Temmuz kıyımının asıl nedeninin, PKK'nın Sivas'a yerleşmesini önlemek olduğunu söyleyeceklerdi. PKK'nın Sivas'a yerleşmek ve Samsun yolunu tutarak Karadenize çıkmak istediği, Öcalan tarafından İmralı'da örtük de olsa dile getirilecekti. İkincisi, önceden planlanan 2 Temmuz olayları yaşanırken, 100 kişilik özel timin, PKK operasyonu dolayısıyla Sivas kırsalında bulunduğunu herkes biliyordu.

Üç Sivas'ta PKK'nın strateji ve taktikleri ile örtüşen yeni-Sevr modelleri arasındaki koşutluğa yer verdiğim için, kitap toplatılmış ve dava açılmıştı. Yeni-Sevr yorumuma eleştiriler ise daha farklıydı.

Sivas olayları dolayısıyla PKK olgusunun ardındaki nedenleri doğru koymak gerekiyordu. O gün bunu ben ana çizgileriyle koymaya çalışmıştım. Sorun, bugün de güncelliğini koruyor. Çünkü:

Birincisi: PKK, Sivas kırsalında, Kurtuluş Savaşı sırasında isyan ettirilmiş bulunan Koçgiri aşiretine gönderme yaparak, "alevilerin tarihteki isyan geleneğinden yararlanmak" (Öcalan) istiyordu.

İkincisi: PKK tasarlanan petrol boru yolunu tutarak, bu yolu yapacak konsorsiyum üyelerinin kendileriyle görüşmelerini ve anlaşmalarını dayatmaktaydı. Öcalan, daha 1990'da, Sovyetler Birliği dağılmadan, Sovyetler Birliği sınırından İskenderun Körfezine kadar olan ve Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra gündeme gelecek Bakü-İskenderun petrol boru yoluna "gerillalarını yerleştirdiğini" gazetecilere açıklamıştı. Yani, Öcalan, Sovyetler Birliği dağılmadan önce, dağıldığı zaman gerçekleştirilmesi tasarlanan Bakü-İskenderun yolunda "gerillalarını" konuşlandırdığını açıklayarak, bazı

yerlere mesajını ulaştırmıştı. Bir kere Sovyetlerin dağılacağı ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun petropolitik savaşın alanı olacağı bilgisiyle donatıldığını duyumsatıyordu bu mesaj. Ama sol ve özellikle sosyalist sol, PKK'yı petropolitik savaşın aleti olarak değil, özgürlük savaşçıları olarak görmeye yargılanmış gibiydi. Birinci Dünya Savaşı bitiminde, İngilizlerin, Güney-Kafkasya'yı askeri olarak elinde tutma, daha sonra, Basra Körfezinden ve İran üzerinden Hazar Denizine ulaşma tasarılarını, Baku-Ceyhan yoluyla bugün gerçekleştirmiş olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla, Ortadoğu'yu ABD ile yeniden paylaştığı bugün daha bir belirginleşen İngiltere'nin de, PKK'yı güdüleyen devletler arasında yer aldığını düşünmek yanlış olmayacaktır.

Üçüncüsü: Sivas olayları, bir bütünün öğelerinden biri olarak algılanmak gerekir.

1993 yılı, Türkiye'yi derinden etkileyen bir dizi olaya tarih oluşturmuştur. 1990 Saddam'ın Kuveyt'i işgali, 1991 Körfez Savaşı, savaşın bitiminde ABD, İngiltere, Fransa ve Türkiye tarafından Kuzey Irak'ta Kürtleri korumak amacıyla oluşturulan Çekiç Güç, emperyalist güçlerin "Kürdistan" kurma amacının somut göstergesidir. Başta ABD olmak üzere, İngiltere, Almanya, Fransa, Kuzey Irak'ta bir Kürdistan kurulmasından yanadırlar, aslında bu, pankürdist vizyonun bir yönüdür. Hem bir Kürt devleti kurmak, hem de Kürtlerin bulunduğu Irak, Suriye, Türkiye ve İran'ı bölmek, emperyalist stratejinin odağında yer alır. İkincisi, bu Kürdistan'ın, bugün haritalarda gösterildiği gibi "Özgür Kürdistan" değil, yani Kürtlerin kendi özgür iradeleriyle kuracakları bir devlet değil, ABD'nin güdülediği bir "Kürdistan"dır. "Özgür Kürdistan" haritasının "Büyük Ermenistan"ı içersine aldığını gözlerden gizleyen bir harita olduğu gözardı edilmemelidir.

Bu konularda gerekli bilgiyi daha önceki yazılarımda okur bulabilir. Burada bir özet yaptığımızı bilerek, şunu belirtmekle yetinelim: Çekiç Gücün kurucuları emperyalist devletler, Çekiç Gücün kendileri için "çok önemli" olduğunu

üstüne basa basa dile getirmişler, ama Çekiç Gücün misyonunu bilmesi gereken Türk politik/aydınlar, bunu özellikle ABD'nin, "Kürdistan" oluşturma amacından soyutlayarak Saddam'ın baskısından Kürtleri korumak anlamında bir "önlem" olarak algılamışlardır.

Ama şunlar hemen anımsanmalı: NATO manevralarına katılan Muavenat gemimiz, Amerikan 6. Filosuna bağlı Saratoga gemisinden atılan füze ile kaptan köşkünden vurulmuş, kaptan ve bazı subay ve askerler ölmüştü. ABD yetkilileri bunun bir kaza olduğunu söylediler. Ama, Muavenat ardarda atılan iki sparrov füzesiyle vurulmuştu. Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş'in "Sparrov füzesi ha!..." diye hayretini belirttiği bu füzeler, NASA'da uzun yıllar görev yapmış olan emekli askerlerin açıklamalarına göre, çok akıllı füzelerdi, yanlışlıkla ateşlenmeleri olanaksızdı, çıkış ve varış menzilinde yönü değiştirilebilecek donanımdaydı. Gene NASA'da görev yapmış emekli subaylar, Muavenat'ın, özellikle kaptan köşkünden vurulmasının nedeninin, Çekiç Gücün süresinin uzatılmaması doğrultusunda ısrarlı olan Milli Güvenlik Kuruluna katılan komutanlara ve devletin başına bir "mesaj", bir "ihtar" olduğunu yazdılar. Ne var ki bu "tehdit", "stratejik işbirliği" maskaralığı adına "yutuluverdi".

Muavenat'ın vurulması 2 Ekim 1992. 14 Ocak 1993'te, Çekiç Gücü amansız bir biçimde eleştiren Uğur Mumcu öldürülecek, basın, bir elin İran'ı gösterdiğini yazacaktı. Bir ay kadar sonra, 17 Şubat 1993'te, helikopteri Irak üzerinde (36'ıncı enlemin kuzeyinde) seyrederken, Çekiç Güç uçakları tarafından taciz edilen Jandarma Genel Komutanı Eşref Bitlis'in uçağı, Diyarbakır'a gitmek üzere havalandıktan hemen sonra düşecek ve Bitlis ölecekti. Genelkurmay uçağın buzlanmadan düştüğünü savlayacaktı. Uçağın yapımcısı firma ise, buzlanmadan düşmesinin olanaksız olduğunu belirtecek, bilirkişi uçağın motorundan bir parçanın uçuştan önce çıkarılmış olduğunu saptayacak; uçağın havalandığı üs'de nöbetçi olan er, bir gün önce akşam üzeri birinin parolayı vererek bu uçağa girdiğini ve bir saat kadar uçakta kaldıktan sonra

da çıktığını söyleyecek, ama Genelkurmay "buzlanma" görüşünü değiştirmeyecekti.

17 Nisan 1993'te Özal'ın kuşkulu ölümü. Kuşkulu diyorum, çünkü, Özal, Eşref Bitlis ile birlikte Kürt liderlerle görüşmeye ve Kürt sorununu kendileri çözmeye çalışıyorlardı. Ama ABD'nin Türkiye'nin Kürt liderlerle birlikte Kürt sorununu çözmesine razı olacağı düşünülemezdi. Çünkü, ABD, Kürt sorununun çözülmesiyle değil, kendi emperyalist amacıyla, Yeni Dünya Düzeniyle ilgili olarak, Kürtleri kullanmak açısından ilgileniyordu. Bu nedenle, konu iyice araştırılmak gerekiyordu. Ama araştıracaklar, ABD'nin ya da ABD'nin öteki kuruluşu NATO'nun bu plana uyarlanmış adamlarıysa, bu nasıl olacaktı?

1993 yılının son olayı Sivas.

2 Temmuz 1993 Cuma günü 35 kişi yakılarak öldürülüyor, gecenin sabahında, Mecliste, olayları, Sivas valisinin cumhuriyetçi kimliğiyle açıklamaya kalkışan Erbakan, daha sonra, "Bunları yapanlar gene bulunmaz. Çünkü arkasından CIA çıkar. Tıpkı Uğur Mumcu cinayetinde olduğu gibi, katilleri bulamazlar." (*Sivas Kitabı*, s. 510) diyor. Siyasiler arasında bana göre doğru saptamayı yalnızca Erbakan yapacaktı. Ötekiler ise 35 ölüyü "yutuvermeyi" yeğlemişti! Yutmasalar başlarına neler gelir bilinemezdi. Örneğin Erbakan, Çekiç Güç uçaklarının pilotlarının İsrailli olduğunu söylediği zaman, siyasal erkte gizli bir zelzele yaşanmış, Erbakan'ın soluğunu kesmişlerdi. Şu da ilginçti: Büyük Millet Meclisinde, Sivas olayları dolayısıyla, "şeriat istendiğini" söyleyen CHP'li milletvekilini, "sus", "otur yerine", "şeriat islamdır", "kimse dine bu kürsüden dil uzatmaya kalkmasın" diyen ve kendi partisinin milletvekillerince alkışlanan MuhsinYazıcıoğlu, Mecliste yaptığı konuşmasının ardından, Adıyaman'ın Menzil köyüne Menzil Şeyhini ziyarete gidecekti. Hizbullah'ın İlim Grubu gibi ikinci bir grubu olan Menzil Grubu, basında gündeme geldiğinde, Cumhurbaşkanı Demirel'in bunu Menzil Şeyhiyle özdeşleyerek, bu şeyhin kıymet ve kerameti üzerine övgüler dizdiği burada anımsanmalı. Yazıcıoğ-

lu'nun ziyarete gittiği şeyh, Hizbullah'ın "Menzil Grubu" değil, Demirel'in kıymetli ve kerametli şeyhi, yani Menzil Şeyhiydi ve bu şeyhi, o tarihlerde GAP'ta bulunan CIA eski istasyon şefi Paul Henze de sık sık ziyaret etmekteydi, bir anlatıma göre de, Yazıcıoğlu, Menzil Şeyhini Henze ile birlikte ziyaret etmişti.

Aziz Nesin'in koruması bir polis memurunun girişimi sonucu otelde yanmakta olan 30'un üstünde insanın Büyük Birlik Partisine sığınarak kurtarılmış olması, Büyük Birlik Partisinin ve Yazıcıoğlu'nun Sivas olayları dolayısıyla yıkanmasına neden olmuştu; yalnızca yıkanmakla kalmamış, "kurtarıcı melek"ler arasına konmuştu. Unutulmasın ki 3-4 Eylül 1978 Sivas, 11-26 Aralık 1978 K. Maraş, Mayıs-Temmuz 1980 Çorum olayları da, Türkiye'de ve Kıbrıs'ta görev yapan CIA istasyon şeflerinin planladığı ve gerçekleştirdiği olaylardı. Bu olayların kitlesini Ülkü Ocakları, vurucu kadrosunu Amerikan görevlilerinin iç savaş eğitimi verdiği Türkeş'in komandoları oluşturuyordu. Muhsin Yazıcıoğlu, Ülkü Ocaklarının o zaman genel başkanıydı.

Dördüncüsü: Sivas olaylarını açıklarken, genellikle, 12 Eylül 1995'te Gazi olaylarını açıklamak için başvurduğum argümanları yineleyeyim: ABD Dışişleri Bakanlığı ve CIA denetiminde yayın yapan Meditarrenean şirketinin mevsimlik yayın organı olan *Meditarrenean Querterly*'nın 1995 kış sayısında Obrad Kesic imzasıyla yayınlanan "Yol Ayrımındaki ABD-Türkiye İlişkileri" başlıklı yazıda, Türkiye'nin "ABD Dışişleri Bakanı Warren Christopher'in 30 Eylül 1994 tarihinde Kürt politikası"na ilişkin uyarısını dikkate almamış olmasının, Amerikan-Türk ilişkilerini yolayrımına getirdiği görüşüne yer verilmişti. "Çünkü, deniyordu, Türkiye, ABD'nin Ortadoğu'da, Türk cumhuriyetlerinde ve Balkanlardaki beklentilerine yanıt vermemiş", "Kuzey Irak'ta özerk bir Kürdistan'ın kurulmasına razı olmadığı gibi, *Kürtlere karşı sınırdaki eylemleri sıklaştırmış*"tı. Yazar, "Türkiye'nin haddini aştığını, ABD'nin sabrının taştığını, Türkiye'nin istikrarsızlık durumunun daha da ağırlaşabileceğini" yazıyordu.

(*Aydınlık*, 18 Mart 1995 / *Cumhuriyet*, 19 Temmuz 1997.)

12 Mart 1995'te Gazi ve ardından Ümraniye'de 21 kişinin yaşamını yitirmesine neden olan olaylar, İstanbul'da bir alevi-sünni iç savaşı başlatmak amacıyla çıkartılmıştı. Ama esas amacın, Türk Silahlı Kuvvetlerinin, 35 bin kişilik bir birlik ile, Kuzey Irak'a başlatacağı operasyonu önlemek olduğu sonradan ortaya çıkacaktı. Kurgusal alevi-sünni savaşından şii İran'ı sorumlu tutarak, Kuzey Irak sınırına konuşlandırılmış bulunan 35 bin kişilik birliği, ABD, İran sınırına yönlendirmeyi amaçlıyordu. ABD'nin verdiği bilgilere göre, İran tarafında PKK kampları vardı, bu kampları vurmak için, bu birlik İran'a saldırtılacaktı. Bu arada Kuzey Irak'ta Çekiç Gücün gölgesinde kurulmuş ve Çekiç Güç eliyle en modern silahlarla donatılmış 20 kadar PKK kampı da korunmuş olacaktı. Oyun tutmadı, Silahlı Kuvvetler Kuzey Irak'a girdi. ABD ertesi gün "çekil" diyecek, Kohl Türkiye'ye sattığı silahların teslimini durduracak, Cumhurbaşkanı Demirel Kohl'a yazdığı mektupta, "Çekiç Gücün altından yılanlar çıktı" diyecekti. Mumcu'nun 19 Ocakta "İncirlik" yazısının yayınlandığı gün, iki gün önce Çekiç Güce bağlı uçakların, Türk hükümetinin izni olmadan İncirlik'ten kalkarak 36 enlemin güneyinde bulunan Irak füze rampalarını bombalaması nedeniyle, ABD, İngiliz ve Fransız büyükelçileriyle olağandışı görüşmüş olan Başbakan Süleyman Demirel'in, görüşmeden ayrılırken, gazetecilere, "Çekiç Gücün bir çıbanbaşı olduğunu" ve çıbanın kökünü kazımaya kalkışırsanız başınıza neler geleceğini bilemeyeceğinizi söylediğini anımsatalım. Uğur Mumcu, bunun, ilki olacaktı.

Bugün gazetelerde izlenen "Özgür Kürdistan" haritasının "Özgür Ermenistan"ı kamufle ettiğini yineleyelim. Türkiye Cumhuriyeti parçalandıktan sonra, "Özgür Kürdistan"ın kuzeyinin Ermenistan, orta bölgenin Asur (Nesturi, Keldani ve Süryani) özerk bölgeleri olacağını, Kürtlerin ABD kuklası olarak Ortadoğu'da halkların ezilmesinin taşeronluğunu üstleneceğini, tarihsel derinliğinde gizleyen bir harita olduğunu belirtelim. 2 Temmuz Sivas olayı, bu haritanın perspektifin-

de apaçık görünüyor. Doğal ki, gören gözler görebiliyor.

Son olarak: Sivas konusunda yazdığım yazıların herbirinde soruna bir başka açıdan baktım. "Hiç ölmedim ben!"in olayları görenlerin, yaşayanların dilinden aktarılan ilk bölümü (1. *Cami*, 2. *Buruciye Medresesi*, 3. *Kültür Merkezi*, 4. *Otel / Madımak Önü / 5. Otel / Madımak içi*, 6. *Vilayet önü*, 7. *Hastane*, 8. *Morg*), beş-altı yıl önce büyük boy harita ve metod defterlerine elle yazılmıştı. Zaman zaman aradan kestiğim pasajlar, daha sonra yerine konmamış, dizilirken yeniden düzenlemek gereğini duymuştum. Bu süre içinde bir başka şeyin de farkına varmıştım. Sivas olaylarıyla ilgilenenler, olayları irdelememişlerdi. Yerel/sağ basının olaylardan önce, olaylar sırasında ve olaylardan sonra, gerek kendi gazetelerinde yazarak, gerek Araştırma Komisyonunun gerici üyelerini güdüleyerek, saptırma, örtme, yanıltma çabaları, Emniyetin açılış toplantısını görüntüleyen bandına yansımış, bu bant yerel/sağ basının görüşü doğrultusunda yeniden "işlenmiş", ve bu yanıltmalar, mahkemenin ilk kararına yansımıştı. PKK'yı önleme görüntüsü altında, Sivas'ta, laikliği canlandırma, ezilmiş aleviliğin kültürel gücünü toplumsal olarak sergileme, yani ilerici, demokrat ve devrimci kimlik, sol bedenler yakılarak Sivas'ta söndürülmüştür. Burada, ılımlı islamın kadrosunun rengini açığa çıkaracak laik, demokrat ve devrimci açılım, bu kez, PKK'ya karşı olmak anlamında, NATO'nun özel savaş yöntemleri uygulanarak bastırılmış, bunun için, gizli ve özel eller, katliamın önlenmesini engellemişlerdir.

Laik cumhuriyeti yeniden kaidesi üzerine oturtmak isteyenler ile dindar cumhuriyeti pekiştirmekte olanlar arasındaki savaşım, "Hiç ölmedim ben!"in son üç yazısında, açıklanmaya çalışıldı. Ama Sivas kıyımıyla ilgili yazılarımda, 2 Temmuz 1993 olaylarının, Sivas'la, yöreyle, bölgeyle, dinsel gericilikle sınırlı olmadığını, Yeni Dünya Düzeni, Küreselleşme, Avrasya, Büyük Ortadoğu Projesi, Yeni Ortadoğu gibi genel stratejilerin yerel, taktiksel öğelerinden biri olduğu sürekli yinelendi. Doğal ki, Sovyetler Birliği'nin dağılmasına

öngelen günlerde yaşadığımız suikastlerden (örneğin Muammer Aksoy, 31 Ocak 1990'dan), kitlesel katliamlara değin (örneğin 12 Mart 1995 Gaziosmanpaşa'ya değin) Türkiye'nin yaşamaya zorlandığı cinayet, suikast ve katliamlar gibi, Sivas kıyınının da, genel olarak bütünün bir kesiti olduğu, özel olarak Çekiç Güç misyonunun engellerini "bertaraf" etmenin bir "süreci" olduğunu açıklama çabası içinde oldum. Bu nedenle, ne NATO, ne Pentagon, ne CIA, ne Beyaz Saray ve MOSSAD, ve ne de Özel Savaşın "özel" birimleri dışlandı. Yoklama yapıldığında hepsinin tek tek ve birden, "Burda!" dediklerini duyar gibiyim.

10 Ağustos 2006, Ankara

İki Temmuz / Semah Tanı'ları
"Unuttuklarımı Unutma"

Alaza çiçeklenirken semah, üstü çizilmemiş
şu tanı'ları çıkardım anlattıklarından:

(**Semah dönen biri**)
– Göğsümü kanatan hançeri okşuyorum

(**dönen biri**)
– Övünçtür çoğalan — çünkü insan yalnız değil

(**dönen biri**)
– İç karanlığından yalıtılmış da değil insan — avuçlarımın içinde taşıyorum ateşi

(**dönen biri**)
– Eller açık — söyle, kötücül (gizli) neyim var?

(**dönen biri**)
– Ayaklar çıplak — kardeşim toprakla dertleşiyorum.

(**dönen biri**)
– Ağız kapalı — başağa durmuş ekinin çığlığı nasıl duyulmuyorsa

(**dönen biri**)
– Yaşam çevriliyse ölümle, bilin işte kuşatıyoruz ölümü

(**dönen biri**)
– Çünkü karanlığın canı, soluk alabilmek için düşürüyor gülüşü

(**dönen biri**)
–Hiç kararttırmamışlardı ışığı. Şimdi biz

(**dönen biri**)
– Unuttuklarımı unutma

(**bir izleyen**)
– Görüyorum tınlayan sarkacın parıltısını

(**gören biri**)
– Acısını (yarasını) gizleyen kuşlar uçmaya hazırlanıyordu avluda

Muzaffer İlhan Erdost
Pir Sultan Abdal, Sayı: 12, Haziran 1994

Geleneksel 4. Pir Sultan Abdal Kültür Şenlikleri, Sivas'ta, 1 Temmuz 1993 günü başladı. Programa göre, etkinliklerin ilk iki günü Sivas'ta, son iki günü Pir Sultan'ın köyü Banaz'da yapılacaktı.

1 Temmuz / perşembe günü saat 20.00'de 4 Eylül Kapalı Spor Salonunda başlayan "Halk Gecesi"ni dört bin kişi coşkuyla izledi. Semah dönenleri Ali Yıldırım yazdı.

Semah, Pir Sultan Kültür Etkinliklerini geçmişten geleceğe taşıyan özgürlüğün çığlığı oldu. Tarihten günümüze baskıya ve zulme direnenlerin çığlığıydı da denebilir. Dönenler ile kucaklayanlar arasındaki görkemli buluşma, etkinliklerin özsel içeriğini olduğu kadar, tam da bir gün sonra, aynı saatlerde, gene Sivas'ta, ama başka bir mekanda yakılarak ve boğularak yaşamdan koparılacak olanların kendilerine

kendilerinin yaktığı bir ağıt da oldu. Çünkü onlar bir akşamdan, sevincin gülüşünden, bir akşama ölümün aleviyle kucaklaştılar. Dikmen Caddesinden Karşıyaka mezarlığına tabutlarını kendileri taşıdılar, semah dönerek.

*

İsmail Kaya semahın sazendesi. Sahnede yerini alıyor. Başlıyor Ali Yar semahı ile. 12 Turna dizilmiş sahnede uçmak için. Asuman, Hüseyin, Belkıs, Tuncer, Elif, Cengiz, Çiğdem, Ahmet, Birsen, Cevat, Huriye, Ertan... 12 Turna dizilmiş dara durmak için.

O anı Ertan'dan dinleyelim:

"Sıranın bize gelmesini bekledik. Sahnenin arkasında bekliyorduk. Arada perde vardı, görünmüyorduk. İsmail Kaya sazımızı çalıyordu. Önce o çıktı. Biz hüzünlendik bayağı. Çünkü halk çoktu. Alkış çoktu. İnsanlar bir bağırış içindeydi. İşte yaşayan Pir Sultanlar diye. O ana kadar baskı altında kalmış Aleviler, Sivas'ta böyle bir olay olduğu için heyecanlıydı ve coşa geldi orada bütün insanlar."

Vakit tamam, İsmail hoca /*yine dertli dertli iniliyorsun / Sarı turnam sinen yaralandı mı* /yı çalmaya başlıyor. Ertan anlatıyor:

"Zamanımız geldi. Sıralandık ve içeri girdik. Asuman en önde yine. Bütün seyircilere göründü. Çünkü ilk giriyor. Seyirciler hep birlikte ayağa kalkarak alkışladılar. Coşa geldiler. Çok büyük bir coşkuydu.1988'den beri belki de gerçekleştirilen en büyük gösteriydi. Sırayla hepimiz niyaza durduk dedeye. Başladık. O sırada arkadaşlarımızdan ağlama sesleri geliyordu. Figürler sırasında ağlama sesleri vardı. O anda, o coşkudan ağlamamak mümkün değildi. Hepimizin gözlerinden yaş geliyordu, ağlıyorduk. Çok büyük coşku vardı. Müzik çok iyiydi, döndüğümüz alan büyüktü, çok rahat dönüyorduk. İsmail hoca da bu coşkuyu görünce parçayı iyice uzatıyordu, bütün parçaları. Ve semah iyice uzuyordu. Sonunda semah bitti, niyaza durduk, niyazlama semahıyla çıktık..."

Giriyorlar salona. Dört bir yanı yıkılıyor alkıştan salonun. Giriyorlar salona yeşil başlı turnalar gibi Asuman, Belkıs, Huriye... Yalın ayaklar. Başlarında yeşil örtü üstünde kırmızı bağ, kızıl saten şalvarları... Libas gömlekleri bordo, yakasız. şalvarları siyah... Giriyorlar, niyazlama çalıyor İsmail Kaya:

Sorma be bilader mezhebimizi
Biz mezhep bilmeyiz yolumuz vardır

Salona giren gelip dedeyi selamlıyor. Sağ el göğüs üstünde ve öne eğilerek. Selama duran yerini alıyor. Sonra bir kız, bir oğlan, ikişerli birbirlerini selamlıyorlar, sağ ve sol yanlarından. Alkış temposu dinmeksizin sürüyor. Kaya "*Yine dertli dertli*"yi çalmaya başlıyor ki alkış daha da artıyor. Alkış tufanı arasında süzülüp dönüyorlar, yavaş yavaş, usul usul.

Yine dertli dertli iniliyorsun
Sarı turnam sinen yaralandı mı
Hiç el değmeden de iniliyorsun
Yoksa ciğerlerin parelendi mi

Önce ağır ayak. Sonra sağ el göğüste daha hızlı. Dedenin, yani İsmail Kaya'nın önüne gelen yüzünü ona dönüp selam vererek sürdürüyor semahı. Sonra yeldirme. Daha da daha da hızlı. Keklik gibi sekiyorlar, kayıp gidiyorlar. Yeldirmeye korkunç bir alkış tufanı eşlik ediyor, çığlıklar yükseliyor izleyenlerden.

Kuru kütük, kuru kütük yanmayınca tüter mi.

Şimdi tekrar yavaş. Semah tam bir senfoni. Önce yavaş sonra hızlı sonra daha da hızlı. Doruk noktasına çıkıyor, coşkuyu yakalıyor. Ve sonra yavaş adımlarla bitiyor.

Alkışlar dinmek bilmiyor. Asuman, Hüseyin, Belkıs... Belkıs'ın gözlerinden yaşlar boşanıyor. Döndükçe saçılıyor dam-

lalar. Belkıs bu akşam kardeşiyle birlikte dönüyor. Tuncer'le. Bu Tuncer'in ilk gösterisi. Bir yandan da farkettirmeden süzüyor onu. Kamber hemen İsmail hocanın yanında. Gururlanıyor ekibi alkışa tutuldukça. Gururlanıyor bu akşam iki yavrusu birden var gösteride. Sevinci katmerli bu akşam.

Kırat bu dağları aşmalı bu gün
Ömrüm, ömrüm, ömrüm, ömrüm,
Hele nenni nenni hele nenni hele nenni
Has nenni nenni de dost nenni nenni

Önce yine ağır. Kırat semahı da ağır ve yeldirmeli. Döneni, semaha duranı coşturan figürleri var. "*Bu yıl bu dağların karı erimez*"le yeldirmeye geçiyorlar. Yeldirmede tüm izleyenler onlarla uçuyor. Coşku akıl alır gibi değil. Ve adeta kayıyorlar, kayıyorlar, yürümüyorlar, coşuyorlar, uçuyorlar. Yavaş ve bitiş. Ardından "*Aliyar.*" Her semah diğerinden güzel, etkileyici.

Yemen ellerinden beri gelirken
Turnalar Ali'yi görmediniz mi
Havanın yüzünde semah dönerken
Turnalar Ali'yi görmediniz mi

Oniki can. Oniki canyoldaş. Turna olup dönüyorlar 4 Eylül salonunun orta yerinde. Dedenin karşısına dizilecek biçimde bitiriyor semahı. Sağ eller göğüste, sağ ayaklar solun üstünde. Niyaza duruyorlar. İsmail hoca bitiş duasını okuyor.

Allah Allah Allah Allah / üçlerin beşlerin / gerçek erenlerin ve şehitlerin / yüzü suyu hürmetine / akşamlar hayrola / şerler defola / yiğitler safola / yardımcımız halkola / varlığımıza / birliğimize / birolmamıza / merhaba / merhaba.

Dua bitiyor. Niyazlama semahı başlıyor. Haykırışlar, ıs-

lıklar, alkışlar arasında. *"Sabahtan uğradım ben bir figana, / Bülbül ne ötersin nedir feryadın..."* Tek tek eğilip dedeyi selamlıyor, niyaza duruyor ve semaha katılarak, semahla salondan çıkıyorlar. Tek sözcükle harika bir gösteri. Nefis bir şölen. Onlar... Asuman, Ahmet, Huriye, Belkıs akşam ateş üstünde semah dönüyorlar. Ateşte semaha duruyorlar, genç, umutlu, coşkulu. Binlerce insanın sevgisi eşliğinde. Sivas'ta, 4 Eylül Spor Salonunda, 1 Temmuz akşamında.

Halk gecesini bitiriyorlar. Sivaslılar, Alibabalılar, Gökçebostanlılar, işçiler, öğretmenler, Divriğililer, Şarkışlalılar... susamışlar, açlar... Tutkuyla, içercesine izliyorlar geceyi. Hararetlerini doya doya gidererek.13 yılın karanlığını, ezilmişliğini, sinmişliğini bir gecede yırtıp atmak için.

Minibüsler salonun önünden Alibaba'ya, Gökçebostan'a, Madımak'a can taşıyor. Canları taşıyor. Ayrılıyorlar yarın buluşmak üzere...

(Ali Yıldırım, *Ateşte Semaha Durmak*,
Yurt Yayınları, Kasım 1993, s. 40-46.)

"HİÇ ÖLMEDİM BEN!.."

Görenlerin, Yaşayanların Diliyle
2 Temmuz 1993 / Sivas Kıyını

Beş bin yıllık karanlıktan geldiler
Beş bin yıllık ışığı karartılar
Aklın yolunu karartılar
Bilince sızan ışığı
Kitaba şavkıyan alazı
Şiire inen güvercini
Doru at sekişli üç telli sazı
Semahın seher yelini
İncecik kızların gülüşlerini
Hasretin hasretini
Karartılar

Işık ol, karanlığı bitir
Aklı kölelikten kurtar, özgürleşsin
İnsan insanlaşsın

Muzaffer İlhan Erdost
(*Cumhuriyet*, 10 Temmuz,1993.)

SUNU

"Hiç ölmedim ben...", 2 Temmuzda Sivas'ta Madımak otelde yakılan ve boğulan şair Uğur Kaynar'ın şiirinden bir dize. "*Görenlerin, Yaşayanların Diliyle 2 Temmuz 1993/ Sivas Kıyını*", yıllardır elimin altında büyüyen, bir türlü yayınlayamadığım **Put ve Şeytan**'dan taşınmış notlardan oluşuyor.

2 Temmuz kıyını, Paşa Camisinden cuma cemaatinin çıkışıyla başlar. Cemaatin çıkışıyla örtüşür de denebilir.

Kimi anlatımlara göre cuma namazı kılmayan 8-10 kişilik bir grup, cemaat dağılırken Paşa Camisinin avlusuna doluşur. Bir Amerikan bayrağı çıkarılır ve yakılır. Bir pankart avlunun duvarındadır. Pankartta "**Dünyada Amerika/Türkiye'de PKK**" yazılıdır. Konuşmalar yapılır. Camiden çıkanlar-

dan katılanlar olur. Dışardan gelenlerle, bir anlatıma göre 25-30 kişi, bir başka anlatıma göre 50-100 kişi, bir anlatıma göre de 500-1000 kişi, Atatürk Caddesinden Vilayet önündeki meydana doğru yürür.

Polisin kurduğu barikatı "tepeleyerek" geçen gruba, Kale Camisinden çıkanlar katılır. Vilayet önünde toplanılır. Topluluk Paşa Camisine birkaç kez gidip gelir. Her gidiş gelişte göstericiler çoğalır. Meydandan Buruciye Medresesi önüne, oradan Kültür Merkezine yönelirler.

Kültür merkezinde, içerde etkinlikleri izlemeye gelmiş 1500'e yakın çocuk, genç, kadın, yaşlı insan vardır. Binanın önünde kitap standlarında bulunanlar, üzerlerine gelenlere ve kendilerine taşlı sopalı saldıranlara karşılık verirken, yaralananlar olur, ama onları içeri sokmazlar. Camlar, çerçeveler kırılmıştır. Saldırganlar gider, Hükümet Meydanını, Paşa Camisini dolaşır, yeniden gelirler. Bu kez kavga daha büyük olur. Onların ikinci kez geleceğini anlayan içerdeki gençler, tuvalet kapılarını, masaları, sandalyeleri girişlere yığarak, içerdekileri korumaya çalışırlar. Saldırı uzun sürer. Kimileri, Kültür Merkezinin önüne yeni konmuş olan "Ozanlar Anıtı"nı kırmaya, parçalamaya çalışır.

Dağılmaları için konuşmalar yapılır. Belediye Başkanı, Büyük Birlik Partisi il başkanı dağılmalarını isterler. Dağılmaya başlayan topluluk yeniden toplanır. Hükümet meydanına, ordan Madımak otelinin önüne gelirler.

Bir yandan oteli taş yağmuruna tutarlar, bir yandan poşet ve bidonla benzin taşırlar. Otel önündeki araçları ters çevirir, tutuşturdukları benzinli paçavralarla oteli yakmaya çalışırlar.

13.20'de Paşa Camisi avlusunda başlayan gösteri, 19.50'de otelin yakılmasıyla bir kıyama dönüşür. Otel, kısa sürede alev ve zifiri duman içinde kalır. İtfaiye otele yaklaşmakta ikirciklenir. Yanaşacak olsa, göstericiler önüne yatar. Bir itfaiyeci hortumu takar, öteki keser hortumu.

Otelin üst katında pencereden yardım çağıran Lütfi Kaleli'yi polis sanırlar. Polisleri kurtarmak amacıyla yanaşır it-

faiye aracı, merdiveni uzatırlar. İtfaiyenin merdiveninden Aziz Nesin'in indiğini gören Belediye Meclis Üyesi Cafer Erçakmak çılgına döner. İtfaiyecilerden biri Nesin'i merdivenden aşağı atmak isterken, bir başkası elindeki telsizle vurmaya çalışır. Polis otosuyla hastaneye, oradan havaalanına götürülecektir Aziz Nesin.

Polisler, otelden artık soluk almayan 33 beden taşırlar, iki otel görevlisiyle 35 beden; yanmış ya da gazdan boğulmuşlardır. Biz bir değişiklik yapalım, ilkin, kardeş olan çocukları anımsayalım: **Menekşe** (1979) ve **Koray Kaya**'yı (1981), **Huriye** (1971) ve **Yeşim Özkan**'ı (1973), **Yasemin** (1974) ve **Asuman Sivri**'yi (1977), **Nurcan** (1975) ve **Özlem Şahin**'i (1976), **Handan** (1973) ve **Sait Metin**'i (1973). Sürdürelim 2 Temmuzda yaşamdan koparılan canları: **Metin Altıok** (1941), **Muhlis Akarsu** (1948), **Muhibe Akarsu** (1960), **Gülender Akça** (1968), **Mehmet Atay** (1968), **Sehergül Ateş** (1963), **Erdal Ayrancı** (1957), **Behçet Safa Aysan** (1949), **Asım Bezirci** (1927), **Serpil Canik** (1976), **Belkıs Çakır** (1975), **Muammer Çiçek** (1967), **Nesimi Çimen** (1948), **Serkan Doğan** (1974), **Hasret Gültekin** (1971), **Murat Gündüz** (1973), **Gülsüm Karababa** (1975), **Uğur Kaynar** (1956), **Asaf Koçak** (1959), **Ahmet Özyurt** (1972), **Edibe Sulari** (1952), **Carina Johanna thedora Thuys** (1970), **İnci Türk** (1971).

Olaylar, görenlerin, yaşayanların dilinden anlatılıyor. Yorumlardan özellikle kaçınılıyor, 1. **Cami**, 2.**Buruciye Medresesi**, 3. **Kültür Merkezi**, 4. **Madımak Oteli Önü**, 5. **Madımak Oteli İçi**, 6. **Valilik Önü**, 7. **Hastane**, 8. **Morg** bölümleri görenlerin, yaşayanların tanıklıklarından oluşuyor.

Olayların anlatımında "tartışmalı" olan "Atatürk'e saygı" duruşu; laiklik ve şeriat çatışmasını karşıtlarına dönüştürme "oyunları"; Atatürk büstünün tahribi üzerinde spekülasyon, (9) **Kemal Atatürk'e "Saygı"ya Saygısızlık**, (10) **Refah Partisinin "Kale"sinde Bir Cumhuriyet Valisi**, (11) **Atatürk Büstünün Tahribi ve Kurgusal Komplo** başlıkları altında belgelerle açıklanmaya çalışılıyor. Çerçeve yazılardan biri "**Sivas / 3-4 Eylül 1978**", - benim "Sivas - Öncesi Sivas" yazım-

dan alınma. Öteki, "2 Temmuz Faili Belli /İradesi Meçhul" yazımda yer alan ve "gizli" tutulan 101 imzalı bildiriyle ilgili: **"Bir İlan, İki Bildiri"** başlığını taşıyor.

Tanıkların anlatımından başlayalım.

1. CAMİ

Şakir Şeker (ANAP İl Başkanı): "2 Temmuz günü esasen *olayın başladığı nokta* Paşa Camisidir. ... Paşa Camisinden, özellikle bahçe kısmında namaz kılanlar, tam namazı bitirip dağılmaya başladığı anda, caminin içinden de insanlar çıkmaya başladığı anda, 20 veya 25 kişilik, namazla hiç alakası olmayan ve namaz kılmayan, camiden çıkmayan (çıkmamış olan) bir grup süratle o bahçede namaz kılınan yere gelir ve bunlar pankart açarlar, arkasından da bir Amerikan bayrağı, belki benzetme, belki değil, onu ateşe verirler ve sloganlar atılmaya başlanır. O grup caminin arkasından caddeye intikal eder, 60 kişiden fazla değildir. (*TBMM Sivas Olaylarını Araştırma Komisyonu Tutanağı*, s.1.)

Sirer Gündoğan (*Hürdoğan* Genel Yayın Yönetmeni): "Olayı başından sonuna kadar yaşadım. (...) 13.20'de Paşa Camiinden çıkan bir grup, önce bir Amerikan bayrağı yakıldı.

Camiden çıktığım zaman caminin önünde *birkaç kişilik bir grup* vardı, şimdi o grup mu, camiden çıkan grup mu, onu tam kesin söyleyemeyeceğim, çünkü ben son anda yetiştim oraya. *Bir Amerikan bayrağını çıkarttılar*, yaktılar.

Başkan: Caminin duvarında bir pankart asılıymış!

Sirer Gündoğan: "*Türkiye'de PKK, dünyada Amerika*" diye bir slogan vardı.

... Paşa Camisinde namaz bitmişti, namaz biter bitmez dışarda bir gürültü patırtı oldu, ben de çıktım. Amerikan bayrağının yakılışını bizzat gördüm de. O pankartı cami duvarına asılı olarak da gördüm .

Yüreklere Pir Sultan*

Eylemleri sözdü
Silahları sazdı
Ozan olmaktı kiminin de
Ozanlar içinde günahı

Suçları Pir Sultan'ı anmaktı
Cezaları yanmaktı
Toplu mezar oldu onlara
Alev alev Madımak

Orman gibi yanan
Otuz yedi can
Can verirken o gün
Pir Sultan uğruna

Büzülüverdi devlet
Devlet beşiği Sivas'ta
Uykunun kovuğuna
Korkudan

Uyanır elbette bir sabah
Ashabı Keyf uykudan
Ölür dirilir yine
Yüreklere Pir Sultan

Bülent Ecevit

* *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 2001.
Oktay Akbal'ın yazısından alındı.
Başlık tarafımızdan kondu.

Ümit Özşeker (*Türk-İş 5. Bölge Temsilcisi*): Paşa Camisinin önüne 60-70 kişilik bir grup toplanmıştı. Tabii uğultulu sesler, ne söyledikleri anlaşılmıyordu, ama oradaki grup yürüyerek Madımak Otelinin önüne geldi. Bu 60-70 kişilik grup da genç, böyle, daha 20-22-19 yaşlarında, daha da küçük, 15-13, hatta on yaşında. (*TBMM Araştırma Komisyonu Tutanağı*, s. 11.)

Doğukan Öner (*Sivas Emniyet Müdürü*): Şimdi bu olayın sıfır başlangıç noktasından ta bitiş noktasına kadar hep devamlı içindeyim, hem de ön saftayım. Paşa Camisi, benim oturduğum yere 50 metre mesafededir, tam karşısında. Oradan birtakım sesler duydum, sesleri duyar duymaz oraya fırladım ve fırladığım zaman aşağı yukarı 300-400 kişilik bir grubun o avluya doluştuğunu gördüm, hemen içlerine girdik, bunları önce ikaz ettik ve yatıştırmaya başladık. Yalnız biz Atatürk Caddesini, o 50 metrelik yeri geldiğimiz zaman, ben arkamda aşağı yukarı 750 ila 1.000 kişilik bir topluluk gördüm, yani böyle 50 kişiyle, 100 kişiyle başlayan bir topluluk değil efendim. (*TBMM Araştırma Komisyonu Tutanağı,* s. 17.)

Hidayet Karakuş: "Halden alacaklarımı alıp çıktığımda Paşa Camisinin avlusunda bağırıp çağıran, bayrak yakan kalabalığı gördüm. Oradakiler Amerikan bayrağı dediler. Caddede "Sivas Aziz'e mezar olacak", "Dinsiz vali, şeytan Aziz", "Muhammed'in ordusu laiklerin korkusu", "Şeriat gelecek laiklik bitecek" diye bağırıyorlardı. 70-80 kişiydiler başlangıçta. Kimilerinin elinde küçük beyaz kağıtlara yazılı bildiriler vardı. "Müslümana" başlığını taşıyordu." (*Sivas Kitabı*, s.165,166.)

Salih Akbulut (*ANAP İl Örgütünden*): Paşa Camisine namaza gittim. İçeride yer yoktu. Dışarıda kıldık. Ben sonra daha arkaya geçtim. Birkaç polis vardı. Onların hemen arkasında da burada "Cumasızlar Grubu" denilen (yani devletin

maaşlı memuru olan imamların arkasında namaz kılmayı reddeden) gruptan kişiler vardı. Müezzinin sesi işitilince bu "cumasızlar" arkadan musalla taşının oraya gidip pankart açtılar, pankartta ne yazıldığını görmedim. Sonra Amerikan bayrağını çıkarıp yaktılar. Tekbir getirenler, "Vali istifa, Aziz Nesin Kur'an'a saldırıyor" diye bağırdılar.

Bunların çoğu gençti. O gün camide birçok tanımadığımız sima vardı. Bunlar herhalde olay çıkartmak için dışardan gelen kişilerdi. Sivas'ta ABD bayrağı bulunmaz. Nereden bulmuşlar anlayamadım. Otobüs firmaları bu cuma çeşitli illerden Sivas'a gelen otobüslerin dikkat çekecek biçimde dolu olduğunu söylüyorlar. ("Sivas Katliamına İlişkin SHP Heyeti Raporu", *Sivas Davası*, Cilt 1, s. 155.)

Resul Karaer (*Kamu Tanığı*) : b. *Mahkemede verdiği ifadesinde*: Olay günü Paşa Camisinde görevli olduğunu, camiden çıkan cemaatin evvela Amerikan bayrağını yaktıklarını, daha sonra da 150-200 kişilik grubun slogan atarak Atatürk Caddesine yürüdüğünü... (*Sivas Davası*, Cilt: 2, s. 381.)

Hüseyin Kılıç (*Kamu Tanığı*): *a. Cumhuriyet Savcılığına verdiği ifadesinde*: Sanık Cafer Tayyar Soykök'ü, Paşa Camisinden çıkışta 150-200 kişilik grup içersinde ve en önde "Allahuekber" sözleri ile tekbir getirerek topluluğu yönlendiren kişi olarak tespit ettiğini, "Allahuekber, Vali istifa, şerefsiz Vali, şeytan Aziz, Sivas Aziz'e mezar olacak, kanımız aksa da zafer İslamın, şeriat gelecek zulüm bitecek" şeklinde slogan attığını... (*Sivas Kitabı*, Cilt: 2, s. 382.)

Ahmet Karabilgin (*Vali*) : Olaylar Kale Camisi ile Paşa Camisinden aynı anda camiden çıkan grup, biri İstasyon Caddesinden, diğeri Atatürk Caddesinden gelmek suretiyle Hükümet Meydanında buluştu. Camiden çıkıldığındaki sayısının kuşkusuz 50-60-100 arasında olması doğaldır. İşte onlar sürükleyici ve tahrik edici unsurlardır büyük ihtimalle. O aşamasıyla sağlıklı bilgiyi o anda benim haber almam

SİVAS / 3-4 EYLÜL 1978

3 Eylül 1978. Pazar. Arife.

Sivas CHP il başkanının, partisinin il başkanları toplantısında verdiği bilgiye göre, Sivas olayları, "milliyetçi geçinenlerin bir bakkal dükkanında 12 yaşlarında bir kız çocuğunu çırılçıplak soyarak ciletlemesi" dolayısıyla başlamıştı. Bir başka anlatıma göre, olaylar "Yüceyurt Mahallesinde, bakkal dükkanında, herkesin gözü önünde, bir kız çocuğuna tecavüze yeltenilmesi" (*Dev Yol Davası*, s.246) üzerine başladı. Bir başka anlatıma göre, Alibaba Mahallesinde semt pazarı kurulmuştu. Ertesi gün ramazan bayramıydı. Sabah saatlerinde, biri alevi ve öteki sünni iki çocuk kavgaya başlamış, yaşlı bir alevi, çocukları ayırmak istemiş, ama çevresini bir anda 18-20 kadar ülkücü komando sarmıştı. Kadınlar da karışmıştı olaya. Adamlarını, çocuklarını komandoların elinden almaya çalışırken, silahlar patlamış, Gülsüm Keklik ve Müslime Gülmez adlı kadınlar orada öldürülmüştü. Pazar dağılmış, Alibaba Mahallesi kuşatılmış, ellerinde benzin bidonlarıyla mahalleye dalan "komandolar" evleri ateşe vermişti.

"Kanımız aksa da zafer islamın!" diye bağıran ve yüzlerine mendil bağlayan ülkücüler, bir yandan demir çubuk ve sopalarla çarşı içindeki ve caddelerdeki bazı dükkanları ve işyerlerini tahrip ederken, kent merkezinde, çarşı içinde ve çeşitli mahallelerde, "Alibaba camisi bombalandı!", "Ölenler var!" diyerek, çarşı esnafını ve kahvelerde bulunanları hâreket geçirmişlerdi. İçerde çalışanların "solcu, komünist, alevi" olarak nitelendiği Belediye binasını taşlamışlar, alevilere ve CHP'lilere ait iş yerlerini yakıp yıkmışlardı; Aydoğan, Çiçekli, Altıntabak, Kılavuz, Gayyurt, Yüceyurt, Yeşilyurt gibi son on yılda kurulan semtler savaş alanına dönmüştü.

Polisin müdahalesi yetersiz kalmıştı. Yozgat'tan gelen askeri komando taburu kenti denetimi altına aldığı ve silah sesleri kesildiği zaman, 5 ölü ve 50 kadar da yaralı vardı. Ölüler arasında saldırıyı örgütleyen ve başlatan ülkücü komandolar da bulunuyordu.

4 Eylül, Sivas Kongresinin 59. yıldönümüdür ve ramazan bayramıdır.

Bayram namazında, camilerde, "komünistler, kızılbaşlar kardeşlerimizi öldürdü" haberiyle birlikte, "Ümmedi Muhammed" savaşa çağrılır.

İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı, Jandarma Alay Karargahındayken, Hacı Zahit Mahallesinde çıkan yangını söndürmeye giden itfaiyeci, komandolar tarafından engellenir. Abdülvahabi Mahallesinde yangını söndürmeye gelen itfaiye ekibine, komandolar saldırır, şoförü yaralarlar.

4 Eylül akşamı 9 ölü, 100 kadar yaralı vardır. 97 ev ve 350 işyeri yakılmış, ya da yıkılmıştır.

Öncesi de vardır: 17-18 Nisan 1978 Malatya. Sonrası ise 22-24 Aralık Kahramanmaraş. Bir başka deyişle Sivas olayları, Türkiye ölçeğinde bir tertibin halkalarından biridir.

Sivas'ta, il merkezinde olduğu kadar ilçe ve köylerinde de oluşturulmuş ve olgunlaştırılmıştır öldürümler.

Bir yıl önce, gene ramazan bayramı arefesinde, Divriği'de, "komünistler camiye bomba koydu" haberi yayılır. Kavga ve kargaşadan sonra, söylentinin aslı olmadığı anlaşılır, girişim sonuçsuz kalır. Benzer bir söylenti il merkezinde yinelenir, 10 Ağustos 1978'de, kentin en büyük camilerinden Meydan Camisinin bombalandığı, imamın dövüldüğü haberi yayılır. İmam bu haberi yalanlar. Ama, 24 Ağustosta Eğitim Enstitüsünden çıkan ve Alibaba Mahallasine gitmekte olan üçyüz kadar öğrenci, "ülkücü, milliyetçi, müslüman"lar tarafından silahla taranır. Enstitü öğretmenlerinden Yunus Yıldırım 11 yerinden kurşunla yaralanır. (Zeki Coşkun, *Öteki Sivas*, s.191-192.)

Bir ay önce, *Hakikat*'te (3 Ağustos 1978) yayınlanan bir habere göre, Sivas Acıyurt köyü Ülkü Ocakları şubesinde, konuşmacılar, "Milliyetçi Türkiye"nin "solcu militanlara asla teslim edilmeyeceği", "yurdumuzun içten ve dıştan gelen her türlü saldırıya karşı korunacağı" vurgulanır. Emniyette, emniyet müdüründen polislere değin görev değişikliği ve yeni bir düzenleme yapılır. Sağ eğilimli emniyet müdürü Adana'dan Sivas'a geçici görevle getirilir; *Milli Eğitim Ülkücü Öğretmen* dergisini, Eğitim Enstitüsü müdürlüğünden alınan ve bir başka yere tayin edilen öğretmen çıkarmayı sürdürür. Oturulan semtler, kahveler, alışveriş yapılan yerler,

siyasal, mezhepsel, etnik konumlarına göre ayrılmıştır.

Olaylardan sonra ise göç hızlanacaktır. Camilerde, "Komünistler, solcular ve aleviler bize ramazan bayramını kutlatmadılar!", "Kurban bayramında koç kanı yerine komünistlerin ve kızılbaşların kanını akıtacağız!" ve benzeri konuşmalar, alevilerin önemli bir kısmının Sivas'tan ayrılmasına neden olur. 22 Eylül 1978'de, "Müslüman Gençlik" imzalı bir bildiri yayınlanır, bir yandan alevilerin komünizme yaklaştığı ve öte yandan bu olayların "alevi-sünni kavgası" değil, "komünistler-milliyetçiler" kavgası olduğu yinelenir.

3-4 Eylül 1978 Sivas olaylarıyla ilgili soruşturmayı yürüten Sivas Cumhuriyet Savcısı Tümer Ünver, ön soruşturma raporunda, "Kanımız aksa da zafer İslamın! Milliyetçi Türkiye!, Müslüman Türkiye!, Komünistlere ölüm!, Sivas kafirlere mezar olacak!" gibi sloganların kullanıldığı olay günü, Sivas'a, çevre illerin plakasını taşıyan çok sayıda aracın geldiği, "Sünni-sağcı topluluk içinde yüzleri maskeli kişilerin de bulunduğu", "Olayların genel karakterinin mezhep ve siyasal görüş ayrılığı nedeniyle hasım tarafın can ve malını hedef alan sünni-sağcıların daha baskın oldukları bir imha hareketi" olduğu görüşüne yer verilecek; ön soruşturma raporu doğrultusunda düzenlenen iddianame ile açılan davada 350 sanık yargılanacak, 20 kişi hüküm giyecektir. (ÇetinYiğenoğlu, *Şeriatçı Şiddet ve Ölü Ozanlar Kenti Sivas*, Ekin Yayınları, 1994; Zeki Coşkun, *Aleviler, Sünniler ve... Öteki Sivas,* İletişim Yayınları, Memleket Kitapları, İstanbul 1995.)

Çetin Yiğenoğlu'nun "1978 olayları, yeni yaşanan 1993 olayından sonra size nasıl görünüyor?" sorusunu yanıtlayan Millet Partisi Sivas Merkez İlçe Başkanı Avukat Mustafa Coşkun, "O zaman da, olayı tam bir provokasyon, bir gizli servis işi, bir kardeş kavgası olarak görmüştüm." diyecek, CHP eski İl Başkanı Baki Dalak, şunları ekleyecektir: "1978'de, Sivas halkının alevi-sünni çatışması diye bir düşüncesi yoktu. O olayda insanlar habersiz bir şekilde çatışmanın içine düştüler. Olay, sonrasında açılan davayı bir avukat olarak izledim. Orada olayın gerçek sanıkları yargılanmadı. 350 sanık yargılandı. İçlerinden 20'si hüküm giydi. Onlar da gerçek suçlular değildi. (Yiğenoğlu, s.104-105.)

mümkün değil; ama, telsizle bana verilen, "camiler dağıldı, herhangi bir olay olmadı" biçimindeydi. Ne zaman odama geldim, oturdum; uğultu sesiyle birlikte camdan baktığımda önce İstasyon Caddesinden gelen grubu gördüm. Gelen grup Hükümet Meydanında, Atatürk Caddesinden gelen, Paşa Camisinden çıkan grupla birleşti ve 500-600 kişi civarındaydı bu grup. (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı*, Ek:1, s.54.)

2. BURUCİYE MEDRESESİ

Murtaza Demir: Cuma günü Buruciye Medresesinde bizim kitap standlarımız vardı, orada çeşitli programlar vardı, programdan görülecektir. Orada yine Nazım Hikmet'in bir oyunu vardı, Can Şenliği diye, çocuklar orada bir temsil yerine getiriyorlardı. Orada oyunun bir bölümünde davul işi de vardı. O davul çalındı, içeride ama bu, Buruciye'nin içinde oluyor, tabii dışarıda değil o söylendiği gibi. (Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı, Ek:2, s.30.)

Düşük bıyıklı, siyah krovazö ceket, gri pantolonlu, renkli gözlükleri ile bir eylemci muhabir. *Kale Camii'nden aldığı bir "müminle" röportajına başlıyor.* Cumaya gelmiş bir yurttaşı yanına çağırıyor ve Buruciye Medresesini arkasına alarak konuşuyor. Eliyle hedef kitleyi gösterip duygularını soruyor. "Camiye cuma kılmaya geldim. *Fakat burada dinimizle alay ediliyor, ateizm propogandası yapılıyor. Sonu ne olur bilemiyorum.* Hayırlı olsun!"

Sarkık bıyıklı "muhabir" medresenin içine yöneliyor, bir kemerin altında kitaplarını imzalayan Aziz Nesin'in masasına... *Elinde "Eylem parolası" bildirisi, Hakikat, Bizim Sivas* gazeteleri...

Ali Balkız anlatıyor: "Saat yarım civarında TGRT'nin kameramanı ve muhabiri geldi. Aziz Nesin'in yanındaydım ben. Bir gün önce bir sataşma oldu-

ğu için önlem olarak biz yanından ayrılmıyoruz. Devletin verdiği resmi korumaların dışında biz de kendimizce bir koruma oluşturduk. Yanından ben ayrılmıyorum. Adam söyleşiye başlayır.

TGRT : 4. Pir Sultan Abdal Etkinliklerine geldiniz. Burada konuşmacı olarak konuştunuz, Kültür Merkezinde konuştunuz, tabi ilginç sözler. Kendinize özgü ilginç sözleriniz var, bunların içinde 'ben dinsizim' şeklinde ifadelere yer verdiniz, tabi bazı insanlarımız, Müslüman camia bilhassa bundan rahatsızlık duyuyor.

Aziz Nesin : Niye, ben mecbur muyum? Müslüman...

TGRT : Yok efendim, ondan değil tabii.

Aziz Nesin : Böyle bir şey var mı rahatsız oluyorlar? Ben müslümanlardan rahatsız olmuyorum, onlar niye benden rahatsız oluyorlar?

TGRT : Şuna bağlıyorlar, Salman Rüşdi'nin kitaplarından siz tercüme ediyorsunuz, yazıyorsunuz, *Aydınlık* gazetesinde çıkıyor. Peygamber Efendimiz...

Aziz Nesin: *Aydınlık* gazetesinde çıkan Salman Rüşdi [çevirisi] bana ait değildir. Bu gazetede çıkan bölümleri ben çevirmedim, zaten kitabı da ben çevirmiyorum. Ben müslüman olmaya mecbur değilim. Ama müslümanlara ve dinlere saygım var. Yani bir insan taşa tapıyorsa, namusluca ve içtenlikle [tapıyorsa] saygım var. Özellikle daha çok saygım var, çünkü ben çok müslüman bir aileden geliyorum.

TGRT: Yalnız müslüman camia Peygamber Efendimizin hanımlarına, mübarek zevcelerine dil uzatılmasından elbetteki imtina ediyorlar, rahatsız oluyorlar, bu konuda da tabii tahrik oluyorlar.

Aziz Nesin: Olsunlar, cevap verirler, tahrik olunca insan saldırmaz ki.

TGRT: Yani tartışma zemini istiyorsunuz bu konuda.

Aziz Nesin: Elbette istiyoruz. Salman Rüşdi'nin ki-

tabından dolayı, bu böyle bir kitap yazıldığından dolayı ben memnun değilim, ama bu kitabın yasaklanmasına karşıyım, hiçbir kitabın yasaklanması doğru değildir. Laik Türkiye'de bu hiç olamaz, hiçbir zaman olamaz. Müslümanlar bundan rencide olurlar ve yanıt verirler. [...] Bakın şimdi yalan söylüyorlar burada bunlar herhalde müslüman gazeteler, kesin yalan söylüyorlar, burda yalan dolu, bunlar nasıl müslüman, yani Salman Rüşdi'nin yaptığından daha alçaklık yapıyorlar. Benim söylemediğim lafları [benim söylediğimi] söylüyorlar, lafa bak yani 'MÜSLÜMAN MAHALLESİNDE SALYANGOZ SATILIYOR', böyle tahrik ederek, asıl tahrik bunlar. Neyi tahrik ediyorlar, vursunlar, kırsınlar, ondan sonra başları göklere erecekler. Müslümanlık adına yapılan bu.

Ali Balkız: *"Bir başka şahıs" sakallı, uzun cübbeli, üstüste el kol hareketleri yaparak bağırıyor. "Neden insanlara saygı duymuyorsun, neden hakaret ediyorsun?" Sesi tiz ve kinli. Vurmak, parçalamak isteyen bir hali var. Muhabirin organizatörlüğü sonuç veriyor. "Bu kadar yeter!" diyerek kamerayı elimle kapatıp konuşmayı kestim. Çevredekiler laf atan sakallıyı ve muhabiri medresenin dışına çıkarıyorlar. Hava gerginleşiyor.*

Hemen Aziz Nesin'i kaptığımız gibi Rıza'nın arabasıyla otele kaçırdık.

Sivas Kitabı, s. 311-18

Öner Yağcı: Aziz Nesin'in masasından bağrışmalar, itişip kakışmalar, biri bağırıyor: "*Cezanızı bulacaksınız. Dinsizlere ölüm!". Birisini çekerek götürüyorlar medresenin dışına.* Biraz sonra Aziz Nesin de yanında polisler ve birkaç arkadaşla çıkıyor, hepimiz toplanıyoruz, yavaş yavaş. (*Ateşte Semaha Durmak*, s. 74.)

Burhan Günel : Öğleye doğru bir gürültü, boğuşma, itiş-

me oluyor. Telaşlanıyoruz. Aziz Nesin'in çevresindeki kalabalık dağılıyor. Nesin'in koruma polisleriyle birlikte kalkıp gittiğini, imzayı bıraktığını görüyoruz. (*Ateşte Semaha Durmak*, s. 75.)

Cüneyt ve **Haldun** (*Can Şenliği'nden*) : "Gidip Asaf'la sohbet ettik. Can Şenliği broşürünü Asım Bezirci'ye verdik. Sahneyi hazırlamaya başladık. *13.00'te oynayacağız. Hadi davulla duyuru yapalım, insanları oyuna davet edelim dedik, Müjdat'la Cüneyt medresede davul çalarak dolaştı. Davulu çaldık, medresenin dışına çıkalım dedik. O kadar safiz ki. Adamlar orada katliam tezgahı kuruyor. Biz onları çağırıyoruz. Oyun saati yaklaştığı için kapıya kadar gidip döndük. Oyuna başlayacakken bir komiser geldi. "Kesinlikle oynamayın. Gürültü yapmayın. Namaz kılınıyor" dedi. Biz yine de başladık. Asım Bezirci de bizi izliyor. Arada bir polisler gelip bir şeyler söylüyor. Biz söyleniyoruz ne oluyor diye. Üçüncü bölüme gelmiştik ki Ali Balkız bitirin diye işaret etti. Biz de kestik.* (*Ateşte Semaha Durmak*, s. 75-76.)

Murtaza Demir: Şimdi orada o temsil sırasında emniyetten bir görevli, "Yahu Başkan, bu cuma namazı, biraz tahrikler falan da var, bu kitap standlarını buradan alalım, yani herhangi bir önleme karşı" dedi, "peki" dedim; o kitap standlarını programda olmasına rağmen iptal ettim. Davul işiyle ilgili uyarı aldım, "Bak, Başkan, iyi dediniz, bu davul işiyle ilgili bir de sıkıntı var" dedi gene bir emniyet görevlisi; "peki" dedim, saat 1'i geçiyordu galiba, gittim kapıyı kapadım, o büyük demir kapılar vardır, sonra avlu içerisine ve çocuklara da, oyunda olmasına rağmen, oyunu keserek ikaz ettim, dedim ki bir dakika, davulcuyu bir bırakın bakalım, o davulu bıraktılar, küçük tefle, kendileri, o da avluda duyulabilecek ölçülerde, tefle o oyunu yerine getirdiler. (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı*, Ek:2, s.31.)

Cüneyt ve **Haldun** : *Bu arada medrese boşaldı. Görevli*

kimse kalmadı. Mehmet, "çocuklar burada durmayalım, çıkalım, namaz bitiyor" dedi. Üstümüzü değiştirmeden çıktık. Ortalık karışıyor, ara sokaklardan gideceğiz. Daha köşeyi dönmüştük ki gürültüler, bağırmalar gelmeye başladı. *Bizim çıkmamızdan bir iki dakika sonra medreseyi basmışlar.* (*Ateşte Semaha Durmak*, s.76.)

3. KÜLTÜR MERKEZİ

Erol Çöl (Kamu Tanığı) – b) *Mahkemede verdiği ifadesinde*: Vilayet binası önünde bir müddet gösteri yaptıktan sonra, Kültür Merkezine doğru yöneldiklerini ve burada slogan atarak, taşlarla Kültür Merkezinin camlarını kırdıklarını, Kültür Merkezinde bulunan karşı grubun da aynı şekilde mukabele ettiğini, bu arada Ozanlar Anıtını da yakmaya çalıştıklarını, her iki grubun arasına girerek mutlak bir çatışmayı önlediklerini, bu arada Valinin izni ile Belediye Başkanının halkı yatıştırmak üzere konuşma yaptığını, fakat topluluğun bir müddet sonra yeniden vilayet önüne yöneldiğini ... (*Gerekçeli Karar*, s. 237.)

Cem Celasun: Birisi geldi o sırada. "Cuma namazından çıkanlar vilayet önünde toplanmış, buraya doğru geliyorlar" dedi. Kültür Merkezinin içi olduğu gibi dolu. Kadın, çocuk herkes var. "'Erkekler dışarı" dendi. Büyük bir kalabalık dışarı çıktı. İlk gelen saldırganlar öndeki standlara saldırdı. *Kervan*'dan Bekir yaralandı. Polis yanlarındaydı. Polis araya girdi. Karşılıklı sloganlaşmalar oluyordu. (*Ateşte Semaha Durmak*, s. 82.)

Serdal Çanık (Müşteki): Olay günü öğle yemeği sırasında, Cuma namazından çıkan bir grup insanın "Cumhuriyet Sivas'ta kuruldu Sivas'ta yıkılacak", "Laikliğe son", "Şeriat gelecek zulüm bitecek" dediklerini ve Kültür Merkezine saldırdıklarını, Emniyet görevlilerinin göstericilere müdahale etmediğini, Kültür Merkezi içersinde bulunan arkadaşları ile

panik içersinde kaldıklarını, kendilerini korumak için tuvalet kapılarını söküp, camlara dayadıklarını, ve bir süre sonra bu saldırgan grubun Kültür sarayı önünden ayrılarak gittiğini... (*Gerekçeli Karar*, s. 220.)

Mehmet Özer: On dakika geçmeden bizim Kültür Merkezine gelmemiz üzerine, faşistler tekbir getirerek, Allahuekber sesleriyle saldırdılar. Birden saldırdılar. Standlar merkezin dışına doğru taştığı için, ilk standdaki arkadaşa saldırdılar, kafasından yaralandı. Hemen karşılık verdik. Yaklaşık 300-400 kişiydiler. Böyle *yeşil cübbeli, sakallı adamlar*. Omuzlara alınarak tekbir getiriyorlar. Polis, bize, "içeri girin, tahrik ediyorsunuz, siz içeri girerseniz onlar da gider" diyordu. İçerde bir dolu insan var. İçeri girmeyip 20-30 kişi direniş örgütledik, sloganlarla karşılık verdik, barikatlar oluşturduk. Etrafta taş bile yok. Ancak onların attıkları taşları kullanabiliyoruz.

"Tekbir" diye bağırıyor birisi. Ardından Arapça tekbir getiriliyor. İki de polis otosu var. Bir faşist, polis minübüsünün hoperlöründen konuşma yapıyor, Kuran'dan Fatiha suresini okuyor, yine Arapça. Polislerse yine yalnızca izliyor. Vilayet önüne giden saldırganlar Etibank bitişiğindeki "Halicarnas Cafe"yi tahrip ediyor, yeniden ve daha kalabalık olarak geliyorlar.

30-40 kişi eli sopa tutabilecek adam var. Kültür Merkezinin kantininden 15 kasa kadar boş kola şişesi indirildi. Herkese dağıtıldı. Herkesin önüne bir kasa kondu, barikatların yanına. Herkese hiç kimse barikatı terketmesin uyarısında bulunuluyor. Barikatlar tahkim ediliyor. Ellerde sopalar. Faşistler arka mahalleden saldırdı. Tüm güçleri o yana yöneltince öteki barikatlar boşaldı. Faşistler asıl oradan saldırdı bu kez. Bir anda taş yağmuru altında kaldık. Oradaki barikatlar boşalınca, karşı konulamadı. Bir panik yaşandı. Kültür Merkezine girildi. Orada bir at arabası vardı, ters çevirip çatışmaya devam ettik. Sonuçta içeri, Kültür Merkezine girip, çatışmayı sürdürdük, kapı ve pencereleri bulabildiğimiz

yollarla kapatarak. Cam kesikleri olanlar var, fenalık geçirenler var. Direnmekten başka çaremiz yok, direndik." (*Ateşte Semaha Durmak*, s. 83, 84.)

Bekir Delibaş: Kitap standının en başında Kervan-İstanbul temsilciliğinin standı vardı ve ben de orada görevli idim. Tekbir sesleri daha yakından duyulur olmuştu. Kültür Merkezinin önündeki sokakta üç polis arabası duruyordu. Tekbir sesleri iyice yaklaştığı sırada o ne? Polis arabaları çekilerek karşıdaki boş caddeyi korumaya aldılar.

On kadar polis, karşıda tekbir çekerek ilerleyen 1500-2000 kişilik sürüyü sözümona "durdurmaya" çalışıyordu. Standın önünde ne bulduysam elime aldım, beklemeye başladım. İyice yaklaşıp standa saldıran bir gericiye haddini bildirdim, geri geri yuvarlandı. Bir ikincisiyle başederken üzerime taşlar yağmaya başladı. Tam alın çatıma bir taş isabet edince sendeledim ve saldırgan sürünün içine düştüm. 6-7 kişi "kafiri linç etmek için" üzerime çullandı. Taşlar yağıyordu. Koluma irice bir taşla vurulduğunu hatırlıyorum.

Yere tam düşecektim ki, son kez saldırganlara yüklendim ve standa doğru fırladım. Bir dakika daha gecikseydim vahşice, taşlanarak linç edilecektim.

Ben geriye, sağ boşluğa doğru koşarken peşimden taş yağıyordu. Ortalıkta polis arabaları vardı ve beni gören arabanın kapısını kapatıyordu. Hatta bir polisin "defol lan buradan" diye bağırdığını hiç unutmuyorum. Kültür Merkezi içine girdiğimde üstüm başım kan içindeydi ve kolumda iki kırık vardı.

Nasılsa bir ambulans geldi ve yoldaşların ısrarı üzerine hastaneye gittim. Başıma dikiş attılar ve kolum alçıya alınırken beni binanın başka bir bölümüne götürdüler. (Lütfi Kaleli, *Sivas Katliamı ve Şeriat*, s. 225-226.)

Mehmet Yıldız (*Asayiş Şube Müdürü*): Bu defa da otele doğru yürüdüler, otelde Aziz Nesin'in kaldığını biliyorlardı herhalde. Ben yine oradaydım. Otelin

önünde. Emniyet Müdürü de çok sıkı talimat verdi, 'Aman ne yaparsanız yapın, otelin olduğu sokağın başını çok sıkı tutun, kimse buraya girmesin!' diye. Biz de orayı tuttuk, girmediler. Paşa camisine kadar olan yere gittiler. Elebaşlarına, "Tamam, burada başlamıştınız, yine burada, caminin önünde bitiriniz, isterseniz biriniz konuşsun, 'toplantı dağılsın!' diye.

M. Cemal Öztaylan (*Araştırma Komisyonu Üyesi*)- Kimdi o elebaşına söyledim dediğiniz?

Mehmet Yıldız: Kişi olarak tanımıyorum da, o anda önde bulunanlardı.

M.Cemal Öztaylan: Sivaslı mıydı?

Mehmet Yıldız: Sivaslı. Hatta Büyük Birlik Partisinin ilçe başkanı. Hatta yöneticilerin bazıları o partide. (...) dediğimiz orada "müsaade edin de bizim partinin önüne gidelim o zaman, orada hitap edip dağıtalım". Fakat biz orayı tehlikeli gördük; çünkü otelle sırt sırta, herhangi bir şey olur diye oraya da sokmadık. Caminin önünde başlamıştınız, yine orada dağılın. (*TBMM Araştırma Komisyonu Tutanağı*, s. 120-121.)

Orhan Veli Karadayı (*Kamu Tanığı*): b. *Mahkemede verdiği ifadesinde* : 2000-3000 kişinin Kültür Merkezi önündeki ozan heykelini protesto ederek yıkmak istediklerini, Kültür Merkezi önüne barikat kurarak bu saldırıları önlemeye çalıştıklarını, ancak taşlarla, [dışardekilerin] Kültür Merkezinin camlarını kırdıklarını, bu gurubu zor kullanarak dağıttıklarını, bir gurubun ellerinde ip ve baltalarla tekrar heykele saldırdıklarını, yetkililerle görüşüp durumu izah ettiğini ve Belediye Başkanının gelerek halkı sükunete davet ettiğini, buna rağmen halkın dağılmadığını ve Madımak oteline yöneldiklerini,... (*Gerekçeli Karar*, s. 284.)

İbrahim Bolater (*Kamu tanığı*) – b. *Mahkemede verdiği ifadesinde* : Kültür Merkezi önüne gelen bir gurubun slogan

attığını, içerde bulunan bir gurubun da karşı sloganla cevap verdiğini ve birbirlerine taş atmaya başladıklarını, bir gün önce dikilen ozan heykelini yıkmaya çalıştıklarını, daha sonra bu topluluğun, Kültür Merkezi önünden ayrıldığını ve Madımak oteline doğru yöneldiğini ... (*Gerekçeli Karar*, s. 279-280.)

Dr. Hüseyin Polat (*Tabip Odası Başkanı*): Atatürk'e saldırı olduğu zaman, burada Atatürk anıtının önünde, çelenkler Atatürk anıtına vurularak parçalandığı zaman, Tugay Komutanı da orduevinin bahçesinde olayı izlemiştir.

Başkan: Cümleyi tekrarlar mısınız?

Dr. Hüseyin Polat: Atatürk anıtına çelenkler vurularak parçalandığı zaman, Tugay Komutanı da orduevinde, bahçesinde...

Başkan: O akşam mı?

Dr. Hüseyin Polat: Gündüz. Gündüz olayı izlemiştir.

M. Doğan Ölmeztoprak: Şenlikler dolayısıyla konan çelenkler mi?

Hüseyin Polat: Şenlikler dolayısıyla konan çelenkleri Atatürk anıtına vurarak parçaladıkları zaman...

Osman Seyfi: Çelenkler Atatürk anıtına herhangi bir şey...

Hüseyin Polat: Atatürk'e vurup parçalayarak...

M. Cemal Öztaylan: 2 metreymiş kaide...

Hüseyin Polat: Kaideye, heykele vurarak parçaladıkları zaman, Tugay Komutanı orduevinin bahçesinde olayı izlemiştir.

Başkan : Bu duyum mu?

Hüseyin Polat: Duyum, yakın duyum. (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı*, Ek: 4, s.2-3.)

Olaylarla İlgili Rapor - 17.00: Belediye Başkanının topluluğu yatıştırma konuşmaları da sonuç vermemiştir. Kanunsuz göstericiler 4 Eylül Atatürk ve Kongre Müzesine saldırmış, bina önündeki Atatürk büstünü tahrip etmiş, binaya

Hürdoğan (1 Temmuz 1993):

Gizlenen Heykeli Gizlice Diktiler / Kültür Merkezi Önünde Pir Sultan / Dün gece Kültür Merkezi önüne dikilen ve "Aşıklar Şehri Sivas ile Kangal Köpeğini" sembolize eden heykele halkın tepkisinin ne olacağı merak ediliyor. Kamuoyundan ve basından gizli tutulan heykel önceki gün Kültür Merkezi önüne getirildi, dün gece de kaidesinin betonu döküldü.

Hürdoğan (2 Temmuz 1993):

Gece heykeline, gündüz açıklaması / Bu anıt "Ozanlar Anıtı" / Dün gazetemizde yer alan haber üzerine bir açıklama yapan Kültür Müdürü Mehmet Talay, "Daha önce programa alınmış ve Kültür Bakanlığı tarafından yaptırılmış olan Ozanlar Anıtı, Bakan (açılışa) geleceği için acele dikilmiştir." dedi.

Anadolu (2 Temmuz 1993):

Pir Sultan Abdal'ı nasıl tanırsınız? / Bizim bildiğimiz ve öğrendiğimiz kadarıyla Pir Sultan Abdal herhangi bir dine ya da mezhebe mensup değildir. Zamınında topluma nifak sokan bir kişi olarak da yargılanmıştır. Şimdi kalkmışız Pir Sultan'ı anıyoruz! (...) Oldukça hassas günlerde olduğumuz kabul edilirse, yarın bunun faturasını çok ağır bir şekilde ödeyebiliriz.

Fikret Ünsal (*Anadolu* gazetesi sahibi): "O heykel olayı çok karıştırdı işi, heykel olayını *Hürdoğan* yazdı. Pir Sultan Abdal'ın heykeli diye. Ertesi günü Vali Beyle Kültür Müdürlüğü yalanladılar. Dediler ki, bu Pir Sultan'ın heykeli değil, Sivas ozanlar şehridir, Sivaslı ozanları temsilen konmuştur, yanındaki de kangal köpeğidir. Biz, bunu millet tahrik olmasın diye peki dedik, öptük başımıza koyduk, biz o köpeğin ne köpeği olduğunu da biliyoruz. Pir Sultan Abdal'ın bir sözü vardır, o kendini astıran valiye, diyor ki, yemek ikram edi-

yor Pir Sultan Abdal'a, sizin yemeğinizi benim köpeğim bile yemez diyor ve bu köpek, Pir Sultan Abdal'ın asıldığı zaman beraber peşinden gelen köpek. Köpeği, kendi ve sazı, yani bir simgedir o, Pir Sultan Abdal'ın simgesidir o. Ve İçişleri Bakanımız diyor ki, bize, heykel, Pir Sultan Abdal'ın heykelidir. Ve Vali Bey değildir diyemedi. Bizi yanılttılar. (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı*, Ek:6/1, s.16-17.)

Sirer Doğan (*Hürdoğan* gazetesi): Pir Sultan Abdal'a Sivas halkının bir bakış açısı vardır, Pir Sultan devlete karşı isyancı, isyan etmiş, bir noktada bu Türkiye topraklarında yaşayan insanları İran'a karşı yönlendirecek bir zat olarak görür. (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı*, Ek: 6/1, s.3.)

girme çabaları güçlükle önlenmiştir. Atatürk'ün "Cumhuriyetin temeleni burada attık" dediği tarihi binanın camları taşlarla kırılmıştır. (9.7.1993, Ahmet Karabilgin, Sivas Valisi.)

Mustafa Uzun (*Kamu Tanığı*) – *Cumhuriyet Savcılığına verdiği ifadesinde*: Bekir Çınar, hadise günü Kültür Sarayının önündeki topluluğun içinde "Putlar yıkılacak" diye slogan atıyordu. (*Gerekçeli Karar*, s. 258.)

Mustafa Uzun (*Kamu Tanığı*) – *Cumhuriyet Savcılığı ifadesinde*: Ben Halil İbrahim Düzbiçer'i, Kültür Merkezi önüne dikilmiş bulunan ozan heykeline eline geçirdiği kazma ile heykele vurup parçalama çabası içindeyken gördüm. Hatta bu sırada kazmayı heykele vurunca kazma sekip geri gelerek kafasına vurup yaralandı. Orada bulunan arkadaşlar onu heykelin önünden geri püskürttüler.

Mustafa Uzun (*Kamu Tanığı*) – *Cumhuriyet Savcılığı ifadesinde*: Hadise günü Harun Gülbaş'ı Kültür sarayının önünde gördüm. Burada topluluğun ön saflarında "Vali isti-

Sivas Olayları

Bak ne etti Sivas bize
Yetiş İmam Alim yetiş
Kan göl oldu çıktı dize
Yetiş İmam Alim yetiş
Yüreğime doldu ateş

Hain Yezit yıktı yaktı
Hökümet uzaktan baktı
Yeter insan kanı aktı
Yetiş İmam Ali yetiş
Yüreğime doldu ateş.

Edibe Sulari çöktü
Akarsu boynunu büktü
Pir Sultan gözyaşı döktü
Yetiş İmam Alim yetiş
Yüreğime doldu ateş.

El gitti yıldıza aya
Biz düştük lanet belaya
Sivas döndü Kerbela'ya
Yetiş İmam Ali yetiş
Yüreğime doldu ateş...

Âşık İhsani

Cumhuriyet, 13 Ağustos 2001

fa-Şeriat isteriz-Şeriat geleck zulüm bitecek" diye bağırıp ellerini havaya kaldırıp, vatandaşında bu sloganları atmasını sağlayan kişi olarak gördüm ve duydum. Kültür Merkezinin önünde bulunan ozan heykelinin tahrip edilmesine bizzat katıldığı gibi heykeli tahrip etmeleri için de vatandaşı teşvik eden kişidir. (*Gerekçeli Karar*, s. 257.)

Mustafa Uzun (*Kamu Tanığı*) – *Cumhuriyet Savcılığı ifadesinde*: Muhsin Erbaş'ı olaylar sırasında bu şahıs kafasında takke ve sırtında da cüppe gibi bir giysi vardı. Muhsin Erbaş'ı hadisenin başından sonuna kadar, hadiseyi yönlendiren kişi olarak gördüm. Hatta milleti bağırttırmak için tekbir diye bağırttıran Muhsin Erbaş'tı. Ondan sonra da millet 'Allahuekber' diye bağırıyordu. Ayrıca "Laik düzen yıkılacak, Vali istifa, Şerefsiz Vali, Yaşasın şeriat, Şeytan Aziz, Kahrolsun laiklik, Sivas Aziz'e mezar olacak" diye mütemadiyen, topluluğun ön saflarında bağırıp topluluğa önderlik ediyordu. (*Gerekçeli Karar*, s. 257.)

Mustafa Uzun (*Kamu Tanığı*) – *Cumhuriyet Savcılığına verdiği ifadesinde*: Ali Kurt hadiselerin başından sonuna kadar, hadisenin elebaşlarından biri olarak kendisini tanıyorum. Vilayet önüne geldiğinde "Vali istifa-Şerefsiz Vali-Şeytan Aziz-Sivas Aziz'e mezar olacak" diyerek slogan atıp topluluğa da bu sloganları attıran kişidir Ali Kurt. Kültür Merkezine gelindiğinde yine önder tavırları ile topluluğu yönlendirerek topluluğun orada *dikili bulunan ozan heykeline saldırmalarını sağlayan* Ali Kurt'tur.

Doğukan Öner (*Kamu Tanığı*) – *Mahkemede verdiği ifadesinde*: ... bu kalabalığın Osman Paşa Caddesi üzerinden, Kültür Sarayına doğru gittiklerini ve bu yerde "Zafer İslamın-Şeytan Aziz-Vali İstifa" gibi sloganlar attıklarını, Kültür Sarayındaki kişilerle çatışmaya girildiğini, karşılıklı birbirlerine taş attıklarını, emniyet kuvvetlerinin de yardımı ile bu çatışmanın büyümeden önlendiğini, bu arada yürüyüşçülerin

3000 kişi civarına yaklaştığını, bu kişileri teskin etmek amacı ile Sivas Valisi ile görüşüp *il müftüsünü konuşturmak istediklerini*, ancak, müftünün il dışında olması sebebiyle bulamadıklarını, Valinin temasa geçmesi üzerine Sivas Belediye Başkanının halka hitaben konuşma yaptığını ve halkı sükunete davet ettiğini, Büyük Birlik Partisi il başkanının da konuşma yaptığını, fakat etkili olmadığını ve Madımak oteline doğru kalabalığın yöneldiğini...

Ahmet Karabilgin (*Vali*): Kültür Merkezine gittiklerinde iş çok daha büyüdü; çünkü, Kültür Merkezinin içi binin üzerinde ve bunların çoğunluğu alevi kökenli yurttaşlarla doluydu. İçeri girildiğinde, onların 5-10-20 kişi, hatta hiç kimse ölmese bile, "Kültür Merkezinde aleviler öldürüldü" şayiası kentin birbirine girmesi için yeterliydi. Dağıtmayı o bakımdan, o an için göze alamadım. (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı*, Ek: 1, s.55.)

Yılmaz Ergun (*Emniyet Genel Müdürü*): Aynı bin kişilik bir toplantı Kültür Sitesinde var. Vatandaş oraya da gidiyor, fakat güvenlik kuvvetleri orada kendilerine mani oluyor. Eğer –benim kanımca– oraya girilmiş olsaydı, vatandaşın izdihamında, çıkışında en aşağı yüzlerce ölü olabilirdi. (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı*, Ek: 1, s.64.)

4. MADIMAK OTELİ ÖNÜ

Doğukan Öner (*Kamu Tanığı*): 16.30 sıralarında Madımak oteli önüne tahmini 5.000 kişinin toplandığını, otelin önüne çıkan beş ayrı yol bulunduğunu, bu yolları polis barikatı ile kesip otele vaki saldırıları önlemeye çalıştıklarını, durumu Valiye en az yirmi kez ilettiğini ve ek kuvvet istendiğini, buna rağmen kuvvet gelmediğini, Madımak oteli önünde toplanan kalabalığın giderek arttığını, 10.000 kişinin üzerine çıktığını, barikatı aşıp geçenler olduğunu, bunları yakalayıp tekrar barikatın dışına attıklarını, bu mücadele-

Beytullah Mehmet Gazioğlu (*İçişleri Bakanı - Bursa*): Şenlikler nedeniyle merkez bahçesine dikilen ve bir aşık (ozan) ve kangal köpeği figürlerinden oluşan heykelin sökülmesi için ortaya konulan ısrarlı baskı sonucunda, Valilik izniyle –çok özellikle belirtiyorum, Valilik izniyle– heykel yerinden sökülmüş, bununla yetinmeyen kalabalık heykeli sürükleyerek yakmıştır. (*TBMM Tutanak Dergisi*, 6.7.1993, s.51.)

Ercan Karakaş (*SHP Grubu Adına - İstanbul*) : Pir Sultan Abdal Anıtını söken, Belediye başkanıdır. Kendisi, önce, "İçişleri Bakanının talimat verdiğini" söylemiştir; ama şimdi Sayın Bakanın da söylediği gibi, durum böyle değildir. Elimizde bir teyp kaydı vardır, Sayın Belediye Başkanı telsizden "**Ankara ile görüştüğünü ve bu heykelin sökülmesinin Ankara tarafından istendiğini**" söylemektedir. Aynı Belediye Başkanı topluluğa hitap ederken "**Gazanız mübarek olsun.Biz gereken tepkiyi koyduk. Şimdi dağılın**." demiştir. (*TBMM Tutanak Dergisi*, 6.7.1993 s.58.)

Abdüllatif Şener (*RP Grubu Adına- Sivas*) : Sivas'ı temsil eden bir ozan ve köpek heykelinin sökülmesiyle ilgili olarak -Sayın Valinin basın toplantısında açıkladığı gibi- emir ve talimatı Sayın Vali vermiştir. (*TBMM Tutanak Dergisi*, 6.7.1993, s.74.)

Yılmaz Ergun (*Emniyet Genel Müdürü*): "Sayın Bakanın (İçişleri Bakanı Gazioğlu'nun) telefonla kendilerine ateş edilmemesi için, mümkün olduğu kadar halka sert muamele yapılmaması konusunda talimatları oldu ve bir de Sayın Bakanın bir tavsiyesi oldu, orada biliyorsunuz bir heykel var, bir ozanla bir kangal köpeği heykeli. Eğer konu bundan kaynaklanıyorsa o zaman onu da kaldırın dedi. Sayın Vali de bunun kaldırılması şeklinde talimat verdi." (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı*, Ek: 1, s.56.)

Temel Karamollaoğlu (*Belediye Başkanı*) : "... Halktan gelen bu heykelin kaldırılması talebini Emniyet Müdürü de zaten getirmişti. (Vali Bey) ben diktirmediğim için ben bir şey söyleyemem dedi. (...) Emniyet Müdürümüz geldi ve dedi ki: "Heykelin kaldırılmasına Vali Bey kesin talimat verdi. Siz kaldıracaksınız." dedi. Ben biraz tereddüt ettim, çünkü Vali bey çok kesin konuştu burada, yani doğru mu diye? Ondan

sonra da ben Sayın İçişleri Bakanını aradım ve kendisine durumu söyledim. ... Bakanın o anda ben gerekli talimatları verdim demesi, bana sanki heykelin kaldırılması talimatını Bakan Bey de vermiş gibi geldi. Esas itibariyle bu haberi getiren Emniyet Müdürümüzdü. Emniyet Müdürü de Vali Bey kesin talimat verdi diye, onun üzerine bir konuşma yaptık. (...) Ben buradan kalabalıkla vasıtalarla gittim. Heykel götürülmüş.

Ben heykeli tunç zannediyordum, halbuki değilmiş, kolay kaldırıldı. (...) Heykel gitti, halka bunun belirtilmesi lazım. (...) Ama heykelin buraya (otelin önüne) gelmesi istendi, yani halk bunu görsün meydanda, hemen buradan götürülsün, kalabalık da böylece dağılsın diye. (...) gitmiş olan heykel geri getirilmiş, üzerine birkaç kişi çıkmış, maalesef şöyle takriben beşyüz metre kadar aşağıda 50'inci Yıl Sitesi denilen yerde araçtan aşağıya atılmış, ondan sonra da sürüklenerek tekrar meydana getirilmiş. (*Araştırma Komisyonu Tutanağı*, Ek: 6, s.20-22.)

Ahmet Karabilgin (*Valı*): Heykelin kaldırılması konusu, arzettim, benim en son verdiğim bir karardı. İnsanların canının kurtulması, kurtarılması, heykelden çok daha önemliydi. (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı*, Ek: 1, s.43.)

Mehmet Gazioğlu (*İçişleri Bakanı*) : Bir kere heykel, Pir Sultan Abdal'ın heykeli değil. Nefis bir ozan ve yanında bir kangal köpeği var. Bende resmi var. Sivas'ı temsil eden bir heykel. Vali bana telefon etti.Valiye ben dedim ki, "Beldenin başkanı belediye başkanıdır. Onunla niye temas kurmuyorsun, amme görevi vardır kendisinin" dedim. Vali de "Ben bulamıyorum", "Telefona çıkmıyor" dedi. Olaylar olurken, saat 14.30 civarında. Belediye başkanını ben araarttırdım, buldum. Dedim ki, "Başkan, bir tek kişinin burnunun kanamasını istemiyoruz. Halkla güvenlik güçleri karşı karşıya gelmesin!" dedim. O da bana, "Burada bir heykel var. Biliyorsunuz bunlar heykellere karşıdır. Buna halkın tepkisi var. Bu kaldırılırsa iyi olur!" dedi. Fikri Sağlar benim çok eski, has arkadaşım. Fikri'ye söylesem bunu onur gurur meselesi yapar diye düşündüm ve Sayın İnönü'ye söyledim. "Böyle böyle bir şey diyorlar, toplumu da biliyorsunuz. Üzerine yürür yıkarlarsa daha çirkin olur" dedim. Zaten [anıt] daha açılmamıştı. Bir müddet için "kaldırtalım mı" diye sordum. Sayın İnönü, "Olur mu?"

diye düşündü.

– Yani siz Belediye Başkanına kaldırın demediniz mi?

Gazioğlu : Hayır hayır belediye reisi talep etti.

– Sayın İnönü, heykeli kaldırmaktan yana çıkmadı mı?

Gazioğlu : Düşünülebilir gibi konuştu. Ama "kaldırılsın" demedi. Önemli olan olayların önlenmesi. Çare neyse ona başvurulacak. Bu da bir çareydi, bunu da yapalım dedim. Sonra arabaya saldırmışlar, indirip parçalamışlar. (*Cumhuriyet*, 8 Temmuz 1993.)

nin saat 20.00'ye kadar devam ettiğini ve halkın giderek çoğaldığını, sloganların "Sivas Azize mezar olacak-Zafer islamın-Şeytan Aziz" şeklinde olduğunu, zaman zaman da şeriat lehinde sloganlar attıklarını, bu arada polis barikatını ve zincirini aşan ve otele giren kişiler, otelde görevli polis memurlarınca dışarıya çıkarıldıklarını, *yangını hiç düşünmediklerini*... (*Sivas Davası*, cilt: 2, s. 333-334.)

Zerrin Taşpınar (*Mustafa Ekmekçi'ye anlatımı*): "Ben Karayollarında kalıyordum. Külebi ve Sami Karaören'le birlikte. Üçümüz çıktık. Buruciye Medresesinde imza vardı, fakat oraya gitmedik. Sivas Kongresinin yapıldığı binaya gittik, orayı gezdik. Orada epeyce oyalandık, çünkü Külebi'nin okuduğu okulmuş orası. Külebi, Sami Karaören, ben, hepimiz otele döndük. Otele girdik. Otelin önünde sivil polisler var, karşıda da bir iki kişi bakıyor otele doğru. Telsizi dinledik. Bizim kaygımız, Kültür Merkezinde ne olup bittiği. Girdiler mi, saldırdılar mı? Bunun haberini almaya çalışıyoruz. Otelde bir süre kaldık. Külebi ile Karaören "çıkalım" dediler. Beni de aldılar, hep birlikte çıktık. Alana geldiğimizde kalabalığın valiliğe doğru yürüdüğünü gördüm. İzin istedim. "Siz Karayollarına gidin, ben arkadaşlarımın yanına dönmek istiyorum." Ben geri döndüm, ama koşar adım döndüm. Arif Sağ'ın gürültülü sesini duydum. Arif Sağ, birileriyle telefonda konuşuyor." (*Sivas Katliamı ve Şeriat* ,s. 196-198.)

Mustafa Uzun (*Kamu Tanığı*) – Halil Düzbiçer'i Madımak otelinin önüne intikal ettiğimizde, kafasına beyaz bir bez sarılı olarak, bir kazma ile Bankalar caddesi ile Cumhuriyet caddesinin (Atatürk caddesinin) kesiştiği yaya kaldırımından kazma ile taş sökerken gördüm, hatta elinden kazmayı alarak bir belediye zabıtasına verip oradan püskürttüm." (*Gerekçeli Karar*, s. 254.)

Mustafa Uzun (*Kamu Tanığı*): Madımak otelinin önüne intikal ettiğinde Ali Kurt'u yine topluluğa önderlik ederken gördüm. Burada "Şeytan Aziz-Sivas Aziz'e mezar olacak-Zafer İslamın-Allahuekber" diyerek slogan attı. Halka bu sloganları attırdığı gibi bizzat bana "Sen müslüman değil misin, sen kafir misin, bırak beni. Beş dakika otele girip çıkayım!" diye bana defalarca söyledi. Benim bu kurduğum barikatları bu fiili hareketleri ile yarmaya çalıştı. Nerede gördüysem Ali Kurt hadiselerin elebaşıdır. (*Gerekçeli Karar*, s. 257.)

Mehmet Yıldız (*Asayiş Şube Müdürü*): "... o arada topluluk slogan atıyor ve "heykeli isteriz" diyordu. "Hatta 'heykel söküldü, belediye garajına götürüldü" diye anons yapıldı. Bu defa da "buraya isteriz" diye tempo tuttular. Sonra bir baktık o heykel getirildi, topluluğun önüne atıldı. Atılınca, gerçekten insanlar artık çok çılgınca hareket ediyorlardı, dişleriyle dahi ısıranları gördük, kafasını vuranları gördük. Onu parçaladılar, "yak yak" diye tempo tutuldu, yaktılar. Oradaki arabaları otelin önüne yığdılar üstüste, arabaları kaldırıp attılar; sanki kağıt parçası gibi. Barikatı yardılar, heykelin gelmesiyle bizim çember yarıldı ve geri adım atarak tekrar bir çember oluşturduk; ama o zaman da bir baktık, poşetle benzin getirdi birisi, o benzini alıp döktük, uzaklaştırdık. Sonra bir baktık, bir başkası getirdi dökerken birisi çaktı, kendisi ateş aldı, üzerimize benzin falan geldi, kaçıştık. O yanan kişiyi söndürdük. Bu sefer bidonla getirildi. Otelin tümünün camları taşlarla kırılmıştı, sürekli taşlanıyordu. Taş atıldığı zaman cama değince, ses çıkardığı zaman alkışlanıyordu. Orada belediye

kaldırım yapıyor. Önünde de karşısında da vardı. O taşları kırıp atıyorlardı. Sonra otelin karşı apartmanının tepesinde, tabii biz onları göremiyorduk. oradan bacayı söküp taşları atıyorlardı. Arabaların üstüne falan düşüyordu." (*TBMM Sivas Olaylarını Araştırma Komisyonu Tutanağı*, 12/124; 15/127.)

Ümit Özşeker (*Türk-İş 5. Bölge Temsilcisi*): Tepki gelince o arada Belediye Başkanı şunları söyledi: 'Değerli Sivaslılar, dikilen heykeli de sökeceğim, etkinlikleri de iptal ettireceğim, siz sakin olun, olay falan çıkarmayın" gibi sözler ediyordu. O arada saat 17.30 civarı filan olmuştu. Bizim siteye de 40-50 kişilik bir grup, yangın merdiveninin camlarını filan kırmışlar, çatıya çıkmışlar taşlamak için. 16.00-16.30 civarında da taşlama başladı otele. ("*TBMM Sivas Olaylarını Araştırma Komisyonu Tutanağı*", 11/42.)

Doğukan Öner (*Emniyet Müdürü*)- Örneğin benzini poşetle oraya getiren (...) oraya dökülen benzine çumuru, şunu bunu bulayıp da koltukların üzerine atan, oraya çakmak çakmaya giden bir de itfaiye eri var. (*Tutanak*, Gerekçeli Karar, s.18, 167.)

Sami Ece (*Kamu Tanığı*): Nezarette gördüğüm İbrahim Düzbiçer fevkalede saldırgandı. "Şeriat gelecek, zulüm bitecek!"; "Kahrolsun laiklik!"; "Kuran'a uzanan eller kırılsın!"; "Asker dinsize siper olamaz!"; "Asker Bosna'ya!" gibi sloganlar atıyordu. Bir bez parçasını, Durmuş Tufan isimli şahsın poşetle getirdiği, polisin delip yere akıttığı benzine bulaştırdı. Bu bezi kibritle ateşleyerek arabaların içine attı. (*Gerekçeli Karar*, s.244-248.)

Sedat Tırmık (*Kamu Tanığı*): Cumhuriyet Savcılığı ifadesinde: "Eren Ceylan'ın Madımak oteli önünde (...) "Kafirler içerde, onları yakacağız" diye slogan atan grubun içerisinde bulunduğunu, (...) koluma yapışarak, "Bırakın Abi bizleri, yakalım kafirleri!" diye söylediğini, bu arada yangını başla-

tıp otele sirayet ettiğini... (*Gerekçeli Karar*, s.275.)

Mevlüt Atalay (*Sanık*) – b. *Cumhuriyet Savcılığı huzurundaki ifadesinde*: Olaylar sırasında beyaz tişörtlü, kot pantolonlu 16-17 yaşlarında bir gencin plastik bidonla benzin getirdiğini, bir polis memurunun bu benzini yere döktüğünü (...) ("Gerekçeli Karar", *Sivas Davası*, Cilt 2, s. 456.)

Sami Ece (*Kamu Tanığı*): Sanık Ahmet Kılıç'ı, Madımak Oteli önünde topluluğa "Arkadaşlar *bu bir cihattır* yürüyelim" diyerek bağırdığını ve halkı Otel'e doğru sevk ederek tahrik ettiğini (...) ("Gerekçeli Karar", *Sivas Davası*, Cilt 2, s. 463.)

Yaşar Öğütçü (*Madımak Oteli sahibinin oğlu*): Ayrıca dışarda kalan birkaç bin kişilik grup da otelin tüm camlarını büyük taşlar atarak kırdılar. Tüm camları yere indirdiler. İçeriyi yakmak için giren kişiler yüzlerce kişi idi. (...) Otel, iki yıldızlı turistik bir oteldir. (*Gerekçeli Karar*, 1994/190, s.157-158.)

Safa Tekgöz (Kamu Tanığı)– *Cumhuriyet Savcılığı ifadesinde*: "Ben olaylarda Madımak oteli önündeki topluluğu Madımak oteline yaklaştırmamakla görevlendirilenler içersinde idim. Daha önce cinayet masasında çalışıyordum. Birkaç kez bıçaklama olayı ile ilgili hakkında tahkikat yaptığımız ve sanıklar içersinde görüp teşhis ve tesbit ettiğim Erkan Çetintaş kalabalığın içersindeki saldırganlardan birisiydi. Sürekli bizim engellemelerimize rağmen barikatı yarıyor, otele ve arabalara saldırıyordu. Arabaların ters çevrildiği andan sonra bu şahıs da bir ara ters dönmüş olan kırmızı yabancı plakalı ve üstteki otomobilin benzin deposunu taşla vurarak yardı, deldi. Ben çektim indirdim. Bir daha çıktı. Aynı arabanın deposuna bir daha vurdu. Son kez kalabalığın içine attığımda bu kez elinde bir bez parçasını yakmış vaziyette yanarak 06 plakalı ford marka otonun içine atarken gördüm.

Ben bunu çok net gördüm. Çok net tesbit ettim. Dışarıdan bir çok insan otelin alt katına bizlerden kurtularak giriyor, oteldeki arkadaşımız tarafından dışarıya atılıyor, otele tırmanarak çıkmaya çalışmalar oluyor. Otelden aşağıya eşyalar atılıp tahrip ediliyor, bu ateşin yani benzinin oluşturduğu alev büyüdü, oto yanmaya başladı. Orası bir cehennem gibiydi." (*Gerekçeli Karar*, s.261-262.)

Doğukan Öner (*Emniyet Müdürü*) : Yangın başlamadan çok önce halkı dağıtmak için itfaiye istedim. Tazyikli su sıkalım da halkı dağıtalım, ama maalesef o itfaiye de gelmedi. (*Tutanak*, Karar, s.275.)

SHP Heyeti Raporu: Otel kundaklandığı anda da, itfaiyeler bulundukları yerden hemen harekete geçmiyorlar. Emniyet müdürü uyarıyor. Ancak şoförler içerden kapıları, camları kapatarak "Beledile Başkanı bizzat emir vermeden gitmeyiz" diyorlar. (13 Temmuz 1993.)

Safa Tekin (*Kamu Tanığı*): Erkan Çetintaş sürekli bizim engellememize rağman barikatı yarıyor, otele ve arabalara saldırıyordu. Arabaların ters çevrildiği andan sonra kırmızı yabancı plakalı ve üstteki otomobilin benzin deposuna taşla vurarak yardı, deldi. Ben çektim indirdim. Bir daha çıktı. Aynı arabanın deposuna bir daha vurdu. Son kez elinde bir bez parçasını yakmış vaziyette 06 ford marka otomobilin içine atarken gördüm. (*Gerekçeli Karar*, s.261-262.)

Fikret Ünsal (*Anadolu Gazetesi Sahibi*): Belediyeden çağrılan itfaye ancak Etibank'ın bulunduğu binanın yanına kadar yanaşabilmişti. İtfaiye fark edilince derhal etrafını çevirdiler ve itfaiyecilere tehditler savurmaya başladılar. İtfaiye müdürünün aracının kapısını kırdılar. Hepsi tir tir titriyordu. Kim emir verirse versin hareket edecek, hatta tazyikli su sıkacak takatleri bile yoktu." (Hasan Uysal, "Sivas Ellerinde Canlar Çalınır", *Siyah Beyaz*, 5 Temmuz 1995.)

Doğukan Öner (*Emniyet Müdürü*) : ... arabanın altına yatıyor, şoförün kullanmış olduğu yere çıkıyor, üç dört kişi kapatıyorlar vanayı. Dikiz aynasıyla kapısını kırdılar itfaiyenin. Hemen oturma eylemine geçiyorlar, hiç birini yoldan kaldıramıyorsunuz. İtfaiyenin girmiş olduğu yerde dünya kadar asker vardı, ona rağmen yol açılıp da gidilemedi. (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı*, Ek: 2, s.30.)

Mehmet Yıldız (*Asayiş Şube Müdürü*): İtafiye gelmişti; ama topluluk bu defa bırakmıyor. Oturdular, itfaiyeyi bırakmıyorlar. Bu arada "su sıkılsın" denmiş. Su sıkmamışlar itfaiyeciler. Emir olmazsa diye. İtfaiyenin önüne oturulunca, elime bir sopa geçirdim, hep beraber saldırdık. Biz saldırınca, ateş de edildi. (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı,* Ek:2, s.12.)

Mehmet Yıldız (*Asayiş Şube Müdürü*): Otel ateşe verilmişti, ateşi de elimizle söndürecek halimiz yoktu. İtfaiyeyi de yaklaştırmıyorlardı. Öyle bir duman vardı ki, sokak bile kararardı. İtfaiyeyi getirdik. İtfaiye su sıkmaya başladı; ama ne yazık ki, itfaiyecilerin birisi hortumu tutarken diğeri vanayı kapatıyordu. Yani kimisi su sıkıyor, yangını söndürmek istiyor, fakat bazıları da gidip kapatıyordu vanayı tankerin olduğu yerden. Kapatanları gördüm. (*Meclis Araştırma Komiyonu Tutanağı*, Ek: 2, s.126-127.)

Sami Ece (*Kamu Tanığı*) - *Cumhuriyet Savcılığı ifadesinde*: Topluluk Madımak Oteli önüne geldiğinde Ali Teke yine en ön saflardaydı. Bizler otele yaklaşmamaları için barikat yapmıştık. Barikattan kastım dizi dizi zincir olmuştuk. Bizleri zorluyordu. Birkaç kez zincirimizi yararak otele koştu. Yakalayıp getirip zincirin dışına attık. Yine yardı gitti. Taşlar attı. Otel önünde de bekleyen birkaç görevli polisimiz vardı. Bizim zincirimizi yarıp geçtiğinde onları da yarıp otele girdi. Ancak oradaki görevlilerce çıkartıldı. Biz aldık topluluğun içersine sürdük, ama o yine de kaldırım taşları alıp at-

maya devam etti. Hayrettin Gül isimli şahsı Madımak otelinin önünde otele taş atarken gördüm. Bazı sanıkların arabayı devirmeye çalıştığında, "yakın, yakın" diye bağırdığını duydum. Biz topluluğu otele yaklaştırmamak için gayret sarf ederken "Siz müslüman değil misiniz. Kafirleri niye koruyorsunuz" diye bize bağırdı. "Siz de mi kafirsiniz" diye sözler sarfetti. Ben bir ara omuzundan tutup sertçe ittiğimde "Bunlar da kafir" diye topluluğa seslendi.

Durmuş Tufan, olay sırasında, Madımak otelinin önünde kurduğumuz polis barikatını sık sık yarıp, Madımak oteline doğru geçmek istiyordu. Otele taşlar atıyordu. Bir ara artık bizim barikatı deldiler ve otelin önüne yanaştılar, biz barikatımızı otelin giriş kapısının 30-35 metre uzağına kurabilmeyi başarmıştık. 30-35 metreden daha fazla yaklaştırmıyorduk. Ancak olayın bir anında bizi geçtiler, otele 10-15 metre kadar yaklaştılar. Burada tutmaya çalıştık. Bu arada arabaları devirdiler. Bir ara Durmuş Tufan'ı elinde beyaz naylon bir pazar poşetinde arabaların başında gördük. Halk "yak, yak" diye tempo tutmaya başladı. Poşetin içersinde sıvı vardı. Benzin olduğunu tahmin ettik. Birkaç arkadaş elinden almaya çalıştı. Vermemek için mücadele ediyordu. Mücadele ederken arabalardan uzaklaştılar, otelden de uzaklaşmış olundu. Bu sırada polis arkadaş poşeti bıçakla delerek sıvının yere akmasını sağladı.

Halil İbrahim Düzbiçer otelin önünde park etmiş arabayı devirenlerden birisidir. (...) Arabaların üstüne çıkıp oradan otelin ikinci katına tırmandı. Oradan dışarıya televizyon attı, masa, sandalye gibi şeyler fırlattı, perdeleri koparıp aşağıya fırlattı. Eline ne geçtiyse yırttı, kırdı, aşağıya attı, daha sonra da demin dediğim gibi yere dökülen benzine bir bez bulayıp ateşleyip arabaların üzerine atıp yanmasını sağladı. "Şeriat gelecek zulüm bitecek; Kahrolsun laiklik; Kuran'a uzanan eller kırılsın; Asker dinsize siper olamaz; Asker Bosna'ya" gibi sloganlar atıyordu. Zaptedilemez bir haldeydi. Görevliler tutuyor yakalıyor ve uzaklaştırıyor, ama o yine barikatı yarıp saldırılarını sürdürüyordu. Bu şahsın üzerindeki

gömleği yırtılmış gibi idi, veya önü açılmış gibiydi. Pek emin değilim ama ya gömleğinden yırtmış olduğu bez parçası ya da otelden atılan otelin saldırganlar tarafından parçalanan perdelerine ait bir bezi, Durmuş Tufan isimli şahsın beyaz bir naylon pazar poşetinde getirdiği benzini bir polis arkadaş elinden almak isterken polisin bıçakla delip yere akıtmasından istifade ederek elindeki bezi bu benzine bulaştırdı. Halil İbrahim Düzbiçer benzine bulaştırdığı bu bezi kibriti ile ateşleyerek devrilen arabaların içine veya depo yakınına bir yere attı. İlk yangın bu şekilde başladı. (*Gerekçeli Karar*, s.244-248.)

Erol Çöl (*Kamu Tanığı*) : ... bez, sünger, üstüpü gibi cisimlerin yere dökülen benzinle doyurulup ateşleyip otele doğru atıldığını, otomobillerde başlayan yangının bir anda yükseldiğini ve otele sirayet ettiğini, otelin penceresinden içeriye alevlerin girmeye, oteldeki eşyaların da yanmaya başladığını, rüzgarın da etkisiyle dumanın tamamen otele yöneldiğini..." (*Gerekçeli Karar*, s. 273-274.)

POLİS HABER MERKEZİ / BANT KAYDI:

SAAT 19.05 : 54 10. Merkez, zor kullanabiliriz, 33 10'un emirleri.

SAAT 19.05 : 33 10'un emirleri, jop kullanabilirsiniz.

SAAT 19.05 : 69 10. Merkez, 33 10'un emirleri anlaşıldı.

SAAT 19.05 : 31 10. 33 10, otele 5 metre mesafe kaldı, topluluk kontrolden çıktı. Paşa'ya söyle, otele kuvvet göndersin.

SAAT 19.20: 41 13. Merkez, Selçuk İş Hanı çatısından aşağıya taş atıyorlar.

SAAT 19.20 : Merkez. 68 50 acele, bahse konu yere kuvvet gönderin.

SAAT 19.20: 33 10. Merkez, itfaiyeye söyleyin, buraya gelsin, tazyikli su sıksın.

SAAT 19.20 : 33 10. Merkez, kalabalığa zor kullanarak su sıktırın.

SAAT 19.40 : 45.30. Merkez, itfaiye araçları buradan ayrıldı, bilginiz olsun.

SAAT 19.45 : Elektrikler kesildi.

SAAT 19.45 : 38 30. Merkez, otelin içine girdiler.

SAAT 19.45 : Merkez. 38 30 - 33 40- 33 10 telsizden cevap alamıyoruz.

SAAT 19.45 : 33 10 Merkez, kalabalık kontrolden çıktı. Otolar yanıyor.

SAAT 19.45 : Merkez. 32 10, 33 40 bildiriyor : Kalabalık kontrolden çıktı, itfaiyeler arka tarafa gitti.

SAAT 19.45 : 32 10. Merkez, Belediye Başkanına talimat verdiler.

SAAT 19.45 : 33 10 Merkez. 32 10, asker yetişmezse burası harap olur.

SAAT 19.50 : 32 10. Dayan Müdür Bey, dayan. Tugay'dan asker gelecek, şimdi buradan geçti. Asker geliyor, bilginiz olsun.

SAAT 19.50 : 54 12. Merkez, itfaiye çalışamıyor, vatandaşlar müdahale ediyor.

SAAT 19.50 : 45 20. Merkez, itfaiye gidemeyeceğini söylüyor.

SAAT 19.50 : 33 10. Merkez. olaylar çığırından çıktı, müdahale edemiyoruz, yangın otelin içine dışına dağıldı.

SAAT 19.50 : 58 50. Merkez, Madımak Oteli önünde ve içinde yangın var, içinde görevliler var, dışarı çıksınlar.

Not: 38 30, Aziz Nesin'in koruması, 32 10 Sivas Valiliği, 33 10 Sivas Emniyet Müdürlüğü.

Ahmet Karabilgin (*Vali*) : .. o arada yangın oteli tümüyle sardı, itfaiyeyi oraya sevkedemedik. Ancak bir tanesini, arka

Afyon Sokaktan, ters yoldan sokma başarısını gösterdik; ama o zamana kadar (yangın) binayı tümüyle sarmıştı." (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı*, Ek: 1, s.4.)

Ahmet Karabilgin (*Vali*) : Bizim polisimiz, jandarmamız, grubun Kültür Merkezine girmesini engelledi, önledi, otele girmesini önledi; ama, otelin yanmasını –üzülerek ifade ediyorum– seyretti. Çünkü itfaiyeyi yerinden oynatamadı. Benim, Tugaydan o anda beklediğim tek destek, taşıtlar yanarken o yangını söndürmesiydi. (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı,* Ek: 1, s.16-17.)

5. MADIMAK OTELİ İÇİ

Olgun Şensoy *(Pir Sultan Abdal Tiyatro Topluluğundan)*: Dışarıda 50-100 adam var. Ben bir ara Huriye'nin bir giysisini aldım. Uzunca bir tuniği vardı onu giydim. Gözlüğümü çıkarttım. Sakallarım bayağı uzundu, onu çekiştirdim, bıyıklarımı incelttim... 15.30 falandı. Arkadaşlara dışarı çıkıyorum dedim. Bir bakacağım ne var, ne yok diye, kimdirler diye, dedim. İçerden çok fazla göremiyoruz. Polis kordonunu geçip onların içinde gezmeye başladım. Tek tük kararlı adam vardı, yaşlıbaşlı adamlar, 'dinsizlerin bile bir dini var, onlar Aziz Nesin'den daha iyi' diyorlardı. Yakılmalı diyorlardı. Taşlama falan yoktu. Otelin elli metre önündeler. Polis, sokağın başında tutuyor onları. Bir on dakika onların arasında gezdim. Otele girdim, arkadaşlara, bir şey yok dedim. Tedirgin olan kimse yok. Tüm çocuklar, arkadaşlar işte türkü söylüyorlar. Semahçıların çoğu Sivaslı. Asaf mızıka çalıyor. Orda bir meşhur üçlü vardı. Behçet Aysan, Uğur Kaynar ve Metin Altıok, onlar da birbirlerine birşeyler anlatıp gülüyorlar. Alabildiğine şen bir hava. Bir de Carina Juanna var, onunla insanlar konuşmaya çalışıyor. Gülüşüyorlar... (*Ateşte Semaha Durmak*, s. 130-131.)

Cevat Geray: Cuma namazından çıkan gruplar önce Kül-

tür Sarayının orada toplanmışlardı. Biz o ara oteldeydik. Önümüzden büyük bir grup geçti bağıra çağıra. Polisin önlem alabileceğini düşündük. Kültür Sarayına taşla sopayla saldırmışlar. Sonra otelin önüne geldiler.

Aziz Nesin'in otelde olduğu biliniyordu. İlk sloganları 'Vali istifa' idi. Sonra 'Şeytan Aziz', "Sivas Aziz'e mezar olacak" sloganları atılmaya başlandı. Biz hala oteldeyiz. Püskürtüldüler, sonra tekrar toplandılar. Biz o ara oteli terk edebilsek bunlar olmayacaktı. Kalabalık giderek büyüyordu. Valiyle görüştüm. Bu, ona karşı da bir hareketti. "Aziz Bey'le bizi buradan tahliye edin, güvenliği sağlayın, ne olacağı belli değil" dedik. Bu sırada camlar kırılmaya başladı. Canımızı kurtarmak için barikatlar kurduk. İlk savunma olarak yaptık bunları. Yapacağımız bir şey yoktu. "Yangın söndürücüleri kullanırız' dedik.

Bir tek Kalaşnikoflu sivil koruma görevlisi vardı. O da silahını kullanamazdı. Kalabalık gittikçe büyüyordu. "Sivas'tan, Tokat'tan takviye geliyor, bekleyin" dediler. Asker sayısı iki mangayı geçmezdi. Taş atılınca asker başını eğiyordu. Onlar da hazırlıklı değildi. (*Cumhuriyet,* 4 Temmuz 1993, s.12.)

Arif Sağ: Ben otelde idim. O arada 100-150 kişilik bir grup aşağıdan yukarıya sloganlar atarak valiliğe doğru gittiler, tabii grup giderken onların da yanında polisler de bu gruplarla beraber koşuyor. Sonra saat 14.30 sularında falan otelin önüne biriktiler. Bir ara bir adam geldi sizi otobüslere götürelim diye bir insan geldi, ama biz adamı tanımıyoruz, kim olduğunu bilmiyoruz, sonra öğrendik ki, Turizm Müdür Yardımcısı olduğunu söylediler, ben kendi yanımdaki arkadaşımdan bile şüpheleniyorum, o anda insanlara güvenecek durumda değiliz. O arada ben Cevdet Selvi'ye telefon açtım. İşte o arada tam ben telefonu kapatırken dışardan bir taş geldi, ben o sırada lobide konuşuyordum, lobinin camı aşağıya indi. Taşlanma devam etmeye başladığı anda da biz lobiyi boşalttık, yukarıya çıktık. Birinci kata çıktık, bu arada iki

tane koruma polisi vardı. Birisinin elinde silah vardı, birisi de tabancalı idi. Bu kahvaltı salonundaki sandalyeleri dizerek bir barikat yaptılar. İnsanların odalarına çıkması söylenildi, fakat o arada taşlar odaların camlarını da aşağıya yıkmaya başlayınca kimse odalara giremedi. Biz o saatten sonra ta otel yanıncaya kadar mecburen merdiven boşluğunda kaldık. Bu arada olaylar başladığı saatten 19.30-19.45'e kadar oteli taşlamak devam etti. Bu arada karşı binaların üstünden çıkıp oradan oteli kiremitlerle falan taşladılar. (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı*, Ek: 2, s.38-39.)

Cem Celasun: Kültür Merkezindeki çatışmada olayın büyüyeceğini hissettim. O sırada uzaktan gelen bir taksiye el ettim, durdu. Taksiyle ara sokaklardan geçerek otelin sokağının diğer başında indim. Geldiğimde sokağın başında bir kordon vardı. Jandarma kordonu. Otelde kaldığımı söyleyip geçtim. Odama çıkıp çantamı topladım. Otel terkedilecek diye düşünüyorum. Herkesin de benim gibi düşündüğünü sanıyorum. O sırada bazı insanlar kahvaltı salonunda, yani asma katta toplantıya geçtiler. Biraz sonra Turizm Müdürü olduğunu söyleyen bir adam geldi. Sarışın, kısa boyu, kırmızı suratlı birisi. İşte 'burayı boşaltın, biz size yardımcı olalım, bu kalabalık, saatler geçtikçe büyüyecek." Ama ben Turizm Müdürü olduğuna inanmıyorum, kapsamlı bir güvenlik bilgisi var. Ve bu adam otelin boşaltılmasını söylüyor. Karşıda da oteli hedef gösteren insanlar var. "Bir karar alınacaksa çabuk alınsın" dedim. İşte orada Asım Bezirci, Ali Balkız, Murtaza Demir, Battal Pehlivan, Lütfü Kaleli, Rıza Aydoğmuş, Ali Rıza Koçyiğit falan vardı. Asım Bezirci terk yönünde görüş belirtti. O sırada masadan biri "Biz burayı terkedersek demokrat güçler bir mevzi kaybetmiş olur. Devlet gelsin dağıtsın bu adamları, olayları bastırsın. Bu etkinlikleri devletin katkısıyla, valiliğin oluruyla yapıyoruz" dedi. Bunun üzerine biz etkinliklerimize devam edeceğiz, devam kararındayız. Vali'ye gidilsin durum anlatılsın. İptal ederse o etsin, kararı alındı. Bunun üzerine Murtaza Demir vilayete gitti, vali ile

görüşmeye. Murtaza Demir vilayetten döndüğünde henüz büyük kalabalık otele gelmemişti. Murtaza Demir içeri girdi, "ne oldu?" dedik, 'Vali etkinlikleri iptal etti', dedi. İçeri girdikten 5-10 dakika sonra büyük kalabalıkla birlikte ilk taş da atıldı otele. (*Ateşte Semaha Durmak*, s. 131-132.)

Ali Balkız: Karar vermek üzere toplandık. Oradaki yazarlar, dernekçiler: Ne yapalım? Tümüyle bağlayıcı bir karar vereceğiz. Şenliklere devam kararı mı verelim? Yoksa şenlikleri iptal ediyoruz, yapmayacağız mı diyelim. Tartışıyoruz. Asım Bezirci ya da Cevat hoca, "Valiye gidip bunları anlatın, biz vazgeçmiş olmayalım da vali iptal ederse etsin" dedi. Bu sırada ferahtayız, taşlama yok. Otelin önünde 15-20 polis, asker var. Murtaza valiye gidip geldi. Valinin sözlerini anlatıyor. "Üzgünüm şenlikleri iptal ettim" dediğini söyledi... Bu tartışmalarımızın arasında uzun boylu bir adam geldi. Valilik adına geldiğini ve tahliye edilmesi gerektiğini söylemiş arkadaşlara. Fakat bizi götürecek ne araç vardı, ne de güvenliğimizi sağlayacak herhangi bir önlem. Kime güvenip, nasıl çıkacağız dışarıya. Oteli daha güvenli gördük ve teklife itibar etmedik. (*Ateşte Semaha Durmak*, s. 132.)

Cafer Aydın: Taş yağmurunun seyreldiği ender zaman aralıklarında koridorlara açılan kapıları açıp, bir şeyler yakalamaya çalışıyorduk. Bir ara artık herkesçe bilinen Belediye Başkanının konuşmasına tanık olduk. "Sizlere söz veriyorum", diyordu. "Etkinlikler yasaklanacak, bir daha da yapılmayacak. İşte heykeli de getirtiyorum. 12 Eylül sonrasını biliyorsunuz, içlerinizde yargılanan, işkence görenler oldu, burada da öyle olabilir, dağılın" filan yollu sözler ediyordu. Bize aldırdığı yoktu. Ya da biz öyle anlamıştık... Bu arada Kültür Sarayı önündeki Ozanlar Anıtı yerinden sökülmüş, belediyeye ait bir arabayla meydana getiriliyormuş. Bir ara Zerrin Taşpınar 'Yahu sokaktan çocuk sesleri geliyor, bu da nesi?" diyor... *Meğer Kuran kursu öğrencileri, takviye kuvvet olarak meydana getirilmiş*, ola ki katliamdan kurtulanlara

karşı kullanılsın diye..." (*Ateşte Semaha Durmak*, s. 11.)

Ertan Kartal: Koray konuşmaya başladı. 'Bunlar kim, bizi öldürürler mi?' Serdar, "Saçmalama Koray!" diyor. O sıralarda Hasret Gültekin, Asaf'ın mızıkasını getirdi, mızıka çaldı bize. Henüz korkutucu olaylar yaşanmıyor. Tüm kızlar, yaşlılar üst katta. Erdal Ayrancı aşağıda yarım merdivenin başına kurulan barikatta. Sakallı o, ben tanımıyorum, otel müdürü sanıyorum. Erdal Ayrancı 'Sakin olun, erkekler merdivenlere dizilsin, ellerinize bir şey alın' diyor, devamlı ne yapılması gerektiğini söylüyor. Rıza Aydoğmuş asma katta naklen ne anlatırsa, "üç tane polis geldi, ilerliyorlar, polis onları geriletiyor, bir polis geri gitti..." gibi, adım adım ben yukardaki arkadaşlara iletiyorum. Biz de hareketlendik. Otelin içinde yüzyüze bir çarpışmaya göre hazırlanıyoruz. Sopalar, demir kültablaları, sandalye bacakları... Bir kız arkadaş, "Ben de dövüşeceğim, kadınım diye güçsüz olduğumu sanmayın" diyor. Eline bir sandalye bacağı alıyor... Kızların olduğu üst kattayım. Karşı binanın çatıları olduğu gibi adam dolu. Sürekli oradan kiremit atıyorlar. Taş atanlar, yumrukları sıkılı, işaret parmağı ile serçe parmakları kalkık şekilde işaret yapıyorlar. Boş bulduğumuz tüm kovaları su ile doldurup merdivenlere koyduk. Yangın tüplerini topladık birinci kata... Espiriler yapılıyor. Sait soruyor ortalığa, "Acaba otel sigortalı mıydı, çok cam kırıldı, çok hasar var!" Erdal Ayrancı da katılıyor şakaya "Üzülme koçum", diyor, "sigortalı!" O arada kız arkadaşlar su istediler benden. Aşağıya indim. Suları doldurdum koliye, orada dilim dilim ekmekler var, kızlar da istemişti. Yukarıya götürdüm. Kızlar suları aldı, ekmeği paylaştılar... Aşağıda, Hasret Gültekin insanların adını yazıyor bir kağıda, benimkini de yazdı... Belediye Başkanının sözlerini duydum. "İsteklerinize yerine getirilmiştir. Şenlikler iptal edilmiştir. Gazanız mübarek olsun. Tamam artık. İstekleriniz yerine geldi. Lütfen, rica ediyoruz" falan diyor. O arada televizyonu açmış arkadaşlar. 19.00 haberlerinde hiç söz edilmemiş yaşadıklarımızdan. O çember sakallı polis, '*ben bu*

Sivas Dramı

Allah Allah dost diyerek
Koştuk Sivas ellerinde
Halk türküsü söyleyerek
Coştuk Sivas ellerinde

Dışarda tekbir sesliler
İçerde kara yaslılar
Tüm Sivas'ın suçu yoktur
Ama yaktı Sivaslılar

Madımak'ta şimşek çaktı
Alevler göklere çıktı
Kimi kısdı, kimi yaktı
Şaştık Sivas ellerinde.

Alev kapladı yanımız
Hak'ka ulaştı canımız
Ateşle yandı tenimiz
Taştık Sivas ellerinde.

Dışarda tekbir sesliler
Eli kanlı iffetsizler
İnsan kıyar mı insana
Yazık yaktı Sivaslılar

Devlet baba, devlet baba
Ne kötülük ettik sana
Döne döne yana yana
Piştik Sivas ellerinde.

Mahzuni, tekbir sesliler
İçerde yanıyor canlar
Şariatın içtiği kanlar
Bileniyor tüm insanlar
Tüm Sivas'ın suçu yoktur
Ama yaktı Sivaslılar.

Mahzuni Şerif

Aydınlık, Sayı: 375, 26 Mayıs 2002

insanlara ateş edemem' demişti. Bir ara baktım polis silahı dışarı doğrultmuş duruyor. Polis hakkında yanlış mı düşündüm diyorum. Birden polisin yok olduğunu gördüm. 'Polis kaçtı' dediler. O arada bir gericinin bize doğru, barikata doğru hücum ettiğini gördüm. O saldırıyı görünce içime bir korku düştü. (*Ateşte Semaha Durmak*, 153-155.)

Şükrü Günbulut: "Madımak oteline gidiyoruz. Otele yanaşmak mümkün değil. Kuşatanlar "Kafirlere ölüm!" diye bağırıyorlar. Biri konuşuyor: "Bunları gece yarısı saat ikide falan öldürürüz. Hele bir karanlık bassın." "Ortadaki taş atıcılardan bazen bir ikisi otele giriyor. Resmi elbiseliler kaygusuz, arkalarından varıp çıkarıyorlar. Getirip ortadaki yerlerine koyuyorlar. Taşlama saatlerdir sürüyor. Otelin sokağa bakan odalarının tüm camları aşağı indi. Hala cam şıngırtıları geliyor. Odalara taş doldu. Arkadaşlarım arka odalara kapanmış olmalılar. Karşı binalara çıkanlar odaların içini tamamen görüyor, taşlıyorlar. Yüz metre ötesi vilayet. Vali de odasında tutsak, Ankara'dan da hiç hayır yok. (*Ateşte Semaha Durmak*, s. 144-146.)

Demet Işık (*Müştekî*) -*Mahkemede verdiği ifadesinde*: (...) otelin sürekli taşlanarak camlarının kırıldığını, dışarda heykelin yanması ile birlikte yanıcı cisimlerin otele atıldığını elektiriklerin söndüğünü ve otelin yanmaya başladığını, kendisinin Aziz Nesin ile görüşerek otelden gizlice çıkmasını veya otel içinde gizlemek suretiyle kendilerinin çıkmalarının gerektiğini söylediğini, buna rağmen Aziz Nesin'in otelden çıkmadığını, ölüm şeklini ben kendim seçerim dediğini, otele yoğun dumanın ve ateşin sirayet etmesi üzerine bir pencere camı kırılarak karşı binaya geçtiklerini... (*Gerekçeli Karar*, 215-216.)

Ali Rıza Koçyiğit: Anıtı nihayet otelin önüne getirdiler. Tam önüne koydular. Anıtı ateşe verdiler. Sonra Arif Sağ ile Ali Çağın'ın arabalarını. İki arabayı yaktıkları an, polisler fiilen devre dışı kalmış oldu. Yani yangın var, saldırganlar bu-

raya hücum etmiş durumda. Bu arada içeri girenler oldu. Barikatın önüne kadar geldiler. Erdal ve diğerlerimiz vurduk adamlara. Oradaki Komiser Mehmet de vurdu. Erdal'ın ayağına bir taş geldi. Ayağı kanadı. O arada Aziz Nesin'in koruma polisi, ticani kılıklı herif kaçtı gitti. Üç tane falan polis de geldi içeriye. Onlardan biri barikatın dibinde oradaki komiserle konuşuyordu. "Neden koruyorsun bunları. Yansın, gebersinler, ölsünler" diye küfrediyordu, sivil polis. Komiser Mehmet, "Saldırganlar, lobiye, merdivenlere kadar koşup geliyorlar, burada otelde panik var, içeriye kuvvet gönderin" diye çağrıda bulununca, yanımıza dışardan üç tane, kasklı, çevik kuvvete mensup polis geldi. Hemen arkalarından da bir yüzbaşı rütbeli subay geldi. O da bize, burada ne yapmakta olduğumuzu, kaç kişi olduğumuzu sordu, saldırıların en yoğun olduğu bir anda, o üç polisi de alarak götürdü. (*Ateşte Semha Durmak*, s. 161-162.)

Cevat Geray: Rica ettik, yanımızda iyi niyetli polis vardı, başka polisler de vardı. Bir polis geldi, "Bu orospu çocuklarını koruyorsunuz" diye aldı diğer polisleri götürdü. Sonra bir sakallı polis vardı, elinde kalaşinkof, olayların sonuna doğru kayboldu gitti. Önümüzde bir tane telsizli komiser, isminin Mehmet olduğunu anımsıyorum, o vatandaş kalmıştı, anonsları dinliyordum zaman zaman, ona rica ettim dedim ki, "Sayın Komiserim, lütfen bir anons edin, tam karşımızdaki binanın balkonundan bize atılan taşlar kesilirse, biz çatıya çıkar kurtuluruz." (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı,* Ek:2, s.33, 34.)

Hidayet Karakuş: Bir ara Asaf Koçak, o devekuşu karikatürlerinin yaratıcısı genç arkadaş, ağız mızıkasıyla bir şeyler çalmayı denedi. Hava öylesine ağırdı ki sürdürmedi, sürdüremedi. Gülüp eğlenen gençlerin neşesi kısa sürdü. Saat 19.30'u gösterirken elektrikler kesildi. Aşağıdan gaz kokuları gelmeye başladı. Barut kokusuna benzer bir kokuydu ilk burnuma çalan. Sonra yanık kokuları sardı ortalığı. Zerrin Taşpınar: "Yakıyorlar bizi!" dedi. Bir ses, "Aşağıya yürüyün,

ön kapıdan çıkalım!" dedi. Hepimiz ayaklanmış, merdivene saldırmıştık. Karanlık, merdivenler düzgün yürümeyi engelliyordu. Aşağı inerken yüzümüze büyük bir sıcaklık çarptı. "Yukarı çıkın!" dedi bir başka ses. Bu kez kalabalık yukarıya yöneldi. Ancak ben başından beri birçok arkadaşın da gördüğü gibi arka odaların ışıklığa bakan pencerelerini daha güvenli buluyordum. "Arka odalara yürüyün, kapıları kırın!" diye bağırdım. (*Sivas Katliamı ve Şeriat*, s.180-188.)

Hidayet Karakuş : Kalabalık arka odalara yürüdü. Camlar kırıldı. Özellikle 109 numaralı oda küçük bir ışıklığa açılıyordu. İki bina arasında üçgenimsi biçimsiz ışıklığa. İlk çıkan arkadaşlarımızı, karşı binanın arka pencerelerinde iki Büyük Birlik Partisi militanı karşıladı. Arkadaşlarımıza, ellerinde sopalarla saldırmaya hazır bekleyerek: "Orospular, geldiğiniz yere dönün, yanın, geberin!" türünden sözlerle karşı durdular, içeri almak istemediler. Ali Yüce'nin eşi Nimet Hanım: "Yavrum siz Müslüman değil misiniz, insan değil misiniz?" diye söylendi. İçeriden yoğun bir duman geliyordu o anda. Polis arkadaşla birlikte kırkbeş yaşlarında bir bey, militanları çektiler pencereden. Sonradan partiden çıkardıklarını, yan binadan çıkardıklarını öğrendik. Bizi içeri buyur ettiler. (*Sivas Katliamı ve Şeriat*, s. 180-188.)

Rıza Aydoğmuş: Madımak Otelinde iki polis bulunuyordu. Biri, Komiser Mehmet, diğeri de, elinde uzun namlulu silah bulunan bir polisti. Bizler, bunlara güveniyorduk. Otele herhangi bir saldırı olduğunda, bunların bizleri koruyabileceğini düşünüyorduk. Ancak, saldırganlar otele girmeye başlayınca, elinde silah bulunan polis otelden ayrıldı. Daha sonra otele birkaç polis geldi. Bunların arasında bulunan bir sivil polis bize küfrederek, "Bunlar, polisleri arkadan vuruyorlar. Biz, bunları mı kurtaracağız?" dedi. Ve bizi bırakıp gitti. Az sonra yanık kokuları gelmeye başladı. Ben otelden kurtulduğumda, itfaiyecilerin oteli söndürmek niyetinde olmadıklarını gördüm. Görevliler, işi ağırdan alıyorlardı. Benim sağ

kurtulduğumu gören polisler, "İçerde polis var mı?" diye sordular. Ben de evet dedim. Bunun üzerine bir polis, "*Orospu çocukları yüzünden, polisler de ölecek, yazık olacak*" dedi.(*Sivas Katliamı ve Şeriat*, s. 237-238.)

Prof. Dr. Cevat Geray: "Dışardaki kalabalık, otelin tam karşısındaki kaldırım taşlarını bize doğru atmaya başladı. (...) Bir grup saldırgan da otelin önündeki arabaların üzerinde tepiniyordu Önce Arif Sağ'ın arabasını yaktılar. Polis müdahale etmiyordu. Yanımdaki polis telsizinden konuşmaları duyuyordum. Vali, "silah kullanın" diyor, ama Emniyet Müdürü buna izin vermiyordu. (...) Otelde yangın başlamıştı. Üst kata çıktık. Alevler binayı sarmakta, yan taraftaki Büyük Birlik Partisine geçmek istedik. Ama oradan bizi almak istemediler. Yanımızda bir polis komiseri vardı, "İnsanlar ölüyor, bırakın girsinler" deyip zorla içeri daldı ve bizim de girmemizi sağladı. Biz daha sonra BBP'den çıkarak, Karayollarının Konukevine gittik.... (*Sivas Kitabı*, s.277.)

Mehtap Yücel: Otelin içine yoğun bir gaz kokusu yayıldı. Saat sekize geliyordu. Bu kokunun nereden geldiğini anlamaya çalışıyorduk ki elektrikler kesildi. Koridor ve merdivenler gözgözü görmez bir karanlığa büründü. Aşağıda gençler içeri girmeye çalışanlarla mücadele ederken, genç kızlar dördüncü kata çıkarıldı. Ben o sırada üçüncü kattaydım. Bir toz bulutundan başka bir şey seçemiyordum.

Birileri alt kattan "çantalarınızı alın, gidiyoruz" diye seslendi. Çantalarımızı alıp elele tutuştuk. Birinci kata doğru indik. Birinci kata indiğimizde aniden bir parlama ortalığı aydınlattı. Birinci kattaki odalar yanmaya başlamıştı. Bez topaklarını gaza ve benzine bulayıp yakmışlar ve içeri atmışlardı. İçerde her şey zaten sentetikti ve bir anda yangın yayıldı, her yer dumana boğuldu. Bütün kontrolümüzü yitirmiştik. Herkes çığlık çığlığa bir çıkış yolu bulmaya çalışıyordu. O sırada aşağıdan "içeri giriyorlar" diye bir ses duyuldu. Birden panik doruğa ulaştı. Sıcak ve duman dayanılmaz hal-

deydi. Nefes almakta güçlük çekiyorduk. Ben birinci katla ikinci kat arasındaki merdivenlerde kalakaldım; ikinci kata çıkanlar da korkunç bir alevle karşı karşıyaydılar. Artık çığlıktan başka bir şey duyulmuyor, alevlerden başka da bir şey görünmüyordu. Asaf Koçak'ın yanımda olduğunu farkettim. "Üst kata çıkalım" dedi. Ben yerimde çakılıp kalmıştım, çıkamadım. O çıktı ve orada öldü!

Birinci katın koridorundan dipteki odalara doğru yürüdüm. Herhalde artık nefes alamıyordum, ama birden bir serinlik çarptı yüzüme; karanlığın içinde bu serinliğe doğru yürüdüm; vardığım yer penceresi hava boşluğuna bakan bir odaymış. İçerde başkaları da vardı. (*Panorama*, 7-13 Temmuz 1993.)

Ali Balkız: Biz otelde tam 7 saat kaldık. Bu 7 saat boyunca valiyle görüşüldü, basın organlarıyla görüşüldü, telefon bağlantılarımız oldu, SHP merkezine ulaşıldı, Aziz Nesin bizzat Sayın İnönü ile telefonda görüştü, yardım istendi. Her yardım talebine gelen yanıt şu idi, "Merak etmeyin, gerekli tedbirleri aldık, kurtulacaksınız" şeklinde idi. Hava kararırken bir yüzbaşı geldi. İçerde güvenlik görevlisi olup olmadığını sordu.Daha önce gelen polisleri de aldı götürdü. Başka polis var mı burada diye de sormadı yüzbaşı, oradaki emniyet güçlerini alıp götürdü. Oteli bir anlamda bizim için temizlediler.

Başkan — Henüz yangın yoktu.

Ali Balkız (*Devamla*) — Henüz yangın yoktu ama, paçavralar atılıyordu, onları biz biriktirdiğimiz çöp tenekelerindeki sularla söndürüyorduk, öyle harlı bir alevi daha doğrusu beklemiyorduk. Bulunduğumuz yerden ve yanımdaki polisin telsizinden bütün kentte olanları çok yakından izleyebiliyorduk. Hem önümüzdeki olayları görüyorduk, hem de kentte olanları rahatlıkla farkedebiliyorduk. Kayseri'den ekip istenmişti, o geliyordu, biz heyecanla Kayseri ekibini merak

ediyorduk, 10'uncu kilometrede, 8'inci kilometrede, 5'inci kilometrede, geldi, geliyorlar biçiminde nihayet geldiler, onlardan biri olmalı çünkü Mehmet komiser öyle söyledi, önümüze kadar geldi, uzun boylu ve hafif sakallı idi, o bizi gördü, sordu; "Sen polissin, değil mi?", küfür etti ve "bunlar" ... kelimeyi kullanabilir miyim?

Başkan — Aynen kullan.

Ali Balkız (*Devamla*) — "Anasını siktiklerim, polisi arkasından kurşunlayanlar, bunları beklemek ayıp değil mi, bırak yansınlar!". Komiser Mehmet de "Yahu ayıp ediyorsun, şimdi bunun sırası değil" dedi. Sorduk kim bu diye, "Kayseri'den gelen ekipten" dedi. (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı,* Ek:2, s.46-49.)

Arif Sağ: Aziz Nesin'in koruması bir de polis vardı. Saat 8.00'e geliyordu, merdivenin üstünde arkadaşlar var, biz de bekliyoruz, aşağıdan bizi linç etmeye gelecekler, biz de o arada kendimizi koruyacağız düşüncesiyle bekliyoruz. Bir bölüm insanlarımız da yukarıda, ölenlerin çoğu bu yukarıdaki insanlardandı ve bunların çoğu kadın ve yaşlılar da vardı içlerinde. Onlar bir nevi yukarıda korunsun diye üst kata çıktılar. Biz orada beklerken bir de lambalar söndü. Otelin lambaları söndü, karanlıkta kaldık. Biz hiç otelin yakılacağını, yangın olacağını düşünmüyorduk, bu arada birdenbire o şeyden sonra merdivenlerden yukarı şu anda anlatamayacağım derecede bir zehirli duman gelmeye başladı. O dumanın arkasından da müthiş bir sıcaklık hissettik. Biz karanlık olunca hiçbir şey göremiyoruz, merdivenin üstündeki arkadaşlar orada kaldı, onlar inemedi. Biz birinci veya ikinci katta idik, onu tam olarak bilemiyorum, kurtulma ümidiyle yan odaya koştuk, ve işte oradan camları kırdık, camlardan atladık, benim eşim de yanımda idi, önce hanımları o camdan aşağıya attık, BBP'ye girmek istedik, biz içerden müthiş bir tepki ile karşılaştık. Ağıza alınamayacak küfürler edilmeye başlandı. Ellerinde sopalar, mopalar, bir iki dakika sonra, sonradan il başkanı olduğunu öğrendiğimiz bir arkadaş yatıştırdı onları

ve bizi çağırdı, biz 31 kişi o binanın pencerelerinden oraya girdik, oraya girince lambaları söndürdüler, perdeleri çektiler, bizi oturttular, orada da bir telaş başladı, hatta içerdekileri dışarıya çıkarmadılar. Yani bir ihbar falan edilir diye, bu arada onların da korktuklarını anladık. Yarım saat sonra falan havaya müthiş bir ateş başladı. Asker mi havaya ateş etti, bilemiyoruz, biz orada oturuyorduk. Bizi götürdüler, Emniyet Müdürlüğü binasına. Orada Emniyet Müdürlüğü binasında polisler korkuyor, bizim oraya gittiğimizden rahatsız oldular, sizi burada koruyamayız korkusuyla bizi dördüncü katta böyle bir salona hepimizi götürdüler, koydular ve biz orada beklemeye başladık. (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı*, Ek:2, s.40-41.)

Murtaza Demir: Bu taraftan çıkarız dedim; komisere rica ettim, dedim ki, bak ben gittim partinin oraya, camı vurdum, yani yurttaşlar bize çok sinirli davrandılar. Bizi koymadılar, kafama sandalye vurdular, kolumdan bacağımdan tutup tekrar dışarıya attılar ve o küçük çocukların, yavruların oraya sığınmamasının, yangın esnasında oraya sığınmamasının nedeni de budur; onlar da bizi öldürür diye...

Buna rağmen arkamızda yangın var, bizi dövmeye çalışıyorlar, vuruyorlar, söğüyorlar. Sonra orada bir yurttaş çıktı, daha yaşlıcası, "durun" dedi ve saldırı da durdu. (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı,* Ek:2, s.35-36.)

Cevat Geray: Arabalar gaz dökülerek yakılmak istendi. Birincisini polis engelledi. Ama sonra başardılar ve saat sanıyorum 19.30 sularına geldiğinde hem elektriklerimiz hem dışarıyla bağlantımız kesildi. Bu arada içeriye yanan bezler attılar. Ama yanımızdaki gençler bunu engellediler. Biz hiç değilse Aziz Abi'nin kurtarılmasını istiyorduk. O istemedi. Onu bir başka odaya sakladık.

Camlar kırıktı, içeriye istediklerini atabilirlerdi. Biz birinci ve ikinci katların merdiven başlarında duruyorduk. Alt katlardan duman gelince biraz heyecanlandık. Saat 20.00 sı-

ralarıydı. Karımla birlikte binanın arkasındaki binaya atladık. Birkaç metre yükseklikteydi. (*Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1993, s. 12.)

Mehtap Yücel: Bir süre sonra camlar açıldı ve içerdeki birkaç adam, bizi oraya almak yerine küfredip bağırmaya başladılar. Ben adamlardan birinin ellerine sarıldım, yaşamak için oraya girmem şarttı. Ama onlar bunu anlamıyormuşcasına ellerine geçirdikleri sopalarla beni ve benimle birlikte boşluğa atlamış olanları ittiriyorlardı, ısrarlı... Tam o sırada partinin il yöneticilerinden "yaşlı bir adam" pencerenin önüne geldi ve elini bana uzatıp "gel kızım" dedi, 31 kişinin hayatını kurtarıyordu... İçeri girip yerlere oturduk. Bizlerden önce Arif Sağ'ı ve karısını da çekip almışlar, içerde onları görünce sevindim. Fakat yine de hiçbirimiz, yaşadığımıza hala inanamıyorduk. (*Panorama,* 7-13 Temmuz 1993.)

Olgun Şensoy (*Pir Sultan Abdal Tiyatro Topluluğundan*): Ertesi gün, sabahtan biz provamızı yaptık. Saat 14.30 sıralarında otele döndük. Şenlikler için Sivas'ta bulunan birçok kişi de can güvenliğini sağlamak amacıyla otele toplanmıştı. Semah grubu, tiyatro grubu, yazarlar, şairler, hepsi oradaydı. Tedirgin bir bekleyiş başladı. Otelde 10 kadar polis memuru zaten vardı. Grubun saat 16.00'dan sonra otele yönelmesiyle polis sayısı da arttı. Daha sonra jandarma birlikleri de geldi. Biz, otelin alt katında, lobideydik. Kalabalığın arttığını ve önlemlerin yetersiz olduğunu gördükçe, üst katlara doğru çıkmaya başladık. Bu sırada otel sürekli taşlanıyordu. Hava kararmaya başlamıştı. Dışardaki grup, sloganlar atmaya, oteli taşlamaya devam ediyordu. Bu sırada bazı asker ve polisler de yaralandı. Biz de bu sırada tamamen yukarı katlara çekildik. Hava tam olarak karardığında, elektrikler kesildi. Tam bu sırada duman kokuları gelmeye başladı. Yangın çıktığını anladık. Gözgözü görmüyordu. Herkes kaçacak yer arıyordu. Ben bir odanın camından dışarı, otelin arka tarafına çıkış olduğunu gördüm. Arkadaşları çağırdım.

Yaklaşık 30 kişi bu yoldan otel dışına çıktık. İki bina arasında bir tür havalandırma bölümündeydik. Karşımızda gördüğümüz bir büroya girmeye çalıştık. BBP'ymiş. Bizi kovdular. Orada beklerken birden fikir değiştirip, bizi çağırdılar. Kuşkuyla girdik içeri. (*Cumhuriyet,* 4 Temmuz 1993, s. 12.)

Elif Dumanlı (*Pir Sultan Abdal Etkinlikleri Görevlisi*): (...) Oradan sopalarla çıkanlar, biz kadınlara, "Orospular, gidin yanın; girdiğiniz kapıdan çıkın!" diye bağırdılar. (...) Sonra oraya girdik." (*Sivas Kitabı*, s. 284.)

Celal Yıldız (*Sivaslı. İsviçre'de öğretmenlik yapıyor*): "Otelde yangın büyüyünce, biz 31 kişi, Büyük Birlik Partisine sığındık. Önce isimlerimizi sordular. Aziz Nesin'in aramızda olmadığını öğrenince biraz yumuşadılar. (...) Partililerin konuşmaları sırasında birkaç defa Muhsin Yazıcıoğlu'nun da adı geçti. Maraş'ta olduğunu söyleyip, telefonla ulaşmaya çalıştılar. Ama bu numara mıydı, gerçek miydi bilmiyorum. Bizi kurtaran polis, daha sonra öteki insanları da getirmek için otele döndü. Ama tekrar geri gelmedi. Ne oldu bilmiyorum. O polis sayesinde, 31 kişi BBP binasına girebildi ve kurtuldu. (*Sivas Kitabı*, s. 285-286.)

Mehmet Kırbakan (*Kamu Tanığı- Aziz Nesin'i korumakla görevli Başkomiser) – Mahkemedeki ifadesinde*: ... bu panik içersinde iken Ali Balkız'ın birinci katta arka tarafa açılan bir pencere olduğunu söylemesi üzerine pencere camını kırarak nefes aldıklarını, ve iki bina arasındaki boşluğu geçerek, oradan da Büyük Birlik Partisine geçtiğini ve otelde bulunan 35 kişinin buradan geçerek kurtulduğunu, Aziz Nesin'in otelde kaldığını ve bu arada, merkeze telefonla durumu bildirdiklerini ve gelen münibüsle kurtulan kişilerin partiden çıkarıldıklarını ... (*Gerekçeli Karar*, s. 296-297.)

Birsen Gündüz (*Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Semah Ekibinden*): Daha sonra, gözü dönmüş katillerden bir grup,

otelin alt katlarına girdiler ve ellerindeki yanıcı maddeyle bi nayı ateşe verdiler. Oteldeki kargaşa sırasında ben alt kattta kalmıştım. Bu arada ağabeyimin ve arkadaşlarının çığlıklarını duydum. Duman nedeniyle birkaç dakika içinde, olduğum yere yığıldım. Gözlerimi açtığımda hastanedeydim." (*Sivas Kitabı*, s. 284-285.)

Ali Yüce : Biraz sonra pencerelere taşlar, kiremitler, beton kalıpları yağmaya başladı. Odalarımızdan çıktık. Koridorlarda, merdiven başlarında toplandık. Dışarıda kıyamet kopuyordu. Bir şu yana, bir bu yana gidip geliyor, çaresizlik içinde bocalıyorduk. Aşağıdan "paaat! küüüt!" sesleri bağırmalar geliyordu. Merdiven başından birkaç basamak aşağı indik. İçerdeki gençler, giriş kapısının arkasına bir masayı yatırarak barikat yapmışlardı. Dışarıdaki saldırganlar, kudurmuş gibi bağırarak, kapıyı kırıp içeri girmeye çalışıyorlardı. Kapı ha kırıldı, ha kırılacaktı. Küfürler, tehditler birbirine karışıyordu. (...) Gençler, bir ara şöyle seslendiler bizlere: "*Yaşlılarla çocuklar yukarıya çıksın!*"

Otelin bütün camları kırılmış, odalarımızın içi taş, beton ve kiremitlerle dolmuştu. Yüzde yüz bir ölüm kalım boğuşması için arkadaşlar silahlanıyordu. Ellerinde masa ya da sandalye ayağı, küllük ya da parmaklık demiri gibi şeyler. Benim elime de kurşun kalem kalınlığında bir çıta verdiler. Daha iyi bir silah bakınırken, aşağıdan korkunç bağırtılar geldi. Birkaç basamak aşağı indik. Gençler, "*Gelmeyin, gelmeyin!*" diye seslendiler. Geri döndük. Ejderha dili gibi alevlerle kara duman birbirine dolanarak, merdiven boşluğundan yukarı geliyordu. Tam o anda elektrikler kesildi. Koyu karanlıkta zehirli dumanların içinde kaldık. Nereye gittiğimizi bilmeden, karanlığın içinde amaçsız koşuşup duruyorduk. Ne birbirimizi, ne de çevremizi görebiliyorduk. Karanlığın denizaltısı gibi yüzüyorduk. Bir elimde Nimet'in eli, öteki elimi karanlıkta yüzdürerek başka bir el arıyordum, bulamıyordum. Herkes kendi canının derdine düşmüştü. Yön duygumuzu yitirmiştik. Bir ara Arif Sağ'ın kolu geldi elime.

Yapıştım, bırakmadım. Biraz sonra yitirdik Arif'i. Bir kulak geliyor elime, sonra bir burun geliyor, bir ceket eteği. İşte bir kol daha, ve tanıdık bir ses. Kimsin? "*Ben Ali Balkız*", diyor. "*Ali, bizi bırakma*" diyor Nimet. Ali'nin kolunu bırakmadan yürüyoruz ölüm karanlığında. Ölmemiz dakika değil, saniye işi. Kirli bir parıltı! Bir pencere camı! Nasıl kalmış kırılmadan! Haydar Ünal, çıplak dirseğiyle bir vuruşta kırıyor camı. İçeriye giren bir avuç hava, hepimizi diriltiyor. (...) Düşünmeye zaman yok. Ölüm arkamızdan geliyor. Camı kırılan pencereden dışarıya, boşluğa atıyoruz kendimizi. Önce Nimet'i atıyoruz, sonra beni atıyor çocuklar. İki apartmanın arasındaki boşlukta bir tutya tabakasının üzerine düşüyoruz. Ayakkabılar, çantalar, paralar, kolyeler, bilezikler filan düşüyor. Hiçbir şeyi düşünemiyoruz. (*Sivas Kitabı*, s. 195-9.)

Cafer Can Aydın (*Müşteki*) — *Cumhuriyet Savcılığı ifadesinde*: ... dumanın otel içine yayılarak zehirden bayıldığını ve bu arada sırt ve yüz kısmında yanıkların oluştuğunu; *Mahkemedeki ifadesinde*: ... duman ve ısıdan dolayı bayıldığını, kırılan camlardan gelen hava ile kendini toparladığını ve otelin kapısından dışarıya çıktığını, polislerin hayretle kendisini izlediğini, içerde başka şahısların olup olmadığını sorduklarını, ve eşini de burada baygın vaziyette bulduklarını ... ." (*Gerekçeli Karar*, 210-211.)

İlhami (Cem) Erseven: *Devlet Güvenlik Mahkemesine Verdiği 26 Nisan 1994 günlü yazılı ifadesinde*: Karanlıkta, izdiham içinde, bir an önce kurtulmanın telaşıyla arkadaşlar aşağı doğru indiler. İkinci kat, 209 nolu odama girip valizimi almaya eğilmiştim ki birden çığlık sesleri, "Yanıyoruz, imdat, kurtarın!." bağırışlarını duydum. Olduğum yere çakılıp kalmıştım. Birden içeri yoğun bir duman ve sıcaklık girdi. Odanın içinde ne kadar kaldığımı bilmiyorum, bir müddet kaldım. Duman ve sıcaklık artınca, birden kendime geldim.O an sonumuzun geldiğini, ölümle tanıştığımızı algıladım. Hemen kapıyı örttüm. Bu kez kapının aralıklarından içeri du-

man sızmaya başladı. Odanın içi gittikçe duman dolmaya ve nefes alıp vermekte güçlük çekmeye başladım. Pencereye doğru koştum, açtım. Pencere, binanın arka tarafına, iki bina arası boşluğa bakıyordu. Aşağıda birtakım insanlar vardı. Olayın şokuyla kim olduklarını tanıyamadım. "İkinci kata çıkılır.. Şurdan çıkalım..." diye konuşuyorlardı. "Herhalde içeri girip katliam yapacaklar!" diye düşündüm. Pencereyi sessizce geri kapattım, beni görmesinler diye. Terlemeye, nefes almakta güçlük çekmeye başladım. Hemen lavaboya gidip mendilimi ıslatıp ağzıma aldım. Dumanın etkisini keser diye. Bir süre öyle kaldım, çıkmak için kapıyı açtım yoğun bir duman içeri girdi. Bu arada koridorda iniltiler işittim. Bağırdım. "Bu tarafa doğru gelin. sürünerek gelin" diye. Hiç bir hareket yoktu.

Tekrar kapıya yönelip koridora, tüm gücümü toplayarak çıktım. Ayağımın takıldığı ilk kişiye eğildim. Bu karikatürist arkadaşım Asaf Koçak'tı, nabzını ve kalbini yokladım. Dumandan boğulmuştu. Hemen yanındakine baktım. Dernek tiyatrosunun yönetmeni Muammer Çiçek'ti. Biraz ilerisinde hâlâ yaşamakta olan, iniltileri duyulan, duman ve ateşin arasındaki kişiye koştum. Duman ve ateşin arasında düşe kalka odaya sürükledim, pencerenin önüne getirip hava almasını sağladım. Tekrar çıktım. Bir kişiyi daha odaya çektim. Genç bir kız arkadaşımızı da odanın içine taşıdım, ama o da dumandan boğulmuştu. Koridorda hâlâ iniltiler vardı. Tekrar çıktım. Biraz ilerde bir kadın yatıyordu. Yanına vardım. Ağzı iyice kenetlenmişti. Çok uğraştım, bir türlü dişlerini açamadım. Tokatladım olmadı. Bu sırada yan odadan bir bağırtı duydum, içeri girdim, sesler pencere dışından geliyordu. Pencereden baktığımda aydınlık denen bölümde, aşağıda insanların olduğunu anladım.

Kamber Çakır ve yanında bulunan iki genç kızın seslerini duydum. Kız arkadaşlar benden yardım istiyorlardı. Bir çarşaf alıp aşağı sarkıttım. Kızlardan birisi çıkmaya çalıştı, ama yarı yerde gücü kesildi, geri indi. Biraz sonra içeri polisler girdi. Hemen onlara odama aldığım ikisi erkek (hava ne-

deniyle biraz daha kendine gelmişlerdi) ve boğulmuş olan genç kız arkadaşı bir an önce hastaneye yetiştirilmesi için taşımalarını istedim. Koridora çıkıp henüz yaşamakta olan (sanırım bu Nesimi Çimen'in karısı idi tanıdığım kadarıyla) kadını da taşımalarını söyledim. Ve arkasından dumandan boğulmuş, yanmış sevgili arkadaşlarımın cesetlerini taşıdık.

Lütfi Kaleli: Duman kokusu artıyor. Bir arkadaş aşağıya inmemizi istiyor. Aziz Nesin ile elele tutuşuyoruz. Önümüzde gençler, merdivenlere doluşuyoruz. Ancak, seksen kişi, daracık merdivenlerde hızlı hareket edilemiyor... Daha biz merdivenin başındayken gençler geri çekiliyor. Biz de geriye çekilip küçük bir odaya giriyoruz ve kapıyı kapatıyoruz. Gençlerin çığlıkları yeri göğü inletiyor. Lobiyi yakmışlar. Merdiven boşluğu, bir baca gibi duman ve alev taşıyor. Alevler, bir ejderhanın dili gibi yalıyor sağı solu. Kara duman kuşatıyor her yanı... Gençlerin çığlıkları bir veya iki dakika sürüyor, sonra kesiliyor. Aziz Nesin ile küçük odada kıvranıyoruz. İçerdeki oksijen iyice azalıyor. Soluğum daralıyor. Kapıyı yokluyorum. Isınmış. Cam, sıcaktan şekil değiştiriyor. Alevin kızıllığını seçiyorum koridorda. Birden yan odaya geçmek düşüncesi parlıyor belleğimde. El ele tutuşuyoruz. Yanmamak ve boğulmamak için hırkamı başıma doluyorum. Kapıyı açıyorum. Korkunç bir duman ve sıcaklık hücum ediyor üzerimize. Geri dönüş yok, dalıyoruz içine. El yordamıyla yan odaya geçip, pencereye ulaşıyoruz. Ve avazım çıktığı kadar bağırıyorum: *İmdaaat*! Durmadan imdat istiyorum. Nihayet beni farkediyorlar. Merdiven bulunduğumuz pencereye yanaşınca, önce Aziz Nesin'i sonra da kendimi merdivene atıyorum."Çok şükür kurtulduk" derken, Aziz Nesin'i, tanıyan sakallı birisi (sonradan adının Cafer Erçakmak olduğunu öğrendiğim Belediye Meclisi üyesi) bağırıyor: "Kurtarmayın onu! Esas ölecek adam o!" İtfaiyenin kancasını alıyor, Aziz Nesin'in beynini parçalamak için hazırlanıyor. Maiyetindeki görevliler de ondan geri kalmıyor. Birisi, Aziz Nesin'i bileğinden tuttuğu gibi aşağı fırlatıyor. Aşağıda Aziz Nesin'i parça-

lamak için kapmak istiyorlar. Ancak Aziz Nesin, merdiven basamaklarından birini yakalıyor, bedeni aşağı sarkarken asılı kalıyor. O haliyle vuruyorlar; kan içinde kalıyor Aziz Nesin. (*Sivas Kitabı*, s. 147-149.)

Mehmet Yıldız (*Asayiş Şube Müdürü*): "Karartı halinde de olsa dördüncü katta bir insan slüet halinde göründü. O arada merdiveni olan itfaiyeyi çağırdık, şuraya bir merdiven uzat dedik, uzatıldı ve inerlerken bir baktım ki Aziz Nesin ve arkasında bir kişi var. O da bilmem ne Kaleli imiş, ikisi beraber iniyordu. İtfaiye erinin birisi merdivenin yanına kadar çıktı, onu elinden tutarak aşağıya doğru indiriyordu; fakat sonra tuttu çekti aşağıya, sonra bir de vurdu o arada... Adam, intihar edercesine kendisini tankerin üstünden aşağıya atmak istedi. Bu defa da eli elinde olduğu için tekrar toparladı, bir daha atmak istedi, arada ... Bir de millet bilmiyor inen kim, polisler inecek zannediyorlar. Biz aldık polis arabamıza, buradaki hastaneye de göndermedik, Üniversiteye götürün dedim. (*TBMM Araştırma Komisyonu Tutanağı*, 125/127.)

Doğukan Öner (*Emniyet Müdürü*): Ben kendisinin [Cafer Erçakmak'ın] hücum ettiğini gördüm, ayrıca küfür ettiğini, yani azarlar şekilde bir şey söylediğini gördüm. Bunun haricinde, benim arka tarafımdan belediye zabıtasından olan şahıs Aziz Nesin'in burasına şap diye bir şey yapıştırırken ben elimi attım böyle, elimi attıktan sonra ikinci bir sefer daha vurmaya kalktı, vurunca ben Aziz Nesin'in üzerine kapandım orada, üzerine kapanınca burama geldi, şuradan şöyle deldi benim buramı. Aziz Nesin'i, arkadaşlarıma söyledim, arabanın içersine yatırın, toplum tüm dağılmamış, bunun üzerine polisler biner gibi yaptı, o şekilde hastaneye gönderildi. O belediye zabıtasını ben teşhis edemedim, ama gördüm yani benim burama telsizle vurduğunu." (*TBMM Araştırma Komisyonu Tutanağı*, 1/27.)

Sami Ece (*Kamu Tanığı*) - *Cumhuriyet Savcılığı ifadesin-*

de: Bu sırada Aziz Nesin'i son birkaç basamaktan itibaren bir itfaiye eri sertçe çekti. Daha sonra Aziz Nesin aşağıya itfaiye arabasının üstünden indirildi. Bu sırada Cafer Erçakmak Aziz Nesin'e tekme tokat saldırdı. Hamlelerin isabet edip etmediğini bilmiyorum. Ama "kafir" gibi laflarla saldırıyordu. Arkadaşlar hemen gelen bir polis otosuna bindirip Aziz Nesin'i olay yerinden uzaklaştırdılar. Gazetelerde fotoğrafını gördüğüm bu şahıs, itfaiye aracının kurtardığı şahsın Aziz Nesin olduğunu anlayınca çıldırdı. Oraya buraya koşturmaya başladı. Topluluk otelin önünden uzaklaştırılmış olduğu için Aziz Nesin kurtulabildi. (*Gerekçeli Karar*, 1994/190, s. 248.)

Aziz Nesin: Lütfi Kaleli, beni otelin ikinci katında bir odaya çıkardı. Benzin dumanı herhangi bir dumana benzemiyor. Orada kaldık, çırpınıyoruz. Soluğum kesildi, terliyorum, sıcak. Her taraf karanlık zaten, birbirimizi göremiyoruz. Kapıyı bulamıyoruz. Ben zaten kalp hastasıyım, iki ameliyat geçirmişim, inme geçirmişim. Pencereye geldik, pencere camları kırılmış. (Lütfi) avazı çıktığı kadar bağırdı, "İmdat" diye bir ses, çok bağırdı. Uzak bir yerden itfaiye arabası geldi. Pencereden dumanlar falan ve arada bir de hava geliyor. Dalga dalga sıcak ve hava geliyor. Denizden burnunuzu çıkarır gibi hava alıyorsunuz. Merdiveni çıkardılar pencereye. Ama benim pencereye çıkacak halim yok. Lütfi beni kaldırdı, merdivene koydu.

Merdivenden dura dura inmeye başladım. Aşağıdan yukarıya bir itfaiye eri geliyor. Ben de umdum ki, itfaiye eri beni öyle görür, alır kucağına götürür. Hayır öyle olmadı. Merdivenin tam orta yerinde, itfaiye eri, "Namussuz, alçak" diye bana vurmaya başladı. Çok ilginç bir şey. Sonra oradan giderken bir de tekme vurdu, ben yuvarlandım. Bir adam elinde çok büyük sırıkla bana saldırmaya çalışıyor, sanıyorum polis olan biri onu durdurdu. Başımdan yara aldım, kan fışkırmaya başladı. Yere düştüm, yerden sürükleye sürükleye polis otomobiline götürdüler. Polis arabasına binerken, yine onlardan birisi beni boyuna yumrukluyordu. Araba hareket

etti, arkamda oturan sivil polis ceketini çıkardı, benim kan akan başımın altına koydu. Hastaneye götürüldük. Daha sonra bir askeri hava alanına götürüldük. Burada değerli bir albayla, komutanla tanıştık." *(Cumhuriyet,* 5 Temmuz 1993.)

6. VALİLİK ÖNÜ

Ahmet Karabilgin (*Vali*): Aziz Nesin otelden kurtulduktan sonra dağılmadılar. Önemli bir bölümü, bu kez daha azgınca, gözü dönmüş biçimde Valiliğe saldırdı. Galiz, ağıza alınmaz küfürler. "Şeriat isteriz!" sloganları ile Vilayeti sardılar. Bunların arasında, olayın başlarında yer alan, tuhaf kıyafetli, garip sakallılar yoktu!" (Hasan Uysal, "Sivas Ellerinde Canlar Çalınır", *Siyah Beyaz,* 6 Temmuz 1995.)

Ahmet Karabilgin (*Vali*): Aziz Nesin kurtarıldı... Kaçırıldıktan sonra oradaki topluluk olduğu gibi, on binin üzerindeki grup vilayetin önüne toplandı. Vilayetin önüne toplandığında, bizim Madımak oteli önündeki polis ve jandarmamız, ölüleri, yaralıları ve sağları kurtarma çalışmasına girdi. Hükümet önünde tugaydan gelen askerler, jandarma ve çok az sayıda koruma görevlisi olan polis memurları koruyordu. Hükümet binası önünde, hedef vilayet, vali ve dolayısıyla Cumhuriyetti. Söylenen sözler şudur: "Allahüekber", "Ya Allah intikam", "İslama uzanan eller kırılsın", "Vali istifa", "Şerefsiz vali", "Dinsiz vali istemiyoruz", "Yaşasın şeriat". Buna benzer sloganlarla, taşlarla Hükümet konağına, camlara saldırıya başladılar. Ben o arada yine Sayın Cumhurbaşkanıyla [Süleyman Demirel'le] konuşurken bağırarak konuşuyordum herhalde ki, "Vali Bey sakin ol, paniğe gerek yok" şeklinde beni uyardı. Ben hem telsizle Madımak Otelinin durumunu değerlendiriyorum, hem de gelen telefonlara yanıt veriyorum, hem de her an Hükümet konağının basılması gibi, linç edilme gibi bir tehlikeyle karşı karşıya bulunuyordum." (*Meclis Araştırma Komisyonu*, Ek:1, s.14.)

Ahmet Karabilgin (*Vali*): Yanımda Alay komutanı, vali yardımcılarım yanımda, iki odacım yanımda, güvenlik ve korumalarım da alt merdivenlerde bekliyorlar. Bu durumda, Alay komutanımız alayda en son bir tim yedekte tutmuş, ondan benim haberim yoktu, bilseydim onu da sevkettirirdim. Telsizle time talimat verdirttim. Üç dakika içerisinde -Alay ile Vilayet arası 30-40 metre filandır- ateş ederek vilayetin önüne geldiler ve bizi o saldırgan gruptan, topluluktan kurtardılar. (*Meclis Araştırma Tutanağı*, Ek: 1, s.14-15.)

Beytullah Mehmet Gazioğlu (*İçişleri Bakanı*)- 20.20 civarında, yangın sürerken, kalabalığın bir bölümü, Hükümet Konağı önüne gelerek binayı taşlamışlar, yönetimi kınayan, şeriatı öven sloganlar atmışlardır. Saat 20.55'te, asker, jandarma ve polis, havaya ateş açarak topluluğu dağıtmıştır. Saat 20.30'da Aziz Nesin, otelden kurtarılarak Üniversite hastanesine götürülmüştür. (*TBMM Tutanak Dergisi*, 6.7.1993, s.51-62.)

Yılmaz Ergun (*Emniyet Genel Müdürü*): O gece Aziz Nesin'in orada kalması tabii ki sakıncalı idi. Bizim geldiğimiz uçakla kendisini gece saat 03.15'te Ankara'ya gönderdik ve Polisevinde kendisini misafir ettik. (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı*, Ek:1, s.64.)

TUTANAK

2.7. 1993 günü saat 19.30. Atatürk-Kongre ve Etnoğrafya Müzesinde, Arkeolog Musa Törnük, Bekçi Sıddık Demir, Bekçi Nurettin Polat, Hizmetli Ali Güçer, Bekçi Abdullah Saygil ve Memur Hüseyin Dal ile Sivas Valiliği tarafından ilimizi tanıtıcı video kaset çekimi yapan üç kişiyle birlikte saat 22.00'ye kadar Müzede beklenilmiştir.

İstasyon Caddesi ve bahçe yönündeki pencereler camları taşlanarak kırılmıştır. Tahminen 21.30-21.40 civarında meydana gelen bu olayda dışarı çıkılmamış,

İstasyon Caddesi yönündeki kapı zorlanmış ve kargaşa sırasında bina önündeki Atatürk büstünün kaide üzerinden eğim yerinden kırılarak yere düşürüldüğü olayların sakinleşmesi sonucu dışarı çıkıldığında görülmüştür. Büst görevli askerlerin yardımı ile Müze içine alınmıştır.

İş bu tutanak aşağıda imzaları bulunanlar tarafından tespit ve tanzim edilmiştir. 2.7.1993

Musa	**Sıddık**	**Ali**	**Nurettin**	**Abdullah**
Törnük	**Demir**	**Güçer**	**Polat**	**Saygil**
Arkeolog	Bekçi	Hizmetli	Bekçi	Bekçi

Hasan Dal, Memur

TUTANAK

6.7.1993 günü saat 13.30'da Atatürk-Kongre ve Etnografya Müzesi binasına gelinerek incelemeler yapılmıştır.

1- İstasyon Caddesi yönündeki, Kongre binası önünde bulunan Atatürk büstünün yer aldığı dört sütunlu kaidenin yerinde olduğu, kaide üzerinde büyük vidalarla taşa tutturulan bağlantının yerinde durduğu, Atatürk büstünün koparıldığı, büstün Müze Müdürlüğünce bina içinde koruma altında tutulduğu tespit edilmiştir.

2- Kongre binası Doğu ve Güney yönünde bulunan pencere camlarından 71 adedinin taşlarla kırıldığı tespit edilmiştir.

İş bu tutanak aşağıda imzaları bulunanlar tarafından tespit ve tanzim edilmiştir. 6.7.1993 Saat: 14.30

Mesut	**B. Şahin**	**Hikmet**	**Hakkı**
Şenol	**Tutüncü**	**Denizli**	**Baskın**
Vali Yard.	Vali Yard.	Müze Mdr.	Mimar, Mdr.

7. HASTANE

Doç. Dr. H. Zafer Kars (*Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fa-*

kültesi): Acil Servise ilk getirilenler, Aziz Nesin ve Lütfi Kaleli. Aziz Nesin, başından birkaç darbe almış, durumu endişe verici değil. Soluk soluğa, "Bunlar gerçek müslüman! Gerçek müslüman!" diye söyleniyor. Lütfi Kaleli, duman ve sıcaktan kararmış yüzüyle sessiz bakıyor. Bu sırada, elinde otomatik silahıyla bir sivil polis (Aziz Nesin'in koruması olabilir mi?) kolumu tutarak, "Doktor, bunları hemen uzaklaştırmak lazım. Şehirdeki kalabalık buraya da gelirse, şu silahı bırakır kaçarım; ne hastane kalır ne başka bir şey" diyor. Dehşet içindeki bu polisi ve iki yaralıyı, daha sonra görmüyorum. Ankara'ya götürülmüşler. (*Sivas Kitabı*, s.267.)

Dr. Burhanettin Kaya: O an bir araç geldi. Sedye ile birisini içeri aldılar. Ardından silahlı birkaç sivil ve resmi polis hastaneye girdi. Koştum... Sedye ile getirilen, Aziz Nesin'di. Saçlı derisinde derin bir kesik vardı. Heyecanlıydı, sesi titriyordu. Acil'e koştum, yerde üç ya da dört ceset vardı. Yüzleri simsiyah, isle kaplıydı. Işığımla, yaşayıp yaşamadıklarını bir kez daha kontrol ettim. Ölmüşlerdi. Bir adam sedyedeydi. Zorlukla nefes alıyordu. Cebinden kimliğini çıkarıp, adını bir kağıda not ettim. Öğretmendi: Aydoğan Yavaşlı. Öteki odalara koştum. Kısa saçlı, orta yaşlarda bir bayan vardı. Ardarda cesetler geliyordu. Bir genç kız geldi o an, bebek yüzlü... Ölmüştü. Yüzü isli değildi. Çabaladık. Dönmedi. Yeni bir yaralı gelmişti. Kısa boylu, küçük top sakallı bir adam. Yüzü ve sırtı yanmıştı. Soluk almakta zorlanıyordu, tansiyonu alınamıyordu. Yüzü tanıdıktı. *"Asım Bezirci sanırım"* dedim. Zafer Hoca düzeltti. *"Asım Bezirci Morgta. O, şair Metin Altıok."* (*Sivas Kitabı*, s.273-276.)

Dr. Necdet Tamamoğulları: Şehirde koca bir duman bulutu. Her yandan silah sesleri. Her yandan ambulans sirenleri. İnsanlar perdelerin arkasında. Çoğunda ışıklar sönük. Zaman zaman, *"Kızılbaşlar camileri yakıyor, buraya geliyorlar!"* sesleri. Kimin söylediği belli değil. Acildeyim, yerde sıra sıra cesetler. "Bunlara bakıldı mı, **ex** mi?" Yeniden tek tek

bakıyorum. Yasemin'miş adı. Gencecik bir kız, bir çiçek. Alıyorum sedyeye. Hemen ressusitasyona başlıyoruz. Yasemin hiç bir tedaviye yanıt vermiyor. "Devam edin!" "Onlar yaktı, biz yaşatacağız!" Bir saati geçiyor. Yasemin hiç yanıt vermiyor. Saat 22.30 suları. Artık Yasemin yok. Uğur Kaynar yok. Asaf yok. Metin Altıok kötü. (*Sivas Kitabı*, s.271-272.)

Doç. Dr. H. Zafer Kars: "Acil Servise, doluya tutulmuş serçeler gibi, dakikalık aralıklarla yanmış, dumandan kararmış, kavrulmuş bedenler yağıyor. Gencecik, onüçünde - onbeşinde kız çocukları; dingin, kararmış yüzüyle yetmişlik Asım Bezirci; delikanlılar, kadınlar, yeleye benzer saçlarıyla Nesimi Çimen... Hepsi cansız. Yoğun duman solumaktan neredeyse boğulma noktasına gelmiş, elleri yanık, şuursuz bir delikanlıyı yoğun bakım servisine yolluyorum. Ertesi sabah, babası tanıyor: Serdar Doğan. Sedye üzerinde Acil Servise koşturulurken tanıyorum: Şair Metin Altıok. Yanmış yüzü, sıcaktan tahrip olmuş solunum yollarıyla zor nefes alıp veriyor; yumrukları sıkılı, çenesi kilitlenmiş. Ama yaşıyor. (*Sivas Kitabı*, s.268.)

Dr. Necdet Tamamoğulları: Ve ateşi gördüm. Ve kıyımı gördüm. Ve onlar İsrafil borularını çaldırdılar kıyamet adına. Ve yanmış cesetler gördüm, boğulmuş fidanlar... Gözlükleri halen yüzlerinde Asaf'ın, Uğur'un. Genç, delikanlı, uyuyorlar. Asım Bezirci küçülmüş, ufacık bir gövde. Yasemin Özkan uyuyor, gelin. Metin Altıok şiir mi yazıyor, dalmış, belli belirsiz nefes alıyor. (*Sivas Kitabı*, s.270.)

8. MORG
(Örnekleme)

1.

Birinci Ceset: **Handan Metin**. 28.5.1970 doğumlu, Sivas Divriği ilçesi Şahin köyüne kayıtlı.

Kırmızı montlu, sırt kol aşağı kısmının belden aşağı kıs-

mına doğru sol kol arka kısmının koltuk altından itibaren tamamen yandığı, birçok yerinde yanık izi olduğu gözlendi.

Cesedin tahminen 20 yaşlarında, 1.70 boylarında, 55-60 kg ağırlıkta, kahverengi, buğday tenli; uzun siyah saçlı bir kız çocuğu olduğu anlaşıldı.

Kat'i ölüm sabebinin yangın ortamında karbonmonoksit zehirlenmesi sonucu olduğu anlaşıldı. (3.7.1993, saat: 5.00)

2.

2. ceset morg taşı üzerine alındı. Hüveyet tanığı çağrıldı. Bana gösterilen cesed **Hasret Gültekin**'e aittir. Yeğenimdir.

Harici muayenesine geçildi: Cesedin 1.70 boylarında, 55-60 kg. ağırlığında, yaklaşık 22-23 yaşlarında, siyah saçlı, siyah kaş ve kirpikli.

Kesin ölüm nedeni: Karbonmonoksit sonucu öldüğü görüşündeym.

3.

Hüviyet şahidi: Hacı yılmaz. Bana gösterilen cesed öz oğlumdur. Zebile'den olma, 1972 doğumlu, benim nüfusuma kayıtlı, **Kenan Yılmaz**'a aittir.

Cesedin 1.75 boylarında, 60-65 kg. ağırlığında, 22 yaşlarında, siyah saçlı, daha açık kaş ve kirpikli, kahverengi gözlü, sünnetli bir erkek cesedi olduğu...

Kati ölüm sebebinin karbonmonoksit sonucu olduğu görüşündeyim.

4.

Hüviyet tanığı hazır değil.

Cesedin kimliğini gösteren bir belge bulunamadı.

Sadece cesedin üzerinde bir kağıda **Behçet Safa Aysan** yazılmış olduğu görüldü.

Cesedin 1.75 mt. boylarında, 75-80 kg ağırlığında, yaklaşık 35-40 yaşlarında, siyah saçlı, kahverengi kaş ve kirpikli, sünnetli bir erkek cesedi olduğu...

Kesin ölüm nedeni: Karbonmonoksit sonucu öldüğü görüşündeyim.

5.

Cesed morg taşı üzerine alındı.

Üzerinde kırmızı buluz, desenli şalvar ve külot olduğu görüldü. Cesedin üzerinde **Carin** isminin yazılı olduğu, kimlik bulunmadığı...

Karbonmonoksit ve diğer yangın gazlarının solunması sonucu asfiksiden (boğularak) öldüğü...

6.

Birinci cesedin üzerinde pembe renklı kısa kollu tişört, blucin. 1.60 boyunda, 50-55 kg ağırlığında, 17-18 yaşlarında. Açık kahve rengi saçlı. Kahverengi gözlü, siyah kaşlı, benli bir kız cesedi.

Ölüm nedeni: Yangın ortamında bulunmasına bağlı is, duman ve diğer zehirli yangın gazlarının solunması sonucu asfiksidir.

7.

İkinci cesedin incelenmesine geçildi. Cesedin 1.75 boylarında, 75-80 kg ağırlığında, buğday tenli, atletik yapılı, vücudu normal kıllı, sünnetli, siyah normal saçlı ve kaşlı, kahverengi gözlü, bir günlük sakal traşlı, yaklaşık 25 yaşlarında bir erkeğe ait olduğu...

Kişinin kalbinden karbonmonoksit, karbondioksit ve kan gazları analizi için 10 ss kan alındı. Kesin ölüm nedeninin Adli Tıp Kurumu kimya ihtisas dairesinde analiz yapıldıktan sonra verilmesinin uygun olduğu...

8.

7 numara verilen cesedin incelenmesinde:

Yaklaşık 20 yaşlarında, 1.65 boylarında, 65 kg ağırlığında, siyah saçlı, siyah gözlü, buğday tenli bir kıza ait olduğu. Sarı açık kahverengi mavi uzun kollu hırka, altında açık mavi renkli kısa kollu tişörtü, daha altta beyaz sütyeni, bulicini, beyaz çorap, bordo renkli bir çift pabuç.

Kesin ölüm nedeni vücudun yaklaşık %50'sini kaplayan

Süleyman Demirel (Cumhurbaşkanı):

2 Temmuz 1993:

"Sivas Valisi ve İçişleri Bakanı ile görüştüm. Gerekli önlem alındı. Fevkalede hassas bir konu. Devlet güçleriyle halk karşı karşıya getirilmemelidir. (*Sivas Kitabı*, s.507.)

2/ 3 Temmuz 1993:

İstanbul'daki evinde kendisiyle konuşan *Sabah* muhabirine, olayların ağır tahrik sonucu başladığını belirterek "Tam bir kıyam hadisesi" dedi. Cumhurbaşkanı Demirel şöyle konuştu: "Başbakan Tansu Çiller'le iki defa konuştum. Olaylar, Alevi-Sünni çatışmasına dönüşmedi. İlçelere yayılmadı. Otelin yakılmasıyla kaldı. Güvenlik kuvvetleriyle halk arasında herhangi bir çatışma yok. Sadece havaya ateş edildi." (*Sabah*, 3 Temmuz 1993.)

3 Temmuz 1993

"Olay münferittir. Ağır tahrik var. Bu tahrik sonucu halk galeyana gelmiş. Olayları çok yakından izledim. Güvenlik kuvvetleri ellerinden geleni yapmışlardır. Ortada halkla halkın çatışması yoktur. Bir otelin yakılmasından dolayı can kaybı vardır." (*Milliyet*, 4 Temmuz 1993.)

4 Temmuz 1993:

"Bunlar yavaş yavaş durulur, kaybolur gider canım. Hangi mesele kaybolup gitmedi ki..." (Cüneyt Arcayürek, *Etekli Demokrasi*, s.187.)

5 Temmuz 1993

"Yapanların hepsinin Allah cezasını versin." "Vahşi herifler. Onlara hak vermeyelim, tamam da, durup durduğu yerde olmadı ki bu iş. Karıştırmayın şu Türkiye'yi birader!" (Cüneyt Arcayürek, *Etekli Demokrasi*, s.188.)

*

Tansu Çiller (Başbakan)

2 Temmuz 1993:

"Sivas'ta üzücü bazı olaylar olmuştur. Devlet oradadır. ... Otelin etrafını saran vatandaşlarımıza hiç bir biçimde zarar gelmemiştir. Onlardan ölen ve yaralanan da yoktur. Dolayısıyla olay, bir otelin yakılması ve içinde olan vatandaşlarımızın ölmesi ile ortaya çıkmıştır. (*Sivas Kitabı*, s.257.)

2/3 Temmuz 1993, saat 02.30 :

"Alınan tüm önlemlere rağmen, 31 vatandaşımız Allahın rahmetine kavuşmuştur. Kendilerine sabır diliyorum." (Barış Selçuk, "Çiller'den ölenlere sabır'...", *Hürriyet*, 4 Temmuz 1993.)

3 Temmuz 1993:

Başbakan Tansu Çiller (Devamla)- Değerli milletvekilleri, dün akşam, hepimizin içini yaralayan çok üzücü olaylara Sivas'ta tanık olduk.

Buradan aldığımız bilgiler, bugün itibariyle 35 çok değerli vatandaşımızın burada hayatlarını kaybettiklerini göstermektedir.

Bu, içimizde bir acıdır. Sadece onlara Allah'tan rahmet dilemiyorum, sadece ailelerine başsağlığı dilemiyorum ve sadece Sivaslılara değil, bütün milletimize, "başınız sağolsun" diyorum.

Bugün aldığımız bilgilerden, bu otelin yanmasında ve çok değerli vatandaşlarımızın hayatlarını kaybetmesinde, yakalanan bir sanık vardır. Bu, otelin sahiplerinden ve ortaklarından bir tanesidir. İlk göstergeler, bu ortağın kendisinin otelini başka nedenlerden yakmak isteği içinde olduğunu göstermektedir. (*TBMM Tutanak Dergisi*, 3 Temmuz 1993, s.535-536.)

Mehmet Gazioğlu, İçişleri Bakanı:

"Ben Sayın Başbakana Van'daki olayın faili bulunmuştur" diye bilgi notu verdim. Ayrı bir karta da Sivas'taki son durum hakkında kısa bilgi yazdım." (*Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1993.)

(Çiller'in açıklamasından sonra kulise çıkan bakanlar, Başbakana yanlış not iletildiğini, açıklanan olayın Van'da yakılan ötel ile ilgili olduğunu bildirdiler. Çiller, konuyla ilgili olarak, "Benim açıklamam zaten Van ile ilgiliydi!" dedi. ("Başbakan, gaflarına bir yenisini daha ekledi", *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1993.)

(Cumhurbaşkanı Demirel'le Madımak olayı ve Çiller'in konuşması üzerine)

CA: "Bu (Çiller) çıktı kürsüye: "Sivas'ta bir adam yakalandı, elimizde. Otelin sahibi imiş, sigortadan para almak için yaktı" dedi. "Olayın (yanan otelin) geçtiği yeri de biliyorsunuz, de-

ğil mi? "

SD : "Neresi?"

CA: "Van!?"

(Cüneyt Arcayürek, *Etekli Demokrasi*, s.184-185.)

*

Necmettin Erbakan (RP Grubu adına) - ... halkın galeyanı, bir yandan bu suçun işlenmesi -yani dini tahkir ve tezyif suçunun işlenmesi- ve böylece büyük bir tahrike karşı bir galeyan olduğu gibi, yöneticilerin davranışını da protesto mahiyetinde bir davranış olmuştur. ... Ancak Sivas'tan gelen haberlerin açıkça gösterdiği gibi, olaylar, aslında, belli bir maksatla Sivas'a gitmiş olan bir ekibin, orada, halkın, milletin inancına karşı nezaketsiz sözler sarfetmesi, halkı tahrik etmesi yüzünden meydana gelmiştir. (*TBMM Tutanak Dergisi*, 3.7.1993, s.435.)

Necmettin Erbakan (Refah Partisi Genel Başkanı): "Ama olay çok sonra, birtakım provakatörler tarafından şiddete dönüştürülmüştür. Provokatörler gelip, benzin döküyor, kibrit çakıyor, perdeleri tutuşturuyor. Bunları yapanlar yine bulunamaz. Çünkü arkasından CIA çıkar. Tıpkı Uğur Mumcu cinayetinde olduğu gibi, katilleri bulamazlar." (*Sivas Kitabı*, s.510.)

Mahir Kaynak (12 Martta ajan-istihbaratçı): "Bu, bir gizli servis öperasyonudur. Bir Alman servisi yapabilir bunu." (*Sivas Kitabı*, s.516.)

Emniyet Genel Müdürlüğü raporundan:

"Türkiye, Sivas olayları ile 12 Eylül öncesi ortama sürüklenmek isteniyor. 12 Eylül öncesindeki Çorum, Kahramanmaraş, Malatya ve Sivas olaylarında görüldüğü gibi, alevi-sünni, laik-antilaik, milliyetçi-komünist çatışması yaratılarak, iç olaylarla ilgilenen, dışarda etkinliği olmayan bir Türkiye hedefleniyor. Bu da Batının stratejik uygulamalarından biridir."

Sivas olaylarının "yabancı ajanların provakosyonu" olduğu belirtilerek şu yorum yapılır:

"Yeni dünya düzeni içinde, Türkiye'nin Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkaslar'da etkin görev alması isteniyordu. Buradaki amaç, Japon ve Alman sermayesinin, bu bölgelerdeki etkinliğini kırmaktı." (*Cumhuriyet*, 8 Temmuz 1993.)

birinci ve ikinci derecede yangın ortamında bulunan gazların solunmasına bağlı asfiksi.

9.

İkinci soğuk odadan alınan 9 numaralı cesedin üzerine **Asım Bezirci** yazılı olduğu.

Üzeri gri ve açık çizgili kısa kollu bir tişört ile biraz daha koyu mavi renkli, belinde siyah kemeri olan pantolonu, ayağında bir çift açık mavi renkli çorabı, koyu yeşil renkli bağcıklı süet ayakkabısı olduğu, beyaz külotunun bulunduğu, 60-65 yaşlarında, saçları büyük ölçüde dökülmüş, 1.55-1.60 boylarında, 65 kg ağırlığında, vücudu beyazlanmış kıllı, sünnetli bir erkek cesedi olduğu.

Kesin ölüm nedeni, %50'den fazla birinci ve ikinci derecelik yanık ile yangın ortamından çıkan gazların neden olduğu asfiksidir.

Kişi canlı iken yanmıştır.

9. KEMAL ATATÜRK'E "SAYGI"YA SAYGISIZLIK!...

2 Temmuz 1993 günü Sivas'ta meydana gelen olayları araştırmakla görevli Meclis Araştırma Komisyonu Raporunda, olayların: (1) **Aziz Nesin'in "tahrik edici" konuşmalarından**, (2) **Vali Ahmet Karabilgin'in Pir Sultan Abdal etkinliklerinin açılışında "Atatürk"e değil, "devrim şehitleri"ne** (ki, bu "devrim şehitleri" DGM Cumhuriyet Başsavcılığının esasa ilişkin görüşünde "öldürülmüş olan PKK militanları" olarak tanıtılır) **saygı duruşunda bulunmuş olmasından**, (3) **Kale Camisinde namaz kılınırken, bu caminin yakınında bulunan Buruciye Medresesinde "davul çalınmış" olmasından**, (4) **Halkın bilgisi olmadan, "Pir Sultan Abdal'ın putu" olarak adlandırılan, Kültür Merkezi önüne gece dikilen Ozanlar Anıtına tepkiden kaynaklandığı** görüşü ağır basmaktadır. Vali Karabilgin, en çok da bu "saygı duruşu" nedeniyle hırpalanmaya çalışılmıştı.

Bunu, Meclis Araştırma Komisyonu Raporu'ndan "açık-

seçik" okumak olanaklı:

"Olaylardan bir gün önce Kültür Merkezinde yapılan panelde "Devrimciler Ölmez" sloganının atıldığı, "Devrim şehitleri anısına" yapılan saygı duruşuna Valinin de iştirak ettiği, iddiasıyla karşılaşılmış, ancak her ne kadar Vali "Atatürk'ün anısına" saygı duruşunda bulunduğunu **ifade etmişse de** [siyah dizili sözcükler Rapor'un baskısında atlanmış] video çekimleri izlendiğinde saygı duruşu anonsunda "**Atatürk" isminin geçmediği kesin bir şekilde tespit edilmiştir.**" görüşüne yer verilmiştir. (*TBMM Tutanak Dergisi,* 16.11.1993, S. Sayısı: 369, s.12.) Görüş burada kalmamış, Rapor'un "saygı duruşuyla" ilgili bu vargısı, Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin Gerekçeli Kararına da aynen ve benimsenerek alınmıştı.

Vali Karabilgin, Meclis Araştırma Komisyonunda, Komisyon üyesi Mehmet Cemal Öztaylan'ın, "Atatürk'ün kurucusu olduğu bu devlette Atatürk'e saygının olmadığı bir toplumda ve toplantıda devrim şehitleri adına davet edilen saygı duruşuna nasıl müsaade ettiniz ve o saygı duruşunda bulundunuz?" sorusuna, Karabilgin, sunucunun, salonda bulunanları "**Büyük Önder Atatürk ve devrim şehitleri anısına saygı duruşu**na" davet ettiğini, kendisinin "**Büyük Önder Atatürk'ün**" huzurunda saygı duruşunda bulunduğunu söyleyerek yanıtlar. Araştırma Komisyonu ise, polisten kendilerine verilen video kaydında, ses olarak saygı duruşuna yalnızca "devrim şehitleri" anısına çağrı bulunduğunu belirterek, Rapor, polis video kaydındaki "ses"e göre düzenlenir.

Vali Karabilgin 1500 kişinin bulunduğu salonda, "Ben gittim oturdum, solumda rektör oturuyor, sağım paşa gelecek boş kaldı." diyor ama, komisyon, bu davet anını izleyenlerden tek bir kişinin tanıklığına başvurmuyor. "Pir Sultan Abdal" etkinliğinin açılışında, polisin kaydettiği video kaydında "Atatürk" adı olmasa bile, "Pir Sultan Abdal" adının anılmadan saygı duruşunda bulunulmuş olmasının video bandının "temiz" olmadığını Komisyona düşündürmesi gerekirdi, ama düşünülmüyor. Böyle bir bant kaydının arkasında

bir "bit yeniği" bulunabileceği üzerinde durulmuyor, yalnızca "devrim şehitleri" için saygı duruşunda bulunulduğu vargısıyla düzenleniyor Rapor.

Savunma avukatları, toplu savunmalarında "Devrim şehitleri için izleyicileri saygı duruşuna davet eden müşteki tanık Ali Balkız, **"Pir Sultan Abdal, Mustafa Kemal ve Devrim Şehitleri Anısı"**na diye iddia ediyor ise de; TBMM Araştırma Komisyonu'nca tesbit edilen video görüntülerinde Mustafa Kemal Atatürk'ün adı geçmiyor. Yani yalan söylüyor." diye yazacaklar (*Sivas Olayları Davası Toplu Savunma*, İstanbul 1996, s.140); savunma avukatlarının "iddia"larını benimsemiş görünen Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı ise Esas Hakkında Düşünce'sinde "devrim şehitleri"ne saygı duruşunu, "Kapalı bir salonda düzenlenen toplantıda terör örgütü militanları için saygı duruşunda bulunulması"; "İlgisiz bir şekilde PKK terör örgütünün ölen militanları ile ilgili olarak saygı duruşunun yapılması" olarak niteleyecektir. (*Sivas Davası*, cilt 2, s.57-64.)

Balkız'ın, duruşmada, savunma avukatlarının sorusu üzerine, "Devrim şehitleri" ile Kubilay'ları ifade etmek istediğini söylemesine karşın, bu saygı duruşu, DGM Cumhuriyet Başsavcılığının Esas Hakkında Düşüncesi'nde "PKK militanları"na saygı duruşu olarak nitelenmiş ve Karar'a da böyle geçmişti.

Müştekisinden kamu tanığına, yüzlerce tanığın dillendirdiği gibi, **"laiklik gidecek şeriat gelecek"**, **"şeriat gelecek zulüm bitecek"**, **"laik düzen yıkılacak"**, **"yaşasın şeriat"**, **"şeriat isteriz"**, **"ikiyüzlü laik Türkiye"** ve benzeri sloganların yazılı olduğu Gerekçeli Karar'ın "Karar" bölümünde, polisten verilmiş olan olaylarla ilgili bant kaydına dayanılarak, "Cumhuriyetin temel niteliklerinden olan laiklik aleyhinde herhangi bir slogan tespit edilemediği" sonucuna varılmış ve karar, bu görüş üzerine kurulmuştu. Gerçekten de polisin video kayıtlarında, savunma avukatlarının ileri sürdüğü görüşe koşut olarak, laiklik aleyhine topluluk tarafından atılmış tek bir slogan olmadığı anlaşılıyordu. Mahkeme de Meclis Araştır-

ma Komisyonu gibi, yüzlerce tanığın ifadesini değil, polisin verdiği bantları esas almıştı. Karar Yargıtaydan dönecekti ama, Pir Sultan Etkinliği düzenleyicileri gibi, Vali Karabilgin, Atatürk için değil, PKK militanları için "saygı duruşu"nda bulunmuş olmak suçlamalarından kurtulamayacaktı.

Gerekçeli Karar'ın iki dayanağı vardı. Biri, Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, öteki polisin çekimi olan video kayıtları. Araştırma Komisyonunun "saygı duruşuyla" ilgili vargısını da, polis tarafından çekilmiş olan aynı video kayıtları oluşturuyordu. Gerekçeli Kararda da yer aldığı gibi, "Atatürk" adının geçmediği bu bant kayıtlarında "laiklik aleyhinde de herhangi bir slogan tespit edilememişti". Laiklik karşıtı sloganlar duyulsa bile tek tük bir-iki kişinin cılız sesinden başka bir şey değildi.

ACABA bantta mı bozukluklar (!) vardı, yoksa bantın gösterildiği makine mi arızalıydı(!) diye de düşünülebilir. Gerekçeli Karar'da, "Bu gün düzenlenen panelin "Devrim Şehitleri" anısına saygı duruşuyla başladığı ve Vali'nin de bu saygı duruşuna iştirak ettiği şeklindeki haberlerin" Sivas mahalli basınında yer aldığı da belirtiliyordu, dolayısıyla olayların "kara kutusu" yerel basına da bakmak gerekirdi.

2 Temmuz 1993 günlü Sivas yerel basınında, 1 Temmuzda yapılan açılışla ilgili şu haberler var:

> **Yeni Ülke**: "Pir Sultan Abdal Törenle Anılıyor", "Atatürk Anıtı önünde çelenk konulmasının ardından törenler Kültür Merkezine kaydırıldı." / "Kültür Merkezindeki törenlerde Dernek Başkanı Murtaza Demir ve Vali Ahmet Karabilgin konuşma yaptı" / "Aziz Nesin konuşmasında Pir Sultan'ın kişiliği ve görüşleri üzerinde durdu, ayrımcılığa karşı olduğunu söyledi".
>
> **Anadolu**: "Tahriklere kapılmayın"/ "Pir Sultan Abdal 4. Kültür ve Sanat Şenliklerinin başlaması nedeniyle dün Kültür Merkezinde bir toplantı düzenlendi. (...) **Pir Sultan ve Devrim Şehitleri** adına sayı duruşu sırasında sol yumrukların havaya kalkması, Nesin'in "Ben dinsizim" sözlerinin uzun süre alkışlanması dikkat çeken yönler oldu.
>
> **Hürdoğan**: Pir Sultan Abdal için düzenlenen etkinliklere

dün Kültür Merkezinde başlandı. Daha önce programda belirtilen Arif Sağ'ın yapacağı konserli açılışta, isim değişikliği oldu. Sağ gelmeyince yerine Musa Eroğlu katıldı. Eroğlu'nun konserinden sonra programın sunuculuğunu yapan Ali Balkız'ın **"Pir Sultan Abdal, Mustafa Kemal Atatürk ve devrim şehitleri için saygı duruşu"** çağrısına salonda bulunanların bir kısmı katılırken bir kısmında bu katılımı sağlamadı. Bu sırada saygı duruşunda bulunanlardan biri "Devrim şehitleri ölümsüzdür" sloganı ile sol yumruğunu havaya kaldırması ile saygı duruşunda bazı yumruklar da havaya kalktı. Saygı duruşundan sonra İstiklal Marşının okunmaması dikkat çekti. Daha sonra Pir Sultan Abdal Derneği Başkanı Murtaza Demir konuştu... (*Hürdoğan*, 2 Temmuz 1993, s.1/7.)

Açılışta bulunan, otelden yaralı olarak kurtulan değerli öykü yazarımız **Lütfiye Aydın**, iki yıl önce, Ankara Barosu tarafından düzenlenen toplantıda, dinleyiciler arasındaydı. "Devrim şehitleri" konuşulduğunda, seslenmekten kendini alamadı: **"Bir tek Deniz Gezmiş'in adı söylendi."** dedi, **"başka ad kesinlikle söylenmedi"**.

Ali Balkız, **Sivas Olayları Davası Toplu Savunması'**nda 2 Temmuz 1993 günü, yani olayların başlayacağı günün sabahı yayınlanan **Hürdoğan**'ın birinci sayfasını ve bu sayfada "Pir Sultan Etkinlikleri Başladı" başlığını görünce altındaki yazıyı okumak ister, ama siliktir, okuyamaz. Aynı kupürün bir başka kopyasını edinir. Orada "saygı duruşu"na, yalnızca "devrim şehitleri" için değil, **"Pir Sultan Abdal, Mustafa Kemal Atatürk ve Devrim Şehitleri"** için saygı duruşuna çağırdığının haberini okur. Ankara DGM Cumhuriyet Başsavcılığının Esas Hakkında Düşüncesine ve Devlet Güvenlik Mahkemesinin verdiği kararına dayanak oluşturan Meclis Araştırma Komisyonu Raporunun saygı duruşuyla ilgili paragrafının bilinçli olarak üzerinde oynanmış, gerçeği yanıtmayan, doğru olmayan bir bant kaydına dayandırılan bir Rapor olduğunun kanıtına ulaşmış olur.

Soruyorum Balkız'a: "Peki ama, açılışta siz ayrı bir çekim yapmadız mı?"

Balkız, "Yapmaz olur muyuz!" diyor, "ama 2 Temmuz gü-

nü oteldeki yangında yokolup gitti, bizim çektiğimiz video bantlar!"

Anlaşılıyor ki, polisin saptadığı video bantlarında, yalnızca "**Mustafa Kemal Atatürk**" adı silinmemiş, aynı zamanda "**Pir Sultan Abdal**" adıyla birlikte "**Deniz Gezmiş**" adı da silinmişti. Savunma avukatlarının toplu savunmalarında bu polis bandına dayanılarak savladıkları gibi, "Cumhuriyetin temel niteliklerinden olan laiklik eleyhindeki" tüm sloganların da aynı band kaydında ses olarak silinmiş olması gibi.

Sivas Olaylarıyla İlgili Meclis Araştırma Komisyonu gibi, Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı ve Devlet Güvenlik Mahkemesi, aynı devletin valisine inanmamış, yerel basını irdelememiş, toplantıya katılmış olan rektörü ve başkalarını dinlememişti. Sivas olayları sanıklarının savunma avukatlarının güdülemeleri doğrultusunda "orası burası ellenmiş" ve "kirlenmiş" bir kaydı, Rapora, Esas Hakkındaki Görüşe ve Karar'a temel almışlardı.

Sonuç şöyle özetlenebilirdi: Sivas yerel basınının "Refah Partisinin kalesi" olduğunu söylediği Sivas'ta, "Atatürkçü" olduğu için çökertilmek istenen Vali Karabilgin, "Atatürk düşmanı" olarak çürütülmeye çalışılmıştı. Üstelik Atatürk'e ve Atatürkçü düşünceye düşman olanların kulvarının karşısına konarak. Bu, pek de zor olmamıştı, çünkü ülkenin musalla taşında 37 tabut vardı ve Karabilgin'in omuzlarına laiklik düşmanlarının yaktığı 35 beden oturmuştu.

10. REFAH PARTİSİNİN "KALE"Sİ VE CUMHURİYET VALİSİ

Karabilgin'in, SHP kontenjanından Sivas'a tayin edilmiş olduğu öğrenildiğinde, yerel basın temsilcileri, "SHP'nin valisi geliyor" diye kaygıya kapılmışlar.

Anadolu gazetesi sahibi Fikret Ünsal, Meclis Araştırma Komisyonuna, Ahmet Karabilgin'den söz açarak, "Sayın valimiz Sivas'a gelmeden önce, televizyonda Sivas valisi ilan edildiği an... SHP'nin valisi geliyor, olayı bir anda patladı Si-

vas'ta!" diye başlıyor anlatmaya. "Biz o gün bile gelen SHP'nin valisi değildir, devletin valisidir, biz bunu işlemeye çalıştık." diyor ve ekliyor: "Vali beyin icraatları çok değişik oldu, bilhassa geçen yıl Banaz'a gitmesi, bunun çeşitli şekillerde gazetelerde yer alması ve olay, bugüne geldi, taşındı." (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanakları,* Ek: 6/1, s.14.)

Bir yıl önce Vali Karabilgin'in Banaz'da yapılan konuşması da unutulmamış. Araştırma Komisyonuna, Ahmet Tufan Gürel (*Hakikat* gazetesi sahibi), Pir Sultan Abdal Şenliklerinin ilk üçünün Banaz'da yapıldığını ve üçüncüsüne Vali Karabilgin'in de katıldığını anımsatarak, o yıl, Karabilgin'in, Banaz'da, "Pir Sultan Abdal ismi zulme ve baskıya başkaldırışın özdeşleşmiş adıdır." dediğini aktarıyor ve "gelecek yıl bu toplantının Sivas'ta, daha sona Türkiye çapında yapılacağını vaat ettiğini" söylüyor. (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanakları,* Ek: 6/1, s.11.)

3 Temmuzda, Tansu Çiller'in hükümet programı eleştirilirken, ilk sözü alan Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan (her ne kadar, daha sonra "Bunları yapanlar gene bulunmaz. Çünkü arkasından CIA çıkar." diyecekse de) 2 Temmuz Sivas kıyınında "asıl saik'in ortada" olduğunu, "dini tezyif ve tahkir" yapıldığını, "büyük bir tahrik yapıldığını" söyleyerek sözü valiye getirecektir: "Bu olayda, ilin Valisinin zaten ne maksatla gelindiği daha önceden belli"ydi. (*TBMM Tutanak Dergisi,* 3.7.1993, s.435.)

Erbakan da, yerel gazete yöneticileri de, valinin "SHP'nin valisi"olduğunu, Sivas'a tayin edilmiş olmasını bir yere "çomak sokulmuş" olmak anlamında değerlendiriyorlardı.

Bu yer, yani çomak sokulan arı kovanı, kuşku yok ki Sivas'tır. Sirer Doğan (*Hürdoğan.* Genel Yayın Yönetmeni), bunu, berraklaştırıyor. Sivas Belediye Başkanının Refah Partili olduğunu belirterek ekliyor: "1989 seçimlerinde Türkiye'de 5 ilde Refah Partisi il belediyesini almıştır. Bunlardan Şanlıurfa ve Van belediye başkanlarımız milletvekili olduktan sonra üç il kalmıştır: Kahramanmaraş, Konya ve Sivas. *Refah Partisi Sivas'ı faaliyetlerinde kale olarak seçmiş-*

AÇILIŞ VE SAYGI DURUŞU

Sivas CHP İl Başkanının, Meclis Araştırma Komisyonuna anlatımından öğrenildiğine göre "Sivas'ta özellikle bu (1992-1993) kış boyu Refah Partisi ve Büyük Birlik Partisi tarafından çokça seminer, panel ve söyleşiler" yapılmış, Abdullah Dilipak da konuşmuş (*Tutanak*, Ek: 5, s.24). Pir Sultan Abdal Etkinliklerinin açılışında Atatürk'e saygı duruşu yapılmadığı konusunda "çok hassas" olan komisyon üyeleri, Refah Partisinin ve Büyük Birlik Partisinin toplantılarında Atatürk'e saygı duruşunda bulunulup bulunulmadığını sormayı akıllarına bile getirmemiş.

Atatürk'e saygı duruşunun baş sorgucusu İsmail Köse ile Atatürk'ü ağzına almayı küfür sayan Refah Partili milletvekilinin, Meclis Araştırmasıyla ilgili önergelerin görüşülmesi sırasında çektirdikleri "Sivas Olayları Meclis Hatırası" fotoğrafı şöyle:

DYP Grubu Adına İsmail Köse (Erzurum): Atatürkçüyüm diyenlere bakın: toplantı başlıyor ve -hepimiz, cemiyet ve parti kongrelerinden biliyoruz- böylesine fikriyle, zikriyle, yazısıyla mücehhez olduğunu iddia eden grupları(n) bir araya geldiği bir toplantıda Atatürk'e saygı duruşunda bulunulmaz mı, maalesef bulunulmamış.

Oğuzhan Asıltürk (Malatya): Vali de orada...

İsmail Köse (Devamla): Evet, zabıtlarda var. Toplantı başlarken, yalnız devrim şehitlerinin önünde saygı duruşunda bulunuluyor, Atatürk'e karşı saygı duruşu yok ve bunlar, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurucusu Atatürk'ten, laik Türkiye'den bahsediyorlar. (*TBMM Tutanak Dergisi*, 6.7.1993, s.82.)

tir. " (*Tutanak,* Ek: 6/1, s.2.)

Sirer Doğan, "belediyenin yapmış olduğu faaliyetlere karşı, karşı faaliyet yapılmak istendiğini" söylüyor Meclis Araştırma Komisyonuna Valiyi ima ederek. Pir Sultan Abdal Şenliğinin Sivas'a taşınmasını da, Refah Partisi'nin "kalesi"ne gol atmaya kalkışmak olarak niteliyor.

"Karşı-faaliyetler" ise, gene Sivas yerel basınından bir iki örnekle açıklanabilir.

Mustafa Kemal Paşanın Sivas'a ilk gelişini, Sivaslılar da bilmez ya da anımsamazlar. İşte, Pir Sultan Etkinliklerinin başlayacağı 1 Temmuzdan birkaç gün önce, *Hakikat* gazetesinin haberi:

> "Atatürk'ün Sivas'a ilk gelişi bugün törenlerle kutlanıyor/ Mustafa Kemal bugün Sivas'ta Vali Karabilgin'in organizesi ile **ilk defa** Atatürk Yürüyüşü yapılacak. (*Hakikat,* 27 Haziran 1993.)

İki gün sonrasının *Hakikat*'ından okuyalım:

> **"Atatürk'ün Sivas'a gelişinin 74.yıldönümü törenlerle kutlandı /Atatürk için yürüdük / Törene 6 milletvekilimizden hiçbiri katılmadı.**
>
> **"Büyük ilgi gören yürüyüşe Vali Ahmet Karabilgin, Tugay Komutanı Ahmet Yücetürk, Belediye Başkan vekili Osman Seçilmiş (...) katıldılar.**
>
> **"Atatürk'ün anıtı önünde düzenlenen törende (...) Vali Karabilgin, "Atatürk ilkelerinden ayrıldığımız dönemlerde millet olarak, devlet olarak tehlike altındayız demektir. (...) Atatürkçülük çağdaşlıktır. Atatürkçülük yenilikçiliktir. Özgürlüktür. Bağımsızlıktır, kalkınmadır. (...) Büyük önder Atatürk Türk ulusunun kalbinde sürekli yaşayacaktır." dedi. (*Hakikat*, 29 Haziran 1993.)**

"Atatürk Yürüyüşü"nü, "Belediyenin yapmış olduğu faaliyetlere karşı, karşı faaliyet olarak" nitelersek, Valinin bu karşı-faaliyeti "Atatürk Yürüyüşü"ne karşı, Belediye'nin (Karamollaoğlu'nun) faaliyetinin ne olduğunu da, gene Sivas yerel basınından öğrenmek olanaklı. Bu, "Atatürk Yürüyüşü"nden iki gün sonra gerçekleştirilen "**Hicret Koşusu**"dur. Fikret Ünsal, **Figuran Aziz Nesin** kitabında "Nerden çıktı bu Atatürk Yürüyüşü" diyor. Pir Sultan etkinliklerinin bez afişlerinin indirilerek, yerine asılan "Hicret Koşusu" afişleri, sorunun yanıtını içinde taşıyor. "Sivas Katliamına İlişkin SHP Heyeti Raporu"nda, "Okullar tatil olmasına rağmen Belediyece düzenlenen "Hicret Koşusu" için çok sayıda gencin bu

yurtlarda toplandığı" duyumları ise, yeni soruları gündeme getiriyor. (*Sivas Davası,* Cilt: 1, s.159.)

11. ATATÜRK BÜSTÜNÜN TAHRİBİ VE KURGUSAL KOMPLO

Atatürk büstü, Kongre binasının, İstasyon Caddesine bakan kapısı önündedir. Kapı, sağlı-sollu iki taraftan çıkılan merdivenlerin ulaştığı sahanlığa bakar.

1 Temmuz (1993) günü, Pir Sultan Etkinliklerinin açılışı bu Atatürk büstü önünde gerçekleştirilmiş, açılış çelenkleri bu büstün kaidesi çevresine konmuştur.

Tabip Odası Başkanı Dr. Hüseyin Polat, Meclis Araştırma Komiyonuna anlatısında, etkinliklerin ertesi günü, yani 2 Temmuzda Hükümet Meydanı ile Kültür Merkezi arasında "gündüz" iki kez giden ve iki kez gelen topluluğun şenliklerin açılış töreninde konmuş çelenkleri Atatürk anıtına vurarak parçaladıklarını anlatır; "Atatürk'e saldırılmış, Atatürk anıtı önündeki çelenkler Atatürk anıtına vurularak parçalanmıştır.", "Gündüz", "Atatürk'e vurup parçalayarak", "kaideye, heykele vurarak parçalamışlardır." (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı*, Ek: 4, s.7.)

Ne var ki, bu saldırı, 2 Temmuz olaylarının "kara kutu"su yerel basında yer almamıştır. Valiliğin İçişleri Bakanlığına raporunda vardır; ama bu, Valiliğin polisten aldığı bilgilere dayanmış olmakla birlikte, palis kayıtlarında yoktur. Yerel basın temsilcileri, Meclis Araştırma Komisyonuna bu saldırıdan hiç sözetmemişlerdir, saldırgan grubun yanısıra koşuşturan polisler de. Buna karşılık, otelin yanmaya başlamasıyla birlikte açılan ateş sonucu otelin önünden vilayetin önüne kayan, otel gibi vilayeti taşlamaya, camlarını kırmaya ve içeriye girmeye çalışan saldırgan topluluğa yeniden ateş açılması üzerine, aynı saldırgan topluluk ya da bir kısmı, aynı meydanın bitişiğindeki Kongre Müzesi önüne geçerek Atatürk büstünü yere düşürmüşler, kapısını zorlamışlar ve camlarını kırmışlar. Ama bunu söyleyenler, Araştırma Komisyonu üyelerinden bazıları

"VİLAYETİ DE TAŞLARLAR"

DYP Grubu Adına İsmail Köse (Erzurum): Değerli milletvekilleri, toplantı açılıyor; konuşma sırası valiye geliyor, bakın ne diyor: Pir Sultan Abdal'ı araştırdım. Pir Sultan Abdal'ın nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu gördüm ve sizlere, ondan esinlenerek konuşmamı yapıyorum. Halkın yönetiminde görev almış yöneticilere çok sağlıklı mesajlar vermektedir. **Yönetimde bulunan –makamı, mevkii ne olursa olsun, yetkisi ne olursa olsun- kişilerin, hizmet verdikleri halka, topluma mutlaka adaletle, sevgiyle, saygıyla yaklaşmaları gerekmektedir. Yönetimin başında olan kişiler topluma yabancı düşmemelidir.** Ben, Pir Sultan'ı değerlendirirken, o günün yöneticileri, o günün valisi ve onun altındaki karakadıları, sarıkadıları, bu yönüyle değerlendirmeye çalıştım."

Değerli milletvekilleri, bu ölçüde konuşan Vali tarafsız değildir. İşte Sivas'ta toplumun tepkisini almaya müsait bir konuşmadır bu. O Vali, o toplantıda bu şekilde konuşursa, Vilayeti de taşlarlar, o vilayette 10 saat asayişi de temin edemezsiniz. (DYP sıralarından alkışlar, CHP sıralarından gürültüler.) (*TBMM Tutanak Dergisi,* 6.7.1993, s.83.)

tarafından, "'o topluluğu", "Türkiye Cumhuriyetini yıkmaya gibi haksız bir suçlama için uydurulmuş" sözler olarak karalanacaktır. Topluca işlenen bir dizi cinayetten birini, örneğin büstün tahrip edilmesini, yadsıyacak, Cumhuriyetin varlığına saldıranları **"idamdan kurtarma"** çabasıydı bu.

Büst, tunçtan ve 250-300 kilo ağırlığında olduğu için, Ozanlar Anıtı gibi sürüklenemiyor, parçalanamıyor ve yakılamıyor. Kaçma durumunda olan saldırgan grubun, otel önünde olduğu gibi "seyirlik" bir tahribi de izlenemiyor. Tam da Kongre binasının kapısının zorlandığı ve camların kırıldığı sırada, bina içerisinde görevli beş kişi var, dışarda da, "saat 23.00"e kadar gönüllü "kontrol memurluğu" yaptığını söyleyen *Anadolu* gazetesi sahibi Fikret Ünsal. Fikret Ünsal, Komisyona şu bilgileri veriyor: "Ama biz olaylar sırasında Allah şahidimdir en çok şeyden korktuk, dedik ki, birkaç tane

tahrikçi çıkar, Atatürk büstüne ve Atatürk anıtına yönelirler. (...) Ve Atatürk büstüne biz çok dikkat ettik. Ben hep oraları gezdim. (...) Oraya zarar verilmesin diye çok dikkat ettik, verilmedi. Hiç oraya yönelinmedi bile. Bakan bile olmadı. Sonra Kongre Müzesi kapısı zorlandı denildi. **Kongre Müzesinin bir tane camı mı kırılmış?** Öyle ya, o topluluk camını da kırardı kapısını açamadıysa. Ve gece (...) bu büst çıkarılıyor efendim. Kimin çıkarttığını bilmiyoruz, 23'ten sonra çıkartılıyor bu büst. (...) Büst gece indiriliyor, sabaha karşı askere haber veriyorlar, kapıyı açıyor bekçi, büstü içeri koyuyorlar, yani büst gece devriliyor, civatalarla bağlı olduğu yerden. Fakat Vali Beyin bize anlatması şöyle: "Valiliğin önüne gelen grup Kongre Binasına saldırdı, Atatürk'ün büstünü parçaladılar." (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı,* Ek: 6, s.16-17.)

Ama bu konuda iki tutanak var. Biri, bir arkeolog, üç bekçi ve bir hizmetli beş kişi tarafından tutulan, 2.7.1993 günlü tutanak var. "22.00'ye kadar Müzede beklenildiğini", "İstasyon Caddesi ve bahçe yönündeki pencereler camlarının taşlanarak kırıldığını, tahminen 21.30-21.40 civarında meydana gelen bu olayda dışarı çıkılamadığını, İstasyon Caddesi yönündeki kapının zorlandığını, bu kargaşa sırasında bina önündeki Atatürk büstünün kaide üzerinden eğim yerinden kırılarak yere düşürüldüğünü, bunun, olayların sakinleşmesi sonucu dışarı çıkıldığında görüldüğünü, büstün görevli askerlerin yardımı ile Müze içine alındığını" belirten bir tutanak.

Ayrıca Sivas Valiliğinin İçişleri Bakanlığına gönderdiği 9.7.1993 günlü Raporu var. Bu raporda, saat 17.00'de "Kanunsuz göstericilerin "4 Eylül Atatürk ve Kongre Müzesine saldırdığı, bina önündeki Atatürk büstünü tahrip ettiği, binaya girme çabalarının güçlükle önlendiği, Atatürk'ün "Cumhuriyetin temelini burada attık" dediği tarihi binanın camlarının kırıldığı" belirtilmekte; aynı raporda, 20.50'de vilayet konağının yeniden taşlandığı, 20.55'te "asker, jandarma ve polisin havaya ateş ederek topluluğu dağıtmayı başar-

"ARAŞTIRMA" KOMİSYONU MU?
" SUÇLAMA" KOMİSYONU MU?

Sivas Olaylarını Araştırma Komisyonu tutanağından:

Bülent Akarcalı (*Devamla*) : Bize orada (Sivas'ta) verilen bilgilerde, özellikle mahalli basının temsilcileriyle konuştuğumuzda, Atatürk büstünün kesinlikle düşürülmediğini, sokağa çıkma yasağına kadar yerinde olduğunu, en fazla Atatürk büstü etrafında olan çiçek çelenklerinin **büste vurularak, alt kaidesine vurularak o çiçeklerin, çelenklerin parçalandığını, fakat büstün bizatihi kendisine en ufak bir saldırının olmadığını**, [ne incelik Tanrım!] zaten büstün civatalarla, somunlarla tutturulmuş olduğunu, ağır bir şey olduğunu ve hele bir gazeteci arkadaş ki ismi aklımda değil, gece 23.00'e kadar özellikle takip ettiğini, (...) ve sokağa çıkma yasağından sonra büstün düşmüş, düşürülmüş, yerinden alınmış olacağını söylediler. Buna karşı sizin bilgileriniz nedir? (...)

Ahmet Karabilgin (*Vali*) : Saldırganları aklamak için özellikle bulunmuş bir yöntemdir bu.

Bülent Akarcalı (*Devamla*) : Hangisi?

Ahmet Karabilgin : "Atatürk büstünü söktüler, Atatürk büstüne saldırı olmadı" olayı.

Bülent Akarcalı (Devamla): Ben size yorum sormuyorum. Lütfen... Ben diyorum ki...

Ahmet Karabilgin : Ben de rahat konuşmak durumundayım... Tutanak var efendim, size o tutanağı vermediler mi? (...) Bana ulaşan, Tugaydan ve Kongre Müdüründen tahrip edildiği biçimindedir.

Bülent Akarcalı (Devamla): Saat kaç gibi?

Ahmet Karabilgin : Ben büstün tahrip edildiğini ertesi gün öğrendim. Bayındırlıktan, Tugaydan ve Müze Müdürlüğünden ortak bir komisyon gitti, büstü inceledi. Sökülen büstle tahrip edilen büst üzerinde yapılan teknik incelemeyle rahatlıkla anlaşılır. O şekilde tutanak getirilerek, o tutanaktan tahrip edildiği bilgiler, tespitler yer alıyordu.

Bülent Akarcalı (Devamla): Bu bilgiyi ertesi gün alınca,

bu tahribin hangi saatte, nasıl olmuş olabileceği konusunda bir soruşturma yapıldı mı?

Ahmet Karabilgin : Tutanakta var, yaptım efendim.

Bülent Akarcalı (Devamla): Ona bir şey çıkmadı?

Ahmet Karabilgin: Şu anda hatırımda değil; ama, tutanakta var. Büstü polisin sökebileceği konusu; onu düşünmek bile istemiyorum.Yani Türk polisinin böyle ihanet içerisine girebileceğini düşünmek bile istemiyorum. Yanımda olsaydı, büstün söküldü mü, yoksa tahrip mi edildiği biçimindeki, teknik uzmanların hazırladığı rapor ve görgü tanıklarının da ifadeleri vardı, onları size vermemiş olmaları büyük bir eksiklikik. Çünkü, önce Tugayın askerleri görüyor büstün yerde olduğunu. Müze görevlilerine, bekçilerine haber veriyorlar. Müze bekçileri bunu içeriye taşımak istiyorlar, kaldıramıyorlar, ağır olduğu için; Tugaydan gelen askerlerle beraber taşıyorlar. Bu olayın da vilayete yapılan baskın girişiminden sonra olduğu biçiminde tutanakta 21.00 suları, 21.00-21.30 arası olduğu, şu anda hatırladığım saat oydu.(*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı*, Ek: 1, s. 30-34, s. 43.)

dığı" 23.00'te sokağa çıkma yasağının ilan edildiği, bu saate kadar "şehrin çeşitli yerlerinde küçük gruplar halinde dağılmış oldukları" yazılı.

Anadolu gazetesi sahibi Fikret Ünsal, Komisyona anlatımında "Kongre Müzesinin kapısının zorlandığının söylendiğini" anımsatarak, "Kongre Müzesinin bir tane camı mı kırılmış? Öyle ya, o topluluk camını da kırardı kapısını açamadıysa!" diyor, ama ikisi Vali Yardımcısı, biri Müze Müdürü, biri Mimar ve Bayındırlık ve İskan Müdürü, dört kişinin imzalarını taşıyan 6.7.1993 günlü tutanakta, (1) Atatürk büstünün dört sütunlu kaidesinin yerinde olduğu, kaide üzerinde büyük vidalarla taşa tutturulan bağlantının yerinde durduğu, Atatürk büstünün ise boyun kısmını kaideye bağlayan yerinden tahrip edilerek koparıldığı ve büstün Müze Müdürlüğünce bina içinde koruma altında tutulduğu"nun; (2)

"Kongre Binası Doğu ve Güney yönünde bulunan pencere camlarının 71 adedinin taşlarla kırıldığı"nın "tespit edildiği" belirtiliyor.

Bir de **Yeni Ülke**'de (9 Temmuz 1993) bir haber: "Büst yerine kondu". Haber ise şöyle:

> **"Cuma günü meydana gelen olay sırasında Kongre Müzesi önünde bulunan Atatürk büstünün kaideden sökülmesiyle ilgili soruşturma aralıksız devam ederken, tahrikçiler tarafından söküldüğü tespit edilen büst Müze Müdürlüğünde iki gün kaldıktan sonra Tudemaş'ta yapılan bakım onarım sonucu yerine tekrar konuldu.**
>
> **"Yetkililer, olay günü büstün kaideden darbelerle sökülmüş olduğunu, vida yerlerinin kırıldığının tespit edildiğini, Tüdemaş'ta vida yerlerinin yeniden yapılması ile büstün yeniden yerine konulduğunu söylediler.**
>
> **"Kongre Müzesi önünde tekrar kaidesine konulan Atatürk büstü Türk bayrağına sarıldı ve törenle açılacağı günü bekliyor."** (*Yeni Ülke*, **9 Temmuz 1993/ Cuma.**)

Meclis Araştırma Komisyonu, Vali Karabilgin'in sözlerini "pas pas" ettiği gibi, iki vali yardımcısının, bir müze müdürünün ve bir bayındırlık ve iskan müdürü mimarın tutanağını da yok sayacak, 2 Temmuz saldırısının "ardçı kolu" yerel/sağ basının, Atatürkçü olduğu için ilk günden beri dişbiledikleri Vali Karabilgin'e diş bileyenlerin (Fikret Ünsal'ın **Figüran Aziz Nesin** kitabına bakılabilir) kasta uygunlaştırılmış sözlerini "belge" sayacak ve bu "belge"ye dayanarak, "büst" ile ilgili vargısını Rapor'unda somutlaştıracaktır:

> **"9. Kongre binası önendeki Atatürk büstünün düşürüldüğü veya söküldüğü tespit edilmişse de bunun nasıl, ne zaman ve ne şekilde düşürüldüğü veya söküldüğü hususunda sağlıklı bilgi elde edilememiştir.** (***TBMM Tutanak Dergisi,* 16.11.1993, s.22-23.**)

Komisyon'un en azından bu konuda düzenlenen iki tutanağı görmediği, Vali Karabilgin'in uyarısına karşın, edinme-

YAKIP YIKANLARIN AMACI
İLE
ARAŞTIRMA KOMİSYONU ÜYESİNİN AMACI

İçişleri Bakanı Beytullah Mehmet Gazioğlu (Bursa): Ulusal Kurtuluş Savaşına "Sivas Kongresi" ile adını yazdıran bu güzel insanların yaşadığı, bu güzel kentimizde meydana gelen insanlık dışı ve utanç verici saldırı ve katliamı hiçbir nedenle ve gerekçe ile izah etmek ve mazur göstermeye çalışmak imkansızdır ve bu, mantık ölçülerinin de dışındadır. (...) Suçluları belirlemek ve suçluları cezalandırmak hak ve görevi, sadece ve sadece devlete aittir. (*TBMM Tutanak Dergisi*, 6.7.1993, s.53.)

İçişleri Bakanı Beytullah Mehmet Gazioğlu (Bursa): Madımak otelini çeviren kalabalığın içerdekileri yoketmeye azimli ve kararlı olduğu görülmüş, kalabalığın bu yapısı televizyon ekranlarına da yansımıştır. (*TBMM Tutanak Dergisi*, 6.7.1993, s.51.)

İsmail Köse (Erzurum) : Şimdi, olayı çok iyi değerlendirmek lazım. Komisyon ortaya tarafsız ve objektif bir rapor koymuş ve 175 adet ek bilgi ve belgeyi de içeren çok önemli ifade tutanaklarını Meclis Başkanlığına sunmuştur. (...) Konu adliyeye intikal etmiş, sonuçları henüz adli makamlarca belirlenmemiştir. Kesin mahkumiyetleri öngörülmemiş, Türk Ceza Kanununun hangi maddesiyle mahkum olacakları belli olmayan bu insanlar hakkında dikkatli konuşmak zorundadırlar. Türkiye Cumhuriyeti Devletini yıkmaya teşebbüs, idam cezasıyla yargılanmak demektir. Böyle bir yargılama durumu olmadığı gibi, yargılamanın sonucu da henüz belli olmadığına göre, onları, burada, konuşmalarımızla mahkûm etmeye de hakkımız yoktur. (*TBMM Tutanak Dergisi*, 16.11.1993, s.370.)

diği düşünülebilir. Ama Araştırma Komisyonu üyeleri Abdüllatif Şener, Rapor'a koyduğu "şerh" yazısında, M. Cemal Öztaylan "Muhalefet Şerhi"nde, bu tutanaklardan ayrıntılı olarak alıntılar yapmaktadırlar. Yani Komisyonun "Tutanak"lardan haberi vardır, ama susarak "yok sayma" yöntemi

izlenmiştir.

Açıklaması da gene Araştırma Komisyonu üyesi İsmail Köse'den: "...Belgeler vardır. (...) Atatürk'e saygı duruşu yok ve Atatürkçüyüz demek suretiyle de, Atatürk'ün büstü tahrip edilmiştir deniliyor. Atatürk'ün büstü o topluluk tarafından tahrip edilmemiştir. Hiç bir belge yoktur." "Kimin, kimin adına Atatürk'ün büstünü devirdiğini şu anda bilmemiz de mümkün değildir; çünkü elimizde belge yoktur, o konuda herhangi bir bilgi yoktur. (*TBMM Tutanak Dergisi*, 16.11.1993, s.371-372.) Aynı konuşmada, hem "belgeler vardır", hem "hiçbir belge yoktur", hem "büstü o topluluk tahrip etmemiştir" deniyor, hem "büstü kimin devirdiğini bilmemiz mümkün değildir" denebiliyor.

Otelin meydana bakan yönündeki bütün camlarını, üstelik kaldırım taşıyla kırmış ve odaları taşla doldurmuş olan "o topluluk"un, oteli yakmış ve yangınla birlikte açılan ateş üzerine Hükümet Meydanına kayarak vilayeti taşlamaya başlamış, camlarını kırmış, vilayete girmeye çalışmış "o topluluk"un, jandarma, asker ve polisin ateş açması sonucu vilayetin karşısında bulunan Kongre binasına kayan "o topluluk"un, mahkemece yapılan tesbite göre, Özlem Lokantası, HGC Kırmızı UNO SX, Madımak Cafe, Şan Tekel Bayii, Bektaşlar Halı Mobilya, Şekerbank, Beko Arçelik Servisi, Selçuk Pasajı, Gamede Ticaret, Bektaş Apartmanı, Fimak Limited Şirketi, Sümerbank, Yorgancı İbrahim, Kırlangıç Cafe, Murat Kafeterya, Yalçın Sineması, Madımak Çay Ocağı, Örnek Oteli, Tacer Berberi, Lobos Jeans, Halikarnas Cafe, Hava Boncuk, Kılıçkaya Turizm, Emlak Bankası Büfe, Enginin Yeri, Yabangülü Apartmanı, Gökkuşağı Çeyiz Mağazası, Hürpa Pazarlama, Yakın Apartmanı, Selçuk Oteli, Merve Kuruyemiş, 34 AT/AY 912, 06 HK 912, 34 PK 639, 58 AK 406 plakalı otolar olmak üzere, 43 yer tahrip etmiş olan "o topluluk"un, (Vali Yardımcıları, Müze Müdürü ve Bayındırlık ve İskan Müdürünün imzasını taşıyan tutanağa ve) Mahkemenin tesbitine göre 1.520.715..-TL zarar/ziyan saptanan Kongre binasının o gece kırılmış olan 71 camını kırması ve Atatürk

büstünü tahrip etmesi, Meclis Araştırma Komisyonunun görüşlerini dile getiren Komisyon üyesi İsmail Köse'ye göre olanaksızdı. Meclis Kürsüsünden "o topluluk"a yüklenen böyle bir "iftira"ya karşı "haykıran" o gür sesi bugün de duyar gibiyiz:

İsmail Köse (devamla): Saat 20.00'den sonra, emniyet kuvvetlerinin olaya hakim olduğu bir andan sonra vatandaş dağılıyor, havaya silahla ateş açılıyor; sokakta vatandaş yok, sokağa çıkma yasağı ilan ediliyor, ona rağmen, **hangi babayiğidin kârıdır, gidecek, müzenin önündeki Atatürk büstünü kıracak, parçalayacak, yere düşürecek?...** (*TBMM Tutanak Dergisi*, 16.11.1993, s.371-372.)

Ne diyor 2 Temmuzda tam da bu "babayiğitler"in yaktığı ve yangın ateşinde yakıp boğduğu, onlarca candan biri olan şair Behçet Aysan: **"Büyük bir oyuncakçı dükkanı sanıp dünyayı..."**

12. BİR "İLAN", İKİ BİLDİRİ

2 Temmuz Sivas kıyınıyla ilgili kitaplarda da yer alan iki bildiri dağıtılmıştı olaylardan önce. Biri, "Müslüman Kamuoyuna" başlığını ve "Müslümanlar" imzasını taşıyordu ve 30 Haziran / çarşamba günü Sivas'ta elaltından dağıtılmıştı. İkincisi, 1 Temmuz /perşembe günü dağıtılmıştı, "İslam'a Yapılan Saldırılara İzin Vermeyelim" başlığını ve "Türkiyeli Müslümanlar" imzasını taşıyordu.

Sivas Emniyet Müdürü Doğukan Öner, Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonunun sorusunu yanıtlarken, bu bildirilerden birinden haberleri olduğunu söyleyecekti. Şöyle: "Hayır efendin, ondan (perşembe günü dağıtılan bildiriden) bir haberimiz yok, ilk defa görüyorum. Çarşamba günü bu bildiriden haberimiz var, o da şöyle var. Burada sadece üç beş tane esnafın kapısının altına atılmış. (...) Bu bildiriler aşağı yukarı her on günde bir, onbeş günde bir dağıtılır. Bu bildiriyi biz aldığımız zaman gayet tabii ki önem ver-

Ahmet Karabilgin (Vali): Mazlum-Der ve öğrenci yurtlarındaki öğrencilerin, dağıtıldıktan sonra, okullar tatil edildikten sonra tekrar geldikleri, doldurulduklarını biçimindeki Sayın Kul'un görüşlerini teyit eden bilgiye sahip değilim. Ancak, kaplıcada, Sıcak Çermik dediğimiz Yıldızeli-Sivas arasındaki kaplıcada, Belediyenin yönetiminde ve işletmesinde olan kaplıcada, İstanbul'dan birkaç otobüsle bir grubun geldiği, bunların orada gizlendiği ve olayları onların başlattığı biçiminde duyumlar geldi, olaylardan sonra. Bu konuda da istihbarat birimleri, MİT de dahil, görev verdim kendilerine. Ben ayrıldığım saate kadar bu bilgileri teyit eden bilgiler bana ulaşmadı. (*Meclis Araştırma Komisyonu Tutanağı*, Ek:1, s.42.)

dik, önem vermedik değil, ama olağan bir bildiri gözüyle baktık." (*Tutanak*, Ek: 10, s.12.)

İki bildirinin de ortak paydası, Salman Rüştü'nün kitabı *Şeytan Ayetleri*'nin Türkiye'de yayınlanmasıyla ilgiliydi.

Dava dosyasına girmemiş olan bir başka bildiri ise, 30 Mayıs 1993'te, bu bildirilerden ve olaylardan bir ay önce, *Bizim Sivas* gazetesinde "ilan" olarak yayınlanmıştı. "Müslüman Halkımıza" başlığını taşıyan bu ilanın altında: *Bizim Sivas* Gazetesi, Simtaş, Sivas Milli Gençlik Vakfı, Belediye Vakfı, *Risale, İmza, İslami Düşünce,* Sivas Kültür Derneği, Mazlum-Der, Hukukçular Derneği, *Yeryüzü* ve benzeri 101 kuruluşun imzası yer almıştı.

Üç bildirinin de başlığı altında, Ahzab Suresinin "Peygamber, müminlere kendi canlarından ileridedir. Onun hanımları da müminlerin analarıdır." ayeti yer alıyordu. *Bizim Sivas*'ta yayınlanan ilan/bildiride, eski yazı ile, ötekilerde yeni yazı ile "Bismillahirahmanirrahim" yazılıydı.

Bizim Sivas'ta ilan olarak yayınlanan "Müslüman Halkımıza" başlıklı bildiride, *Şeytan Ayetleri*'nin *Aydınlık* gazetesinde yayınlanmaya başlanması "şiddetle tel'in ediliyor"du.

POLİTİKA DİN ÜZERİNE OTURTULMUŞ
Çetin Yiğenoğlu

(...) Gelecekle ilgili kaygı ise aşırı dinci örgütlenmeden kaynaklanıyordu. Savladıklarına göre son olay da bu birikimin ürünüydü. Çünkü aşırı dinci gruplar, 'Sivas İslamiyetin kalesi olacak' diye örgütleniyordu. 'Vakıf' ya da 'dernek' isimleri altında örgütlenme çalışmalarının yürütüldüğü binalar kentin her yerine dağılmıştı.

Yaptığımız araştırmalara göre aşırı dinci örgütlenmeler sırasıyla Kemalettin İbni Hümmam Vakfı, Milli Gençlik Vakfı, İsmail Hakkı Toprak Vakfı ve bunların alt örgütleri konumundaki dernekler aracılığıyla yürütülüyor. Bu örgütlerin içinde en güçlüsü Kemalettin İbni Hümman Vakfı.

Vakıf, halen başkanlığını yürüten Belediye Başkanı Temel Karamollaoğlu tarafından üç yıl önce kurulmuş. Bu islam bilgininin bir eseri varmış, henüz Türkçeye çevrilmemiş.

Yaygın söylentiye göre Kuveyt bağlantılı çalışan Kemalettin İbni Vakfı yurtdışındaki çeşitli kişi ve kuruluşlardan sağlanan kaynakların aktarılması işlevini de yürütüyor.

Ülkücülerin de etkin olduğu Sivas'ta ideolojik örgütlenmeye dayalı bir ayrışma sözkonusu değil. Kürt, Çerkez, Türkmen, göçmen gibi farklı kökenlerden topluluklar yaşamasına karşın etnik bir ayrılık yok. Üretilen politika bütünüyle dinci kavramlar üzerine, ayrışma ise mezhepler arasında. (*Cumhuriyet*, 5 Temmuz 1993)

"Müslüman Kamuoyuna" başlıklı bildiride de, *Aydınlık* gazetesinden ve Aziz Nesin'den, "Allah Resulü Hz.Muhammed'e, onun ailesine ve ashabına yöneltilen çirkin küfürlerin hesabının sorulma günü" olduğu yazılıyor ve bu uğurda verilecek canlar olduğu ileri sürülüyordu.

"İslam'a Yapılan Saldırılara İzin Vermeyelim" başlıklı bildiride, Şeytan Ayetleri'nin 26 Mayısta *Aydınlık*'ta yayınlanmaya başlandığı belirtiliyor, "Uşak Rüşdi'nin, Muhammedimize yönelik böylesi bir iftirada bulunması"nın arkasında, ABD ve Avrupa ve küfür sisteminin istemi ve desteği ol-

Bizim Sivas

Müslüman Kardeşlerimizin Tahrik Edici, İslâm Âleminin Kardeşlerine ve Müslümanlarını Öşmanının Fesâd Olmasını Gençlik Halkı'na Niyet Ederiz

MUSLUMAN HALKIMIZA

بسم الله الرحمن الرحيم

"Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha değerlidir. Onun hanımları da onlar için annelerdir."

Aşağıda imzası bulunan bizler, Müslüman kamuoyu olarak, uluslararası emperyalist güçlerin başında olan Sayın Bush'un, İslam, Kur'an ve Hz. Resulullah (S.A.V)'in izzet ve haysiyetine karşı açıkça fakiaredir içeren "Şeytan Ayetleri" adlı kitabının, küfür ve batı emperyalizminin uşaklığını yapıp rejime ihanetliğiyle belgelendiğini ve haysiyetsiz İslam'ın mukaddesatına saldırmakta gören Aydınlık Gazetesi tarafından yayınlanmaya başlamasını şiddetle lânet ediyoruz.

Bu çirkinlik fetvası karşısında Sivas Müslümanları müdafiyelerini yerine getirip lâneti tavr ihtiyaç çağırıyor ve Önderimiz Hz. Muhammed (S.A.V)'in izzet ve haysiyetine yönelik bu alçakça saldırıya boyun eğmeyeceğimizi ilan ediyoruz.

Bizim Sivas Gazetesi, SİMTAŞ, Sivas Milli Gençlik Vakfı, Sivas Kültür Derneği, Hukukçular Derneği, Fecr Yay., Marlona-Dee, Hukukçular Birliği Vakfı, İslami Düşünce Dergisi, Göz Ajans, Birlik Ajans, Azim Dağıtım, İmza Dergisi, Risale, Basım-Yayım, Gözlük Basım-Yayım, RTV Limited, Tohum Neşriyat, Çizgi Yay, Medve Yay, Mektup Dergisi, Yeryüzü Dergisi, Tevhid Dergisi, Şafak Yay, Değişim Dergisi, Akademi Yay, Sema Org., Mesaj Basım-Yayım, Evrensel Kitab Kulübü, Tekyay, Üsve Kitabevi, Selam Gazetesi, Bilim-Sanat Vakfı, İnkılap Yay, Cemre Kitabevi, Ümmet Yay, Çınar Kitabevi, Kimlik Dergisi, Hira Dergisi, Nas ajans, Tevhid Vakfı, Seçkin Yay. İşaret Yay. Beyan Yay, Pınar Yay. Nihans Ajans, Olgu Dergisi, Yörünge Dergisi, Hüner Dergisi, Ekrem Yay. Fenerc Doğru Dergisi, İlk Adım Gazetesi, Fikir Yay, İhya Yay. Marifet Yay. Denge Yay. İnsan Dergisi Yay, Akabe Vakfı, Bilgi Vakfı, Müslüman Genç Ajans, Özgün Yayın, Sur Yay. İnsan Eğitimi ve Kültür Yardımlaşma Vakfı, Cantaş Yay. Şelale Yay. Pamuk Yay. Bahar Yay. Kitabevi Yay. Havza Yay. Araştırma ve Kültür Vakfı, Gonca Yay. İslamoğlu Yay. Hidayet Yay. Cihan Yay. Yeni Ufuklar Neşriyat, Çile Yay. Hisar Ya. İpek Yolu Sesli Yayıncılık. Çelik Yay. Adım Yay. Yeni Fikir Neşriyat, Çile Yay. Hisar Yay. İpek Yolu Sesli Yayıncılık. Çelik Yay. Adım Yay. Şura Yay, Temel Neşriyat. Demir Kitabevi. Kamer Yay. Endevna Kitabevi, Nizam Yay. Sema Yay. Sapra Yay. Güneş Yay. Cevher Yay. Tuğra Neşriyat, Burak Yay. Kayıhan Yay. Birim Basım-yayın, Zafer Kitabevi,

30 Mayıs 1993 Pazar günü yayınlanan *Bizim Sivas* gazetesinde tam sayfa yayınlanan "ilan".

MÜSLÜMAN KAMUOYUNA

Bismillâhirrahmânirrahîm

"Peygamber, mü'minlere kendi canlarından üleridir. Onun hanımları da mü'minlerin anneleridir." (AHZAB: 6)

Mü'minlere öz canlarından daha ileri olan Allah Resûlü (SAV)'ne ve O'nun temiz zevcelerine, Allah'ın beytine (Kâbe'ye) ve Kitabı Kur'ân'a alçakça küfredilmekte ve mü'minlerin izzet ve namusuna saldırılmaktadır.

Dünyanın bazı bölgelerinde şeytan ve onun yandaşları olan emperyalist kâfirler dinimize ve mukaddes değerlerimize dil uzatmaktadırlar. Bunun başlıca ise satılmış, mürted SALMAN RÜŞDİ köpeği çekmektedir.

Bu şeytanî oyunlara karşı, izzetli ve duyarlı müslümanlar yiğitçe mücadele ortaya koyarak bu uğurda canlarını feda etmekten çekinmemişlerdir.

Bu iğrenç oyunların bir uzantısı olarak ülkemizde de; AYDINLIK GAZETESİ denilen bir paçavrada, Resûl'ün Rüşdi'nin figürenliğine soyunan, dünya emperyalizminin gönüllü uşağı AZİZ NESİN, aynı şekilde, Kur'ân'ın korunmasına dil uzatmış, Hazret-i Peygamber (SAV)'in âile hayatını (hâşâ) bir gençlere örnek ve Ümmetin anaları olan hanımlarına (hâşâ) fuhşa davet gibi [illegible] dahi küfür görmeden, tâzirine müsaade edilmeden, ne yazık ki İslâm ve ümmet yazılı ve görsel [illegible] tarafından yıllardır [illegible], aynen, bunu kınamamış protesto dahi etmeyen müslümanlar, devletin polis ve jandarması tarafından toplanmış, kurşunlanmış, bir kısmı da hayvanlara atılmıştır.

Selmân Rüşdi köpeği müslümanların çok az olduğu kâfir bir ülkede korkudan sokağa çıkmaya bile cesaret edemezken onun yerli uşağı Aziz Nesin köpeği, yanında kendisiyle beraber bir ekiple birlikte şehrimiz Valisi tarafından davet edilip, şehirde âdetâ müslümanlarla alay edercesine gezdirilmektedir.

Kâfirler şunu iyi bilseli ki:

İslâm'ın Peygamberini ve Kitabın izzetini korumak için bu uğurda verilecek canlarımız vardır.

Gün; müslümanlığımızın gereğini yerine getirme günüdür.

Gün; Allah (CC)'ın vahyi Kur'ân-ı Kerim'e, Allah'ın melaikelerine, Allah'ın Resûlü Hz. Muhammed (SAV)'e, Onun âilesine ve ashabına yöneltilen çirkin küfürlerin hesabının sorulma günüdür.

"İman edenler Allah yolunda savaşırlar, kâfirler de tağut yolunda savaşırlar. O halde şeytanın dostlarıyla savaşın, çünkü şeytanın hilesi zayıftır." (NİSA: 76)

Galip gelecek olanlar şüphesiz ki Allah tarafları olanlardır.

-Müslümanlar-

30 Haziran 1993 / Çarşamba günü, Sivas'ta, elaltından dağıtılan bildiri.

İSLAM'A YAPILAN SALDIRILARA İZİN VERMEYELİM

Bismillahirrahmanirrahîm
"Peygamber, müminlere kendi canlarından ileridir. Onun hanımları da müminlerin analarıdır." (Ahzab, 6)

Müslüman Halkımıza;

Dinimize, Kelimeye, Hz. Peygamber (sav)'e ve yakınlarımız olan muhterem hanımlarına, alçakça dil uzatan hain, mürted Salman Rüşdi'nin "Şeytan Ayetleri" adlı kitabı 26 Mayıs'ta Aydınlık gazetesi tarafından tefrika edilmeye başlandı.

Kur'an'ın korunmuşluğuna dil uzatan, Hz. Peygamber'in aile hayatını -haşa- bir genelev ortamına benzeten ve yine ümmetin anaları olan Hz. Peygamber'in hanımlarına -haşa- 'fahişe' demeye cüretinde bulunan böylesi nizam bir kafirin deli saçmalarının yayınlanması karşısında sessiz mi kalacağız?

İslam'ın mukaddesatına en rezil hakaret ve iftiralarla saldıran bu kitap karşısında dünya müslümanları sessiz kalmadılar. Pakistan'dan İngiltere'ye, Cezayir'den Hindistan'a kadar her yerde müslümanlar kitabı, yayınını ve [illegible] bu [illegible] yayınlanmasına izin veren [illegible] şiddetle protesto ettiler. Yüzlerce müslüman, [illegible] yaralandılar, [illegible] bu [illegible] emperyalist güçlerin işbirlikçi rejimler, müslümanlara karşı [illegible] için onlara [illegible]. Fakat bütün bu engellemelere rağmen uşaklar, hem de efendileri gördüler ki, her müslüman dinini, mukaddesatını ve İslam'ın izzetini korumak için şehadete hazırdır. Hainler asla cezasız kalmaz.

Bilinmeli ki; uşak Rüşdi'nin, mukaddesatımıza yönelik böylesi bir iftirada bulunması, ABD ve Avrupa küfür sisteminin istemi ve desteği ile olmuştur. Küfrün uşaklığını yapan, rejime muhbirliği kendine şiar edinmiş ve varlığını İslami değerlere saldırıda gören Aydınlık gazetesi de; yaptığı bu yayınlarla, dünya emperyalizminin "gönüllü uşağı" olduğunu bir kere daha gözler önüne sermiştir.

Allah-u Teala'nın "Peygamber, müminlere kendi canlarından ileridir. Onun hanımları da müminlerin analarıdır." ayetini kerimesine muhatap olan müslümanlar!

Bilin; müslümanlığımızın gereğini yerine getirme günüdür!

Bilin; Allah'ın vahyi Kur'an-ı Kerim'e, Allah'ın meleklerine, Allah'ın elçisi Hz. Muhammed'e, onun ailesine ve ashabına yöneltilen çirkin küfürlerin hesabının sorulma günüdür!

Ve bilin; müslümanların, mukaddesat hususundaki, İslami duyarlılıklarını en fazla göstermeleri gereken günüdür!

"İnananlar Allah yolunda savaşırlar, kafirler de tağut yolunda savaşırlar. O halde şeytanın dostlarıyla savaşın, çünkü şeytanın hilesi zayıftır." (Nisa, 76)

TÜRKİYEDE MÜSLÜMANLAR

1 Temmuz 1993 / Perşembe günü, Sivas'ta, elaltından dağıtılan bildiri.

duğu yazılıyor. Aziz Nesin'in adı geçmemekle birlikte, "hainlerin cezasız kalmayacağı" vurgulanıyordu. Son iki bildiri, Nisa Suresinin 76'ıncı ayetiyle bitiyordu.

30 Haziran ve 1 Temmuzda elaltından dağıtılan bildirilerin, 2 Temmuz olaylarının önceden programlanmış organize bir saldırı olduğunun kanıtı olmak gerekirken, bu bildiriler araştırma konusu olmuyor. Olaylardan bir ay önce *Bizim Sivas*'ta ilan olarak yayınlanan bildiriyle, daha sonra el altından dağıtılan iki bildiri arasında bir "kan akrabalığı" olduğu da o denli açık. Ama 2 Temmuz olayları, bu açıdan, hiç araştırma konusu olmuyor, en azından 30 Nisan 1993'te *Bizim Sivas*'ta yayınlanan 101 imzalı bildiri, olayları araştırmakla görevli makamlar tarafından "görülmüyor" bile.

Şu da anımsatılmalı: 1993'ün ilk aylarında, *Aydınlık*'ın *Şeytan Ayetleri*'ni yayını nedeniyle, İstanbul'da Kaynak Yayınları'nın basılması sırasında, dağıtılan bildirilerin de bu üç bildirinin, denebilirse, ilki ve anası olduğu düşünülmek gerekir.

2 Temmuz Sivas'ın, 12 Mart 1995 Gazi Olayları gibi organize bir olay olduğu da gözardı edilmemek gerekir. Özellikle de, Vali Karabilgin, Araştırma Komisyonuna anlatımında, "Sıcak Çermik dediğimiz Yıldızeli-Sivas arasındaki kaplıcada, Belediyenin yönetiminde ve işletmesinde olan kaplıcada, İstanbul'dan birkaç otobüsle bir grubun geldiği, bunların orada gizlendiği ve olayları bunların başlattığı biçiminde duyumlar geldi." diyor, bu konuda araştırma yapılması için istihbarat birimlerine görev verdiğini, sonucun ne olduğunu bilmediğini söylüyor. (*Tutanak*, Ek: 1, s.42.)

Oysa araştırılması gereken birçok neden var. Öneğin Mayıs-Temmuz 1980 Çorum olaylarından önce bölgede çalışma yapmış CIA Kıbrıs İstasyonuna bağlı Peck'in Çorum olaylarını planlamış olması gibi, olaylardan bir ya da iki gün önce Sivas'a üç Amerikalı antropoloğun gelmiş olmasını da araştırmak gerekir. Duyumlar çok,. Ben ikisine değineyim. Sivas'a normal uçak seferi olmadığı bir gün Sivasa geliyor bu antropologlar ve üniversite misafirhanesinde kalıyorlar. Du-

yuma göre, misafirhane kayıtlarına girmiyor. Soru çok, ama soru olarak kalıyor.

Ne var ki, olay bu yönleriyle araştırılmıyor, yerel basın, Komisyon (bazı üyeler), Sivas Cumhuriyet Başsavcılığı dahil cumhuriyet savcıları, olayların failleri ile olayların iradesi arasına kalın bir perde çekilmesine seyirci kalıyor, taş sökmüş, benzin taşımış, araba devirmiş saldırganlığı ile öne çıkan bir grubun ötesine geçilmiyor.

Cumhuriyet, 3-8 Temmuz 2006
(Kısaltılmış olarak.)

Suları, tam da elimi rakıya uzatırken, "Baba..." dedi içerden. Duydum ama anlayamadım. İkinci yineleyişinde "ölmüş"ü algıladım. "Hasan Mercan"ı daha sonra...

Son günlerde "Gene görünmedi!" diye geçirmiştim içimden. Yalnızlığını, uzun, siyah paltosunun kemerine sıkıştırır gibi gülerek gelir ve giderek azalan gülüşlerini "toplar götürür"dü. "Bu, bana birkaç öğün yeter" der gibi.

*

"... ölmüş!" deyince Suları, yarım kalmış, yarıda kalmış, üzerimde kalmış bir "borç"la içiçe kalıverdim. Artık ödenemeyecek bir borç ne kadar ağır gelirse, işte öyle.

"*Gözün göremediği / Özün bilemediği*" yazısını getirmişti bir dergiye vermem için. Benim "Yaşamın Renkleri" resim

sergimden ürettiği bir yazıydı. Ürkek bir tavşan, iz süren tilki ya da "oltaya vuran ve kaçan balık"mış gibi giz'lerimi bulgulamak için çırpınan, "Sahi, hocamız 'ser' mi verdi bize, 'sır' mı?" diye sorgulu bir açımlamayla biten bir yazı.

"Yaşamın Renkleri"nde direnen ser'imi, kanayan giz'imi mi aradı Hasan Mercan, yoksa, kendi ser'ini, kendi giz'ini, gizlice duyumsatmayı mı denedi, şimdi çıkaramam. Çünkü, her yazar, gizleri bulgulamaya çıktığında, biraz da kendi gizini açımlar.

Hasan Mercan, ser'ler ve giz'lerle örülü yazısını -yeni doğmuş çocuğunu kucaklamak ister gibi- bir kez daha okumak isteğini dile getirir oldu. Daktiloda, teksir kağıda yazılmış, üzerinde kalemle düzeltmeler yapılmış, sıcağı sıcağına bana ulaştırdığı bir yazıydı. Yani kendinde kopyası yoktu. Ahmet Yıldız'a ikinci kez vermek gereğini duyacaktım. Yıldız, serginin tarihini imleyerek "Eskimedi mi?" demiş, ama bir kez daha eskitmişti yazıyı. Hasan Mercan'a basılısını verememiştim, ama bir fotokopisini verecektim. Aradım, taradım, bulamadım. "Eve götürmüş olmalıyım!" dedim, evden getirecektim. Öyle gitti. Kendisi gelmedi, ama adı düştü bir akşam yudumlayacağım rakıma. Buruk kaldım. Suları, "On gün olmuş öleli!" deyince, daha burkuldu içim. Paksoy, Sincan'da Çimşid Mezarlığı'na gömüldüğünü de yazmış *Cumhuriyet*'te, kaçırmışım.

*

Metin Demirtaş tanıştırmıştı. Kitabevine geldiğinde. Sanırım Metin'in imza gününe. Kendi tanımlamasıyla, "Eski Yugoslavya'nın Biricik Profesyonel Türk Gazetecisi"nin "Struga Şiir Akşamları"nda koluna taktığı kardeşi gibiydi Türkiye. Şiir akşamlarına katılan hemen hepsini, hepsine bir şiir yazacak kadar yakın ve dost bilmişti.

Gazete, radyo, televizyon... Şiir, öykü, anlatı, deneme ve roman. "En özgür biziz!" dediği günlerin burkacında, ABD'nin Yugoslavya büyükelçisi Abramowitz'in "kehaneti"

ve Nato'nun hilesiyle parça parça parçalanan Yugoslavya'yı saran ateş, Kosova'ya düştüğü zaman, Hasan Mercan, soluğu, "Kırklareli Göçmenler Kampı"nda alacaktır. 1 Nisan 1999'da Üsküp'te, 2 Nisan 1999'da Türkiye'dedir. Sırplar, Arnavutlar vb, ellerinden kaçırdıkları avı yakalamak için sürektedirler çünkü. Şair Ecevit, şair Mercan'ı kampta bulmakta gecikmeyecektir. Evini talan edip binlerce kitabını doğramış olsalar da, doğrayamadıkları Hasan Mercan'ın yarasını Ecevit sarmaya çalışır.

Ümit Sarıaslan, *Anadolu Ekini*'nde (Haziran 2000'de), "bir Yugoslavya (Kosova) Türk şairinin savaş günlüğü" olan "*Sevinç Uzak Bir Düştü*" kitabını tanıtma yazısında, 11 Nisan 1999'dan beri Hasan Mercan'la Ankara'yı birlikte paylaştığımızın notunu düşer. Bu paylaşma, atayurdundan "kovulmuş" bir göçmenin anayurdunda kederini paylaşmak gibidir. Gülüşler, sarılmalar, öpüşler... Ne var ki, ekran, her gün biraz daha solgunlaşır. Çok değil bir yıl sonra, Bilkent'ten uzağa, Sincan'da kiralık bir eve taşınması ona zor gelecektir. Ama alışacaktır da. Çünkü, Türkiye, her gün biraz daha çok dışını içine taşıyor, insanın insan olan özü her gün biraz daha kararıyordu. Bu soğumayı Hasan Mercan'la zamandaş yaşıyorduk. Kosova'da, Struga'da kucakladıkları artık ne kadar uzaktaydı, ne kadar uzaktı onlar!

Bir dosya getirdiğini anımsıyorum. Kitapları için yazılmış yazılardan oluşan bir dosya. Birkaç fotoğrafını ekleyerek *Cumhuriyet Kitap*'a göndermiştik. İlhan Selçuk'tan da destek isteyecekti, yayınlanması için. Çağdaş Sanatlar Merkezine, soluk soluğa gitmiştik. Konuşmalar başlamamıştı daha. İlhan Selçuk'u buldu, bir masada görüştüler, ne konuştular sormadım da. Ama her hafta *Cumhuriyet Kitap*'ı bekleyişini belleğimde canlandırıyorum, ve her hafta beklentisini erteleyişini de, "bekleyiş"in pörsüyerek sönüşünü de. Kosova Öyküleri kitabı da öyle. Alan da olmadı, satan da. Hasan Mercan, her gün kırılacak yeni bir şeyle içi buruk kaldı. Küsemezdi ama, yakınmadan da edemezdi.

Bir resmimi götürdüğü zaman Nurten Hanım bir kutu

pastayla gelmişti kitabevine. Oğul Ali bir yanında, bir yanında koca Hasan, oturdular masamın karşısına. Kendilerine bu ülkede birinin bir armağan vermiş olmasının sevinciydi duyumsadığım. Resmi biliyordum, soyut bir şeydi. Koca beğenmiş almıştı ama, hanımına ezilerek, "Sizin de seveceğiniz bir resim borcum olsun!" demiştim. "Yaşamın Renkleri" içinden de bir resim verdim. Ama, resim bile, artık gülümsetemeyecekti aileyi. Çünkü Hasan Mercan bir yanıyla hastanedeydi. Kalbi, gönlüne göre çarpmıyordu. Giderek yüzündeki gülüş azaldı, ilk günlerin coşkulu söyleyişleri de.

*

Kırılgan Türkçesi, kısa dizeli şiirlerine kekremsi bir anlam yükler. Tanımadığım ama gülümseten tadını duyumsarım. Uzun dizeli şiirlerinde şiirin sesi kaybolsa da, Balkanların alaysamalı gülümseyişi eksik olmaz: "*Anlıyorsun beni değil mi / Havvayı benden gizli gebeleştiren, dünyam*".

Bizim oraların, Anadolu bozkırının sıcak sesini duymuşumdur çokça: "*Ot ile türkü /Kavak boyudur nehrin kıyısında.*"

*

Ölüm kuşku yok ki, yaşamın öteki adıdır. Her şair başka biçimde algılar "öteki"ni. Şu var ki, şairlerin ortak paydası, "ölüm"ü gülümsetmeleridir. Hasan Mercan "hariç" değil:

Ve
Ben de
Bir VE ile
Yeryüzünden ayrılacağım
Gökyüzünü armağan edip

Yugoslavya Türk halk ozanlarından Zeynel Beksaç'a adadığı şiirinin son dizesiyle uğurlamak isterim: "*Şiirleşmeye*

vaktim öyle çok ki..."
Sonsuza değin şiirleşsin dilerim...

18/19 Haziran 2006 - Ankara
tanedebiyat, 4, Temmuz 2006

HİÇ ÖLMEDİM BEN

İnsan Haklarına Genel Bakış

•

Mihri Belli: Güzel Mutsuzluk

•

Çankaya ve Türban

•

Dinin Siyasallaştırılması
ve
Olası Amaçları

•

60'lar
1960'lı Yıllarda Kültürel ve Yazınsal Yaşam
Demokratikleşme ve Faşistleşme Kıskacında 27 Mayıs
NATO ile Korunan Sistem ve Ulusal Sistem Karşıtlaşması
ve Toplumsal Yaşama Yansımaları

•

Osmanlıdan Cumhuriyete
Cumhuriyetten Günümüze
Yabancılara Taşınmaz Satışı
Yasallaşma Süreçleri
Sonuçları

•

"Hiç Ölmedim Ben!"
Görenlerin Yaşayanların Diliyle
2 Temmuz 1993 / Sivas Kıyımı

•

"Baba Hasan Mercan Ölmüş!..."

ISBN 975-7399-29-9

